

مجموعہ آثار استاد فقید ابوالقاسم سحاب

فرہنگ خاورسازان

تألیف : ابوالقاسم سحاب

سحاب کتاب

**Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi
Preserved in Punjab University Library.**

پروفیسر محمد اقبال مجددی کا مجموعہ
پنجاب یونیورسٹی لائبریری میں محفوظ شدہ

کتاب
سحاب

فرہنگ خاورشناسان

شرح حال و خدمات

دانشمدان ایران شناس و مستشرقین

تألیف ابوالقاسم سحاب

وابسته به:

مؤسسه جغرافیائی و کارتوگرافی سحاب
مرکز نشر جغرافیائی

تهران، خیابان کوروش کبیر، چهارراه حقوقی، خیابان ایرج، شماره ۳۰
صندوق پستی ۲۳۶، تلفن ۸۰۷۶۵۶۹۱-۷۶۵۵۵۷-۷۶۴۵۴۲

شماره انتشاراتی ۳۰۰۸

کلیه حقوق طبع و نشر و تجدید چاپ متعلق به "کتاب سحاب" وابسته به موسسه جغرافیائی
و کارتوگرافی سحاب است و هرگونه استفاده از تمام یا قسمتی از این کتاب بدون اجازه ناشر
منوع است

137816

چاپ اول ۲۴۹۷
چاپ دوم ۲۵۳۶

شماره ثبت کتابخانه ملی $\frac{۲۲۲}{۲۵۳۶/۳/۹}$

چاپ سحاب، تلفن ۳۰۲۳۵۴

فهرست

صفحه

۱	مقدمه چاپ دوم
۲	آغاز کتاب
۴	مقدمه - خاورشناسان و خدمات ایشان به عالم اسلام و شرق
۵	- مستشرقین پیشین و کارهای ایشان
	- دوره تتبع و تعلیم اروپائیان درالسنه شرقی
۱۰	و درس زبان
	- مستشرقین قدیم و کارهای ایشان، از آغاز شروع
۱۲	به کار تا آخر قرن هیجدهم و اوایل قرن ۱۹
۱۳	- خاورشناسی اروپائیان
۱۸	- آمریکائیان و خاورشناسی
۱۸	- کنگره مستشرقین از آغاز تشکیل تا کنون
۱۹	- خاورشناسان و تشکیل انجمن ها
۲۱	- انجمن های آسیائی
۲۱	- انجمن آسیائی انگلستان
۲۲	- ناپلئون بناپارت و اهتمام او در شناسائی
	آطر شرقی
	- اساسی و عنوان مستشرقین و دانشمندانیکه در
۲۸	جشن هزارمین سال ولادت فردوسی شرکت نموده اند
۳۰	گفتاری درباره چاپ دوم فرهنگ خاورشناسان

شرح حال و خدمات خاورشناسان به ترتیب حروف الفبای انگلیسی

A		
Abbe de Marcy	۳۹	آبه دو مارس
Abel Remusat	۳۹	آبل رموزا
Adler	۴۰	آدلر
Adril	۴۰	آدریل
Ahlwardt, W.	۴۰	اهلوارد
Albertus Schultens	۴۱	آلبرتوس شولتنس
Adam Olearius	۴۲	آدام اولتاریوس

Alfred Bel	۴۲	آلفرد بیل
Alfred Guillaume	۴۳	آلفرد گیوم
Almarof Cardeas	۴۳	آلمارف کاردیس
Amari,A.	۴۳	آماری
Amari,M.	۴۳	آماری- میشل
Amederoze	۴۴	آمدروز
Amelineau	۴۴	آملینو
Ananda Coomaraswamy	۴۵	آناندا کماراسوامی
Anclemant,Ebrahim	۴۵	آنکلمان - ابراهام
Anderson	۴۵	آندرسن
Andreas	۴۵	آندراس
Arbanus	۴۵	اربانوس
Arbry,A.G.	۴۶	آربری
Ardeman	۴۶	آردمان
Arendonk,C.Van	۴۶	آراندنک
Armand Pierre	۴۷	آرماند پیر
Armond	۴۷	آرموند
Arne, T. Al. J.	۴۸	آرن
Arnold,Sir Thomas Walker	۴۸	آرنولد- سرتوماس واکر
Arnold,T.	۵۲	آرنولد- توماس
Arnold,A.F.	۵۲	آرنولد- اگوست
Atsuiji Ashikaga	۵۲	اتسوئیجی اشیکاگا
Azoo	۵۳	آزو
B		
Babelon	۵۴	بابلون
Badeker	۵۴	بادکر
Badger,J.P.	۵۴	بادجر
Bage	۵۵	باز
Balzac	۵۵	بالزاک
Baneth-D.	۵۵	بانث
Barbier de Meynard	۵۵	باربیه دومینار
Barjes Cahen	۵۶	بارژس کاهن

Barker,E.	۵۷	بارکر
Barn	۵۷	بارن
Barth,M.	۵۷	بارت
Barthelmy,J.J.	۵۷	بارتلمی - ژاک
Barthelemy St. Hilaire (Jules)	۵۷	بارتلمی سنت هیلز (ژول)
Barthold,W.	۵۸	بارتولد
Bassele Gray	۵۹	باسل گری
Basset,Rene	۵۹	باسه
Batissier	۶۰	باتیسیه
Baur	۶۰	بور
Bear,G.	۶۰	بیر
Becker	۶۰	بکر
Becthal, Ma. W.	۶۰	بکتال
Bedersen,J.	۶۱	بدرسن
Bedjan	۶۱	بیجن
Bel,A.	۶۱	بل
Belot,J.	۶۱	بلو
Benjamin	۶۲	بنجامین
Benrice,J.	۶۲	بن رایس
Benviste,P.E.	۶۳	بنویست
Bernardon	۶۳	برناردن
Bernhardt	۶۳	برن هارت
Bernier,F.	۶۴	برنیه - فرانسوا
Berteles Youkini	۶۴	برتلس یوکینی
Besthorn	۶۵	بستورن
Bevan,A.A.	۶۵	بیوان
Beveridge,A.S.	۶۵	بیوریج
Biguet,F.	۶۵	بیگه
Bischof	۶۶	بیشف
Blachere,R.	۶۶	بلا شر
Blanchard,P.	۶۶	بلانشار
Blassiaus	۶۶	بلاسیو
Blau	۶۶	بلاو

Blin	۶۶	بلن
Bloch,Edgard	۶۷	بلوشه، ادگار
Blunt,L.A.	۶۷	بلونت
Bodley	۶۷	بادلی
Boer, De	۶۸	دوبوار
Bolfore	۶۸	بالفر
Bolotnikoff,A.	۶۸	بولوت نیکف، الکسیس
Borecky,Jaromir	۶۸	بورکی، ژارومیر
Bourgarde,François	۶۹	بورگارد، فرانسوا
Bouva,L.	۶۹	بووا، لوسین
Bouvat,M.	۶۹	بووا
Breasted,J.H.	۷۰	بریستد
Bricteux, A.	۷۱	بریکتو
Bridges	۷۲	بریج
Briggs	۷۲	بریگس
Briggs, M.	۷۲	بریگس، مارتن
Broch	۷۳	برخ
Brockelmann	۷۳	بروکلمن
Brosselard	۷۵	برسلار
Bruges, Rodolphe de	۷۶	بروژ-رودلف دو
Brunnaw	۷۶	برونو
Brown, Edward	۷۶	براون، ادوارد
Bruckhardt	۸۳	بروکھارد
Buriaut	۸۴	بوریو
Burnauf	۸۴	بورنوف
Burton	۸۴	بورتن
C		
Caetani, L.	۸۶	کائتانی، لئن
Caetani, Leon	۸۶	کائتانی، لئن
Cahon, L.	۸۶	کاهن، لئن
Calland	۸۷	کالان
Canicus	۸۷	کانیکوس
Capart,J.	۸۷	کاپار، ژان

Cardonne	۸۸	کا ر دن
Carlyle, T.	۸۸	کا ر لائل
Carpenter	۹۰	کا ر پنتر
Carra de Vaux, B.	۹۱	کا ر ا دوو
Carswell	۹۲	کا ر سول
Casanova	۹۲	کا ز انوا
Casimerenski Bibrechtune	۹۲	کا زیمرنسکی بیبرکتون
Casiri	۹۳	کا زیری
Cattan , Isaac	۹۳	کا تان - ایزاک
Caussin de Perceval	۹۴	کوسن دوپرسوال
Champollion, J.F.	۹۴	شا مپولین
Cherbonneau, J.A.	۹۶	شربونو
Chardin, J.	۹۷	شاردن
Chateaubriand	۹۸	شاتوبریان
Chauvin, C.	۹۸	شوون
Chindler, H.	۹۸	شیندلر
Chodzko	۹۹	شودزکو
Chowson	۹۹	شولسون
Christensen, A.E.	۹۹	کریستن سن
Christi, A.H.	۱۰۰	کریستی
Clavije	۱۰۰	کلاویخه
Clark, Wilber Force	۱۰۱	کلاک ، ویلبرفرس
Clerc	۱۰۱	کلرک
Clive, Robert	۱۰۱	کلايو، ربرٹ
Codera	۱۰۱	کودرا
Colin, Gabriel	۱۰۲	کولین ، گابریل
Conde	۱۰۲	کند
Conlly	۱۰۲	کونلی
Contarini	۱۰۳	کنتارینی
Contenau, Dr. G.	۱۰۳	کنتنو
Cordier, H.	۱۰۴	کردیہ
Coste	۱۰۴	کست
Cotton, Dr.	۱۰۴	کوتن ، دکتر

Cour, A.	۱۰۴	کور
Cratchkovski	۱۰۵	کراتچکوفسکی
Grede, J.	۱۰۶	کرد، ژان
Crimon, J.	۱۰۶	کریمن، زیوارد
Crinilius	۱۰۶	کرینیلیوس
Cruttenden	۱۰۶	کروتانندن
Cuinet	۱۰۷	کینه
Cumont, F.	۱۰۷	کومن
Cureton, W.	۱۰۸	کورتن
D		
Dabry de Thiersant	۱۰۹	دابری دوتیرسان
Dacier, Mme.	۱۰۹	داسیه، مادام
Darmesteter, J.	۱۰۹	دارمستتر
Davie, J. S.	۱۱۰	داوی
De Bod	۱۱۰	دوبد
Deboer, C. J.	۱۱۰	دی بوئه
Deferemery	۱۱۰	دفرمری
Dejong	۱۱۱	دیونگ
Delabort	۱۱۱	دلابر
Delafosse, M.	۱۱۱	دلافوس
Dellavalle, Pietro	۱۱۱	دولاواله، پیٹرو
Della Vida	۱۱۳	دولاویدا
Delphin, C.	۱۱۳	دلفین
Denison Ross, Sir Ed.	۱۱۴	دنیشن راس، سرادوارد
Derenbourg, J.	۱۲۰	دیرنبورگ، ژوزف
Derenbourg, Hertuique	۱۲۰	دیرنبورگ، ہرتویک
Dermenghem, Emile	۱۲۱	درمنگام، امیل
Deselane, B.M.J.	۱۲۱	دسلان
Desmaisons	۱۲۲	دمزن
Desverger, M.	۱۲۲	دورژہ
Devic, Marcel	۱۲۲	دویک، مارسل
Dieterici	۱۲۳	دیتریسی
Dieulafoy, V.	۱۲۴	دیولافوا

Dieurand, Mortimer	۱۲۴	دیورانند، مارتیمر
Diez, Ernest	۱۲۴	دیز، ارنست
D'ohsson	۱۲۴	دسن
Dombay, F.	۱۲۴	دمبای
Donaldson, D.W.	۱۲۵	دونالدسن
Dozy	۱۲۵	دوزی
Drinkwater, M.J.	۱۲۶	درینک واتر
Dubesux	۱۲۷	دوبزو
Dubrovin	۱۲۷	دوبرون
Dugat	۱۲۸	دوگا
Dupleix, J.F.M.	۱۲۸	دوپلکس
Dupre	۱۲۸	دوپره
Duyvendak	۱۲۸	دویونداک
Dvorak	۱۲۹	دورجک
E		
Eastwick, E. B.	۱۳۰	ایست ویک
Edouard Chavannes	۱۳۰	ادوارد شاون
Ellis	۱۳۰	الیس
Emari	۱۳۱	اماری
Engelmann	۱۳۱	انگلمان
Erdmann, Franciscus	۱۳۱	اردمن، فرانسیسکوس
Ethé	۱۳۱	اته
Evan, Morgan	۱۳۲	ایوان، مورگان
Ewald	۱۳۲	ایوالد
F		
Fagnan	۱۳۳	فانیان
Fendique, Ed.	۱۳۴	فاندیک
Fitzgerald, Edward	۱۳۵	فیتزجرالد
Ferran	۱۳۸	فران
Ferrand, Gabriel	۱۳۹	فراند، گابریل
Ferilly, G.	۱۳۹	فریلی
Feuvrie, Dr.	۱۳۹	فوریه

Fischer, Dr.	۱۴۰	فیشر
Flauton, V.	۱۴۰	فلوتن
Fleischer, H.L.	۱۴۱	فلایشر
Fluguel, G. A.	۱۴۱	فلوگل
Fonahn	۱۴۲	فونان
Furlani	۱۴۲	فورلانی
Foy	۱۴۳	فوی
Frahen, C. M.	۱۴۳	فراهن
Frankel	۱۴۳	فرانکل
Fraser, B. J.	۱۴۴	فریزر
Freiman, A.	۱۴۴	فریمان
Fresnel	۱۴۵	فرسنل
Freytag, G. W.	۱۴۵	فرایتاگ
Frohen	۱۴۶	فوهن
Funmey	۱۴۶	فومی
G		
Galaunoff, Roman	۱۴۷	گالونوف ، رمان
Galland, Antoine	۱۴۷	گالاند ، آنتوان
Gama, Vasco de	۱۴۸	گاما ، واسکودو
Garcia de Silva, Don	۱۴۸	گارسیا ، دوسیلوا ، دن
Gardanne	۱۴۹	گاردان
Gardiner, A. H.	۱۴۹	گاردینر
Gautier	۱۵۰	گوتیه
Gautier, L.	۱۵۰	گوتیه ، لوسین
Geiger, B.	۱۵۰	گایگر
Gentius	۱۵۰	ژنتیوس
Georgeas	۱۵۰	ژرژاسی
Gerald de Crémone	۱۵۱	ژرالد دوکرمونا
Germanieu, Dr.	۱۵۱	ژرمانیو
Geyer	۱۵۲	ژیر
Gibb	۱۵۲	گیب
Gibb	۱۵۳	گیب
Giles, H.A.	۱۵۳	ژیلس

Girard de Prauger	۱۵۳	ژیراردوپروژه
Girard Dasvos	۱۵۴	ژیراردداس واس
Gladwin	۱۵۴	گلاوین
Glaser, E.	۱۵۴	گلازر
Glarza (De)	۱۵۴	گلارزا (دو)
Gobineau	۱۵۵	گبینو
Godard, M.	۱۵۵	گدار
Godefroy	۱۵۶	گدفری
Goeje, De	۱۵۶	گویه ، دو
Goquyer	۱۵۸	گوکیه
Goldziher	۱۵۸	گولذیهر
Gonda, J.	۱۵۹	گندا
Gonzalier	۱۶۰	گنزالیه
Gotheil, R.	۱۶۰	گوتهل
Goucien de Perceval	۱۶۰	گوسین دوپرسوال
Graff, K. H.	۱۶۰	گراف
Graulle, A.	۱۶۰	گرال
Grangeret de la Grange	۱۶۱	گرانژره دولاگرانژ
Gray, L. Herbert	۱۶۱	گرای ، هربرت
Grifini, Dr. A.	۱۶۲	گریفینی
Grohmann, A.	۱۶۳	گروهمان
Groot, J. J. M. (De)	۱۶۳	گروت (دو)
Gruenbaum	۱۶۳	گرینبوم
Guaiguer	۱۶۴	گوايگر
Guidi, G.	۱۶۴	گیدی
Guines, (De)	۱۶۵	گین (دو)
Guirgass	۱۶۵	گیرگاس
Gunther, F. M.	۱۶۵	گنتر
Gureton	۱۶۶	گورتن
Guy	۱۶۶	گی
Guyard	۱۶۶	گویارد
H		
Hacken	۱۶۷	هاکن

Haffner	۱۶۷	ها ففئر
Halévy	۱۶۸	ها لوی
Hambert, J.	۱۶۸	ها مبرت
Hamilton	۱۶۸	ها میلتن
Hammer, Von	۱۶۹	ها مر، فون
Hammer, Purgstal	۱۶۹	ها مر، پورگستال
Hanway, Jonas	۱۷۱	هانوی، ژوناس
Hartmann	۱۷۱	هارتمن
Hastings	۱۷۲	هستینگز
Hastings, Warren	۱۷۲	هستینگز، وارن
Heffneing	۱۷۸	هفنینگ
Hefner	۱۷۸	هفئر
Heiberg	۱۷۹	هایبرگ
Heine	۱۷۹	هاینه
Hell, J.	۱۷۹	هل
Henzius	۱۷۹	هنزیوس
Herbelot, D.	۱۷۹	هربلو، داوید
Herbert, Sir Thomas	۱۸۰	هربرت، سرتوماس
Herbin	۱۸۱	هربن
Herder	۱۸۱	هردر
Heroch	۱۸۱	هرخ
Herum, P.	۱۸۱	هروم
Hihi, P.	۱۸۱	هیپی
Hilton, Philip	۱۸۲	هیلتن، فیلیپ
Hins, Dr.	۱۸۲	هینس
Hirschberg	۱۸۲	هیرش برگ
Holdrempi, Christian Herrn	۱۸۲	هلدرمپی، کریستین هرن
Hommel, F.	۱۸۲	همل
Horn, Paul	۱۸۳	هرن، پاول
Horn, P.	۱۸۴	هرن
Horoowitz	۱۸۴	هوروویتز
Horten, M.	۱۸۴	هرتن
Hosti	۱۸۵	هوستی

Houdas	۱۸۵	هوداس
Hourth, Sir Henry	۱۸۶	هورث ، سرھانری
Houtsma, M. Th.	۱۸۶	ھوتسما
Hrozny, Bedrich	۱۸۸	ھروزنی ، بدیخ
Hubert Robert-Marius	۱۸۸	ھوبر روبر- ماریوس
Hubschonann	۱۸۹	ھوبشنان
Huart, Cl	۱۸۹	ھوار
Hughes	۱۹۲	ھیوگز
Humboldt	۱۹۲	ھومبالت
Hylanar	۱۹۲	ھایلانار
I		
Ilminky	۱۹۳	ایل منکی
Imery, Z. S.	۱۹۳	امیری
Inustransof	۱۹۳	اینوسترانسف
Irving, W.	۱۹۴	ایروینگ
J		
Jaslin	۱۹۵	ژاسلن
Jaubert	۱۹۵	ژوبر
Jeffery, Arthur	۱۹۶	جفری ، آرتور
Jewett	۱۹۶	ژیوت
Jijavous	۱۹۶	ژیژاووس
Johamme, Jahn	۱۹۶	یوھام ، ژان
Johansen	۱۹۷	یوھان سن
Johnson	۱۹۷	جانسون
Jones, Sir William	۱۹۷	جونز ، سرویلیام
Jonker	۲۰۲	یونکر
Jukswsky	۲۰۲	ژوکوفسکی
Julis	۲۰۲	ژولیس
Jourdain	۲۰۳	ژوردن
Justi	۲۰۳	ژوستی
Juynboll	۲۰۳	جوینبول
Juynboll, William	۲۰۴	جوینبول ، ویلیام
Jyakar	۲۰۵	ژیاکار

K

Kahle	۲۰۶	کال
Kall	۲۰۶	کال
Kaller, Hans	۲۰۶	کالر، هانس
Kasimirski	۲۰۷	کازیمیرسکی
Kaufmann, Cr.	۲۰۷	کوفمان
Kern, H.	۲۰۷	کرن
Khanikoff	۲۰۷	خانیکوف
Kirsten	۲۰۸	کریستن
Kitti, Philip	۲۰۸	کیتی، فیلیپ
Koenig, P.	۲۰۹	کوئینگ، پ
Koesgarten, J.	۲۰۹	کوسگارتن، ژ
Komng, D.	۲۰۹	کونینگ، د
Kowalski, Th.	۲۱۰	کوالسکی
Kraff	۲۱۰	کراف
Kraus, Paul	۲۱۰	کراوس، پاول
Krause, Max	۲۱۲	کراوزه، ماکس
Krehl	۲۱۳	کرل
Kremer, Alfred Baron Von	۲۱۳	کریمر، آلفرد بارون فون
Krinko, Fritz	۲۱۴	کرینکو، فریتز
Kristen	۲۱۷	کریستن
Kromly, P. A. M.	۲۱۷	کرملی
Kuhn, Ernst	۲۱۷	کوهن، ارنست
Kuhnel, Paul Ernst	۲۱۷	کوهنل، پل ارنست
Kurzinski	۲۱۸	کورزینسکی
Kuypers, G.	۲۱۹	کیپرس
L		
Labume, Jules	۲۲۰	لابوم، ژول
Labdow, Olga de	۲۱۸	لابدو، اولگا
Lafuente, J. Alcantara	۲۲۱	لافوانت، ژ-الکانتارا
Lamartine	۲۲۱	لامارتین
Lamb, Harold	۲۲۱	لمب، هارولد
Lame, William	۲۲۲	لیم، ویلیام
Lamiresse	۲۲۲	لامیرس

Lamens, H.	۲۲۲	لامنس، ه
Landberg, Ca. (De)	۲۲۳	لاندبرگ
Landuer	۲۲۴	لاندوئر
Lane, Edward\$	۲۲۴	لین، ادواردز
Lane Pool, Stanley	۲۲۴	لین پول، استانلی
Lavoix	۲۲۵	لاوا
Layll, Charles	۲۲۵	لایل، چارلز
Lebon, Gustave	۲۲۵	لوبون، گوستاو
Leclerc	۲۲۶	لکلرک
Ledrain, Eugene	۲۲۷	لدرن، اوژن
Leech	۲۲۷	لیچ
Leemans	۲۲۷	لیمنز
Lees, William Nassau	۲۲۸	لیس، ویلیام ناسو
Leinbintz, Gotfried Wilhelm	۲۲۸	لیبنیتس، گوتفرید ویلهلم
Lentz, Wolfgang	۲۲۸	لنتز، ولفگانگ
Leppert, J.	۲۲۹	لیپرت، ج
Lesny, Vensatse	۲۲۹	لسنی، ونساتس
Lestrangle, Guy	۲۲۹	لواسترنج، گی
Lesueur, Emile	۲۳۰	لوزوئور، امیل
Levi, Silvain	۲۳۰	لوی، سیلون
Levi-Provencal, Evariste	۲۳۲	لوی - پروونسال، اواریسٹ
Lipier, Julius	۲۳۲	لی پیه، ژولیوس
Littmann, Enno	۲۳۲	لیتمان، انو
Lockhart, Lawrence	۲۳۳	لاکھارت، لورنس
Lopes	۲۳۳	لوپز
Lottmann	۲۳۳	لوتمان
Louffer, Berthold	۲۳۴	لوفر، برتولد
Lothron, Stodard	۲۳۴	لوٹرن، استودارد
Loti, Pierre	۲۳۴	لوتی، پیر
Lozano	۲۳۵	لوزانو
Lugduni	۲۳۵	لوگدونی
Lumsden	۲۳۵	لومسڈن
Lybyer, A. A. H.	۲۳۵	لیبر، آ. آ. ایچ.

Lycklama	۲۳۵	لیکلما
M		
Macan	۲۳۷	ماکان
Macdonald, Duncan	۲۳۷	ماکدونالد، دنکان
Macdonald, E.	۲۳۸	ماکدونالد
Macler, Feredric	۲۳۸	ماکлер، فردریک
Mahel	۲۳۹	ماهل
Mahler	۲۳۹	ماهلر
Major, H. G.	۲۳۹	میجر، ه. ج.
Malcolm, Sir John	۲۳۹	ملکم، سرجان
Malozair	۲۴۰	مالوزر
Maninski	۲۴۰	مانینسکی
Mann, Oscar	۲۴۱	مان، اوسکار
Marcais, Georges	۲۴۱	مارسه، ژرژ
Marcais, William	۲۴۱	مارسه، ویلیام
Marcel, Jean	۲۴۱	مارسل، ژان
Margoliouth, David Samuel	۲۴۱	مارگلیوٹ، دیویدسا موٹل
Mariette, Auguste Ferdinand	۲۴۳	ماریته اگوست فردیناند
Mariti, R. (Pere)	۲۴۴	ماریتی (پر)
Maron	۲۴۴	مارن
Maron, Camillo	۲۴۴	مارون، کامیلو
Marr, George	۲۴۴	مار، ژرژ
Marre, Aristide	۲۴۶	مار، آریستید
Marquart	۲۴۶	مارکوآرت
Martin, F. R.	۲۴۷	مارتین
Masaryk, Tomas Garrigue	۲۴۷	مازاریک، توماس گاریک
Maspero, Gaston	۲۴۸	ماسپرو، گاستون
Maspero, Henri	۲۴۸	ماسپرو، هانری
Maspero, E.	۲۴۸	ماسپرو، ا
Masse, Henri	۲۴۹	ماسه، هانری
Massignon, Louis	۲۵۰	ماسینیون، لوئی
Matthes	۲۵۱	ماتس
Mehren, Auguste Ferdinand	۲۵۱	مهرن، اگوست فردیناند

Meillet, Antoine	۲۵۲	مید، آنتوان
Melia, Jean	۲۵۳	ملیا، ژان
Mexelmianus	۲۵۳	مکسلمیانوس
Meyer, Rudolf	۲۵۴	میر، رودلف
Meyerhof, Max	۲۵۴	میرہوف، ماکس
Michaud, Jean- François	۲۵۴	میشو، ژان فرانسوا
Miller, Boris	۲۵۴	میلر، بورس
Minorski, Vladimir	۲۵۴	مینووسکی، ولادیمیر
Mittwoch, Eugene	۲۵۵	میتوخ، یوجین
Mohl, Jules	۲۵۵	مول، ژول
Monk, Egderg Famer	۲۵۶	مونک، اگدرگ فامر
Montere, Feredric	۲۵۶	مونتر، فردریک
Montesqieu, Charles	۲۵۶	مونتسکیو، شارل
Mordtmann, J.H.	۲۵۷	مورتمان
Morgan (de), Jacques-Jean-Marie	۲۵۷	موگان (دو)، ژاک ژان ماری
Morgenl	۲۵۸	مورژانل
Morier, James	۲۵۸	موریہ، جیمز
Mortiz	۲۵۸	موریتز
Moulet, Clement	۲۵۹	مولہ، کلمان
Muir	۲۵۹	موئیر
Muller, August	۲۵۹	مولر، اگوست
Muller, Joseph Marcus	۲۶۰	مولر، ژوزف مارکوس
Muller	۲۶۱	مولر
Munk, Salmon	۲۶۱	منک، سلمن
Munk	۲۶۱	مونک
Murray	۲۶۲	مورای
Musil, Alois	۲۶۲	موزیل، آلویس
Musset	۲۶۲	موسہ
Myes	۲۶۲	مایز
Mzik, Hans Von,	۲۶۳	مژیک، ہانس فون
N		
Nagellberg	۲۶۴	ناژلبرگ
Nallino, Carlo	۲۶۴	نالینو، کارلو

Newell, Edward	۲۶۵	نیوئل، ادوارد
Nicholson, R. A.	۲۶۵	نیکلس، ر. آ.
Nicola	۲۶۷	نیکلا
Niebohr, Karsten	۲۶۷	نیبوهر، کارستن
Nioerg, Henrik Samuel	۲۶۷	نیوئیرگ، هانریک ساموئل
Noeldke, Theodor	۲۶۸	نولدکه، تئودور
Noskowi	۲۶۹	نوسکوی
○		
Obson	۲۷۰	اوبسون
Odoacre, Catirini	۲۷۰	اودوآکر، کاتیرینی
Odoricus di Pordenone	۲۷۰	ادریکوس دی پردن
Oestrup, J.	۲۷۱	اوئستروپ، ژ.
Ohsson (d.)	۲۷۱	اوسون
Oldinberg	۲۷۱	الدنبرگ
Olearius, Adam	۲۷۱	الٹاریوس، آدام
Olivier, G. A.	۲۷۲	الیویه، ژ. آ
Oppert, J.	۲۷۲	اوپرت، ژ
Orbli, J.	۲۷۲	اوربلی، ژ
Osvos, Girard	۲۷۳	اسوس، ژیرارد
Otwinowski	۲۷۳	اوتوینوسکی
Ouseley, U.	۲۷۳	اوزلی، یو
Owen, Jones	۲۷۴	آون، جونز
P		
Palgraue, William Gifford	۲۷۵	پالگریو، ویلیام گیفورد
Pally	۲۷۵	پالی
Palmer	۲۷۶	پالمر
Pastaural, Boisen	۲۷۶	پاستورال، بواسن
Pavet de Courtell	۲۷۶	پاوه دکورتل
Pedersen, J.	۲۷۶	پدرسن، ژان
Pelliot, Paul	۲۷۷	پلیو، پل
Perkin	۲۷۷	پرکین
Perron	۲۷۸	پرون
Pertsch, W.	۲۷۸	پرچ، و

Peterman	۲۷۸	پترمن
Pezard, Maurice	۲۷۸	پزار، موريس
Pierre le Venere	۲۷۸	پيرلوونه ره
Pierson	۲۷۹	پيرسن
Pizzi, JIata	۲۷۹	پيزى، ژالتا
Plano, Carpino	۲۷۹	پلانو، کارپينو
Platts, P. T.	۲۷۹	پلاتس، پ. ت
Pluton	۲۷۹	پلوتن
Pococke	۲۸۰	پوکوک
Polo, Marco	۲۸۰	پولو، مارکو
Pons Boigues	۲۸۱	پن بواگ
Pope, Arthur Upham	۲۸۱	پوپ، آرتورا پهام
Porter, Harvey	۲۸۳	پرتر، هاروی
Postel, Guillaume	۲۸۳	پوستل، گیوم
Pouillet	۲۸۳	پوله
Pouvoirville	۲۸۴	پووودویل
Prendergast	۲۸۴	پرندرگاست
Prideaux	۲۸۴	پریدو
Provençal, Lévi	۲۸۴	پرونسال، لوی
Pushkine	۲۸۵	پوشکین
Publiciste	۲۸۵	پوبلیسیست
Pumpelly R.	۲۸۶	پومپلی، ر
Q		
Quatremère, Etienne-Marc	۲۸۷	کاترمر، اتین مارک
R		
Rabino	۲۸۹	رابینو
Ramsos, Rasck	۲۸۹	رامسوس، راسک
Rasmoucin	۲۹۰	راسموسن
Raverty	۲۹۰	راورتی
Rawlinson, Henri	۲۹۰	رالینسن، هانری
Rawlinson, George	۲۹۳	رالینسن، جرج
Rebruck, William	۲۹۴	ربروک، ویلیام
Redhouse	۲۹۴	ردهاوس

Reiske	۲۹۴	رایسکه
Reischer	۲۹۵	رایشر
Reith	۲۹۵	رایت
Remiro, Gasper	۲۹۵	رومیرو، گاسپار
Renan, Ernest	۲۹۵	رنان، ارنست
Renaud, J. T.	۲۹۶	رنو، ژ-ت
Renaudot, Abbé Eusébe	۲۹۷	رنودو، آبه اوزب
Rhodokanakis	۲۹۷	رودوکاناکیس
Ribera	۲۹۷	ریبرا
Richardson, John	۲۹۸	ریچاردسن، جان
Rieu	۲۹۸	ریو
Ritter, Helmut	۲۹۹	ریتر، هلموت
Robertson, William	۲۹۹	رابرتسن، ویلیام
Robinson	۳۰۰	رابینسن
Rodgers	۳۰۰	راجرز
Rodiguer	۳۰۰	رودیگر
Romascovitch	۳۰۰	روماسکوویچ
Roorda Taco	۳۰۱	رورداتاکو
Rosariou, Grigore	۳۰۱	رزاریو، گریگور
Rosen, Fredric	۳۰۱	روزن، فردریک
Rosen	۳۰۳	روزن
Rotta	۳۰۳	روتا
Rousseau	۳۰۳	روسو
Rousselet	۳۰۳	روسله
Roux, Guillaume	۳۰۴	رو، گیوم
Rowlandson	۳۰۴	رولندسون
Rozen, Baron	۳۰۴	روزن، بارون
Rubruquis, Guillaumedede	۳۰۴	روبروکی، گیوم دو
Ruckert	۳۰۵	روکرت
Ruska	۳۰۵	روسکا، ت
Rypka, Jan	۳۰۵	ریپکا، ژان
S		
Sachau, Edward	۳۰۸	زاخاؤ، ادوارد

Saint Martin, Viven de	۳۰۹	سن مارتین، ویودو
Saleman	۳۰۹	سالمان
Sanguinetti	۳۰۹	سانگینتی
Sarasin	۳۰۹	سارازین
Sarre, Feredric	۳۰۹	سار، فردریک
Savary	۳۱۰	ساواری
Schaade	۳۱۱	شاد
Schacht	۳۱۱	شاخت
Schefer, Charles	۳۱۲	شیفر، شارل
Scheil	۳۱۲	شیل
Schiaparelli	۳۱۲	شیاپارلی
Schlegel, Gustave	۳۱۲	شلگل، گوستاو
Schmidt	۳۱۳	اشمیت
Schmidt, Erich	۳۱۳	اشمیت، اریش
Schenider, Sten	۳۱۳	شنایدر، اشتن
Schreiner	۳۱۴	شراینر
Schroeder	۳۱۴	شرودر
Schultens, Albertus	۳۱۴	شولتنس، آلبرتوس
Schwal	۳۱۴	شوال
Secundus Hermanus	۳۱۵	سکوندوس، هرمانوس
Sedickell, F. G.	۳۱۵	سدیکل، ف-گ
Sedillot, Emanuel	۳۱۵	سدیلو، امانوئل
Sedillot, Louis	۳۱۵	سدیلو، لوئی
Séeland	۳۱۶	سلاند
Seville, Jan de	۳۱۶	سویل، یان دو
Seybold	۳۱۶	سیبلد
Shaw, George Bernard	۳۱۷	شو، جورج برنارد
Sherley Brothers, Antony & Robert	۳۱۷	شرلی، آنتونی و رابرت
Silverstre de Sacy, Antoine Isaac	۳۱۸	سیلوستر داسی، آنتوان ایساک
Simon, L.	۳۲۵	سیمون، ل
Smith, David	۳۲۶	اسمیت، داوید
Smith, G. A.	۳۲۶	اسمیت، ج-آ
Smith, Marguerite	۳۲۶	اسمیت، مارگریت

Smous	۳۲۶	اسموس
Socin	۳۲۷	سوسین
Sohernheim, M.	۳۲۷	سوهرن هایم ، م
Sodieu	۳۲۷	سدیو
Sonneck	۳۲۸	سونک
Sonthermer	۳۲۸	زون ترمز
Souza	۳۲۸	سوزا
Spiegel, Friedrich Von	۳۲۸	اشپیگل ، فردریش فون
Sprenger	۳۲۹	اشپرنگر
Stenknow	۳۳۱	استن کنو
St. Hillaire, Barthélemy	۳۳۱	سن هیلر ، بارتلمی
Sterad, Lusterb	۳۳۱	استراد ، لوسترب
Stevenson, Robert	۳۳۱	استونسن ، رابرت
Stokvi, Manuel	۳۳۲	استکوی ، مانوئل
Story, Charles	۳۳۲	استوری ، چارلز
Stripling	۳۳۲	استریپ لینگ
Suter, H.	۳۳۲	سوتر ، ه.
Sykes, Sir Percy (Molesworth)	۳۳۳	سایکس ، سرپرسی
T		
Tardoff, Vladimir	۳۳۵	تاردف ، ولادیمیر
Tavernier, Jean - Baptiste	۳۳۵	تاورنیه ، ژان باپتیست
Tchaïkine, Konstantin	۳۳۶	چایکین ، کنستانتین
Teniler, Hetune Charles	۳۳۶	تنیلر ، هتون شارل
Thorbecke	۳۳۶	توربکه
Tix	۳۳۷	تیکس
Tolstoi, Leon	۳۳۷	تولستوی ، لئون
Torinberg, Charles Jean	۳۳۸	تورنبرگ ، شارل ژان
Torrey, Charles	۳۳۹	توری ، شارل
U		
Umbrt	۳۴۰	اومبریت
Upton, Joseph, H.	۳۴۰	آپتون ، جوزف
Ussher, John	۳۴۰	اوسهر ، جان

V

Valenburg, Jacques de	۳۴۲	والنبورگ ، ژاک دو
Vambery, P.	۳۴۲	وامبری ، پ
Van Dyck	۳۴۳	واندیک
Vandenberg	۳۴۳	واندنببرگ
Van Waenen, Cornelius	۳۴۳	وان وئین ، کورنلیوس
Vasiliève	۳۴۳	وزایلیو
Veliger	۳۴۴	ولیژہ
Vestercaarde	۳۴۴	وسترکارڈ
Vettier	۳۴۴	وتیہ
Viat, Gaston	۳۴۴	ویات ، گاستون
Viconte de Vogne	۳۴۵	ویکنت دوونی
Visser, M. W. de	۳۴۵	ویسر ، و - م
Vogel, J. Ph.	۳۴۵	فوگل ، ژ - ف
Vollers	۳۴۵	ولرس
Vonaloth	۳۴۶	ونالوت

W

Walherarnold, Thomas	۳۴۷	والہرآرنولد ، توماس
Wallin	۳۴۷	والن
Walpole	۳۴۸	وال پل
Weir, T. H.	۳۴۸	وایر ، ت - ہ
Wellhausen	۳۴۸	ولہوزن
Welyaminof, Zernof	۳۴۹	ولیامینف ، زرنف
Wensinck	۳۴۹	ونسینک
Wesselowski	۳۴۹	وسلوسکی
Whigham	۳۵۰	ویگہام
Whinfield	۳۵۰	ونیفیلڈ
White	۳۵۰	وایت
White, Oliver	۳۵۰	وایت ، الیور
Wiedmann, E.	۳۵۰	ویدمان ، ا .
Wiell, Gustave	۳۵۱	ویل ، گوستاو
Wilken	۳۵۱	ویلکن
Wills	۳۵۱	ویلس
Wilmar, Edward	۳۵۱	ویلمار ، ادوارد

Wilson, Charles Edward	۳۵۱	ویلسون، چارلز، ادوارد
Woepcke, Frantz	۳۵۲	ویکی، فرنٹس
Wolff, Fritz	۳۵۳	ولف، فریتس
Wright, William	۳۵۳	رایت، ویلیام
Wüstenfeld	۳۵۴	ووستنفلد
Y		
Yate, C. F.	۳۵۵	یات، س۔ ف
Yeni, George	۳۵۵	ینی، ژرژ
Yowarson, Yonas	۳۵۵	یوارسن، یوناس
Z		
Zettersteen, K.V.	۳۵۷	زترشتین، ک۔ و
Zhukowski	۳۵۸	ژوکوفسکی
Zinker	۳۵۸	زینکر
Zutinbergue	۳۵۸	زوتنبرگ

بنام خداوند بخشنده مهربان

آغاز کتاب

در این عصر خجسته اثر که ستاره سعادت در آسمان کشور ایران تابان و میهن عزیز ما در پرتو حمایت و نگاهبانی خسرو جمجاه و وارث تخت و تاج کیان یگانه قائدمحبوب و سرپرست جوانبخت « اعلیحضرت اقدس همایون شاهنشاه پهلوی خلدالله ملکه » قدمهای بلند برداشته و پیشرفتهای شایسته و نمایان مینماید ، بهمین روش موضوع علم و دانش هم در اثر توجه و عنایت مخصوص شاهنشاهی و تفقد بی نهایت ملوکانه پیاسداری و مراقبت گرامی وزیر دانش پرور و دستور بلند همت عالی نظر « جناب آقای حکمت » وزیر معارف و اوقاف مورد علاقه و نظر هر یک از افراد مردم کشور گردیده و هر کس درخور دانش و بینش خویش از جان و دل طالب است که خدمتی را بفرزندان وطن و نوباوگان میهن خود یا بنوع بشر تقدیم نماید ، لذا این بنده بی سرمایه ابوالقاسم سحاب هم بنوبت خود تا اندازه ای که از دانش و کمال بهره برده خواست که در ردیف خادمین علم و هنر خدمتی بوطن خود و جامعه بشریت تقدیم نماید لذا این کتاب را که بنام « فرهنگ خاور شناسان » موسوم و مشتمل ترجمه و احوال و ذکر خدمات علمی

آغاز کتاب [۳]

و آثار عده کثیری از مستشرقین و ایران شناسان و حاوی نام بسیاری از معاریف و بزرگان شرق و شامل نام کتب و آثار علمی ایشان است با نگارشی ساده و روان و بانظم و ترتیبی سهل و آسان تدوین نموده و از خود بیادگار گذارد .

در حقیقت طبع و نشر این کتاب تشویقی است که از دانشوران غرب و مستشرقین شده و تقدیر و تشویقی است که از طرف معارف این کشور نسبت به آنان بعمل می آید .

بسمه تبارك و تعالى

مقدمه

خاور شناسان و خدمات ایشان بعالم اسلام و شرق

موضوع خاور شناسی دیرگامی است که بین اروپائیان پیدا شده و در اثر این حس کنجکاوی و تحقیق دانشمندان اروپا و اساتید شرق شناس یا مستشرقین مغرب زمین خدماتی شایان بعالم شرق نموده اند چه بسا مؤلفات و مصنفات علمای اسلامی و آثار حکما و فلاسفه و افکار ادبا و بزرگان مسلمین در اثر جانفشانی و فداکاری دسته از آن دانایان معارف پرور و دانش دوست از زوایای خمول و تاریکخانه های غفلت و نسیان پا بدایره شهود و عیان نهاده و در اثر شیوع و انتشار بدسترس عموم در آمده چنانکه جمعی از این خادمین عالم بشریت مصنفات و تألیف فلاسفه و حکما و دانشمندان ریاضی و طبیعی و آثار و سیر یا گفتار مورخین و ادبا و دانشوران اسلامی مشرق زمین را بزبان خود ترجمه یا متن آنان را تصحیح و طبع و توزیع کرده و در نشر آن تشریک مساعی و بذل همت نموده اند .

می توان گفت که آغاز خاور شناسی از دوره جنگهای صلیبی شروع گردیده و اروپائیان در اثر این سفر اجباری و جنبش اضطراری که بجانب شرق نموده اند از همان روز بواسطه این حرکت تسری و جهان گردی و دنیا نوردی نتیجه شایان گرفته و به

کنجینه های نهان و اسرار نهفته شرق و دانش اسلامیان پی برده آن را نمونه و سرمشق یا سرمایه علم و هنر خود قرار داده و در اثر آن مراتب و درجاتی را طی نموده و بمقاماتی رسیده اند که هم امروزه مشهود است و بدین جهت محسود تمام ملل روی زمین بلکه استاد و پیشرو تمام افراد بشر در علم و عمل شده خود را بهنر و دانش و آگاهی و بینش بدنیا معرفی نموده اند .

نگارنده مجلدات شش گانه دوره کتاب مفتاح الاعلام خود را که در شرح تراجم و گزارش احوال هزار ها رجال و مشاهیر و دانایان و معاریف بزرگ عالم اسلامی بطور اجمال یا تفصیل تدوین نموده و با اینکه در ذیل ترجمه جمعی از ایشان نامی از مستشرقین و دانایان خاور شناس مغرب زمین بمیان آورده و از خدماتی که آن دانشوران بجامعه اسلامی و آثار علمای مسلمین تقدیم داشته اند یاد آور گردیده و در کتب اعلام خود نگاشته است و نیز در ضمن دوره فرهنگ نام بزرگان بسیاری از ایشان را نام برده و در دیگر تذکره های خود یاد کرده معذک با ندیشه آورد که کتاب هفتم آندوره را مخصوص تراجم و نام خاور شناسان نماید و فرهنگی نو در زبان شیرین پارسی تدوین کند که متضمن نام و شرح احوال مستشرقین و دانشمندان شرق شناس غرب باشد که این بنده تاکنون بنام و نشان یا آثار ایشان آگاه شده و از منابع مهمه مؤثقه که بیشتر آن کتب و نشریات مصری عربی و آثار خامه اساتید و نویسندگان دانای آن سرزمین و یانگارش شخصی مستشرقین کنونی است گرد آورده در این مجموعه جمع و تدوین کرده و بترتیب حروف الفبای لاتین تنظیم نماید، تا این که این خدمت هم درمورد خویش بجامعه ایران و فرزندان این کشور نافع و مفید آمده و از این راه بنده را نیز پیشکشی درخور خود بمعارف این سرزمین تقدیم شده باشد .

« ان الهدایا علی مقدار مهدیها » ضمناً خدمتگذاران و پاسداران بیگانه را که از لحاظ دانش دوستی باما یگانه بوده و علاقمند بادبیات و تواریخ و کتب و سیر ما میباشند بهموطنان خود معرفی نموده و خدمات ایشای را در ضمن گزارش حال هر کدام بمورد بیان آرد، لذا این مجموعه را بنام « فرهنگ خاور شناسان » موسوم و مقدمه ایرا که برای این مجموعه نگاشته تا حدی از نگارش دانشمندان مصری مانند « جرجی زیدان » در کتاب آداب اللغه و از آثار دیگران اخذ و اقتباس نموده و شمه هم از تتبع و تحقیق خود را بدان علاوه و اینک بتمهید مقدمه شروع مینماید .

مستشرقین پیشین و کار های ایشان

یکی از عوامل مهمه احیای زبان شرقی و موجبات عمده ترقی و نهضت ادبیات و معارف اسلامی توجه و بذل عنایتی است که از دانشمندان اروپا نسبت بیاد گرفتن این زبان

و اهمیت دادن بآن شده علمای مزبور در اثر تحقیقات و کنجکاوی‌ها و نشر کتب شرقی و ترجمه و تدریس آثار و نگارش دانشوران اسلامی بالاخره در نتیجه عمل کاوش و تنقیب و جستجو و حفاری در خرابه‌ها و اطلال و رسوم و آثار قدیمه این سرزمین زبان شرقی و معارف و ادبیات آن آگاهی تمام یافته و در موارد لازم خدماتی را که توانسته در این باب انجام داده‌اند .

اقدام و اهتمام اروپائیان در این خصوص نه تازه شروع شده بلکه از دوره قرون وسطی و مائه ششم و هفتم هجری یا زمان وقوع جنگ‌های صلیبی و آمدن آنها بشامات و فلسطین بوده که در اثر آگاهی و اطلاع ایشان از تمدن مسلمین باین عمل مهم مبادرت نموده اند قبل از نهضت جدید اروپا و پیدایش عصر تجدد Renaissance اروپائیان بهوش آمده و از خواب سنگین جهالت دیرینه خویش در نتیجه این اقدام بیدار شده بلکه میتوان یگانه عامل نهضت اروپا را همین جنبش اضطراری آنها و تحصیل و مطالعات ایشان در کتب و آثار تمدن شرقی دانست که بواسطه چنین انتباه از کتب و آثار و صنایع و بدایع و ابتکار و اختراع اساتید و دانایان شرق استفاده نموده در صدد تکمیل و تمیم هر قسمتی از مخترعات برآمده هوش و استعداد خود را در پیشرفت هر نوعی از هنر و صنعت بکار و داشته تا بدین پایه و مایه رسیدند و افتخاراتی را از راه دانش و هنر و اختراعات و ابراز لیاقت و قابلیت برای خویش احراز داشته سر بلندی و اعتبار خود را بتمام مردم دنیا آشکار نمودند .

دانشمندان فنی عملیات مستشرقین را در کارهایی که انجام داده با خدماتی که کرده‌اند بدو قسمت نموده :

- ۱ - مداخله مستشرقین بنقل و ترجمه علوم طبیعی و ریاضی که در آغاز نهضت جدید اروپا بدان قیام نموده‌اند و این دوره بعنوان دوره نقل علوم موسوم گردیده .
- ۲ - اشتغال دانشوران مذکور و بررسی و تحقیق و تتبع و تحصیل آداب و رسوم ملل شرقی و مطالعه مستشرقین در ادبیات شرق و زبان و تاریخ مردم خاور زمین است که از آن بدوره تتبع و تعلیم و مطالعه و تحقیق تعبیر شده .

اما دوره نقل و ترجمه - باید دانست بطوریکه مذکور شد اروپائیان پیش از مسافرت خود بجانب شرق در ظلمات جهل و حیرت گرفتار بوده و در گرداب جهالت و نادانی غوطه می‌خوردند لیکن بعد از جنگ صلیبی که چشم و گوش آنها باز و دنیای متمدن و نورانی را دیدند که بنور دانش و علوم اسلامی منور بود از همانوقت زبان شرقی بویژه زبان عربی را اهمیت داده و از آغاز قرن یازدهم میلادی بفرارگرفتن زبان عربی اهتمام نموده خواستند که از دانشهای طبیعی و طب و فلسفه اسلامی آگاه شده و از نتایج آن

مستشرقین پیشین و کارهای ایشان [۷]

بهره ورگردند بدینجهت از همان زمان کتب مهمه فلسفی و طب و حکمت و طبیعیات و ریاضی و ادب و تاریخ اسلامی را از هر جا گرد آورده و بعد از آگاهی از محتویات هر یک آنان را بزبان لاتینی و دیگر زبان معمول به آن زمان نقل و ترجمه نمودند کتب ابن سینا و ابوبکر رازی و دیگران از مواد عمده برنامه تحصیلی ایشان گردید.

در مواقع آمیزش و اختلاط ایشان با مسلمین و مشاهدات ترقی و تعالی حیرت آور ملل مشرق زمین و مجد و عظمت عالم اسلام آنروز که نه تنها شرق را فرا گرفته بود بلکه در کشور اسپانیا و سواحل شرقی و شمالی افریقا هم دانش و فنون اسلامی کار فرما شده این خلطه و آمیزش موجب بیداری و تنبه اروپائیان گردیده در صدد برآمدند که خود را از ظلمت جهل نجات داده و با فروغ دانش و نور بینش وحشت کده اروپا را روشن و نورانی نمایند و از کسب علوم بسعادت و شرافت انسانیت و رسوم و آداب ملیت و قومیت نائل آیند تا از راه دانش و آگاهی قدرت و توانائی یافته منابع ثروت دنیا را دارا شوند و سیادت و بزرگواری و افتخار و سرمایه داری خود را بجهانیان ثابت نموده که سیاست ایشان در تمام روی زمین کار فرما شود .

نخستین کسی که زودتر از همه مترجمین و ناقلین بکار ترجمه و نقل مبادرت نموده و در این راه شهرتی زیاد تر از دیگران برده پاپ سیلوستر دوم (۱) است که در آخر قرن دهم میلادی میزیسته در این قرن بود که در چین هم عده کثیری از فحول شعرا و دانشمندان در دوره و عهد دولت (تانگ) فغفور چین پیدا شده ژاپونیا هم در همین اوان در صدد اصلاح زبان و تهذیب آداب و رسوم اجتماعی خود برآمده مابین ایشان شعرا و نویسندگانی وجود یافت و نقاشان و کاوش کنندگانی در حفاری و غیره بظهور رسیدند .

بعد از پاپ مذکور هرمان Herman متوفی در ۱۰۵۴ میلادی هم باینکار اقدام نموده قسطنطین افریقی و دیگران هم با او در این باب تشریک مساعی نمودند .

در قرن دوازدهم که طلیطه و قرطبه و غرناطه و غیره از بلاد اسپانیا که مسلمین در آنجا حکومت داشتند، مسیحیان در آن حدود آمد و شد نموده و خواستند که از کتب علمی و زبان و مآثر و آداب اسلامی بهره ور شده و استفاده نمایند، لذا در صدد برآمده مقداری از آن کتب و آثار را بقدر امکان بزبان خود در آورده نقل و ترجمه نمودند و از پیروی بمحتویات آن راه سعادت و نجات را بدست آورده بشارع ترقی و تعالی وارد و کلید هنر و فنون بدست ایشان افتاد .

و این دوره برای ایشان نمونه همان زمان بود که دولت اسلام به اعلی درجه تمدن

۱ - Pape Sylvestre [Gerbert] از ۹۹۹ تا ۱۰۰۳ عنوان پاپی داشته تولد او در اهلک

شده پاپ مذکور شاهزادهای دهنوی (لایک) را با احترام مبدالله مجبور می نمود .

و حضارت رسیده سیادت خود را در دانش و علوم بیالاترین پایه رسانیده بود و در نقل و ترجمه کتب و دستاویز و دانش و اساطیر دیگران اهتمام می نمودند چنانکه المنصور خلیفه عباسی (۱۵۸ - ۹۵) و هرون الرشید (۱۹۸ - ۱۴۸) و مأمون (۲۱۸ - ۱۷۰) دو خلیفه نامی اسلامی و جانشینان ایشان در بغداد که مرکز دانش و فنون بود دانایان و مطلعین بزرگی را از قبیل یعقوب بن اسحق کندی و خاندان حسین بن اسحق و نوبختیان و بختشیوع طبیب و ثابت بن قره و ابن مقفع و دیگران را وادار نمود که صدها کتب حکمت و فلسفه و طب و طبیعیات و افسانه و ریاضیات را از زبان لاتینی و سریانی و نبطی و یونانی و سانسکریت هندی و کلدانی و فارسی بزبان عربی ترجمه و برای استفاده و بهره گیری در دسترس عموم مسلمین بگذارند .

در حقیقت بغداد یگانه شهری بود که توجه عموم جهت کسب و دانش و درک اطلاعات بدان شده و نیز از هر جا برای تحصیل معاش و فرا گرفتن صنایع و فنون بآنجا روی آورده علم و تجارت و کسب و صناعت و ادب و هنر در آنجا بحد کمال رسیده و بیت الحکمه در این شهر بنا شده بود که کعبه آمال دانشمندان آن روز دنیا شمرده میشد .

مردم غربی زبان - فارسی - رومی - نبطی - ترک - صقلی - هندی - بربری - حبشی زنگی و غیره در بغداد گردآمده مابین ایشان از مسلمین - مسیحین - یهود - صائبی - سامری مجوس - بودائی و دیگران از هر گونه کیش و دین انجمن مینمودند .

از جمله مردمی که عمل نقل و ترجمه کتب و ادبیات و فنون اسلامی را پیروی نموده و بدان بذل توجه کرده ریمون Raymond عالم روحانی و اسقف طلیطله یوده که در اواسط قرن دوازدهم کتبی چند از افلاطون تیبوری - ادلار - یوحنا - اشبیلی - کندی سالفی هرمان دلماتی - مرقس (مارکوس) طلیطلی و دیگران را نقل و ترجمه کرده و آنها را بزبان لاتینی در آورده و از این راه زحمات زیادی را متحمل شده بود .

ژیرارد کریمن (Girard de Cremon) (ژیرارد کرمونی) بیشتر از همه در این خصوص تشریک مساعی نموده و همت خود را بکار نقل و ترجمه مبذول داشته چنانکه نوشته اند او در حدود هشتاد جلد کتاب مربوط بعلموم قدیمه از مولفات مهمه حکما و دانشمندان یونان و فلاسفه و علمای اسلامی را در منطق و فلسفه و ریاضیات و نجوم و طبیعیات و کیمیا و غیره نقل و ترجمه نموده و بسیاری از آثار دانایان یونان و عرب و ایران مانند فارابی - ابن قره - بنی موسی خوارزمی - کندی فرغانی و دیگران را از زبان عربی به لاتینی در آورده و بیشتر کتب مولفه این دانشمند مسیحی مأخوذ از آثار و مولفات آنان است .

ژیرارد کریمن کتاب (التصریف) خلف بن عباس زهرای را که در طب و جراحی

است ترجمه نموده و از طرفی سلاطین و حکومت های اروپائی آن زمان بآثار علمی و ادبیات و علوم اسلامی اهمیت داده نهایت اهتمام را بکار بردند که بدینواسطه ملت خود را از مدنیت و دانش و ادب اسلام بهره‌ور و برخوردار نمایند آنها همان عملی را نمودند که هر قائد و زعیمی برای نهضت و جنبش ملت خود در اخذ و اقتباس دانش و مدنیت می‌نماید. علاوه بر این سلاطین آن روزی اروپا و اوایای امور آن حدود با کسانی که باین گونه کارها میل و اشتیاق داشتند و دست باین قبیل امور میزدند کمک و همراهی کرده مساعدت های مادی و معنوی در باره ایشان مینمودند، نخستین کسی که در این راه مساعی جمیله به خرج داده و در باره نهضت اروپای جدید بذل همت نموده فردریک دوم (۱۷۹۷ - ۱۷۴۲) (Feriedrick[2]) بود در سال ۱۲۵۰ هجری وفات یافته آلفونس (Alphonse) پادشاه کاستیل معروف (قنطیله - قشتال) اسپانی که از شاهان دانش دوست و معارف پرور بوده، اطبای دربار خود را از پزشکان ممتاز و طبیبان نخبه عرب انتخاب نموده مانند سامون خلیفه عباسی ناقلین و مترجمین زیادی گرد آورد و ایشان را به ترجمه و نقل کتب و آثار سیر اسلامی و ادار نمود .

استادان مذکور کتبی را که بزبان عربی نوشته شده بود بزبان اسپانی و لاتینی ترجمه و نقل نموده و بمورد استفاده میگذاشتند، کتاب مجسطی از کتب منقوله آلفونس (متوفی ۱۲۸۴) است که کپرنیک (Copernic) ستاره شناس معروف لهستانی (۱۵۴۳ - ۱۴۷۳) آنرا مورد تتبع خود قرار داده و بسیاری از دقایق و نکات نجوم و فلکیات را که بوی اختصاص یافته بود از آن رو مکشوف نمود .

طولی نکشید که آوازه عملیات آلفونس در سایر کشور های اروپا پیچیده شاهان و فرمانداران آن سرزمین این روش ستوده و مفید را که موجب ترقی و پیشرفت کشور های خود میدانستند پیروی نمودند .

بدین لحاظ اروپائیان قسمت عمده دوره قرون وسطی را به نقل آثار و ترجمه و تفسیر افکار و نگارش قلمی دانشوران اسلامی گذرانده و شماره کتبی را که دانشمندان اروپا در این دوره از کتب مسلمین و آثار ایشان نقل و ترجمه نمودند در حدود سیصد کتاب یا متجاوز بوده چنانکه قریب نود جلد کتاب در طب ترجمه و نقل شده که از آنجمله کتب طبی ابوعلی سینا و محمد بن زکریای رازی و دیگران بوده و نیز بالغ بر چهل کتاب در نجوم و کیمیا (شیمی) بدستیاری و کوشش بزرگان اروپا و بذل مساعی دانشمندان مغرب زمین بترجمه و نقل رسیده و مندرجات آن سرمشق کار و نمونه عمل اروپائیان گردید ، هم اکنون متوالیاً کتب مفیده را علمای اروپا بزبانهای مختلفه ترجمه و طبع مینمایند .

دورهٔ تتبع و تعلیم اروپائیان در السنه شرقی و درس زبان

بدو این نکته را باید متذکر شد که یکنفر مستشرق در طرز تحصیل زبان شرقی و خواندن و نوشتن آن چگونه باید وقت و هم خود را مصروف نماید تا اینکه بتواند کتاب و خطوط دیگران را خوانده، و از آن استفاده کند.

برای هر مستشرقی ممکن نیست که در تمام احوال دروس خود را از معلم و استاد بیاموزد و اگر چیزی فراگرفت فهم آنرا درست نمی تواند زیرا که معلم بسیاری از اصول و معانی کلمات را ممکن است که نداند و تنها اعتماد او بر وزن کلمات و تکیه او بر آن چیزهائی است که استماع نموده بنابراین مدار تعلم برای او کثرت خواندن و فهم معانی خواهد شد و او بر خود لازم میداند هر چه را که خواند معنی آنرا بفهمد.

از اینجهت مستشرق در باب شناسائی زبان و نحو و صرف و دیگر قواعد و اصول ادبی و توفیق کلمه و ترکیب آن ناچار است که زحماتی فوق العاده را متحمل گردد، چنانکه او در آغاز خواندن نظرش در فهم موضوع و نتیجه کلمات و عبارات است درحقیقت هر مستشرقی در فهم معانی و خواندن خطوط شرقی متاعبی زیاد دیده و حاصل زحمات و اخذ بعضی از نتایج مهمه او است که او را در درجه استادان شرق شناس قرار می دهد. خاورشناسان در فهم کلمات شرقی و قرائت آن اغلب از حروف لاتین استمداد جسته کلمات را بحروف لاتینی نوشته و میخوانند و با این احوال هم ممکن است که دچار اشتباه شوند.

در آغاز کار غرض اصلی اروپائیان و اهمیت و اهمی که درباره نقل و ترجمه کتب اسلامی بخرج میدادند، همان ترجمه و نقل علوم طبیعی و فلسفی و ادب و اخلاق جهت استفاده و سرمشق بوده و میخواستند که در موقع نهضت نتایج آن را گرفته باشند و نیز اشتغالی را که دیگر بار برای خود فراهم نمودند جهت تحقیق و فراگرفتن ادبیات لغت و زبان بوده و قصد داشتند که بدینوسیله امور مذهبی و اسلوب تجارت را فرا گرفته موجبات ارتباط خود را با دیگران فراهم نمایند و هم از این راه منابع ثروت را پیدا نموده و سرمایه علمی و صنعتی جهت خود گردآورده از تتبع و تحقیق در علوم شرقی و پیروی آن اسباب ارجمندی و سعادت غرب را تدارک نمایند.

و نیز همین کار بود که باعث اهتمام ایشان بآموختن زبان های شرقی غیر از زبان عربی از فارسی و ترکی و هندی و سریانی و عبری شده رغبت و اشتیاق آنها در این خصوص زیاد گردید تا اینکه متدرجاً زبانهای مزبور را فراگرفته از خواندن خطوط و آثار و کتب واحد صنایع و هنرآنان بهره ور شدند.

دوره تتبع و تعلیم اروپائیان در السنه شرقی و درس زبان [۱۱]

علاوه بر این اروپائیان جهت تحقیق بعضی از اصول مذهبی و مراجعه بنصوص و تصریحات اصلی و وضع قوانین و احکام مدنی و امور اجتماعی خود ناچار شدند علوم مربوطه بقرآن مجید را تحصیل نموده و اصول زبان عبری و عربی را جهت فهم مطالب قرآن و تورات اخذ نمایند بدین لحاظ تحصیل زبان عربی و عبری را مقدمه فراگرفتن تمام زبانهای شرقی شمرده که پس از آن جهت پیشرفت امور تجارتنی و طرح روابط با ایران و ترك در تحصیل زبان فارسی و ترکی هم اهتمام نمودند .

با علل و موجبات فوق علمای یهود را بایستی که از قدیمترین مستشرقین شمرده زیرا که در دوره قرون وسطی جمعی از دانشمندان آن قوم در علوم مختلفه و فنون متنوعه پیدا شده و خود را سرآمد و برتر از دیگران نمودند و بعد از خروج عرب از اندلس و زوال دولت ایشان از اسپانیا آنان بنشر و بسط دانش و هنر کوشیده معلومات خود را بمعرض نمایش گذاشتند .

در قرن پانزدهم میلادی درس زبان عبری بهترین وسیله بین تجمع مدنیت عرب و السنه اروپائی گردیده سپس تحصیل لغات و زبان یونانی در مدارس عالییه اروپا جزء دستور تحصیلات شد و دانشمندان در تدریس زبان یونانی برای فهم مطالب کتب یونان که از قسطنطنیه بجانب ایشان حمل شده بود اقدام نمودند (این عمل بعد از دخول عثمانی بقسطنطنیه و فتح آن بدست سلطان محمد فاتح در سنه ۱۵۴۳ حصول یافت) مردم هم برای فهم آن کتب ناچار شدند که زبان یونانی را تحصیل نمایند .

زبان عبری که کلید سایر لغات سامی است برای فهم اصول مسائل مذهبی و درک مطالب لازمه دینانتی مورد اهمیت قرار گرفته اروپائیان برای فهم السنه دیگر از آن زبان کمک خواسته و در قرن پانزدهم هر عالمی که بعد کمال رسیده و میخواست اجتهاد خود را برساند لازم بود که بزبان عبری هم آشنا شده و بتواند مطالب لازمه را از کتب عبری اخذ نماید یا لااقل يك زبان از زبان های مهمه دیگر بداند .

از جمله کشوریکه در آن موقع بترویج زبان عبری و آموختن آن اهمیت داده ایتالیا بود زیرا در قرن ۱۵ مردم این سرزمین با زحمتی زیاد بیاد دادن این زبان اقدام نموده اساتید و آموزگار برای تدریس زبان مزبور به دیگر کشورهای اروپا روانه علاوه بر این در باره پاپ در رم هم در همان موقع در صدد ارسال مرسلین و اعزام مبشرین و مبلغین برآمده عده زیادی از ایشان را بمشرق زمین روانه نمودند .

مبلغین مسیحی در این مأموریت ناچار بودند که زبان عربی را فرا گرفته و برای استفاده و تکمیل اطلاعات با زبان عبری هم دوش و ردیف نمایند ، از این راه هم اندیشه جماعت مذکور با آموختن دو زبان عربی و عبری مصروف شده در واقع خاورشناسی

از اینجا شروع گردید و حس کنجکاری و تحقیق در میان مسیحیان بوجود آمده و روز بروز در صدد توسیع آن بر آمدند .

بنا بر مذکورات فوق میتوان گفت رم و واتیکان یا در بار پاپ در تشویق خاور شناسی فضیلت سبقت داشته اند چنانکه بعدها هم مطابع و چاپخانه ها برای طبع و نشر کتب عربی و فارسی ایجاد و تاسیس کرده متدرجا کتب مهمه شرق را جمع و در کتابخانه واتیکان تمرکز دادند و آنچه را که قابل اهمیت و مورد استفاده و اقتباس بود نقل و ترجمه نموده در طبع و نشر آن مساعی جمیله بکار بردند .

در این موقع فرانسه هم از ایتالیا پیروی کرده و بدر بار رم و پاپ اقتدا نمود .

فرانسوای اول (۱۵۵۳ - ۱۴۹۴) اسقف ژوستینین ژنو را برای فرا گرفتن زبان عربی و عبری در ۱۵۱۹ و ادار نموده و در ریمس باین عمل قیام کرد و همان کاری را که ایتالیا و پاپ در آغاز کار نموده بودند ، فرانسه هم بدان روش پیوسته مطابع عربی ایجاد و چاپخانه ها تاسیس نمود - ملل دیگر اروپا هم از آن پیروی کرده در این راه سعی و کوششی بسزا و زحمتی قابل ملاحظه را متحمل گردیده در مقابل نتایج مهمه گرفتند .

موضوع شرق شناسی اگرچه در اول برجال مذهبی و کشیشها و سرپرستان و اساقفه و مبلغین اختصاص داشته لیکن طولی نکشید که این عمل دانشی مستقل و علمی عمده و اساسی گردید و تنها غرض از آموختن آن فرا گرفتن زبان و تحصیل لغات شرقی و آگاهی از آداب و رسوم ملل مشرق زمین بود . این دانش بتدریج جزو دستور جامعه ها و برنامه دارالفنون و دانشگاه های مهمه علمی هر جا شده در اخذ و تحصیل آن اهتمام نمودند .

مستشرقین قدیم و کارهای ایشان

از آغاز شروع بکار تا آخر قرن هیجدهم و اوایل قرن ۱۹

بطوریکه قبلا نگاشته آمد دانش خاور شناسی و استشرق در اواخر قرون وسطی

شروع شده و در قرن ۱۷ نضج و رسیدگی یافته متوالیا راه کمال را طی نمود .

آربانیوس (Arbanus) در ۱۶۱۳ در لیدن نخستین کتاب اصول و قواعد دستوری (صرف و نحو) زبان عربی را انتشار داده در ۱۶۲۵ میلادی کتاب (المکین) ابن عمید وزیر معروف دوره دیالمه را با ترجمه لاتینی بطبع رسانید . قرآن مجید را هم بزبان لاتینی ترجمه و طبع نمود در تعقیب آن اروپائیان شرق دوست هم همین کار را درباره لغات و ادبیات زبانهای دیگر شرقی از : فارسی - کلدانی - حبشی - ژاپونی - تبتی - ترکی و هندی بعمل آورده و هر کدام از آنها بنوبت خود در هر زبانی که بمذاقشان شیرین آمد بنای تتبع و تحقیق را گذاشته و تدقیقات لازمه در آن زبان و دساتیر نمودند .

خاورشناسی اروپائیان

ما در اینجا مجدداً برای توضیح مطلب مینگاریم که : یکی از علل وموجبات خاورشناسی اروپائیان جنگ های صلیبی وتوجهی بوده که از آنان بجانب معارف وعلوم شرقی معطوف گردیده ودر اثر این توجه دانشمندان مسیحی توانستند که از پرتودانش علمای اسلامی استضا نه نموده پایه مدنیت وحضارت خود را روی این تمدن عالی قرار دهند . از طرفی در همانوقت که پرچم اسلام هر جا در اهتزاز بوده ومسلمین به بیشتر بلاد و کشورهای مشرق وغرب حکومت وفرمانروائی مینمودند علمای مذهب مسیح و پاپهای آن زمان از این قوه ونیروی عجیب وپیشرفت حیرت آور متوحش شده خواستند در برابر دیانت اسلام آنهاهم مزایا ومرجحاتی جهت دیانت خود تهیه نمایند، لذا پاپ کریکورس ۱۳ و آربانیوس Arbanus ۱۸ دروسی جهت تعلیم زبان شرقی ترتیب داده وخواستند که وعاظ ومبلغینی را تکمیل نموده بشرق روانه دارند تا امور ارشاد بیشتر و عمل دعوت و تبلیغ را انجام دهند . محصلین سیار و مدرسه نقابات و نمایندگان مذهبی جزء این امور بوده .

هنوز سال ۱۶۲۷ میلادی نیامده بود که مسیحیان مدرسه مخصوصی بزبان شرقی تاسیس و آنرا بنام « مدرسه ایمان » معرفی نمودند و آن اول مدرسه بود که برای دعوت و تبلیغ تاسیس گردید .

علت دیگر این عمل را موجبات سیاسی شمرده اند بدین معنی وقتیکه دول اروپائی از خواب جهالت بیدار شده وتمایل خود را بجانب سیاست آشکار نمودند و مرام مذهبی خود را به مرام سیاسی و موجبات تجارتنی واستعماری تبدیل نموده و کشورهای اروپا در صدد تاسیس و تشکیل مدارس السنه شرقی بر آمدند و هر کدام در این باب بدیگری سبقت گرفتند .

اول کسیکه فتح این باب نمود کلبو Colbert وزیر لوئی چهاردهم (۱۶۸۳-۱۶۱۷) بود اونخستین کسی است که برای پیشرفت این غرض سیاسی مدرسه در پاریس افتتاح نموده و بمدرسه (جوانان) موسوم داشت ومقصود او یاد دادن لغات والسنه شرقی بود تا اینکه مترجمین و دعوات سیاسی تهیه نموده و تبلیغات فرانسه را در مستعمرات و در کشورهای شرقی انتشار دهند .

در این مدرسه زبان فارسی و عربی وهندی وترکی را تدریس مینمودند و مدرسه مزبور خدماتی پسندیده ومفید نسبت بشرق تقدیم نموده ادبیات و معارف و لغات شرقی را بخوبی وشایستگی یاد داده و اولین کتابی را که از کتب شرقی در اروپا نشر دادند الف لیلة و لیلة عربی بوده پس از آن در نشر کتب فارسی کوشیده و آن را وسیله از برای

فراگرفتن و استفاده نمودن از زبان فارسی قرار دادند.

موقعیکه انگلیسها هندوستان را تحت استعمار درآورده و در حدود و ثغور این کشور پهناور نفوذ یافتند، آنان احتیاجی زیاد بیادگرفتن و خواندن لغات و زبان آنجا پیدا کرده و خواستند تا با حوال مردم آن سرزمین آگاه شوند، لذا پرده از رخسار بسیاری از لغات قدیمه از بین رفته و پراکنده آن برداشته زبان سانسکریت و اسرار دیانت بود او مذهب براهمه را معلوم و مکشوف نمودند.

دانش خاورشناسی نوترین جامه خود را جز در اواخر قرن هیجدهم میلادی بتن پوشیده و در این وقت بسیاری از لغات معدوم شده و نابود را مانند لغت پهلوی و زبان زند کشف نمودند و این اکتشافات توسط دانشمندان علوم آثاری و شرق شناس مشهور (انکتیل روبرت) انجام گرفت.

در آغاز قرن ۱۹ میلادی انقلاب عجیبی در دانش خاور شناسی بظهور رسید و آن وقتی بود که رازهای نهانی و اسرار و رموز باستانی مصر بدست عالم آثاری معروف (شامپولین) مکشوف گردید و بعد از آن زبان آشوری که هزارها سال مطموس و متروک شده بود مجددا اظهار وجود نمود.

حکومت های اروپا از همانوقت مبالغی گزاف برای تحقیقات علمی و کاوشهای آثار تاریخی مصرف نموده، هیئت های اکتشافی علمی برای بحث و تحقیق بجانب کشور های شرقی و درس احوال آنها اعزام و روانه گردیدند و بسیاری از آثار مندرسه و مطموس را که بسالیان دراز زیر خاک مانده و نام و نشانی از آنها نبود آشکار کرده معالم پشتیبان و مآثر باستانی آنان را دیگر بار بین مردم این زمان نمودار و عیان گردانیدند.

اروپائیان توجهی زیاد و عنایتی مخصوص نسبت بجستجو و تحقیق آثار قدیمه و جمع اشیاء نفیسه نموده و میخواستند که حتی الامکان از آنها بدست آورده و بمعرض نمایش گذارند، یا بواسطه عمل حفاری اطلاعاتی تحصیل نموده و مورد استفاده بیاورند. برای این حکومت ها مدارسی خاصه بود و جمعیت و انجمن های عدیده تشکیل گردید که سالیانه ملیون ها لیره جهت بدست آوردن کتب قدیمه یا آثار باستانی و زبان های مرده و متروک یا زنده و معمول مانند زبان فارسی کنونی و عربی و ترکی و غیره مصروف مینمودند.

امروزه در پاریس و شهرهای دیگر مرکزی و غیر مرکزی کشورهای اروپا دانشگاههای مهمه و آموزشگاههای عالییه ایست که آنها کعبه آمال و قبله مقصود مستشرقین بوده و در این موسسات السنه حیه و باستانی شرقی تدریس میشود - من جمله آموزشگاه (کلژ دو فرانس) بنگاهی است که خاور شناسان زیادی را بیرون داده و استادانی عالی مقام و دانشمندان از آن فارغ التحصیل شده اند که زبانهای شرقی را تدریس مینمایند و همواره

هولهای زیاده بی اندازه برای خدمت بدانش و فائده عالم بشریت خرج میشود و مدرسه زبانهای زنده که امروزه از بزرگترین مدارس خاورشناسی گیتی بوده مدتها است که در پاریس دائر و برپا و مورد استاده دانشجویان مردم دنیا است .

دانش خاورشناسی دانشمندانی را استخدام نموده و بکار واداشت که سرمایه زندگانی خود را تمامی در راه اکتشافات و کشف نقاب از رموز و اسرار شرق و آگاهی یادگار ملل قدیمه مصروف داشته جهت انجام این خدمات جان فشانی میکنند و در دنیا خدمتهائی نموده اند که تاریخ شرح آن را با خطوط برجسته طلائی در صفحات خود جاداده . شامپولیون در شهر رشید (یکی از شهرهای مصر) بالاترین عمل برجسته یک نفر عالم آثاری را انجام داده - فلوبرت - هانری رولتس - هنیکس و دیگران از علمای آثاری کسانی هستند که بامور حفاری حدود عراق (بین النهرین) و قسمت کلدان و بابل قیام نموده اند و عملیات هر کدام در مورد خود نشر و انتشار یافته است . این اشخاص بواسطه دانش زیاد و اطلاعات کافی و فضیلت و معلومات آثاری خود بزبان آشوری اطلاع یافته و رموز و دقائق آن را حل نمودند .

مستر بورنوف و جمس وار و مستر مولر و (لاسن) از اشخاصی هستند که بتمدن هند خدمت نموده و بزبان قدیم و لغات باستانی آنجا آگاه شده زبان سانسکریت را خوانده و یاد داده اند .

وسانیلاس جولین از جمله دانشمندانی است که بآثار چینی مطلع گردیده و دانشمند بزرگ (انکتیل دوبرت) کسی است که بلغت زند و پهلوی باستانی در فارس اطلاع یافته و تمام آنها از دانشمندان خاورشناس قرن نوزدهم اند .

دولت ایتالیا بواسطه تماس زیاد که بعرب و اسلام داشته قبل از سایر دول و ملل اروپائی دولت عرب و اسلام را شناخته و خود را پملتی تجارتنی که صاحب جنبش اقتصادی در سواحل و قسمت های ناشناخت عربستان است معرفی نموده ، علاوه بر همه ملت مزبور ملتی مذهبی بوده و موقعیتی عالی را همواره در عالم از جنبه دیانتی داشته چنانکه دائماً مرجع عمومی تمام مسیحیان و نصارای دنیا بشمار آمده با این وصف بعید نیست که ملت ایتالیا قبل از دیگران در تحقیق حالات ملل شرقی و لغات و السنه آنها شروع نموده باشد .

میتوان گفت که ملت ایتالیا اول ملتی است که باب خاورشناسی و اشتقاق را بروی روپائیان باز نموده و مدارسی مخصوص برای پیشرفت و بسط و توسعه این دانش بنا کرده و تمام توجه خود را در این راه مخصوص زبان عربی و علوم و معارف اسلامی داشته .

ایطالیا طرفدار و کمک کار نهضت خاور شناسی شده و مساعدت و همراہی او در این باب بعد کمال رسیده و مقصود آن کثرت تماس و جلب استفاده از دانش و علوم اسلامی بود :

موقعیکه خورشید فن چاپ طلوع نمود ، و فن مزبور توسط گوتنبرگ Cutenberg اختراع شد (۱۴۶۸-۱۳۹۷) و دنیای دانش و علوم بنور آن منور گردید ملت ایطالیا جلوتر از همه ملل بطبع و نشر کتب شرقی اهتمام نموده اولین بار کتاب « قانون ابن سینا » بدستیاری ایشان در اروپا بطبع رسید .

هنوز برای خانواده میدسی و بعضی خاندان دیگر مزایا و فضیلتی زیاد از جهة دستیاری و کمک بنهضت اشتقاقی عربی اسلامی است .

چاپخانه های اروپا از آغاز پیدایش خود تا کنون بسیاری از کتب شرقی مخصوصا کتب عربی را بطبع رسانیده و این موسسات خیریه ضمن سایر مفاخر قرن بیستم بنوبت خود گوی افتخار را ربوده اند .

اخیراً مطابع لیدن هلند - اکسفرڈ - لپزیک - رم و غیره در اروپا بچاپ کتاب های شرقی و نشر آن اهتمامی زیاد نموده و در حقیقت دلیل و هادی ما بجانب شناختن آثار و مفاخر علمی نیاکان اسلامی ما از تمدن و حضارت یا ترتیب دانشی و تقدم مادی و معنوی گردیده و همیشه این چاپخانه ها در امور پسندیده و عملیات خیریه خود تا کنون ادامه داده اند از جمله کار عمده ایشان که از روی حقیقت میوه و ثمره تمدن غرب است بنگاه (مجله دائرة المعارف اسلامی) صادره لیدن میباشد که مرکز مذکور داری بهترین کتابخانه و حاوی آثار مدنیت اسلامی و تمدن عربی و ثقافت مسلمین است و مجلات آسیائی فرانسه آلمان - آمریکا - انگلیس و غیره هم همیشه از معارف و علوم و تمدن و آثار شرق بسط اخبار و نشر افکار می نمایند .

از غرایب امر آنکه کتب مطبوعه در چاپخانه های ملی و مطابع اروپا و آمریکا چندین برابر زیاد تر از آنهاست که در تمام کشور های اسلامی یا شرقی بطبع میرسد و این خود دلیل است که توجه و میل اروپائیا بمعارف اسلامی زیادتر از توجه ما بر آنست . فرانسویها پیش قدم تر از سایر ملل درباره تاسیس مدارس خاور شناسی بطرز واسلوب علمی جدید بوده و آنها اول کسانی هستند که سنک اول مدرسه (معارف شرقی) را گذشته اند که آن (مدرسه جوانان) است که قبلا ذکر آن بمیان آمد - پس از آن (مدرسه زبانهای زنده و قدیم) است که امروزه اولین مدرسه این قبیل از مدارس دنیا است و این وقتی که ما هلند را از قسمت مزبور استشنا کنیم که انجمن علمی با تاویا را در سال ۱۷۷۸ میلادی جهت انجام این منظور تشکیل نموده ولی وضعیت این انجمن بطوری نبوده که عنوان

مدرسه بر آن اطلاق شود و نیز هلند اول کشوری است که کتب زیادی از عربی و فارسی در آنجا طبع شده و چاپخانه مخصوصی باین حروف درلیدن تاسیس گردیده .

متدرجاً خاورشناسی سیاسی در اروپا بروز نموده و اهمیتی زیاد پیدا کرد بویژه موقعیکه اندیشه استعمار طلبی دردماغ طالبین آن جا گرفته و این فکر بین سیاسیین اروپا پدیدار گردید . سیاسیین غرب اصل سیاسی دانش مذکور را وسیله پیشرفت مقصود خود قرار داده و انجمنهائی چند برای اجرای این منظور تشکیل نمودند و در اثر آن چرخهای امور بکار افتاد (نیمه قرن ۱۶) سپس جستجو و تحقیق و بحث و تدریس احوال و اوضاع بصورت دقیقی جلوه گر شده تا اینکه اروپائیان بوسیله آن بتوانند غرض سیاسی خود را انجام دهند .

قدیمی ترین انجمن علوم و فنون هلند بود که در جاوه تشکیل شده ۱۷۷۸ ، و بعد از آن انجمن با تاویادر ۱۷۸۰ تشکیل گردیده سپس انجمن آسیائی بنگاله مولود ۱۸۸۴ است و انجمن آسیائی بمبئی که مولود ۱۸۰۵ بوده .

تمام انجمن هائیکه در کشورهای شرقی (آسیا) تشکیل شده جهت اجرای مقاصد سیاسی بود که بدان اشاره رفت و انجمن هائی هم در برابر آن از ۱۸۲۲ بعد در اروپا تشکیل یافت که از همه مهمتر انجمن پاریس در تحت تاسیس دسائی معروف بوده سپس انجمن افریقای جنوبی - انجمن تورات و آثار - انجمن بودا - انجمن آسیای وسطی - انجمن چینی - انجمن آثار مصری - انجمن ژاپونی - انجمن فارسی (ایرانی) - انجمن دولتی آسیا ، تمام انجمن های مذکور از طرف انگلیس ها تشکیل گردید .

در قرن نوزدهم مستشرقینی عالی مقام پیدا شدند که قسمت عمده روزگار خود را در بحث علوم و آثار شرقی و اکتشافات مربوطه بآن مصروف نموده و اظهار خدمت کردند که دسائی - وستفلد - هانری رنلسن - دیسک - فلوگل - کلابرت - اکتیل روبرت - جونس - موهل - دریدا - کوتوالد - دیکلسن - نورنمبرگ - خانیکوف دانشمندان بزرگ انگلستان - آلمان - فرانسه - سوئد - دانمارک و سایر کشورهای متمدنه از آنجمله بوده اند .

دانشمندان خاورشناس قرن بیستم را تعدادی زیاد است که ضبط آنها بتمامی ممکن نیست و مجلداتی لازم دارد که اسامی و شرح حال و ذکر عملیات و خدمات ایشان نگاشته آید ولی اشخاص معروف و مهم آنها : گیدی - بروکلیمان - براون - گولسد - زیهر - نیکلسن - موسل هرگروتی - دگوبه - هالیفی - اولدنبرک و غیره میباشند .

اینها هر کدام مانند ستاره های درخشان در آسمان دانش خاورشناسی نور داده و

تجلی نموده اند و عمده بحث و تحقیق ایشان در زبان فارسی و عربی و ادبیات آن بوده و مابین ایشان کسانی هستند که هر يك زياده از ده جلد کتاب در این باب تألیف نموده و بعضی کتب مزبور را از عربی یا فارسی بزبان خود ترجمه کرده یا شرح نوشته اند .

آمریکائیا و خاورشناسی

آمریکائیا با اینکه پس افتاده تر از دیگران در دانش خاور شناسی بوده اند معذک و قتیکه متوجه محسنات این علم شده در طلب آن بنوبت خود جنبشی شگفت نموده و امروزه آنها در این راه کوششی زیاد و مساعی فوق العاده دارند چنانکه در واشنگتن انجمنهای عدیده برای پیشرفت این عمل تشکیل گردیده و بین ایشان عده زیادی طالب این دانش و اطلاع شده و با اروپا رقابت و همسری مینمایند .

ولی مهم ترین خاورشناسان امروزی اول مستشرقین آلمان و هلند است و بعد از آن انگلیس و فرانسه خواهد بود. علمای آلمان و هلند قویترین دانشوران شرق شناس بقلم رفته و در نطق عربی و فارسی و گفتار با این دو زبان از دیگران تواناترند . مجله مشهور مستشرقین آلمان از حیث مطالب و خبر و مزایا بزرگترین مجله خاور شناسان اروپا بشمار میرود .

کنگره مستشرقین از آغاز تشکیل تا کنون

عادت علمای خاورشناسی بر این جاری شده که هر ساله کنگره عمومی دائر نموده و در آنجا نمایندگان از تمام دول که تماس و اصطکاک با دانش خاور شناسی و استشراق دارند جمع میشوند و در امور علمی و ادبی شرق تبادل افکار و اظهار نظر مینمایند، این کنگره از دیر زمانی تا کنون دایر بوده و اولین کنگره علمی که برای انجام عمل خاورشناسی تشکیل شد کنگره ۱۸۷۳ پاریس بود که در آن دانشمندان آگاه و خبیر و علمای بخرد و منورالفکر و جامع از تمام جهات جمع آمده، پس از آن کنگره دوم در ۱۸۷۶ در لندن و کنگره سوم در ۱۸۷۷ در پطروگراد و ۴ در ۱۸۷۸ در فلورانس و ۵ در ۱۸۸۱ در برلن و ۶ در ۱۸۸۲ در لیدن و ۷ در ۱۸۸۶ در وین و کنگره ۸ در ۱۸۸۹ در استکهلم و کنگر نهم ۱۸۹۲ در لندن و دهم در ۱۸۹۴ در ژنو و یازدهم در ۱۸۹۷ در پاریس و دوازدهم در ۱۸۹۹ در رم و سیزدهم در هامبورگ ۱۹۰۲ و ۱۴ در ۱۹۰۵ در الجزایر و ۱۵ در کوپنهاک و ۱۶ در ۱۹۱۲ در آتن و ۱۷ در اکسفر دو بدینگونه تا کنون هر ساله کنگره و جلسات آنها ادامه یافته و بعضی از نمایندگان شرقی هم در این کنگره های علمی از ترکیه و مصر و غیره شرکت نموده اند .

کنگره هیجدهم آن بود که بعد از صلح بین الملل تشکیل شده و نمایندگان متفقین:

انگلیس و فرانسه و روس و ایتالیا در آن حاضر نشدند و در این جا موجبات اضطراری که اهم آن پیش آمد جنگ عمومی بود بین روابط کنگره ها بالغ گردید و کنگره هفدهم بریاست ماكد و نالد انگلیسی تحت نظر رئیس جامعه اکسفرد تشکیل شده ولی نتوانست بواسطه جنگ و کدورت هوای سیاسی وظیفه خود را انجام دهد .

کنگره ۱۹ آخرین جلسه مستشرقین بود که ۲۳ الی ۲۹ سپتامبر ۱۹۳۵ در رم تشکیل شده و در این جلسه آقای تقی زاده از طرف دولت شاهنشاهی ایران عنوان نمایندگی داشته و در جلسه حاضر گردید و بزودی در این سال ۱۹۳۸ کنگره ۲۰ مستشرقین تشکیل خواهد شد .

آخرین کنگره در شهریور ۱۳۳۰ شمسی (۱۹۵۱) در استانبول ترکیه با حضور مستشرقین جهان بعنوان (کنگره ۲۳) تشکیل گردید و در این کنگره نماینده ایران آقای علی اصغر حکمت بود و آقای عباس اقبال آشتیانی و دکتر بهرامی و اسمعیل مینوئی در این کنگره بوده اند. حکمت راجع به صوفیه و عملیات قرن هشتم حرف زده و صورت جلسه و قسمت مذاکرات آن را دوست عزیزما و برادر اسلامی ما آقای عباس اقبالی بسه زبان فرانسه - انگلیسی - آلمانی بخط خودش با خطوط لاتین ارسال داشته و امید است که نگارنده را توفیق در ترجمه آن فراهم آمده و در موقع تجدید چاپ این کتاب بتواند آن مطالب مفیده را در جای خود بگنجانند و هم اکنون مدتی است که نگارنده خود را باخذ و اقتباس قسمت های لازمه از کتاب المستشرقون تألیف نجیب عقیقی فاضل دانشمند بیروتی نموده و در این نسخه آنرا تمرکز می دهد .

خاورشناسان و تشکیل انجمن ها

قدیمی ترین مستشرقیکه بخیال فرا گرفتن و شناسائی اصول و قواعد زبان عربی برآمده پوکوک « Pocock » و دربلو « D. Herblot » جانشین او است که در ضمن این کتاب نام و گزارش خدمات آندو نگاشته خواهد شد و نیز ریسکی « Reiske » و دانشمند همزمان وی توماس کارلیل انگلیسی معروف است « T. Carlyle » که پروفیسور و استاد زبان عربی در دانشگاه کمبریج بوده ، هم از آنجمله وایت « White » اکسفردی و دمبای « D , ombay » اطریشی و نیبوهرالد « Nibo Hralde » آلمانی و سوزا « Souza » پرتغالی و روزا ریو « Rozario » ایتالیائی را باید شمرد، مخصوصاً مستشرق اخیر خود را بآثار صقلیه (جزیره سیسیل) مشغول نموده و از آثار و معالم اسلامی آنجا تحقیقات لازمه بعمل آورده .

کسی نمیتواند منکر فضیلت و مزایای ایشان بشود . دودی Dozi هلندی و گیب

« Gybbe » انگلیسی و نیکلسن « Nicholson » انگلیسی و دیسلان « Deselane » فرانسوی از آنها هستند و توماس ارنولد « Arnold » هلندی دانشمندانی میباشند که حیات خود را برای بحث در امور ملل اسلامی وقف و مآثر و مفاخر شرق را در ادوار مختلفه تحت تحقیق آورده در نشر آن صرف وقت و بذل مساعی نموده اند .

زحمات هر يك از این خاورشناسان در مورد خود قابل اهمیت و تقدیر شده و اکتشافات ایشان در هر باب سزاوار تمجید و تکریم است .

خلاصه در اواسط قرن هیجدهم افکار عمومی بجانب خاورشناسی متوجه و احساسات ایشان بطرف تصرفات ادبی ادبیات مشرق زمین گرائیده و تمایل آنها بمراتب پیش از پیش گردید . هنوز این قرن با آخر نرسیده بود که فرانسویها مخصوصا در این راه مساعی خود را بحد کمال رسانیده و کتب شرقی را در مخازن و کتابخانه های پاریس جمع آوری کرده و مدرسه زبان های زنده شرقی را در ۱۷۹۵ تاسیس نمودند . فرانسه در اوایل قرن ۱۹ فرودگاه و مرکز توجه محصلین علوم شرقی شده دانش آموزان بسیاری از آلمان و اتریش و ایتالیا و سوئد و سایر نقاط برای فرا گرفتن معلومات شرقی از سلوستر دساسی « Sylvestre de Sacy » بطرف پاریس توجه کرده با نهایت شوق و ذوق در اخذ این دانش مبادرت نمودند و بیشتر خاورشناسان که در نیمه اول این قرن بمرتب کمال رسیده اند از شاگردان این مدرسه و تربیت شدگان دساسی بشمار میروند .

در این بین دولت روسیه هم باین خیال افتاد با ارتباط سیاسی و تجارتي که نسبت بشرق داشت مردم را در فرا گرفتن السنه شرقی تشویق نماید . لذا تزار روس اساتیدی متخصص در این فن از فرانسه خواسته و در صدد برآمد که در پطرو گراد مدرسه مانند مدرسه فرانسه جهت تعلیم زبان ملل شرقی تاسیس نماید .

در اوایل قرن ۱۹ در اروپا هیئت و انجمنها ئی بنام انجمن شرقی تشکیل گردیده و علاوه بر این انجمن آسیائی پاریس نیز از طرف فرانسویها در ۱۸۲۲ تشکیل شد و مؤسس آن شیخ المستشرقین دانشمند علوم آثاری سیلوستر دساسی بوده .

انگلیس ها هم در این بین از فرانسویان تقلید نموده و در ۱۸۲۳ انجمنی به این نام تشکیل دادند . آنها هم با روابط خاصی که بشرق داشتند که مانند ایشان استفاده های مادی و استفاده های معنوی هم نموده باشند لذا بیشتر از دیگران در این باب بذل مساعی نمودند و وسائلی برای پیشرفت آن اتخاذ کردند .

آلمان ها نیز در سال ۱۸۴۴ دست باین کار زده انجمنی تشکیل دادند و در جمع و نشر کتب شرقی از هر گونه ادب و فنون و ترجمه آن بزبان آلمانی اهتمام نمودند .

گذشته از این هر انجمنی برای خود مجله ترتیب داده و عملیات اعضای انجمن را که

در این راه انجام می‌گرفت ضمن صفحات مجله انتشار میدادند. اکنون مجموعه و سالنامه‌های هر مجله مجلداتی زیاد بزرگ و سودمند گردیده و محتویات آن خلاصه عملیات مستشرقین است. زحماتی که افراد هر انجمن از آغاز پیدایش خود تاکنون انجام نموده و خدماتی که در باره السنه شرقی و ادبیات بجا آورده محتوی و متضمن است و مجلات مزبور هنوز هم مرتباً انتشار می‌یابد.

انجمن های آسیائی

بطوریکه مذکور گردید برای تتبع و تحقیق زبان مال شرقی و دقت و تدقیق در آثار ادبی و دانشی مشرق زمین از طرف دانشمند غرب مجامع و انجمنهای درست شده بحث و کاوش و گنکاش و تعقیب زیادی بعمل آمده و در هر جا انجمنها و هیئتی تشکیل گردید.

قدیمی ترین انجمن آسیائی انجمن باتاویا پایتخت جاوه هندوستان بود که در سال ۱۷۸۱ تشکیل شده و بر تمام انجمن ها پیشی دارد و پس از آن انجمن آسیائی بنگالی بوده که مؤسس آن سردو ویلیام جونس است که آنرا در سال ۱۷۸۴ در کلکته تشکیل داده و مرام و مقصود انجمن را در باره « بحث در تاریخ آسیای طبیعی و سیاسی و آثار صنایع و علوم و ادبیات » نمود.

انجمن آسیائی بنگالی خلاصه تحقیقات و حاصل اطلاعات خود را در چند مجله انتشار داد و جلد اول آن در سال ۱۷۸۸ و آخرین جلدش در سال ۱۸۳۶ انتشار پذیرفت. علاوه بر این مجله دیگری موسوم بمجله انجمن آسیائی بنگاله بوجود آمد که شماره اول آن در ۱۸۳۲ انتشار یافته و تاکنون هم مرتباً شماره های متوالی آن انتشار می‌یابد.

در سال ۱۸۰۴ انجمنی بنام انجمن ادبی آسیا در بمبئی تحت ریاست سر جیمس ماکنتوس تشکیل شده و نیز انجمنی بمانند آن در سال ۱۸۴۵ در مدرس بوجود آمد و بعد از آن انجمنهای دیگری در جهات مختلفه هند و چین پیدا شده که از آن جمله انجمن سیلان و انجمن شانگهای میباشد.

انجمن آسیائی انگلستان

قبلاً هم اشاره شد که در ۱۸۲۳ انگلیس ها انجمنی آسیائی تشکیل دادند. اینک توضیحی نگارد که انجمن آسیائی دولتی انگلستان در سال مذکور تشکیل شده و نام آنرا با انگلیسی :

The Royal Asiatic Society for Great Britain and Ireland

نامیدند - سال بعد امریه دولت برای ابقای این انجمن صدور یافته و در ۱۸۲۸ بود که معینی برای ترجمه کتب و مولفات شرقی موسوم به Fund Oriental Translation (بنگاه ترجمه و نقل شرقی) تخصیص دادند.

انجمن مذکور بترجمه و نقل مولفات و کتب و آثار شرقی و طبع و نشر آن مبادرت نموده، نشریات این انجمن در مدت ۳۷ سال بالغ بصد مجله گردید و اکنون هم باکمال جدیت اوقات و همت اعضای آن بدین کار مصروف میشود.

انجمن آسیائی انگلستان در سال ۱۸۳۴ مجله تاسیس نموده که هر سه ماه یکمرتبه شماره از آن در مجلدی ضخیم انتشار مییابد، قسمتی از خلاصه تحقیقات انجمن هم در این سال منتشر گردید که تمامی موضوع آن روی قضایای شرقی و گذارش هندی و چینی و فنیقی و آشوری و غیره نگاشته شده بود.

انجمن آسیائی انگلستان در سایر نواحی هندوستان و چین شعب و فروعی برای خود ترتیب داده و آنها هم مانند انجمن اصلی مرام و مقصود خود را بتتبع و تحقیق و نشر آثار و مولفات شرقی گذرانده، بنام خاور شناسان خدمات مهمی را بدنیای دانش تقدیم مینمایند.

ناپلئون بناپارت و اهتمام او در شناسائی آثار شرقی

ناپلئون بناپارت (Napoleon Bonaparte) (۱۷۶۹ - ۱۸۲۱) بنوبت خود - در ترویج و پیشرفت ادبیات اسلامی و شناسائی زبان شرقی در فرانسه عاملی موثر بوده.

این فاتح بزرگ هنگامی که بمصر رفت در آنجا آثاری از خود بیا دگار گذاشته و در مراجعت از مصر بفرانسه هم در این باب بیشتر اهمیت داده و مردمی را بعمل شرق شناسی و اکتشاف خواندن خطوط مصری و شرقی وادار نمود.

از جمله رجال هنرو همفکران بزرگ و نامی او در پیشرفت این مقصود شامپولین فرانسوی بود Jean François Champollion (۱۷۹۰ - ۱۸۳۲) بوده که رموز و اسرار قلم مصری و حروف قدیمه و رسم الخط معروف به هیرو کلیف (Hierogliphe) را کشف نموده و بواسطه انجام این خدمت مهم توجه عموم را بجانب شرق و ادبیات و تاریخ آن معطوف گردانیده، دول اروپائی و اشخاص علاقمند باین قسمت متدرجا در صدد برآمده جهت پیشرفت کار، مردمی را بحفاری و کاوش آثار تاریخی و خرابه شهرهای قدیمه وادار نموده، در دست آوردن گذارش و اخبار و تواریخ و رسوم دول و ملل مصر و بابل و آشور و کلد و فنیقیه و ایران در نقاط مهمه تاریخی آن مانند تخت جمشید و شوش و

137816

خرابه های ری و همدان و نهاوند و دامغان مساعی زیاد بخرج دادند.

دراثر این عملیات بسیاری از ندانسته های تاریخی آشکار و هویدا شده اغلاط و اشتباه تاریخ بواسطه کشفیات مزبور تصحیح گردید علاوه بر اطلاعات عمده قدیمی قبل از میلاد اطلاعاتی جدید راجع بمسائل تاریخی بعد از میلاد مخصوصاً در قسمت تاریخ ادوار اسلامی بدست آمده و کتب جدیدی روی اطلاعات مزبور با اسناد و مدارک معتبره تاریخی تدوین شده، اشتباهات تاریخ بحد امکان مرتفع گردید .

در آغاز قرن نوزدهم مستشرقین با ادبیات و علوم شرقی مخصوصاً بزبان عربی اهمیت زیادتیر داده و اهتمام ایشان در نشر و ترویج مآثر علمی و ادبی شرق و نقل و ترجمه یا تحصیل و تدریس آن زیاد شد و در بین آنها اشخاصی پیدا شدند . که هر کدام ذوق و سلیقه خاصی از خود بروز داده و در زبانی از زبانهای شرقی روی مذاق خود بتتبع و تحقیق گزایدند و از همه مهتمتر مستشرقین مغرب بودند که بلغت و زبان عربی اشتغال گزیده و چون علوم و فنون و حکمت و فلسفه و بیشتر ادبیات باین زبان بود در فرا گرفتن و آموختن آن بیشتر اهتمام نموده و عملیات ایشان روی مقاصدی چند که اهم آنها موضوعات ذیل بود انجام گرفت :

۱ - نشر کتبی که بزبان عربی نگاشته و تالیف شده ۲ - ترجمه کتب مزبور بزبان خود یا نقل آن با تحقیقات و تتبع در احوال مؤلفین و مصنفین ۳ - تالیف و تصنیف از ادبیات و زبان عربی و فارسی و سایر زبانهای شرقی بزبان خود ۴ - تهیه و تدوین فهرست و طبع و تصحیح کتب موافق سلیقه و ذوق عصری . بعضی از مستشرقین تنها غرض خود را روی یکی از این امور مذکور انجام داده و برخی بین یکی یا دو چیز از آن یا همه امور جمع نموده اند مثلاً **دسائی و کاتومیر** و معاصرین او در نیمه اول قرن نوزدهم یک رشته تحقیقات کرده و بعد از او دیگران و همکارانش تتبع و تحقیقات دیگری را انجام داده اند، چنانکه نوابغ مستشرقین از نیمه قرن نوزدهم تا کنون اموری مهم و قابل تقدیر را بمورد اجرا گذاشته و در این راه مساعی جمیله بکار برده و مقاصد بزرگتری را پیشرفت داده ، در مدارک آثار و طبع و نشر و ترجمه و نقل زیادتیر از پیشینیان اهتمام نموده اند .

خاور شناسان در قسمت اخیر بسیاری از مباحث علمی خود را بوضع فهرست های همه و تالیف فرهنگ های مفیده در علوم مختلفه و فنون شرقی قرار داده و غرض ایشان آسان نمودن راه کشف و تحقیق و تقلیل مدت مراجعه و تسهیل کسب معلومات هرگونه اطلاعات بوده تا هر کس بتواند هرچه را بخواهد در مولفات و مصنفات مختلفه بسهولت پیدا نماید .

مخصوصاً در قرن اخیر علمای مذکور در قسمت علوم و فنون و شرح حال علما و

ادبا زحمت ها کشیده و دائره المعارف های اختصاصی اسلامی و شرقی گرانبها و نافع تالیف و تدوین نموده اند .

از جمله کار مهم ایشان جمع آوری احادیث نبوی است که آنها در چهارده مرجع از مراجع اهل سنت بوده، مستشرقین آنرا فهرست کرده و طریقه کشف و حل را معلوم و طرز بدست آوردن هر حدیثی را سهل نموده و از جمله فهرست ها برای قرآن مجید ترتیب ترتیب داده و کشف الایات ها تنظیم نموده اند که هر کدام در مورد خود فوق العاده با اهمیت و از خدمات ذی قیمت است .

دائرة المعارف اسلامی لیدن که حاصل مساعی و رنج دست و نتیجه افکار و فدای کاری نه نفر از مشاهیر مستشرقین: ونسنگ A.J. Wensinck هو تسما هلندی M. Th. Houtsma و ارنولد T.W. Arnold هفنج و باسیه Basset Henri و پروونسال Levi Proença شاده A.Schaade هارتمان Hartmann آلمانی گیب Gybbe است و آنها در نوبت خود بهترین خدمت را بمعارف و دانش اسلامی تقدیم نموده اند جزء این خدمات است .

خاور شناسان شرق درست نه تنها در علوم و معارف شرقی این خدمات را انجام داده بلکه در هنر و فنون اساتید شرق و هنروران این سر زمین تتبعات و تحقیقاتی شایان نموده در نقاشی و صنایع ظریفه و معماری و حجاری و مجسمه سازی و دیگر هنرهای شرقی تحقیقاتی عمیق بجا آورده و در هر قسمت کتابها نوشته و مؤلفاتی ترتیب داده و کلکسین (مجموعه) ها از عملیات یدی و آثار هنری نقاشان و خطاطین و مصورین جمع آورده و هر کدام را نسبت بزمان و موقع خود طبقه بندی نموده اند .

زحمات هر تسفلد Herzfeld و گدار Godard و مارتن Martin و کوهنل Kuhnel و سار Sarre و دیماند Dimand و ساکسیان Saksian و ارنولد Arnold و پزارد Pezard و ویت Wiet در مورد تشخیص صنایع و فنون شرق مخصوصا درباره نقاشی ایران زیاده قابل تقدیر و تقدیس است و نمونه از تتبعات و زحمات ایشان را میتوان از کتاب (تاریخ نقاشی در ایران) ترجمه و اقتباس نگارنده از کتاب « التصوير فی الاسلام عند الفرس » دکتر زکی محمد حسن مصری بدست آورده و ملتفت شد .

نکارنده در این کتاب فرهنگ علاوه بر شرح حال خاور شناسان مغرب زمین تراجم مختصر یا مفصل عده زیادی از علما و متتبعین و ناشرین کتب و دانشمندان علم الآثار (آرکئولژی) و جهانگردانی که برای گردش و اکتشاف یا جهت بدست آوردن آثار باستان و تحقیقات تاریخی ملل شرق باسیا و مشرق زمین آمده، در این کتاب نام برده و از

کتب و تواریخ شمه از گزارش هر کدام را باندازه ای که توانسته بدست آورده و در این مجموعه در ردیف نام خاورشناسان بترتیب حروف الفبای لاتین تدوین نموده و بقدر امکان تراجم آنان را در ضمن نام هر یک گنجانیده است تا این کتاب بیشتر مفید آید .

بدیهی است که در این باب بیشتر نظر متوجه میهن عزیز خود ایران بوده و مستشرقینی را که نسبت بمیهن ما و آثار و کتب این سرزمین تحقیقاتی نموده یا درباره مولفات و مآثر ادبی و تاریخی ادبا و شعرای ایران خدماتی کرده یا نسبت بآثار علمی و نتایج افکار دانیان و بزرگان ماکاری را انجام داده یا در اوضاع جغرافیائی این کشور چیزی نوشته یا در تاریخ گذشته و باستانی ایران زمین تتبع و تفحصی کرده مورد مطالعه قرار داده و در شرح زحمات و خدمات ایشان مبادرت نموده و آنها را بمردم ایران و هموطنان عزیز خود معرفی کرده و بدین واسطه ما در اینجا دو مقصد عمده را انجام خواهیم داد :

اولاً عده کثیری از دانشمندان مغرب زمین و اهمیت دهندگان بزبان و آثار اسلامی و ادبیات شرق و ایران را بهموطنان خود معرفی نموده و ثانیاً بهم کیشان خود مینمایانیم که دیگران تا چه اندازه بآثار گذشتگان و اسلاف ما اهمیت داده و زبان و ادبیات و بزرگان ما را احترام میگذارند تا در نتیجه از این راه در خاطر ایشان جوششی پیدا شده و از وجود آنها جنبش و کوششی بروز نماید و بدینگونه نسبت ببزرگان و پیشقدمان خود بی اعتنا نمانده و آنها هم مانند دیگران پاس احترام گذشتگان و حفظ و ترویج آثار علمی و ادبی و تاریخی آنان اهتمام نمایند .

در خاتمه متذکر میشود قسمتی که مربوط با ایران و ایران شناسان است در این مجموعه بیشتر نسبت باشخاصی متوجه است که از دوره تهاجم و استیلای مغول باین سرزمین آمد و شد نموده اند .

این نکته پر واضح است که اروپائیان از آن زمان ببعد مخصوصاً در دوره صفویه تاکنون توجهی خاص با ایران زمین پیدا نموده و بامان بنای روابط و آمد شد را گذاشته و ضمناً بفکر شناسائی مشرق افتاده و دانشمندان اروپا از همانوقت داخل تحقیقات گردیده سیاحان و مکتشفینی متوالیاً بجانب شرق اعزام داشته و آنها سفرنامه هائی ترتیب داده و گزارش سیاحت و مشاهدات یا مطالعات خود را تدوین نموده و بمورد طبع و انتشار گذاشته اند .

خلاصه نتیجه زحمت و تقدیر مستشرقین است که از قرن ۱۹ بعد افکار مردم غرب و پیروان مذهب مسیح نسبت بشرق تغییر نموده، اندیشه و اوام سوئی را که سالها از طرف کشیشان و رهبانان پیشین در خاطر عوام جا گرفته و در وجود ایشان

تزیق شده بود مخصوصاً نسبت با سلام و مسلمین و پیشوایان و دانایان شرق بد بین بودند، بوا سطره ترجمه و طبع و نشر و ترویج این کتب و آثار و ادبیات و افکار آن اندیشه ها تبدیل شده و اکنون غریبها با نظر خوش بینی تمام این ادبیات و آثار را حسن استقبال مینمایند .

و نیز این نکته را متذکر میگردد که غرض اصلی نگارنده اصولاً تاریخ نویسی نبوده بلکه منظور ترتیب فهرست مخصوصی برای شناسائی و ذکر خلاصه عملیات خاور شناسان و خدمتگذاران آثار ادبیات شرقی است و روی این مقصود از هر جا که توانسته اسامی و شرح کارهای آنان را تهیه و جمع آوری نموده و در این و جیزه تدوین مینماید . و حتی الامکان سعی و کوشش این بنده بر آن است که نگارشات خود را بیماخذ ننگاشته و مسطورات این مجموعه را روی تحقیقات اساسی و قابل اعتماد و اطمینان تدارک نماید .

چیزی که خوشبختانه در مورد جمع آوری این کتاب برای نگارنده مدد و کمک کارگردید این بود که دولت مترقی وقت برای تشویق و ترویج دانش و ادب موضوع جشن هزارمین سال ولادت حکیم ابوالقاسم فردوسی استاد بزرگ سخن و زنده کننده زبان ایران را بمیان آورده و برای شرکت در این جشن عده کثیری از خاور شناسان و مستشرقین و دانشمندان هر سرزمین با ایران دعوت شده و بیشتر ایشان بوطن ما ورود نموده و در جشن مزبور شرکت کردند و علاوه بر آگاهی از گزارش حال فیض دیدار ایشان هم فراهم آمد .

در این وقت نگارنده بوزیر معارف وقت جناب آقای حکمت ضمن مراسله تذکر داده که مقرر فرمایند ازهریک از مستشرقین ترجمه حالی بخط خود ایشان باعکس هر کدام گرفته شود، ازحسن اتفاق این تقاضا پذیرفته آمده و اوراقی از طرف اداره انطباعات وزارت معارف تهیه و با آقایان مستشرقین داده شد . هر کدام شمه از گزارش حال و شرح زندگانی خود را نگاشته و بوزارتخانه تقدیم نمودند .

نگارنده اوراق اصلی را گرفته و بفارسی ترجمه نموده و بر عداد تراجم احوال مجموعه خود افزوده سپس از اداره مزبور تقاضا گردید آنچه را ممکن است بوسیله مقتضیه از شرح احوال بقیه مستشرقین دیگری که با ایران نیامده اند تدارک فرموده و در دست رس این بنده بگذارند چنانکه بعد از بازگشت مستشرقین عده از نقاط مختلفه ترجمه احوال خود را بوزارت معارف ارسال و مورد استفاده گردید .

آقای غلامعلی رعدی آذرخشی کفیل سابق اداره انطباعات که جوانی جدی و معارف دوست است در این باب هم با این جانب موافقت نموده در انجام مقصود مساعدت

فرمودند و از این لحاظ تا حدی موفقیت حاصل و من بنده بشوق آمدم که در انجام مرام خود بیشتر اهتمام نمایم و نیز از آقای عبدالله رهنما کفیل فعلی اداره انطباعات امتنان دارم که بنوبت خود در ضمن جمع آوری این کتاب و کسب اطلاعات لازمہ کمکهای فرمودند و هم تشکر خود را از همراهی استاد دانشمند آقای دکتر رضا زاده شفق اظهار مینمایم که اول نسخه کتاب را تحت مطالعه و بررسی در آورده و در آن اظهار نظر نمودند .

بعد از پایان جشن فردوسی متوالیا موجبات از دیاد روابط بین ادبیات شرقی و غربی و ادبای شرق و غرب فراهم آمد . و وزارت معارف در تشیید مبانی ارتباط و تزئید جلب توجه مستشرقین و دانشمندان بجانب این سرزمین مساعی جمیله مصروف نمود و امید است که این مجموعه ما هم بمورد خود در تزئید و تشیید این ارتباط مؤثر گردید . و منظور افتد .

در آخر یادآور میشود که در این فرهنگ نگارنده سه اصل و فایده مهم را در نظر گرفته و در حقیقت این مجموعه حاوی دانش سه گانه :

Biographi

شرح حال

Bibliographie

کتاب شناسی

Biologi

علم بآثار زندگانی

میباشد که در آن عده بسیاری از دانشمندان خاور شناس و علمای غرب و جمعی کثیر از علمای اسلامی شرق و شماره زیادی از کتب و نگارشات فضلا و دانشمندان شرق و غرب بطور مجمل یا بطرز فهرست گنجانیده شده که برای آگاهی و اطلاع و بدست آوردن نام و آثار هر کدام یا خلاصه تاریخ ولادت و وفات ایشان چه بسا مشکلات را آسان خواهد نموده و ارباب طلب و احتیاج را از مراجعه بمدارك و ماخذ زیادیکه نگارنده تحمل آن را نمود بی نیاز میدارد :

بمنه و احسانه

۵ بهمن ۱۳۱۵ - ابوالقاسم سحاب

در پایان مقدمه اشاره بچشمین سال ولادت فردوسی و شرکت عده از مستشرقین در آن جشن و آمدن ایشان باین سرزمین شده، اینک در اینجا اسامی و عنوان ایشان با نام و عناوین عده از فضلاء معروف ممالک شرق و غرب که در جشن مزبور شرکت نموده و بر حسب دعوت رسمی وزارت معارف بایران آمده اند ذیلاً نگاشته، ترجمه احوال مستشرقین مذکور را در این کتاب بمورد خود ایراد و تراجم فضلاء و دانشمندان مشترکین جشن را هم در دیگر کتب و تذکره های خود شرح داده است.

اسامی و عنوان مستشرقین و دانشمندانیکه

در جشن هزارمین سال ولادت فردوسی شرکت نموده اند

- ۱ - آشیکاگا (آتسوچی) Ashikaga معلم ادبیات دانشگاه توکیو
- ۲ - آقا اوغلو (دکتر محمد) معلم صنایع شرق نزدیک دانشگاه اتازونی
- ۳ - انکلساریا (Anklesaria (B.T. (بهرام گور از پارسیان هند)
- ۴ - اسحق محمد نماینده هند
- ۵ - اوربلی Orbeli نماینده دولت شوروی روسیه
- ۶ - اونوالا (Unvala J-M.) نماینده پارسیان هند
- ۷ - برتلس Bertels نماینده شوروی
- ۸ - بیک سباستیان Beck Sbastian استاد شرقیه برلن نماینده آلمان
- ۹ - بلوتنیکف Bolotnikov نماینده شوروی
- ۱۰ - پاگلیارو (انتونی نا) Pagliaro استاد تاریخ مقایسه السنه و معلم زبان ایرانی رم نماینده ایتالیا
- ۱۱ - درینک واتر (ژان) Drinkwater (J.) شاعر انگلیسی نماینده انگلستان
- ۱۲ - زهاوی (جمیل صدفی) نماینده عراق
- ۱۳ - راس (سردینسن) Ross (Sirdenisen) مدیر مدرسه علوم شرقی لندن نماینده انگلستان
- ۱۴ - رضوی پروفیسور محمد طاهر استاد کالژ پریذنس (نماینده هند)
- ۱۵ - روما سکویچ Romaskewitch نماینده شوروی
- ۱۶ - ریپکا Rypka نماینده چکواسلواکی
- ۱۷ - پروفیسور زاره Sarre (Dr. Fre.) دکتر فردریک نماینده آلمان

مستشرقین شرکت کنندہ در جشن ہزارہ فردوسی [۲۹]

- ۱۸ - سلجوقی لسان الدین - افغانستان
- ۱۹ - عبادی (عبدالحمید) استاد تاریخ اسلام دانشگاه ادبیات (نمایندہ مصر)
- ۲۰ - عزام (عبدالوہاب) استاد فارسی جامعہ مصر (نمایندہ مصر)
- ۲۱ - فریمان Friman نمایندہ دولت روسیہ
- ۲۲ - فہیم پیرا کدارویچ Barjraktar-vitch معلم دانشگاہ ہلگراد
نمایندہ یوگو اسلاوی
- ۲۳ - کریستین سن ارتور Cristensen ، Arthur استاد دانشگاہ کوپنہاگ
(نمایندہ دانمارک)
- ۲۴ - کوپرلی زادہ (فواد بک) نمایندہ ترکیہ
- ۲۵ - کوہنل (دکترارنست) (Dr.Ernest) Kuhnel مدیر آثار قدیمہ اسلامی
موزہ ہای برلن (نمایندہ آلمان)
- ۲۶ - کنتنو (Dr.G.) Contenau نمایندہ فرانسه
- ۲۷ - گدار M.Gjodard مدیر ادارہ باستان شناسی وزارت معارف و موزہ
- ۲۸ - گوئر Fr.Mot'Gunther مدیر موسسہ امریکائی صنایع و حفریات
ایران و امریکا (نمایندہ امریکا)
- ۲۹ - لاحق نمایندہ افغانستان
- ۳۰ - ماسہ (Henri) i Masse استاد مدرسہ ملی السنہ شرقی - نمایندہ فرانسه
- ۳۱ - مار Pr.Marr نمایندہ شوروی
- ۳۲ - محمد حبیب استاد تاریخ دانشگاہ علیگر (نمایندہ ہند)
- ۳۳ - مینورسکی (روسی) نمایندہ فرانسه
- ۳۴ - نہادیك (علی) نمایندہ ترکیہ
- ۳۵ - نوشیروان (سردار دستور) نمایندہ پارسیان ہند
- ۳۶ - ہادی حسن نمایندہ ہند
- ۳۷ - ہاکن J,Hackin استاد مدرسہ لوور (فرانسه)
- ۳۸ - ہروزنی (Pr. Dr, B) Hrozny چکواسلواکی
- ۳۹ - یارفش کیویچ ژنرال فرماندہ لشکر مرکزی ورشو و رئیس انجمن ایران و
لہستان (نمایندہ لہستان)

بنام خداوند بزرگ

گفتاری در باره چاپ دوم فرهنگ خاور شناسان

سپاس فراوان بد رگه ایزد متعال که با بنده بسی مقدار توفیق عنایت فرمود تا با همکاری فرزندانم محمد رضا و غلامرضا کار تجدید چاپ فرهنگ خاور شناسان، یکی از آثار پراورش والد ماجد خود استاد فقید ابوالقاسم سحاب را با اصلاحاتی که بقلم آن دانشمند بزرگ بعمل آمده آغاز نمایم :

لازم میدانم اشاره کوتاهی به خاطراتی که از فعالیتهای شادروان پدرم در هنگام تألیف فرهنگ خاورشناسان دارم برای استحضار خوانندگان گرامی یادآوری نمایم . هنگامیکه استاد سحاب تألیف و گردآوری فرهنگ خاور شناسان را آغاز نمود . موضوع کاملاً تازگی داشت و با اینکه مدت زمانی متجاوز از چهل سال از تألیف آن میگذرد ، هنوز نشریه‌ای که بتواند با آن برابری نماید تدوین نگردیده است . استاد ابوالقاسم سحاب که بدون شك ستاره درخشان و گوهری تابناک در دریای علم و معرفت ایران بود، بانیروی اراده و ایمان و توجه بمبدا حقیقی بر مشکلات فراوان سرراه خود پیروز گردید. زندگانی این استاد مشحون از محرومیتها و ناکامیها بود و در حقیقت شنا در جهت مخالف سیلاب بوده. با این وصف او توانست بیش از هفتاد اثر علمی که هر یک ارمغانی ارزنده به علم و ادب و دانش فرهنگ میباشد تقدیم دارد .

مرحوم سحاب برای تألیف کتاب حاضر با وجود کمی منابع علمی و همچنین نیاز به ترجمه زبانهای خارجی از هیچگونه کوشش و تلاشی فروگذار نمی کرد . با اینکه بزبانهای عربی، انگلیسی و فرانسه تسلط کامل داشت و با آلمانی و ایتالیایی نیز تا حدی آشنائی داشت و خود بحر مواجی از علم و دانش بود مع الوصف بخوبی بخاطر دارم که برای ترجمه بعضی از مطالب همین کتاب از متن های روسی ، زبانهای اسلاو و اسپانیولی ، اردو و

زبانهای هندی و کجراتی و غیره که تسلطی نداشت چون شاگردی عاشق و علاقمند از خرمن دانش استادان دیگری مانند علامه فقید فخرا المحققین (فخر داعی) و دانشمند عالیمقام دیگر بانوی فقید دکتر فاطمه سیاح خوشه چینی میکرد و مشکلات خود را در میان میگذاشت و ازدانش آنان استفاده مینمود .

هنگام برگزاری کنگره هزاره شاعر عالیقدر و حماسه سرای بزرگ ایران حکیم ابوالقاسم فردوسی طوسی با خاورشناسان و دانشمندانی که از سراسر جهان در کنگره شرکت کرده بودند ملاقات و از آنها برای تکمیل کتاب خود استفاده میکرد . استاد سحاب آرزوهای فراوانی داشت که امیدوارم اکنون که در حدود هفده سال از رحلت او میگذرد با عنایت پروردگار و بهره‌وری از مقام معنوی و صفای باطنی او بتوانم به یکایک آرزوهایش جنبه تحقق بخشم .

مرحوم سحاب هنگام تدوین این کتاب علاقه فراوانی داشت که خط سیر جهانگردان و خاورشناسانی که بایران سفر نموده اند و هم چنین نقشه‌هایی را که آنها تهیه نموده‌اند گردآوری و در کتاب خود بچاپ برساند و بعلمت مشکلات فراوان در این راه توفیق نیافت . لیکن در نهایت خرسندی با الهام از این فکر بلند و آرزوی بزرگ و تلاشی پی‌گیر توانسته است اکثریت قریب به اتفاق نقشه‌های تاریخی مربوط به ایران را در اطلسی به متن‌های فارسی ، انگلیسی و فرانسه گردآوری نموده و ایران را در آئینه دوهزار و پانصد سال تاریخ نقشه‌های جهانی منعکس نماید ، که در مقدمه اطلس به تفصیل در باره آن بحث خواهد شد .

استاد گرانمایه فقید علاقمند بود بتواند ترجمه نسخه شاهنامه را به یکی از زبانهای فرانسه یا انگلیسی بررسی و منتشر نماید . اینک در نهایت خرسندی مقدمات چاپ نسخه نفیس از خلاصه شاهنامه « اتکینسون » به متن انگلیسی با اضافه نمودن تذییب و نقاشی و تصویر به بهترین شکلی فراهم گردیده است .

استاد سحاب با علاقمندی بسیار مشغول تالیف دایرة المعارف جامعی در چندین جلد در شرح زندگی و تراجم احوال دانشمندان و رجال علم و ادب و بزرگان دانشمندان ایران و اسلام بود که در نهایت تأسف دست اجل با و مهلت نداد و این کار بزرگ ناقص و نیمه تمام باقی ماند .

از خداوند بزرگ مسئلت دارد که این بنده بی‌مقدار بتواند با بضاعت اندک خود ضمن گردآوری نوشته‌های استاد فقید مقدمات تکمیل و چاپ و انتشار آنها را نیز فراهم نماید .

مرحوم سحاب تاریخ و شرح حال ائمه اطهار را برشته تحریر در آورده که بعضی

از آنها تاکنون منتشر نشده و امیدوار است که بتواند نسبت چاپ و انتشار آنها اقدام نماید .

بهر حال چون استاد سحاب موفق به پاکتویس کردن نسخه تصحیح شده فرهنگ خاور شناسان نگردید ، از روی نسخه منحصر بفردی که در حاشیه آن مطالبی اضافه شده ، نسبت به تجدید چاپ آن اقدام و قطعاً امکان لغزش و خطا در رونویسی قسمتی از نوشته های استاد ممکن است اشتباهاتی بوجود آید. از دانشمندان گرامی و ارباب فضل و دانش که بارها تقاضای تجدید چاپ این مجموعه را فرموده اند ، تقاضا دارد ضمن تذکر و یاد آوری آنرا به بیسوادی این حقیر و نداشتن بضاعت علمی بخشوده و بحساب مولف دانشمند گذارده نشود . ضمناً دو صفحه از متن کتاب و مطالبی که بخط استاد فقید بآن اضافه شده عیناً چاپ و بنظر سروران گرامی میرسانم .

در پایان اظهارات خود بار دیگر ضمن تقدیم درود بی پایان بروان پاك این دانشمند فقید و بانو معصومه سحاب همسر استاد و مادر گرامی خود . امیدوارم بتوانم در حماسه زندگانی این دانشمند فقید که در همین کتاب برای نخستین بار منتشر خواهد شد ، با قلم شکسته خود ارمغانی بدوستان فرهنگ و ادب تقدیم نمایم و داستان استقامت ، برد باری ، نجابت و شجاعت او را برای آگاهی نسل جوان و دانش پژوهان بر رشته تحریر در آورم .

ع

عباس سحاب - خرداد ماه ۱۳۵۲

فہرست آثار استاد ابوالقاسم سحاب

- الف - کتبی کہنا کنون از آثار وی اعم از ترجمہ و تالیف بچاپ رسیدہ اند عبارتند از:
- ۱- شرح زندگانی حضرت حسین بن علی ع ۲ جلد
 - ۲- " " " " رضا ع ۲ جلد
 - ۳- " " " " موسی بن جعفر ع ۲ جلد
 - ۴- " " " " جواد ع ۱ جلد
 - ۵- " " " " عسکرین ۲ جلد
 - ۶- ترجمہ تاریخ قرآن ۱ جلد
 - ۷- اقوال اروپائیان دربارہ قرآن ۱ جلد
 - ۸- ترجمہ اسرار الحج و تاریخ و جغرافیای مکہ ۱ جلد
 - ۹- آداب نماز جمعہ ۱ جلد
 - ۱۰- شہید ثانی ۱ جلد
 - ۱۱- فرهنگ خاورشناسان ۱ جلد
 - ۱۲- ترجمہ رسالہ حی بن یقطان ۱ جلد
 - ۱۳- جلد اول زندگانی شاہ عباس کبیر ۱ جلد
 - ۱۴- تاریخ مدرسہ سپہسالار ۱ جلد
 - ۱۵- ترجمہ تاریخ نقاشی در ایران ۱ جلد
 - ۱۶- ترجمہ رسالہ السقیفہ ۱ جلد
 - ۱۷- ترجمہ تاریخ حبشہ ۱ جلد
 - ۱۸- ترجمہ جغرافیای کارپاتیہ ۱ جلد
 - ۱۹- ترجمہ فنون اسلامی ۱ جلد
 - ۲۰- تدبیر منزل ۱ جلد
 - ۲۱- شہادۃ الحسین ۱ جلد
 - ۲۲- ترجمہ رسالہ الثقلان ۱ جلد
- و بسیاری از مقالات و اشعار وی کہ در جراید ایران و خارج بچاپ رسیدہ است .

ب - صورت کتبی که تا کنون موفق بچاپ آن نشده

جلد ۶

۱- مفتاح الاعلام در تراجم احوال رجال

جلد ۳

۲- تذکر دانشکده در تراجم احوال

جلد ۱

۳- ترجمه احوال و آثار ابن سینا

جلد ۱

۴- فرهنگ نام بزرگان

جلد ۱

۵- خلق و اخلاق غزالی ترجمه از دوره احياء العلوم

جلد ۱

۶- ترجمه هزار حدیث نبوی

جلد ۱

۷- ترجمه منهاج النجاة فیض کاشانی

جلد ۱

۸- تاریخ عمومی ترجمه از فرانسه

جلد ۱

۹- ترجمه احوال حسن صباح

جلد ۱

۱۰- ریاض الادب

جلد ۱

۱۱- دیوان اشعار

جلد ۱

۱۲- تاریخ عمومی قرن ۱۴

جلد ۱

۱۳- تاریخ شرح احوال وزرای معارف ایران

جلد ۱

۱۴- ترجمه حساب و هندسه از فرانسه

جلد ۱

۱۵- سفرنامه بزبان عربی

جلد ۱

۱۶- تاریخ تربیت

جلد ۱

۱۷- تاریخ انساب سادات تفرش

بروکن در احوال ابوالحسن حال بدین بویف
 این قدر در جزو تاریخ بسیار دارد که در کتاب
 دانه پنجاه - ۷۳ -
 در تاریخ زنگنه در شماره ۸۴۴ شماره ۸۴۴ BR
 در تاریخ زنگنه در شماره ۸۴۴ شماره ۸۴۴ BR

از ابوالمظفر (۱) ایوردی نسابه شاعر هم تحقیقاتی نموده و کتابخانه معروف
 (ایاصوفیا) را فهرست نوشته وزیر ارجح بن ابوزر سلیمان در این باره در کتاب

۷۷ - برسارلد Brosselard

خاورشناس دانا بزبان عربی است که با بارجس (Barges) مستشرق در ترجمه
 کتاب بغیة الرواد ابن خلدون مبادرت نموده و از ۱۹۰۴ تا ۱۱ و ۱۲ طبع این کتاب
 در تاریخ زنگنه در شماره ۸۴۴ شماره ۸۴۴ BR

۷۸ - برون P.W. Brown

ویلیام نرمان براون ادیب خاورشناس که در باره ادبیات ایران و هند تحقیقات
 نموده و اطلاعاتی زیاد پیدا کرده و کتابی در این خصوص نگاشته
 در تاریخ زنگنه در شماره ۸۴۴ شماره ۸۴۴ BR

۷۹ - بریدز Bridges

یکی از ایران شناسان است که تاریخ قاجار را نگاشته و کتاب او بعنوان
 Dynasty of the Kajars بچاپ رسیده و از دانشمندان قرن نوزدهم است.

۸۰ - F.Buhl

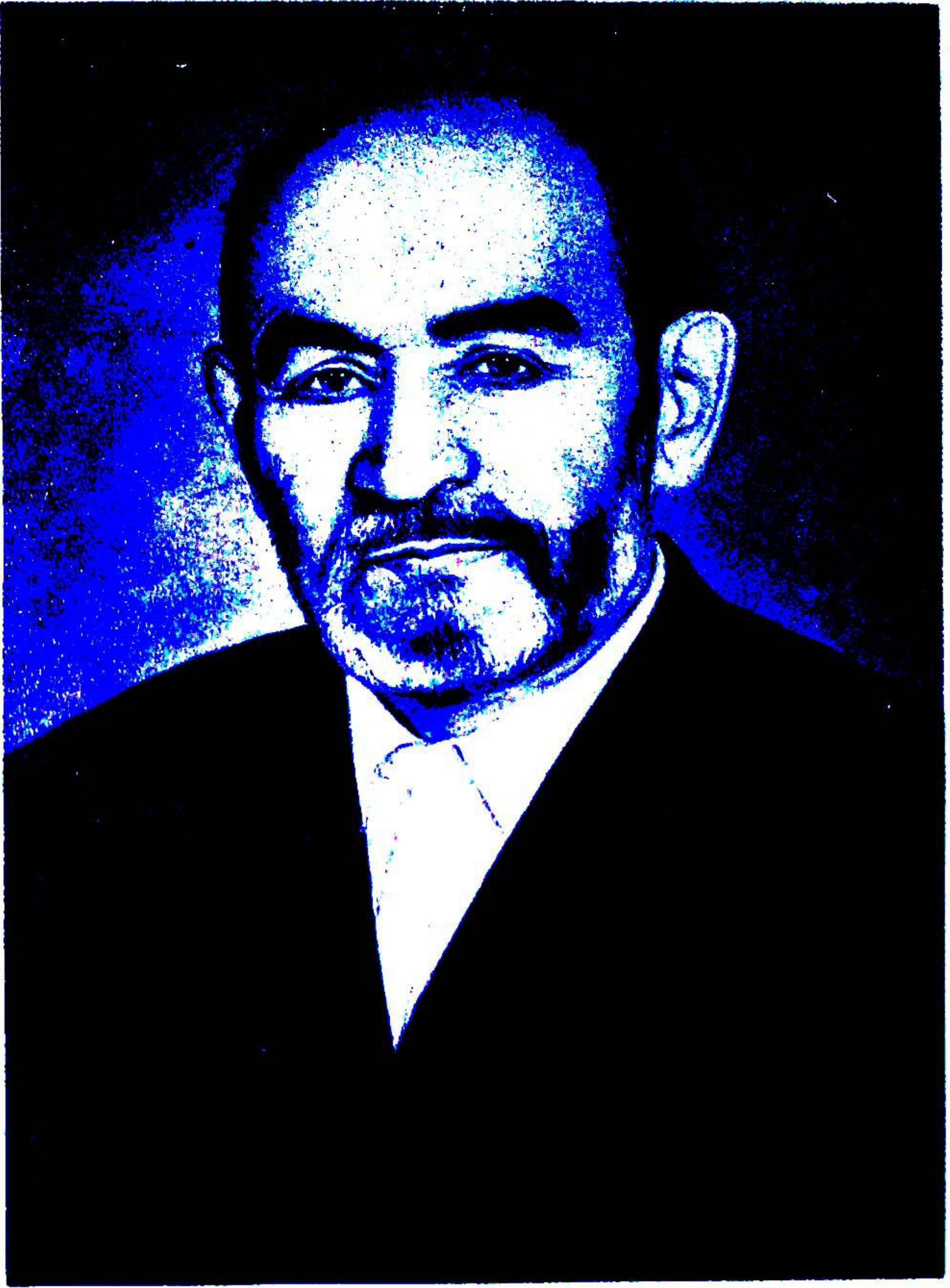
۱۸۰۰-۱۹۳۲

فرائس بوهل خاورشناس معروف است که در کپنهاک سال ۱۸۵۰ میلادی متولد شده

۱- ابوالمظفر ایوردی متوفی ۷۰۵ که از شعرای عالم بانساب بوده

American Oriental Society - ۳ Baltimore - ۲ Pennsylvania Philadelphia - ۱

۱- ابن ابوزر سلیمان درین ابوالمظفر در کتاب تاریخ زنگنه در شماره ۸۴۴ شماره ۸۴۴ BR
 تاریخ زنگنه در شماره ۸۴۴ شماره ۸۴۴ BR

استاد فقيد ابو القاسم سحاب

A

آبه دومارسی Abbe de Marcy

از خاور شناسان است که تاریخ جدید چین و ژاپن و هند و ایران و عرب و ترک و یونان و افریقا و روس و آمریکا را برای متمم و تکمیل تاریخ (de Anc.) از ۱۷۷۵ تا ۱۷۷۷ در ۲۱ جلد ترتیب داده است.

آبل رموزا Abel Remusat

دانشمند خاور شناس است که درباره سلاطین مغول بررسی نموده و اطلاعاتی بدست آورده و نامه‌ای را که ارغون خان مغول (۱) بعنوان فیلیپ لبل (Ph. Le Bel) نگاشته و بفرنگ فرستاده و آن نامه در مخازن فرانسه بوده او کشف نموده و نشر داده و تحقیقات علمی دیگری هم راجع بشرق کرده . ژان اشمیت J. Shmidt نامه مزبور را بفرانسه ترجمه نموده .

این دانشمند با چندین دیگر Journal Asiatique یا مجموعه یادگاری و خاطرات و یادداشت‌های مربوط به تاریخ فلسفه و علوم و آداب و زبان ملل شرقی را ترتیب داده و نوشته . همکاران او یکی شری Chery مستشرق و دیگری سنت مارتین St. Martin و غیر آنهاست ، این مجموعه از ۱۸۲۲ تا ۱۹۳۴ نشر یافته و در ۸ جلد بالغ بر ۲۰۰۰ صفحه است .

۱ - ارغون خان پسر اباقا خان مغول ۶۸۳ - ۶۹۰ در ایران سلطنت نموده .

یکی از خاورشناسان آلمانی هم بنام آبل Abel است که سبب معلقه را انتشار داده .

آدلر Adler

استاد خاورشناس که بادییات شرق خدمت نموده و آثار بزرگان شرق را اهمیت داده در طبع تاریخ ابی الفداء (۱) مبادرت جستہ اصل تاریخ مذکور را مسیود و ورژہ فرانسوی M . Deverger در ۱۸۳۷ و دیگران ترجمه نموده اند .

آدریل Adril

خاورشناس که اطلاعات مهمه از عربستان بدست آورده و کتابی در موضوع عربستان کنونی نوشته و در پاریس سال ۱۸۶۸ بطبع رسانیده .

اهلوارد W . Ahlwardt (۱۸۳۷ - ۱۹۰۹)

ویلهلم اهلوارد خاورشناس معروف پروس آلمان ولادت او ۱۸۲۸ میلادی و فاش ۱۹۰۹ بوده ، اهلوارد بین تمام خاورشناسان اشتهار یافته در تاریخ اسلام بررسی و تتبع زیاد نموده خدماتی از ترجمه و طبع و نشر انجلم داده و کتاب تاریخ الفخری (ابن طقطقی) (۲) را برای اولین بار از یگانه نسخه خطی کتابخانه ملی پاریس در سال ۱۹۸۶ میلادی بچاپ رسانیده ، این مستشرق از کتب عربی کتابخانه برلن فهرستی ترتیب داده و طبع نموده و توجهی خاص به نشر قصا عد عربی و کتب قدیمه اسلامی داشته و تاریخ عربی را که از مؤلفی نامعلوم است در ۱۸۸۳ بچاپ رسانیده و کتاب (العقدالشمین) دو اوین شعراء سته جاهلین را در گریفسوآلد چاپ و به آن مقدمه بزبان انگلیسی نگاشته و دارای ذیلی است که مشتمل محتویات پاریس و غوتا و لیدن میباشد و نیزراجع به ابن السراج (۳) و آثار او تحقیقاتی دارد .

کتاب مجموع اشعارالعرب را در ۳ جزء که جزء اول آن اصمعیات و بعضی قصاید

-
- ۱ - ابی الفدایسر عمادالدین اسمعیل بن علی حموی صاحب کتاب المختصر فی اخبارالبشر و تقویم البلدان متولد ۶۷۲ متوفی ۷۳۲ است .
 - ۲ - ابن طقطقی فخرالدین محمد بن تاجالدین (صفیالدین - جلالالدین) ابوالحسن علی بن طباطبائی ملوی صاحب تاریخ « آداب السلطانیه » ۶۶۰ - ۷۰۹
 - ۳ - ابن السراج محمد بن علی بن عبدالرحمن قرعی متصوف اسلامی است که در حدود ۷۱۴ هجری مجموعه قصص تهذیبی و اخلاقی بنام تفاح الارجاج و مفتاح الارجاج را نوشته و آن جزئی از تصنیف وی بنام تشویق الارجاج و القلوب است .

لغوی است با فهرست و شروح (۱۹۰۳) در لپزیک چاپ نموده جزء دیگر مشتمل از اجیز عجاج (۱) و غیره است که در لپزیک (۱۹۰۳) بچاپ رسیده جزء سوم مشتمل دیوان رویه (۲) بن عجاج و ابیات مفرد منسوب باو است که چاپ نموده و راجع به چند کتاب ابن ابی الدینا (۳) از قبیل مکارم الاخلاق او و کتاب ذم المعاهی ابن مؤلف اسلامی و کتاب الفرج بعد الشدة وی تفصیلی نگاشته . اهلوار ددیوان ابی نواس (۴) را از نسخه های بایگانی برلن و وین گرد آورده مقابله و تصحیح نموده و در گریفسوالد بچاپ رسانیده و کتاب فتوح البلدان بلاذری (۵) بدستیاری او و دگویه خاور شناس بچاپ رسیده قصیده تابط شرا (۶) را با شرح آن چاپ نموده . اهلوار د کتاب حلیته الاولیاء ابی نعیم را هم در ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۲ هجری بچاپ رسانیده کتاب الاغانی را گریفسوالد چاپ نموده و به کتاب التقاسیم والانواع ابن حیان محمد بن احمد قیس (۷) دیباچه نگاشته و در برلن آن را بچاپ رسانیده .

آلبرتوس شولتنس Albertus Schultens

دانشمند خاور شناس که کتابی در آثار عرب جمع و تألیف نموده و مجموعه از اشعار قدیمه عربی در آن گرد آورده کتاب او با ترجمه لاتین (۱۷۴۰) درلیدن بچاپ رسیده .

این خاور شناس تاریخ مختصری از یمن نوشته که از تاریخ ابی الفداء و تاریخ سنی ملوک الارض حمزه (۸) اصفهانی و نویری (۹) و طبری (۱۰) و مسعودی (۱۱)

- ۱- عجاج - عبدالله ابن رویه بضم راء و سکون همزه از شعرای مشهور عرب است .
- ۲- رویه بن ابی الشیاء شاعر عربی متوفی ۱۴۵ صاحب دیوان است .
- ۳- ابن ابی السدیا - ابوبکر عبدالله قرشی است که مؤدب المکتفی بالله عباسی خلیفه بوده و دارای ۱۹ کتاب تالیفی گرا بهاست .
- ۴- ابی نواس حسن بن هانی اهوازی صاحب دیوان معروف متوفی ۱۴۵
- ۵- بلاذری احمد بن یحیی بن جابر صاحب کتاب فتوح البلدان متوفی ۲۷۹
- ۶- تابط شرا ثابت بن جابر متوفی ۵۳۰ که مردی بصیر و دانا بوده
- ۷- ابن حیان محمد بن احمد قیس مؤلف و محدث اسلامی متولد ۲۷۴ در بست سیستان و قاصی سمرقند و متوفی ۳۵۴ سن ۸۰ سالگی صاحب کتاب التقاسیم در حدیث و کتاب النقات و کتاب مشاهیر علماء الامصار و روضة العقلاء .
- ۸- حمزه بن حسن اصفهانی صاحب تاریخ سنی ملوک متوفی ۳۵۰
- ۹- شهاب الدین احمد بن عبدالوهاب صاحب نهاية الادب متوفی ۳۷۷
- ۱۰- ابو جعفر محمد بن جریر صاحب کتاب تاریخ اخبار الرسل و الملوک و تفسیر کبیر متوفی ۳۱۰

(۱۰۷۶)

۱۱- علی بن حسین مسعودی متوفی ۳۷۴ صاحب مروج الذهب و اخبار الزمان

ترتیب داده با ترجمه لاتینی در ۱۷۴۷ چاپ نموده.

التاریوس Adam Olearius

آدم اولتاری (اولتاریوس) کتابدار شاه کشور قدیم هویشتن (در جنوب دانمارک و شمال آلمان) که در ۱۰۴۳ هجری (۱۶۳۷ م) زمان سلطنت شاه عباس (۱) ثانی صفوی با سفیری از طرف شاه برای قرار داد تجارت ابریشم بایران آمده بود، باین سرزمین ورود نموده و کتابی بنام سیاحت نامه خاک مسکو و تاتار و ایران نوشته کتاب او تحت این عنوان است . (Voyage de Tartarie et de la Perse) در آمستردام بچاپ رسیده و او گلستان سعدی را بزبان آلمانی ترجمه نموده و در شلسویک ۱۶۵۴ بچاپ رسانیده و چنانچه شرحی در شعرالعجم نگاشته.

التاریوس ۱۶۳۷ باردیبل رفته کتب کتابخانه مقبره شیخ صفی الدین اردبیلی (۲) را دیده و در کتاب خود مینویسد صدها کتاب خطی بزبان عربی - فارسی و ترکی در کتابخانه مذکور موجود است که از حیث صورت و معنی جزء نسخ نادره و نفایس دنیا میباشد . (دائرة المعارف لیدن ص ۷۸۶) . نگارنده در تاریخ زندگانی شاه عباس کبیر تألیف خود مطالب زیادی از سیاحت نامه آدم التاریوس اخذ و اقتباس نموده و در آن کتاب بمورد نگارش گذاشته .

آلفرد بل Alfred Bel

یکی از خاور شناسان مشهور و دانشمندان متتبع معروف و محقق است که در احوال ابن خلدون (۳) مورخ معروف صاحب کتاب تاریخ العبرو ابن خلدون دیگر ترجمه نوشته و مقاله او در دائرة المعارف لیدن مسطور گردیده و صاحب نگار شاست و تحقیقاتی دیگر است که در آن کتاب قسمتی از آثار قلمی او درج شده .

۱- شاه عباس دوم ۱۰۵۲ - ۱۰۷۶ فرزند شاه صفی بوده

۲- فرزند سید جبرئیل موسوی ۶۵۰ - ۷۳۵ جد پادشاهان صفویه

۳- ابن خلدون یکی عبدالرحمن ابوزید متولد در تونس به سال ۷۳۲ متوفی در قاهره ۸۰۸ هجری است که نگارنده به تفصیل شرح احوال او را در کتاب مفتاح الاعلام خود ضمن مجلد ابن مسکون داشته و دیگری یحیی (ابوزکریا) متولد در تونس در حدود ۷۲۴ و متوفی در تلمسان بسال ۷۸۰ است که برادر ابن خلدون بوده و ابن خلدون نخست در منطق و فلسفه و توحید و فقه سرآمد بوده و کاتب سرایی به لسان فارسی معرفی شده و بسا مشاغل دیگر را دارا گردیده و به اسکندریه و قاهره و دمشق آمده و دور مهمی را در سیاست دیده و صاحب کتاب تاریخ العبر و دیوان المبتداء والخبر در هشت مجلد و مقدمه است و نیز کتاب تاریخ البربر را نوشته . دیگری ابویحیی است که او نیز صاحب مقام علمی شده و از اوست کتاب بقية الرواد فی ذکر الملوك من بنی عبدالواد که مورد توجه اروپائیان شده

آلفرد گیوم Alfred Guillaume

از نویسندگان و خاورشناسان این دوره است که قسمت چهارم کتاب تراث الاسلام راجع به فلسفه و الهیات اسلامی را نگاشته و استاد دانشمند توفیق الطویل مصری عضو انجمن شرع علم آن را بعربی ترجمه کرده و تازگی در مصر چاپ شده.

آلماروف کاردیس Almarof Cardeas

دانشمند آگاه به کتب و آثار علمی اسلامی که کتب خطی جامعه غرناطه را فهرست نوشته و چاپ نموده و در نگارش و تألیف هم دارای آثاری است.

آماري A. Amari

خاورشناس معاصر که کتاب تاریخ الفخری آداب السلطانیة ابن طقطقی را به فرانسه ترجمه نموده و آنرا بین کتب خطی کتابخانه مراکش بدست آورده در ۱۹۱۰ بطبع رسانیده و در تاریخ اسلامی بررسی نموده و دائرة المعارف اسلامی لیدن نام او را Emile Amari مینویسد.

آماري M. Amari (۱۸۸۹ - ۱۸۰۶)

میشل آماري مورخ خاور شناس ایتالیائی که در کتاب خود راجع به امتشراق تمامی مطالب لازمه را در این خصوص نگاشته و صورتی زنده و از بین نرفتنی به آن داده، سفرنامه ابن جبیر (۱) سیاح معروف اسلامی را به صقلیه (جزیره سیسیل) که در شرح سیاحت خود نگاشته است، آماري در سلطنت گیوم لبن ترجمه و (۱۸۴۶) در پاریس بچاپ رسانیده و در خصوص کتابخانه عربی صقلیه و مآثر تاریخی آن کتاب نوشته هم کتابی بنام Muslmani di Siciba dei نگاشته که آنهم چاپ شده و کتاب سلوان المطاع ابن ظفر صقلی را بزبان ایتالیائی ترجمه نموده و در فلورانس سال ۱۸۵۱ بچاپ رسانیده و آن ترجمه از ایتالیائی به انگلیسی نقل شده در لندن ۱۸۵۲

۱- ابن جبیر ابوالحسن محمد ابن احمد کنانی سیاح اسلامی اندلس صاحب سفرنامه صقلیه متولد ۵۴۰ متوفی ۶۱۴ که از غرناطه به اسکندریه و مصر از آنجا به مکه مشرف شده پس از آن بعدینه و کوفه و بغداد و موصل و حلب و دمشق و از آنجا بوطن خود برگشته دگر بار از سال ۵۸۵ تا ۵۸۷ بمشرق زمین آمده مجدداً در سال ۶۱۴ تا اسکندریه و در آنجا وفات یافته.

آمدروز Amederoze

خاورشناس انگلیسی معروف معاصر که خدماتی گرانبها بعالم دانش و ادب اسلامی نموده و کتاب تاریخ الوزراء (هلال بن محسن صابی) (۱) را در لیدن چاپ و تصحیح کرده ، در دائرة المعارف اسلامی لیدن مینویسد : آمدروز اصل تاریخ را از نسخه خطی اکسفرده که از اول تا سال ۳۶۳ نوشته شده با مقدمه نشر داده (۱۹۰۸) جرجی زیدان در تاریخ آداب اللغة (ص ۳۲۳ ج ۲) مینویسد که تاریخ الوزراء صابی مانند آثار دیگر او در شرف انحاء و افنا بود و چیزی نمانده بود که حوادث روزگار این کتاب را بدیگر آثار وی ملحق کند لیکن آمدروز مستشرق انگلیسی این کتاب را از نسخه خطی کتابخانه غوطا در ۱۹۰۴ با شروع و ملاحظاتی تصحیح نموده کتاب مزبور تمام تاریخ الوزراء نبوده و قسمتی از آنست که نواقص زیاد دارد و این نسخه در حدود ۵۰۰ صفحه و منتهی بسال ۳۶۳ میگردد .

آمدروز ذیل تجارب الامم علی بن مسکویه (۲) و ذیل آن تألیف ظهیرالدین (۳) روزی اوزی را که ۳۹۶ تا ۳۸۹ هجری است تصحیح نموده و این نسخه (۱۳۳۴) هجری قمری در مصر بطبع رسیده - این خاورشناس اصل جلد ۶ تجارب الامم را تصحیح نموده و سال ۱۳۳۲ هجری در مصر بطبع رسیده. آمدروز در باره ابن جهیز فخرالدوله ابونصر وزیر متولد ۳۹۸ وزیر معز الدوله . . . متوفی ۴۵۳ و عمید الدوله ابو منصور پسر او و یا خواجه نظام الملك وزیر متولد ۴۳۵ و متوفی در محبس سال ۴۹۳ و زعیم الروساء قوام الدین برادر ابن جهیز و نظام الدین ابونصر مظفر ابن علی بن جهیز بغدادی وزیر المتقی عباسی ترجمه نگاشته (دائر المعارف اسلامی)

آملینو Amelineau

خاورشناسی که در باره مصر تحقیق زیاد نموده و از وضع جغرافیائی و گزارش تاریخی آن سرزمین آگهی یافته و از معلومات خود کتابی بنام جغرافیای (۴) مصر ترتیب داده و طبع نموده است .

-
- ۱- هلال بن محسن صابی - از اولیاء ابراهیم صابی است که منشی و صاحب رسائل بوده و تاریخ الوزراء را نوشته ولادت او سال ۳۵۶ و فاتهش ۴۴۸ است .
 - ۲- علی بن مسکویه - ابوعلی خازن بن احمد بن محمد بن یعقوب اصفهانی صاحب تاریخ تجارب الامم متوفی ۴۲۱ ابوعلی کاتب سه وزیر مہلبی بوده و امانت خزانه کتب (کتابخانه) او را داشته کتاب تهذیب الخلاق و تطہیر الاعراق و جاویدان خرد فارسی هم از اوست
 - ۳- ظہیرالدین - ابوشجاع محمد بن حسین روزراوی - اوزی وزیر المقتدی عباسی متوفی ۴۸۸
 - ۴- Géographie de L'Egypte

آناندا کماراسوامی Ananda Coomaraswamy

خاور شناس معاصر آمریکائی که روزگاری ببررسی صنایع و هنر آسیا و شرق گذرانده در موزه صنایع مستنطرفه بستن (اتازونی) دست بکار است. آناندا برای شرکت در جشن ولادت هزارمین سال فردوسی بایران دعوت شده. دانشمندی است که بزبان ایرانی و هندی توانائی و تسلط زیاد دارد.

آنکلمان - ابراهام Anclemant, Ebrahim

خاورشناسی که بعلوم اسلامی اهمیت داده و در طبع کلام الله مجید اهتمام نموده قرآن کریم را در هامبورگ با مقدمه لاتینی در ۱۶۹۴ بچاپ رسانیده و خاور شناس مقدمی است که بین خاورشناسان مشهور است و در اواخر قرن هفتم زندگانی مینموده.

آندرسن Anderson

دانشمند خاورشناس سوئدی که از مسلمانان چین بررسی نموده و در احوال ایشان و سایر مسلمین گزارش نگاشته و از اطلاعات حاصله خود کتابی ترتیب داده و چاپ نموده و از طرف دولت ایران با عطای نشان علمی درجه اول مفتخر شده و در جشن فردوسی هم شرکت کرده.

آندراس Andreas

از ادبای ایران شناسی است که از شهرهای ایران و نام و گزارشات آنان نگارشاتنی دارد مخصوصا درباره آذربایجان ایران یک رشته بررسی و تحقیق نموده و دائرة المعارف اسلامی لیدن ضمن واژه آذربایجان کنجکاوی های او را نگاشته.

اربانیوس Arbanus

دانشمند خاور شناس هلندی قرن ۱۷ میلادی که خدماتی عمده بمعارف اسلامی نموده و صاحب تصنیف و تالیف زیاد است.

اربانیوس در ۱۶۱۳ میلادی، اول کتاب صرف و نحو زبان عربی را نشر داده و قرآن کریم را بزبان لاتینی ترجمه نموده و قسمتی از تاریخ «المکین» جرجس بن عمید خلاصه از تاریخ طبری و گزارش خلفای مصر را بزبان لاتینی ترجمه کرده و برای چاپ اول «قرن ۱۷ میلادی» در لیدن مبادرت گزیده و در خاورشناسی بدیگران پیشی دارد.

حکایات لقمان را به چاپ رسانیده ، چاپخانه لیدن را تاسیس و حروف عربی را تهیه نموده که تاکنون باقی و زیاده از بیست زبان شرقی در اینجا بچاپ میرسد. (المقتطف ج ۶-۱۹۳۷)

آربری A. G. Arbry

کسی است که درباره کتابخانه هند تفصیلی نگاشته و درباره کتابهای شرقی تحقیقاتی نموده و در مجله روز گارنو مقاله ای درباره کتابخانه اداره هندوستان دارد. (ج ۱ ش ۱ ص ۶۲) این دانشمند از خاورشناسان مطلع و اهل تحقیق و تتبع بوده و راجع به ابن عربی بزرگترین حکیم و استاد فلسفه اسلامی مقاله نوشته و شرح حال ابن بزرگ را بمورد بیان و نگارش آورده است و مقاله او در مجله مذکور مسطور است .

این دانشمند مقاله درباره حافظ و خاورشناسانی که مانند ویلیام جونز و تامس هاید و ریچارد سن در اطراف غزلیات و اشعار حافظ زحمت کشیده و خدماتی نموده اند، نوشته و آنرا در روز گارنو شماره ج ۱۴ بچاپ رسانیده و از فیتزجرالد هم در آنجا ذکری کرده است و در باره احوال فخرالدین عراقی (۱) شاعر متصوف ایران در روزگار نو (ج ۱ شماره ۳) دارای مقاله ای است .

اردمان Ardeman

خاورشناس که در اطراف کتاب شاهنامه فردوسی و احوال ابن استاد سخن بررسی نموده ، بطوریکه ویلهلم پرچ (۲) فهرست نویس کتب خطی فارسی کتابخانه برلن نقل نموده، آردمان بواسطه جستجو و تحقیق معلوم داشته : نسخه قدیمی شاهنامه که در کتابخانه مسکو است یگانه نسخه ایست که از روی نسخه اصلی کتاب شاهنامه

اراندنک C. Van Arendonk

وان اراندنک خاورشناس دوره اخیر است که درباره ابن حجر عسقلانی (۳) نگارشات

۱ - فخرالدین عراقی فرزند ابراهیم بن شهریار همدانی در ۶۰۹ هجری در یکمان همدان که اکنون جز عراق (اراک) است تولد یافته از قرآن را در ۹ ماه حفظ نموده و آهنگی خوش داشته در ۱۷ سالگی تمام علوم اسلامی را فراگرفته بنزد عرفا و صوفیان بزرگ شده از ایران به هندوستان رفته با بها الدین ذکر یا شاگرد شیخ شهاب الدین سهروردی پیوسته و ۲۵ سال در شهر ملتان گذرانده پس از آن به عمان رفته و از آنجا بمکه مشرف شده (در ۶۰۰ سالگی) سپس بروم و قویبه رفته صدرالدین قوسوی و جلال الدین را دید و صاحب عشاق نامه است در سنه ۸ ذیقعد ۶۸۸ وفات یافته

۲ - W. Pertsch

۳ - ابن حجر - ابوالفضل احمد بن علی بن حجر هیثمی عسقلانی متولد ۷۷۳ متوفی ۸۵۳ صاحب کتاب الدرر الکامنه .

دارد و در احوال آن دانشمند تحقیقاتی نموده ، بآثار و کتب اسلامی علاقه داشته و دارای خدماتی است . این خاور شناس درباره ابن الدبیع (۱) دارای ترجمه و شرح حالی است که در دائرة المعارف اسلامی مسطور است و نیز درباره ابن رسته (۲) تحقیقاتی کرده و از جمله خاور شناسانی است که در دائرة المعارف همکاری کرده و بقلم خود دارای ترجمه ها و مقالاتی است . از جمله این دانشمند در احوال ابن خالویه (۳) همدانی نحوی مشهور ترجمه نگاشته و در آثار و احوال او تحقیقات کرده و نیز راجع به ابن خرداد به (۴) جغرافی دان بزرگ صاحب ترجمه است .

آرماند پیر Armand Pierre

فرزند کوسین دی پرسوال خاور شناس معروف است که او هم مانند پدر از خاور شناسان بوده . ولادت او در ۱۷۹۵ و فاتهش در ۱۸۷۱ واقع شده این دانشمند هم در طبع و نشر کتب اسلامی و آثار علمی و ادبی و تاریخی دانشمندان اسلام سعی و اهتمام نموده و کتابی در ۳ جلد راجع به خط عربی قبل از اسلام در ۱۸۴۷ در پاریس بچاپ رسا نیده و بخواندن خط کوفی و خطوط قدیمه مانند پدرش دانا و توانا بوده و خدماتی برجسته دارد .

آرموند Armond

خاور شناس آلمانی که زبان عربی را فرا گرفته و فرهنگی بزبان عربی و آلمانی در دو جلد ترتیب داده و بررسی کافی در اصول و قواعد دستوری عربی نموده صرف و نحو

۱ - ابن الدبیع - ابو عبدالله عبدالرحمن علی شیبایی است که مردی محدث و مورخ در عربستان جنوبی بوده و تولد او ۸۶۶ و فاتهش ۹۴۴ است . از اوست بقية المستفیدی الاخبار مدینه .

۲ - ابن رسته - ابوعلی احمد بن عمر بن رسته دانشمند اسلامی ایرانی است که در نیمه قرن سوم هجری میزیسته و کتاب الاعلاق النفیسه از آثار اوست .

۳ - ابن خالویه نحوی لغوی ابو عبدالله حسین ابن احمد همدانی که اصلا از مردم همدان بوده و به بغداد رفته ولادت او نامعلوم است . در خدمت ابن مجاهد متوفی ۳۲۴ و ابوسمید سیرافی متوفی ۳۶۸ و ابی عمر زاهد متوفی ۳۴۵ و محمد بن عطار متوفی ۳۳۱ و نبطویه متوفی ۳۲۳ و دیگران درس خوانده از مصنفات اوست کتاب لیس که نصف اول آن را دیرنبورگ طبع نموده و کتاب رساله در اعراب سی سوره از قرآن مجید و شرح مقصوده ابن دربد و تهذیب در مقدمه دیوان ابوفراس و کتاب الاشجر و غیره است . ابن خالویه در ۳۷۰ در شهر حلب وفات نموده و از عطایای سبفالدوله حمدانی بهر مند شده و ابن درستویه متوفی ۳۴۷ کتاب الرد علی ابن خالویه را در رد نحو او نوشته .

۴ - ابن خرداد به - ابوالقاسم عبدالله جغرافی دان ایرانی است که در اوایل قرن سوم هجری در حدود (۸۲۰ م) تولد یافته و دارای مقام و مناسبی شده وفات او در حدود ۳۲۰ هجری بوده و ندیم المتمدن خلیفه بوده و کتاب المسالك والممالك را نوشته و این کتاب مصور و مهم وصف الارض از وجهه تاریخی (تپوگرافی تاریخی) است . ابن قتیبه و ابن حوفل و مقدسی و جیهایی از این کتاب استفاده نموده اند و باربیه آن را ترجمه و نشر نموده است . این کتاب را ابن خرداد به در حدود ۲۳۲ نوشته .

کتاب فرهنگ اودرگیسن در ۱۸۸۹ بچاپ رسید .

آرن T. Al. j Arne

۱۸۹۸

تور الکو . ژ . آرن خاورشناس معروف معاصر سوئدی است ولادت او هفتم مه ۱۸۷۹ در دوتم (۱) محلی از ایالت استرکتی (۲) سوئد و اکنون در استکهلم ساکن و در موزه باستانی ملی بکار مشغول است .

آرن تور دکتر ادبیات از دانشگاه اوپسالا (۳) و استاد دانش آثار باستانی ماقبل تاریخ و قیاسی عضو فرهنگستان تاریخ و عتیقات سوئد و عضو فرهنگستانها و انجمن دانشی دیگر و منشی انجمن مستشرقین سوئد است که سفرها و مأموریت برای بازجوئی آثار باستانی آسیای صغیر در ۱۹۰۷ و روسیه در ۱۹۱۲ و ۱۹۱۳ و ترکمنستان و از بکستان در ۱۹۲۹ نموده و بایران در ۱۹۳۰ - ۱۹۳۲ مأمور شده ، کنفرانس (سخن رانی) ها در ممالک مختلفه عالم از : سوئد - فرانسه - انگلیس - روسیه و غیره داده و شرکت در نمایشگاه صنایع اسلامی مونیخ ۱۹۱۰ کرده ، از صلیب احمر در ۱۹۱۶ مأموریتی برای بازدید اردوهای زندانیان آلمان و اتریش و مجارستان پیدا نموده ، نگهبان و بازرس موزه باستانی ملی عصر آهن و کلکسیون قیاسی سوئد و شرق در ۱۹۱۴ و قبرستان واندل و ظروف گلی و نقاشی شده و راجع بعصر حجر ایالت هنان در چین (۱۹۲۵) و ماقبل تاریخ اروپای شرقی و بالکان شمالی در ۱۹۲۶ و سوئد و روسیه متجدد در ۱۹۲۹ مأموریتها یافته . در مسافرت هیئت علوم آثار قدیمه سوئد بایران ۱۹۳۲ - ۱۹۳۳ هم او همراه بوده و مقالاتی راجع بآثار قدیمه بزبانهای روسی و سوئدی و فارسی و چینی و عتیقات جلگه ترکمن و بسیاری از آثار دارد . راجع بعصر مفرغ در ایران هم شرحی نگاشته و در این باب مطالعات کرده . (از روی شرح حالی که خود او نگاشته اقتباس شد)

آرنولد - سرتوماس واکر Arnold - Sir Thomas Waker

سرتوماس واکر آرنولد خاورشناس معروف انگلیسی که در مجله روزگار نو (ج ۲ شماره ۴) به تفصیل شرح احوال او مسطور است . این دانشمند در ۱۹ آوریل ۱۸۶۴ در دونپرست انگلستان متولد شده . او از آغاز کودکی شوقی زیاد به زیبایی طبیعت

۱ - Doothem

۲ - Ostrogothic

۳ - Upsala

داشته و در درونشایر Dervenshire که یکی از نواحی دلگشا و مصفای انگلستان است بطوریکه خود او نگاشته بهره‌مند از گردشهای خویش گردیده و این ایالت از حیث باغ و سبزه زارها بیمانند است و مظاهر طبیعت از هر جهت در این قسمت نمودار میباشد. آرنولد را بعد از چندی پدر و مادرش به لندن برده و در آنجا اقامت نموده‌اند، در ۱۶ سالگی آرنولد به آموزشگاه سیتی آف لندن City of London School داخل شده در آنجا زبان سانسگریت را فرا گرفت و در ۱۸۸۳ داخل دانشگاه کامبریج گردیده در آموزشگاه ماگدالین College of Magdalen به تحصیل ادبیات انگلیسی پرداخته و نزد دو خاورشناس معروف پرفسور کاول Cowell و پرفسور رابرتسن Robertson فارسی و عربی را تحصیل نموده و با کوشش زیاد ادبیات اسلامی را فرا گرفته و بواسطه تحصیل زبان سانسگریت ادبیات و فلسفه هند را هم مطلع شده و علاوه بر آموختن زبانهای شرقی فرانسه و آلمانی و ایتالیائی را هم بخوبی آموخته و با آن حرف زده و مکاتبه مینمود و معانی کتابهای هلندی و اسپانیولی و پرتغالی و روسی را فهمیده و میتوانست به زبان انگلیسی ترجمه کند و در نتیجه این تحصیلات آرنولد به هند رفته و در دانشگاه عیلگره College of Anglo Muhammadan به تدریس مشغول گردید و ده سال در آنجا اشتغال داشت. سپس بسمت استادی فلسفه در مدرسه دولتی لاهور اشتغال یافته و در هندوستان با اساتید بزرگ و دانشمندان معروف اسلام دوست در آمده و آشنا گردید و باعث ایجاد دوستی بین مسلمین هند و انگلیسی ها شده در ۱۸۹۶ آرنولد کتابی عمده در تعریف تعلیمات روحانی اسلام بزبان انگلیسی نوشته و انتشار داد و مندرجات آن موجب خوشنودی تمامی خاور شناسان انگلیسی و دیگران در اروپا و آمریکا گردید.

گلد زیهر خاور شناس که یکی از بزرگترین عربی دانها و تاریخ شناسان اسلامی بود از آرنولد خیلی در نگارشات خود قدردانی کرده و از وی تمجید زیاد نموده و وقتیکه آرنولد در لاهور تدریس میکرد صیت دانش او در تمام کشورهای اسلامی انتشار داشت، امیر عبدالرحمن از افغانان او را دعوت کرده تا به آن کشور رود و بعضی از کتابهای انگلیسی را بفارسی ترجمه کند و میخواست که او بواسطه تعلیم زبان انگلیسی روابط دوستی را بین افغان و انگلیس تشدید نماید ولیکن توماس آرنولد چون قصد لندن داشت و میخواست که نزد خویشان خود رود و کارهای علمی خود را در آنجا تمام کند عذرخواست. در ۱۸۹۲ توماس آرنولد با دختری از هم وطنان خود بنام میس هیکسن Miss . M . Hickson که خیلی عاقله و تربیت شده بود نکاح کرده و قتیکه از هند به لندن برگشت در ۱۹۰۴ تحت مدیریت دکتر ف . و . تاماس Dr . F . Thomas مدیر کتابخانه اداره هند به سمت معاونت گماشته شد و مدت ۵ سال در آن کتابخانه که دارای چندین هزار نسخه خطی فارسی و عربی است مشغول بود و گاه فرصت تمام ترجمه‌ها و یادداشت های تاریخی و

صنعتی خود را از برای انتشار حاضر کرد .

آرنولد از آغاز شباب به نقاشی میل زیاد داشته و از شاهکارهای استادان بزرگ فن و نقاشان اروپا بویژه از کارهای قدیمی ایتالیا و فلمنگ اطلاع تمام یافته و موقعی که معاون کتابخانه هند بود در آنجا نمونه‌های ممتاز و اعلی از مینیاتورهای ایرانی که در هند ایرانیان از برای شاهان مغول ساخته بودند، دیده و مورد توجه او گردید. آرنولد با دکتر مارتین همراهی نموده، کتابی بسیار مهم درباره ظرافت نقاشی‌های ایرانی و هندی و ترکی نوشت که در دو جلد در لندن بسال ۱۹۱۲ به چاپ رسید. و پس از اینکه آن کتاب پسند اساتید اروپا و آمریکا شد و کارشناسان باختر به زیبایی هنر و نقاشی ایرانی که در کتابهای خطی فارسی بود آگاه شدند و قدر و بهای آنان بایشان معلوم گردید، آرنولد بالورنس نبین که آنوقت در موزه بریتانیا مشغول کاری عمده بود کتابی بنام «نقاشی‌های دربار مغولهای اعظم» نگاشته در ۱۹۲۱ در اکسفورد انتشار داد و در ۱۹۲۲ کتاب کوچک بسیار مفیدی در صنایع دوره ساسانی و نقاشیهای مانی نوشته با چند تصویر کمیاب که در حفاری آسیای مرکزی پیدا شده و در کتابخانه اداره هندوستان میباشند در لندن انتشار داده و مینیاتورهای مذکور بسیار شایان توجه است. ودقت و لطافت بی اندازه آنها گواهی میدهد که صنعت مینیاتورسازی در ایران باستان مقامی بزرگ داشته و نقاشان دوره تیموری و صفوی چون مشوق داشتند آنچه که از نقایس هنری در نهاد آنها بود در عصر خود نمایش داده‌اند. مینیاتورهای استادان ایرانی در رنگ آمیزی و هم آهنگی و تزئین باعث حیرت اهل هنر در انگلیس و آمریکا شده و آرنولد در واقع از این راه خدمتی شایان به ایران نموده و پس از چند سال بررسی در کتابخانه هند و بعد از مسافرت در ممالک اروپا برای جستجوی نقاشی‌های باستانی و مینیاتورهای استادان ایرانی به لندن برگشته و در ۱۹۲۸ کتابی بنام « هنر نقاشی در جهان اسلام » *Painting in Islam* نوشته و انتشار داد. در این کتاب نمونه‌های مهم از نقاشی و مینیاتورهای ایرانی از دوره مغول و تیموریان مخصوصا از آنها که برای سلطان حسین میرزا ساخته شده و نیز از شاهکارهای عهد صفوی تا آخر شاهی شاه عباس که از کارهای رضای عباسی و شاگردان وی رنگین یا ساده انتشار داده .

آرنولد بوسیله این نمونه‌ها که در کتابش نشان داده و توصیفی که از هر یک نموده نقاشان ایران را با نقاشیهای بزرگ اروپا برابر کرده، مینیاتور و کتابسازی ایران را مورد توجه کارشناسان دانشمند اروپا و آمریکا نموده و چنین می‌نمایاند که مینیاتور سازی ایران بهترین مینیاتور دنیا است .

در ۱۹۲۹ آرنولد همراه پروفیسور گروهمن *Grohmann* کتاب دیگری در تعریف نقاشی و تذهیب و خوش خطی و صحافی و ترجمه خطاطان مشهور اسلام بویژه ایرانی

نگاشته و در لندن انتشار داده و از آثار آنان درموزه‌های بزرگ دنیا بسیار است .
 آرنولد از مؤسسين اولیه نمايش صنايع ايران در لندن بسال ۱۹۳۱ بود که در آنجا
 ازموزه گلستان آفتابه و شمعدان زیبای صنعتی ايران را هم نمايش دادند ولی اين مرد بعد
 از مراجعت از سفر مصر و استانبول مريض و بستری گردیده و در نهم ماه ژوئن ۱۹۳۰ وفات
 يافت و از بودن در نمايشگاه محروم ماند. او پيش از فوت در اوایل اين سال کتاب زیبایی
 بنام بهزاد و نقاشی‌های او در ظفر نامه تالیف نمود و تمامی تصویرهای آن بارنگهای گوناگون
 و طلائی چاپ شده . در اين کتاب تحقیقات هنری خود را بعد اعلی بکار زد و مدلل میدارد
 که تصویرهای ظفر نامه در ۸۷۲ هجری انجام یافته و کار کمال‌الدین بهزاد است که از
 نقاشان درجه اول ايران بوده . کتاب مزبور آخرین تالیف توماس آرنولد است و از این
 حیث برای کارشناسان اهمیت دارد که مینیاتورهای منسوب به بهزاد را در اروپا و آمریکا
 که مورد تردید است می‌شناساند و رفع شبهه در کارشناسان میکند .

آرنولد توصیف زیادی از کارهای بهزاد و شاگرد او آقامیرک تبریزی نموده و کارهای
 این دو استاد هر دو برنگهای مرغوب و خطوط و تصاویر دقیق و زیبا است که با زبر دستی
 کشیده شده و مانند خوشنویسان عصر خود کارهای پسندیده و مرغوب نموده‌اند که هم
 اکنون اشخاص با ذوق فریفته و مجذوب کارهای زیبای آنان میشوند و از فنون و هنر اساتید
 بزرگ ایرانی لذت میبرند. از نمونه‌های مهمی که آرنولد در کتب خود شرح داده معلوم
 میشود که مردم انگلستان و آمریکا و عموم اروپائیان قدر و قیمت نقاشی و مینیاتورهای
 ایرانی را دانسته و آنانرا از شاهکارهای هنری جهان میدانند .

نقاشان ایرانی مانند مانی که پدرش از اهل همدان بود و عبدالله بن فاضل و
 جهانگیر و سید احمد تبریزی و جنید نقاش سلطانی و کمال‌الدین بهزاد و میرک و
 سلطان محمد و میر سید علی و مظفر علی و قاسم علی و صادق و کمال و شاه محمود نیشابوری
 و شاه قلی نقاش و رضای عباسی و معین و مصور و محمد زمان و نقاشان دیگر و خط نویسان
 و هنروران دیگر ایرانی بواسطه کارهای عمده و ممتاز که از خود بیادگار گذاشته‌اند مانند
 ستارگان درخشان افق ايران را روشن دارند. آرنولد از دوستان حقیقی ايران بوده و از
 دل و جان نام ملت ايران و هنروران آنرا در دفتر مدنیت ثبت نام نموده‌اند نزد انگلیسی
 زبانها اشتها داده که امروزه انگلیسها و امریکائیان ببهای زیاد نسخ خطی فارسی و
 نقاشیها و مینیاتور نقاشان ایرانی را خریده و جمع آوری میکنند و مانند جواهر گرانبها
 عزیز میدارند. آرنولد چند سالی در آموزشگاه السنه شرقی و افریقائی که در ۱۹۱۶ در لندن
 تاسیس شد، بتدریس زبان و ادبیات عربی مشغول بوده و از استادان بزرگ آنجا شمرده میشود
 و دوست داشت که همواره روابط خاور و باختر را بیکدیگر استوار سازد. کسانی که او را

دیده بودند گواهی میدهند که مردی ادیب و دانشمند و خوش خلق و نیک سیرت بوده چنانکه دوستان و آشنایانش بعد از مرگ او همگی اظهار تاسف نموده و در مجلات علمی خود از فضائل و خصایل و خدمات او در زبان فارسی و عربی و ادبیات و صنایع و معرفی آنان به انگلیسی زبانان و اروپائیان تعریف و تمجید نموده‌اند .

آرنولد T. Arnold

توماس آرنولد (۱) خاورشناس معروف هلندی که جزء اعضای نه گانه مؤلفین و نگارندگان دائرة المعارف اسلامی لیدن و صاحب مؤلفات تحقیقی زیاد در کتب و مآثر اسلامی است و کتاب الدعایة الاسلامیة (۲) را در دو جلد نوشته و قسمت فنون اسلامی کتاب (یادگاری‌های اسلام) را با انگلیسی نگاشته و در خصوص خط عربی و بکار بردن آن در کتیبه‌ها و حواشی ابنیه و منسوجات مطالبی را شرح داده و عکس برداری نموده و این قسمت را استاد عالی مقام دکتر زکی محمد حسن مصری به عربی ترجمه و چاپ نموده .

اگوست آرنولد A. F. Arnold

دکتر فرنیس اوگوست آرنولد خاورشناس مشهور آلمان و استاد دانشگاه هال که مجموعه نفیس و دلپسند از مؤلفات علماء و بزرگان اسلام را برای دانشجویان شرقی این مدرسه ترتیب داده و موسوم به منتخبات عربی منقوله از کتب خطی بایگانی در کتابخانه‌های علمی اروپاست. این کتاب تحت عنوان ذیل بدو جزء در شهر بال چاپ شده ۱۸۵۳
Chrestomathia Arabica

اتسوئیجی اشیکاگا Atsuiji Ashikaga

دانشمند ایران شناس ژاپونی که در دانشکده ادبیات دانشگاه دولتی توکیو استاد ادبیات است. اتسوئیجی در زبان و خطوط مختلفه قدیمه و صنایع ایران مطالعه و بررسی زیاد نموده و بطوری که خود او نوشته اخیراً در پاریس زبان اوستا را فرا گرفته و عقیده دارد که مدنیت قدیم ایران در تمدن قدیم ژاپون تأثیری زیاد نموده و از برخی صنایع ایران اقتباس شده .

اتسوئیجی از فضلاء و ایران شناسانی است که در جشن فردوسی بایران آمده و وعده داده که در بازگشت خود کتابی از ایران کنونی و پیشرفت آن بچاپ رساند .

آزو Azoo

امتاد خاورشناس معروف است که در ترجمه و طبع کتب اسلامی کوشش نموده و کتاب احسن التفاسیر مقدسی (۱) را با ترجمه انگلیسی بدستیاری رانکلینگ (۲) از ۱۸۹۷ تا ۱۹۰۱ چاپ کرده و در تصحیح و مقابله آن با چندین نسخه مبادرت گزیده .

۱ - مقدسی بشاری شمس‌الدین ابوعبدالله محمد بن احمد صاحب کتاب احسن التفاسیر فی معرفة الاقالیم متولد ۵۷۴ متوفی ۶۲۶ هجری است .

Ranking - ۲

B

بابلن Babelon

۱۸۵۴ - ۱۹۲۴

استاد خاورشناس و نویسنده آگاه فرانسوی که در تاریخ عرب و اسلام بررسی نموده و کتابی در تجارت اعراب و مسلمین در شمال اروپا نگاشته کتاب او (۱۸۸۲) در پاریس بچاپ رسیده ، او عالم بآثار قدیمه و سکه شناسی بوده است. تولد وی در حدود سارای (۱) فوتش در پاریس (۱۹۲۴) بوده و عضویت آکادمی کتیبه شناسی و خطوط ظریفه را داشته (۱۸۹۶) .

بادکر Badeker

خاورشناسی که در تاریخ مصر و اوضاع قدیم و جدید آن کشور اطلاع کافی فراهم نموده کتاب اژیتن Egypten را درباره مصر نگاشته.

بادجر J. P. Badger

جرج پرسی بادجر استاد خاورشناس مشهور انگلیسی صاحب کتاب (ذخیره علمیه) بدو زبان انگلیسی و عربی که در علوم و ادبیات عربی تحصیل نموده و زبان عربی را بخوبی فرا گرفته و کتاب فرهنگ عربی و انگلیسی مفصلی نوشته که در هر فرد انگلستان از

Saray - ۱

۱۸۸۱ تا ۱۸۸۹ بچاپ رسیده و این مؤلفه قابل اهمیت و مورد استفاده و مفصلترین فرهنگ
عربی و انگلیسی است.

باژ Bage

خاورشناسی که کتاب الفیض المدید فی اخبار النیل السعید ابوالعباس منوفی (۱) را
منتخب نموده و در پاریس در ۱۸۳۷ بچاپ رسانیده.

بالزاک Balzac

نویسنده فرانسوی که دانا بزبان و ادبیات فارسی بوده و تولد او در آنگولم (۲) در
۱۷۹۹ و مرگش در پاریس وقوع یافته ، در ادبیات نگارشی مفید دارد که طبع شده و بیشتر
سبک مؤلفات او در کمدی ساده است .

بالزاک در ترقی ادبیات و زبان بدل مساعی نموده و اشعار و قطعات شیخ سعدی (۳)
شیرازی را اخذ و اقتباس و بزبان فرانسه نقل و ترجمه کرده .

بانث Baneth - D.

دکتر بانث که جزو خادمین معارف شرق بشمار رفته و کتاب الصناعتین ابی هلال
عسکری را در اسلامبول ۱۳۲۰ هجری بچاپ رسانیده .

باربیه دومینار Barbier de Meynard

خاورشناس معروف فرانسوی که در ۱۸۲۷ میلادی در ماری متولد شده و در سال
۱۹۰۸ وفات یافته .

دومینار خاورشناس عالی مقامی است که فارسی، عربی و ترکی را فرا گرفته و خدماتی
پسندیده بمعارف اسلامی و تاریخ و علوم و ادبیات شرق نموده و ترجمه و طبع عده زیادی از
کتب را انجام داده ، این دانشمند کتاب تاریخ مروج الذهب مسعودی را هم بفرانسه
ترجمه نموده و در پاریس از (۱۸۶۱-۱۸۷۸) بچاپ رسانیده « رساله المنقذ من الضلال »
حجة السلام محمد غزالی (۴) را هم بفرانسه نقل و چاپ نموده و فرهنگی بزبان ترکی و

۱- منوفی - ابوالعباس سعید منوفی مصری (۸۴۷-۹۳۱)

۲- Angouleme

۳- شیخ سعدی - مصلح الدین سعدی بن عبدالله شیرازی صاحب گلستان و بوستان و غیره منوفی ۶۹۰ هجری

۴- غزالی - حجة الامام محمد بن احمد طوسی نویسنده کتاب احیاء العلوم و مولفاتی دیگر، متولد ۴۵۰

و منوفی ۵۰۵

فرانسه ترتیب داده که چاپ شده و نیز فرهنگی تاریخی و جغرافیائی و ادبی بفرانسه از کشور ایران و نواحی آن جمع و تألیف کرده که عنوانش این است :

Diction. Geogr. His. et Litt. de la Perse

این فرهنگ (۱۸۶۱) در پاریس چاپ شده، مؤلف اصل آنرا از کتاب معجم البلدان یاقوت حموی (۱) و آثار دیگران ترجمه و اقتباس نموده .

کتابی در اشعار فارسی گرده آورده که چاپ شده و مقالاتی زیاد در مجله آسیا راجع به شرق نوشته و نشر داده و تاریخ هرات معین الدین را ترجمه و در مجله آسیا بچاپ رسانیده . این خاورشناس در احوال شیخ سعدی شیرازی بررسی و مطالعه نموده و بوستان شیخ را بفرانسه ترجمه کرده و در ۱۸۸۰ بچاپ رسانده و کتاب المسالك والممالك ابن خردادبه (۲) را ترجمه و چاپ نموده است .

بارژس کاهن Barjes Cahen

مسیو بارژس کاهن فرانسوی دانشمند عربی دان ماری که در پاریس عضو روزنامه برجیس بوده و در نگارش و طبع و نشر این جریده دستیاری نموده .

بارژس کاهن تاریخ بنی زیان تونس (۳) محمد بن عبدالله (۴) را با کتاب نظم الدرر والعقیان فی بیان شرف بنی زیان (ملوك تلمسان) در سال ۱۸۵۲ ترجمه و طبع کرده و منتخبات دیگری از کتب عربی از قبیل فیض المدید منوفی و تاریخ بنی جلاب حاج سید محمد ادریسی (۵) را ترجمه و طبع نموده .

این خاورشناس با «برسلار» Brosselard در ترجمه کتاب بغیة الرواد فی ذکر الملوك من عبدالواد ابن خلدون (۶) مبادرت نموده و اصل عربی آنرا با ترجمه بعنوان :

Hist. des Beni Abd el Wad Rois de Talmesane

از سه جزء در دو مجلد در الجزایر از سال ۱۹۰۴-۱۹۱۱ و ۱۲ نشر داده اند.

۱- یاقوت - ابو عبدالله شهاب الدین حموی صاحب معجم الادباء متولد ۵۷۴ متوفی ۶۲۶

۲- ابن خردادبه ابوالقاسم عبدالله بن عبدالله جغرافی دان نامی ایرانی است که در اوایل قرن سوم هجری متولد شده و بگفته چلبی در کشف الظنون در حدود سال ۳۰۰ هجری وفات نموده و کتاب المسالك والممالك را بدستور برخی از امرای عباسی تألیف کرده . ابن فقیه و ابن حوقل و مقدسی و جیهانی در مؤلفات خود از او نقل نموده اند.

۳- بنی زیان از سلسله شاهان اسلامی مغرب زمین بوده که مدتی در تونس حکومت نموده اند.

۴- محمد بن عبدالله بن عبدالجلیل متوفی ۸۹۹ میلادی صاحب نظم الدرر.

۵- حاج سید محمد ادریسی محمد بن محمد بن عبدالله متولد ۴۹۳ متوفی ۵۶۰ هجری .

۶- ابن خلدون یحیی بن محمد برادر عبدالرحمن صاحب مقدمه متولد ۷۳۴ متوفی ۷۸۰ هجری .

بارکر - E. Barker

از خاورشناسان کنونی انگلستان استاد علوم سیاسی دانشگاه کمبریج که قسمت جنگهای صلیبی کتاب تراث الاسلام و تأثیری را که اروپا در این جنگ از تمدن اسلام برده و استفاده نموده بمورد نگارش درآورده و رساله او را استاد علی احمد عیسی مصری عضو انجمن نشر علم مصر، بعربی ترجمه کرده و ضمن کتاب نامبرده بچاپ رسانیده.

بارن Barn

خاورشناسی است که از ایران و قفقاز و ترکیه آسیا اطلاعاتی زیاد بدست آورده و در ۱۸۷۶ ایران و قفقاز و ترکیه رامیاحت کرده و سفرنامه از مسافرت خود بدین حدود ترتیب داده و چاپ نموده .

بارت - M. Barth

خاورشناس آلمانی که دیوان قطامی (۱) شاعر را پیدانموده و بآن مقدمه و ملاحظاتی بزبان آلمانی قرارداد و سال ۱۹۰۳ درلیدن بامتن و شرح عربی بچاپ رسانیده و خدمات دیگری هم در معارف اسلامی کرده و راجع به ابولهب (۲) عم پیغمبر اکرم ترجمه مفصلی در دائرةالمعارف اسلامی لیدن بقلم خود نگاشته و درباره او تحقیقاتی مفید نموده.

بارتلمی - ژاک - J. J. Barthelmy

(۱۷۹۵-۱۷۱۶)

او یکی از کهنه بوده و به آثار فینقیها و تدمرها و نقود اسلام خود را مشغول نموده و اوصاحب وحی اناکرسیس در اخبار یونان است.

بارتلمی سنت هیار (ژول) - Jules St. Hilaire

(۱۸۹۵-۱۸۰۵)

خاورشناس معروف و مورخ دانا بتاریخ اسلامی که کتاب محمد و قرآن را نگاشته

۱- قطامی - عمر بن فیم ابن عمرو ثنلی ماصراخل و عبدالملک مروان متوفی ۷۱۰ میلادی.

۲- ابولهب کنیه عبدالعزی بن عبدالطلب است که از خصمهای پیغمبر (ص) و عم او بوده و زوجه اش ام جمیل دختر حرب بن امیه است که نسبت به حضرت خصومتها نموده اند و سوره نبت درباره اوست که «لولدکه» این سوره را قدیمیترین سوره قرآن شمرده . او تا سال ۲ هجری بوده و بمضی وفات او را ۸ هجری دانستند.

در پاریس سال ۱۸۶۵ بچاپ رسانیده و استاد فلسفه یونانی در کلژدوفرانس و وزیر امور خارجه فرانسه بوده . بارتلمی در پاریس سال ۱۸۰۵ متولد و ۱۸۹۵ وفات نموده و تحصیلاتی عالی کرده مخصوصاً به فرا گرفتن زبانهای شرقی اهتمام داشته و مترجم مؤلفات ارسطو و آثار دیگران است . گوستاولوبون در کتاب تمدن عرب خود بنگارش بارتلمی استشهاد نموده و گفتار او نزد نویسندگان اهمیت و اعتبار دارد در کتاب المستشرقون می نویسد تولد بارتلمی در پاریس شد و او در مدرسه زبان شرقی داخل گردید . از السنه شرقی قسمتهائی آموخته و بعد از فراغ به ایتالیا رفته تا با شرق اصطکاک یابد و در آنجا از تجار شرقی زیاد بودند و چون بفرانسه برگشت فو کو وزیر فرانسوی او را در دیوان خود با حقوق مکفی و گزاف بکار واداشت و بعد مترجم دربار گردید و شهرت او گراند دوک فردیناند دوم را بر آن داشت که مجموعه ای از نسخه های خطی نفیس بوی انعام نمود و او را جزء حواشی خود در آورد و بتدریج خبر او به فکر وزیر رسید و او را نزد خود خواسته و از لوئی خواست که از وی حسن استقبال نماید و حقوق او افزوده وی را استاد زبان شرقی قرار دهد و او المکتبه الشرقیه را تألیف نمود و کتابی در دین بودا در ۱۸۵۹ نوشت و کتاب محمد و قرآن را در ۱۸۶۵ نگاشته .

بارتلمی کتاب علم الطبیعه ارسطورا از یونانی بفرانسه ترجمه و مقدمه مفصلی در نود و پنج صفحه برای آن نوشته و دانشمند محترم آقای احمد لطفی وزیر معارف سابق مصر آنرا بعربی ترجمه کرده و در مطبعه دارالکتب مصری قاهره سال ۱۹۳۵ م - ۱۳۵۳ هجری بچاپ رسانیده .

بارتولد - W. Barthold

خاورشناس روسی است که کتاب علمی و نفیس در جغرافیا و تاریخ ترکستان روس نوشته کتاب او به انگلیسی ترجمه و در ۱۹۲۸ انتشار یافته . بارتولد بتاریخ مغول مراجعه نموده و گزارش آسیای مرکزی و ترکستان دوره استیلای مغول را تحت مطالعه آورده از چنگیز و فتوحات و یاسای او مؤلفاتی ترتیب داده و از ملل شرق و سلسله چنگیز و تیموریان نگارشاتى دارد که دائرة المعارف اسلامی لیدن از آن نقل نموده است . و درباره ابوسعید بهادر خان مغول متولد ۷۰۴ و متوفی ۷۳۶ نیز دارای ترجمه ایست که در دائرة المعارف لیدن مسطور است . این کتاب در جنگهای اتسز (۱) و سنجر (۲) بنام

۱- علامه الدین انصاری قطب الدین محمد بن خوارزمشاه که دولت سلجوقیان را منقرض کرد، متوفی ۵۵۱ .

۲- سلطان سنجر پسر ملکشاه سلجوقی که از (۴۹۸ تا ۵۲۵) شاهی نموده .

Turkestan Wepokhu Mongolsh Nashestw

نگاشته که مواد آنرا از نسخه خطی بنگاه زبان شرقی سن پترزبورگ گردا ترتیب داده و درباره اتسز تحقیقاتی نموده (دائرةالمعارف اسلامی لیدن ۴ ص ۴۲۶ ج ۱) . بارتولد درباره احوال ابومسلم خراسانی (۱) و ترجمه حال او شرحی دارد که در دائرةالمعارف اسلامی مسطور است .

باسل گری Bassele Gray

یکی از ایرانشناسان انگلستان است که درباره صنایع فلزکاری ایران باستان دارای تحقیقاتی و افراست و مقاله مستند و جامعی در این خصوص نگاشته که در مجله روزگار نو ج ۱ شماره اول مندرج است و آشنائی چند از آثار قدیمه را متضمن است .

باسه Basset - Rene

رنه باسه خاورشناس معروف ناشر ادبیات اسلامی است که یکی از قصاید ابن سید الناس اندلسی (۲) (مدح رسول خدا) را در لوزان ۱۸۸۶ بچاپ رسانیده و نویسنده کتاب Revue de l' Hist. des Religions است که در تاریخ مذاهب نگاشته و در ۱۹۰۲ چاپ نموده. این استاد یکی از نه فقراعضای دائرةالمعارف لیدن است که کتاب مجموعه حکم را بعنوان :

Le Tableau de Cébès, ver. Arabe d'Ibn Miskweih etc.

در الجزایر در سال ۱۸۹۸ بچاپ رسانیده و درباره ابن ابی دینار قیروانی (ابو عبدالله محمد بن ابی قاسم) مورخ عربی صاحب کتاب المونس فی اخبار آفریقه و تونس تحقیقاتی دارد که در دائرةالمعارف لیدن درج شده است و نیز درباره ابن ابی زرع ابوالحسن فاسی مورخ مغربی صاحب زهرة البستان فی اخبار الزمان و انیس المطرب فی اخبار ملوک المغرب تتبع و تحقیق نموده و در دائرةالمعارف مذکور تحقیقات و ترجمه خود را درج نموده. کتاب مجموعه حکم مجموعه ایست که ابن مسکویه معروف از حکمای ایران و عرب و یونان نقل نموده و در قسم اول آن بر کتاب فارسی (جاودان خرد) اعتماد نموده و از آن اخذ کرده، کتاب مذکور را

۱- ابومسلم عبدالرحمن بن مسلم فارسی است که در امر خلافت بنی عباس مجاهدت و جافشائی کرده و دعوت برای آنها نموده، در آخر بدست منصور دوانقی بقتل رسیده. نگارنده تفصیل احوال او را در تاریخ عصر جمفری خود نگاشته .

۲- ابن سید الناس - محمد بن محمد بن محمد بن احمد اندلسی متولد در ۶۶۱ متوفی در ۷۳۴ صاحب کتاب هیون الاثر و غیره بوده.

محمد بن محمد ارجانی برای سلطان جهانگیر مغول بفارسی ترجمه نموده و در باره ابن ابی دینار قیروانی (۱) تحقیقات کرده و ترجمه‌ای در احوال او نوشته که در دائرة المعارف اسلامی مسطور است .

باتیسیه Batissier

دانشمند آگاه بآثار تاریخی اسلامی است که از بناهای تاریخی مصر و قاره بررسی نموده و در صنعت معماری اینیه عالیه اسلامی و دیگران تاریخی مفصل نگاشته و در ۱۸۸۰ میلادی بطبع رسانیده این خاورشناس از علمای آثاری بشمار رفته .

بور Baur

خاورشناس آلمانی که زبان عربی را فرا گرفته و از حال تابط شرا تحقیقاتی نموده مقاله‌ها در طرز رفتار و زندگانی و اشعار او نگاشته در مجله شرق آلمان سال ۱۸۵۶ چاپ و نشر داده .

بیور Bear - G.

ژرژ بیور مستشرق که خاور دوستی خود را آشکار نموده و همواره خدماتی شایسته بمعارف اسلامی و شرق کرده و قسمتی از کتاب مقاصد الفلاسفة غزالی را که در منطق و حکمت الهی و طبیعی است در ۱۸۸۸ در لیدن بچاپ رسانیده .

بکر Becker

دانشمندی که در تاریخ اسلام جستجو و تحقیق نموده و از اثر مطالعات خود کتابی بنام کتاب « در اسلام » نگاشته که مورد نظر و توجه کنگره دائرة المعارف لیدن و دیگران شده این کتاب بچاپ رسیده و از کتابهای مفید است .

بکتال Becthal - Ma. W.

مستر ماریدوک ویلهلم بکتال خاورشناس معاصر رمان نویس متبع در علوم اسلامی که در ۱۷ آوریل ۱۸۷۵ متولد شده پدرش کشیش شلورد در حدود سنولک بوده و

۱- ابو عبدالله محمد بن ابی القاسم الرعینی القیروانی مورخ اسلامی است که کتاب المونس فی اخبار آفریقیه و تونس را در ۱۱۱۰ هجری نوشته و کتاب او در تونس بسال ۱۲۸۶ طبع شده و پلیسییر Pellissier و رموسا Rémusat آن کتاب را در پاریس بسال ۱۸۴۵ م به فرانسه نقل نموده‌اند .

تحصیلات خود را در آموزشگاههای اروپا فرا گرفته، سه سال در شرق نزدیک روزگار گذرانیده و بامردم آنجا زندگانی نموده و زبان عربی را یاد گرفته و عادات اهالی آن حدود را آموخته، یکسال در لبنان بوده و از آنجا بمصر رفته سپس بخدمت نظام حیدرآباد هند تشریف جسته.

مؤلفات اورمان و حکایات عدیده - کتاب سعید و صیاد - بیت الاسلام - حکایات زمین مقدس - پسران نیل - وادی شاهان - زنان پردگی ترك در جنگ .
آخرین مؤلفه این مستشرق کتاب معانی القرآن است که در سال ۱۹۳۰ چاپ و انتشار یافته و فات او در سال ۱۹۳۶ بوده.

بدرسن - J. Bedersen

از دانشمندان مستشرقین است که در احوال ابن درید صاحب تحقیقات و ترجمه است و در دائرةالمعارف شرح حال ابن درید و دیگران بقلم او نگاشته شده.

بیجن Bedjan

خاورشناس که کتاب تاریخ ابن عبری (۱) را طبع و نشر داده و خدماتی زیاد دارد.

بل Bel - A.

یکی از خاورشناسان است که در احوال ابومدین (۲) اندلسی صوفی مشهور تحقیق و تتبع کرده و ترجمه مبسوطی در احوال او نوشته که در دائرةالمعارف لیدن مسطور است و کتاب تاریخ عرب را نوشته.

بلو Belot - J.

بلو یوحنا مبلغ مسیحی بود که در ۱۸۲۲ متولد و در سال ۱۹۰۴ در بیروت وفات نموده و در زبان عربی و فارسی تحصیلات کرده، این دوزبان را بخوبی فرا گرفته و مؤلفاتی از خود ترتیب داده، کتاب الفوائد الدریه او بزبان عربی و فارسی فرهنگی خوب و نافع است، چنانکه نوشته‌اند ابتدا این کتاب را پرکوس مسیحی جمع کرده و بلو یوحنا قسمتی بر آن علاوه نموده و مجموعه اولیه را تصحیح و بتمامی در ۱۸۹۵ چاپ کرده، این استاد

۱- ابن عبری ابوالفرج بن اهرن صاحب کتاب تاریخ مختصر الدول متولد ۶۲۳ متوفی ۶۸۵.

۲- ابومدین شعیب بن حسین اندلسی صوفی متولد در اشبیلیه و متوفی در ۱۵۹۴ است که قرآن را در آغاز جوانی حفظ کرده و متفنی در علوم مختلفه اسلامی بوده و کتاب وصیه و عقیده از اوست و اشعاری هم دارد.

فرهنگی دیگر در فرانسه و عربی نوشته که در ۱۸۹۵ بچاپ رسیده و کتابی بنام **نخب الملخ** دارد که آنرا از کتب عربی انتخاب نموده .

بنجامین Benjamin

مستر بنجامین نخستین سفیر آمریکا در ایران که از ایران شناسان است، در ۱۳۰۰ هجری (۱۸۸۲-۳ م) آرتور رئیس جمهور آمریکا سفیری بنام بنجامین بتهران فرستاده تا سفارت آمریکا را تأسیس کند. بنجامین از کسانی بوده که به اوضاع شرق آشنائی داشته و این اقدام روی تصمیمی بود که کنگره آمریکا برای ایجاد روابط و اعزام سفیر به ایران در سال ۱۸۵۶ میلادی (۱۲۷۳ هجری) بین ایران و آمریکا امضاء شده بود و این قرارداد در اسلامبول بوسیله فرخ خان کاشی سفیر ایران در فرانسه و کارول اسپنسر وزیر مختار آمریکا در عثمانی انجام گرفته بود.

اجرای این قرارداد در تاریخ فوق با آمدن بنجامین صورت گرفته و بنجامین با خانم خودش در تابستان ۱۸۸۳ م از راه لندن و اروپای غربی و مرکزی و روسیه به انزلی آمده و از آنجا به تهران ورود کرده (۳۷ سال سلطنت ناصرالدین شاه) و از او بگرمی پذیرائی نمودند. او در ایران از اوضاع ایران شروع بمقالاتی در جراید آمریکا کرد و بعد آنها را بصورت کتابی بنام ایران و ایرانیان در آورد و در ۱۸۸۷ در واشنگتن و لندن بچاپ رسانید. و آن مشتمل بر ۱۷ فصل است که نه فصل از آنرا اوانس خان ساعد السلطنه در اواخر دوره ناصرالدین شاه ترجمه و مرحوم امیر حسین فروغی ذکاء الملک عبارات آنرا تصحیح و از ترجمه نسخه ای نزد عباس اقبال است.

روزنامه اطلاعات آن ترجمه را اقتباس و در روزنامه از ۴ دی ۱۳۲۸ بمورد انتشار گذاشته و آن متضمن اوضاع دربار ناصرالدین شاه و رجال وقت و بسیاری از مطالب دیگر است .

بن رایس Benrice - J.

ژان بن رایس صاحب کتاب **ملك البیان فی مناقب القرآن** است که این کتاب را به عربی و انگلیسی نوشته و فهرستی برای آن ترتیب داده در لیکن سال (۱۸۷۳) بچاپ رسانیده ، بن رایس در کتب و آثار اسلامی مطالعه زیاد نموده و در زبان عربی تسلطی تمام داشته .

بنویست Benviste - P. E.

از خاورشناسان فرانسه، زبان‌شناسی معروف که از شاگردان مایرو دارمستر بوده و در اسفندماه ۱۳۲۵ به تهران آمده و از طرف انجمن ایران‌شناسی فرانسه مأموریت داشته. این خاورشناس در شناسائی زبان قدیم ایران و ادبیات فارسی تخصص بسزا یافته و در فرهنگستان ایران در این اوقات (۱۸ اسفند) نطق مبسوطی در حضور جمعی از دانشمندان راجع به زبان‌های محلی ایران از کردی و لری، گیلکی و بختیاری و غیره ایراد نمود، نگارنده هم در آن انجمن حضور داشت و بیانات او را استماع مینمود. در پایان نطق آقای ادیب‌السلطنه سمیعی رئیس فرهنگستان ایران از ایشان تقدیر نمود. این دانشمند مجدداً در دانشگاه و دیگر محافل نطقها کرده و در ضمن مورد توجه و احترام دانشمندان و ادبا شده و نشان علمی از طرف فرهنگستان به او اعطاء گردید.

برناردن Bernardon

خاورشناس آگاه بکتب و آثار اسلامی و نگارش دانشوران مسلمین ایرانی و ترک و عرب که فهرست کتب عربی و فارسی و ترکی چاپهای اسلامبول و مصر و ایران را ترتیب داده و کتب موزه آسیائی پطرو گراد را فهرست نموده، در ۱۸۶۶ میلادی بچاپ رسانیده در این کتاب کتبی زیاد از چاپهای قدیم و چاپ نو ایران را نام برده و وصف نموده.

برن هارت Bernhardt

۱۸۸۱-۱۸۰۵

دانشمند روسی که در آلمان متولد شده و زبان شرقی را نزد مشاهیر خاورشناسان فرا گرفته و در ۱۸۲۹ از طرف دولت روسیه برای تعلیم در دانشگاه «خارکوف» دعوت شده، سپس در کتابخانه آسیائی پطرو گراد بکار اشتغال گزیده و نظارت آنرا برعهده گرفته و علاوه بر آن امور موزه امپراطوری را متصدی شده.

برن هارت را مؤلفاتی چند در تاریخ ایران و تقسیمات شرقی اسلامی مانند تاریخ قفقاز و خزر و گرجستان و غیره است و در آثار شرقی باستانی از مسکوکات و نقود عربی و ایرانی و خطوط اسلامی و تشخیص آن مهارت یافته و ماثرقلمی او را در حدود صد و پنجاه کتاب و رساله نوشته‌اند.

دانشمند مذکور فهرستی از کتب خطی شرقی مضبوط در کتابخانه پطرو گراد ترتیب داده که در ۱۸۵۳ بطبع رسانیده و فهرست کتب عربی و فارسی و ترکی دارد که در اسلامبول

ومصروایران طبع شده ودر آثار آسیائی موجود است. این فهرست در پطروگراد سال ۱۸۶۶
بطبع رسیده .

برنیه - فرانسوا Bernier - F.

خاورشناس جهانگرد است که در قرن هفدهم زندگانی مینموده ولادت او بسال
۱۶۳۵ در انژر فرانسه بوده. این خاورشناس با « تاورنیه » سیاح معروف بهندوستان و
دهلی رفته و طبیب شاه جهان پادشاه مغول بوده و سفرنامه برای خود ترتیب داده.
سفرنامه برنیه که از ۱۶۷۰ تا ۱۶۷۷ نوشته، مکرر بچاپ رسیده. در این سفرنامه
ابنیه و آثار کاخهای شاهان مغول و دیگران که در هندوستان دیده مفصلاً شرح داده :
گوستاولوبون در تاریخ تمدن عرب خود از نگارش و یادداشت‌های او استفاده نموده
و در جای دیگر شرح حال فرانسوا برنیه بدینگونه نگاشته شده:
برنیه طبیبی فرانسوی بوده و بعد از گرفتن گواهینامه طبابت بدرباردهلی رفته، طبیب
شاه جهان اورنگ زیب پادشاه هند از خاندان مغول شد و در ظرف دوازده سال که برنیه در
آن حدود اقامت نموده اطلاعات زیادی از اوضاع کشور پهناور هند بدست آورده و سفرنامه
خوبی نگاشته. وفات او در ۱۶۸۸ بوده .

برتلس یوکینی Berteles Youkini

خاورشناس روسی که سال ۱۸۹۰ در روسیه متولد شده و بعد از رشد تحصیلات خود
را در دانشکده علوم شرقی دانشگاه پطروگراد انجام داده ، ۱۹۲۰ در دارالفنون شرقی
وارد خدمت شده ، ریاست بخش زبان ایرانی را بعهده گرفته و زبان فارسی را خوب و ساده
وروان حرف میزند .

خاورشناس مذکور از آن تاریخ در دانشگاه لنین گراد بتدریس زبان فارسی و تاریخ
ادبیات ایران مشغول شده و مؤلفاتی زیاد دارد که در حدود ۲۰ مجلد آن بچاپ رسیده بیشتر
آثار مؤلفه او در ادبیات فارسی و گزارش شعراء و نویسندگان ایران است.
برتلس با ادبیات زبان فارسی بویژه ادبیات تازه این کشور اهمیت زیاد داده و در کتاب
« تاریخ ادبیات ایران » آخرین تألیف خود در ادبیات کنونی فارسی جستجو و بررسی زیادی
نموده و بسیاری از ادبیات امروزه را نشر داده .

برتلس در جشن هزارمین سال ولادت فردوسی جزء فضلاء و مستشرقین بایران دعوت
شده و در مهرماه ۱۳۱۳ در کنگره جشن مذکور شرکت نموده .

او در تالار کنگره جشن فردوسی « بنگاه دارالفنون » در موضوع یزدان و اهرمن سخنرانی

کرده و برخی از شاهکارهای ادبی فردوسی را در تایید این موضوع تدارک نموده بود (نگارنده در انجمن سخنرانی او حاضر و از گفتار این دانشمند بهره‌مند شدم).
 برتلس راجع به فردوسی و شاهنامه و اصول مهم آن و وزن اشعار و اهمیت اجتماعی و زمان فردوسی و اینکه با چه فکرونیستی بنظم شاهنامه پرداخته بیان و تقریراتی آشکار و ساده مینمود و این ترجمه مطابق نگارشات خود است.

Besthorn بستورن

از جمله خاورشناسان است که یکی از رساله‌های ابن زیدون نویسنده و شاعر مشهور اندلسی را با ترجمه لاتینی در کوپنهاگ چاپ کرده و در ۱۸۸۹ نشر داده است.

Bevan - A. A. بیوان

خاورشناس انگلیسی معاصر که از آگاهان ادب و علوم شرقی و صاحب مؤلفات و آثار است این دانشمند در مجمع عربی علمی دمشق و دیگر مجامع علمی و ادبی اروپا عضویت دارد.

در فهرست کتاب فروشی «بریل» نام و تصویر او آمده، از خدماتی که بیوان انجام داده نشر کتاب جریر و حطیثه شاعر در سه جلد است که آنرا از ۱۹۰۵ تا ۱۹۱۲ چاپ نموده و کتاب القالی را در ۱۹۱۳ با المفصل زمخشری بطبع رسانده.

Beveridge - A. S. بیوریج

یکی از خاورشناسان معاصر است که جزو نویسندگان دائرة المعارف اسلامی بشمار آمده و در احوال ابوسعید سلطان میرزا (۱) مغول دارای ترجمه است و درباره او و کتاب «بابرنامه» تفصیلی نگاشته.

Biguet - F. بیگه

فک بیگه دانشمند خاورشناس است که بزبان عربی و تاریخ اسلامی دانا شده و قصیده العقیقه را که در مدح رسول اکرم (ص) سروده شده بزبان فرانسه ترجمه نموده و مقدمه علمی بر آن نگاشته و در ۱۹۱۳ به چاپ رسانیده.

۱- ابوسعید سلطان میرزا بن میران شاه بن تیمور متولد ۸۳۰ و مقتول ۸۷۳ است.

بیشف Bischof

خاورشناس که قنصل دولت آلمان در حلب بوده و در زبان عربی مهارت پیدا نموده و صاحب نگارش و تألیف شده و کتاب تحفة الانبياء فی تاریخ حلب الشهباء را نگاشته در پاریس سال ۱۸۸۰ بچاپ رسانیده.

بلاشر Blachere - R.

یکی از خاورشناسان معاصر است که دیوان متنبی (۱) را بعنوان :
Le Poete Arabe - al - Motanabbi et l'Occident Musulmann
در ۱۹۲۹ بچاپ رسانیده و انتشار داده.

بلانشار Blanchard - P.

پیر بلانشار دانشمند رجال نویس دنیا که تراجم بزرگترین اشخاص ملل گیتی را فراهم و تألیف نموده و از رجال شرق مردانی زیاد را شناخته و ترجمه آنان را در کتاب خود نگاشته و کتاب او در چند جلد بچاپ رسیده و یک جلد آن در کتابخانه مجلس شورای ملی ایران موجود میباشد.

بلاسیو Blassiaus

خاورشناس که عضو مجمع علمی عربی دمشق و از دانشمندان مطلع معاصر و صاحب نگارش و آثار است .

بلاو Blau

خاورشناس که مقالاتی در قسمت عربستان در قرن ششم و مطالعه و شناسائی ملل نگاشته و نگارش او در مجله انجمن مستشرقین آلمان مکرر درج و چاپ شده و کتب و مؤلفات زیاد دارد.

بلن Blin

نویسنده شرح احوال امیر نظام الدین علی شیر نوائی متولد ۸۴۴ و متوفی ۹۰۶ که آنرا در ژورنال آسیاتیک Journal Asiatique نگاشته .

۱- ابوالطیب احمد بن حسین جعفر متولد در کوفه سال ۳۰۳ شاعر معروف صاحب دیوان که تا سال ۳۵۴ باقی بوده .

بلوشه - ادگار Blochet - Edgard

خاورشناس فرانسوی و کتابدار شعبه شرقی کتابخانه ملی پاریس که دانشمند معاصر آقای محمد قزوینی (۱) درباره تیمور لنگ از او کسب آگهی نموده و تحقیقاتی در گزارش فاتح مذکور از این خاورشناس کرده و با جوابی محققانه داده که در روزنامه کاوه (شماره ۵ ص ۵ سال دوم) تفصیل آن مسطور است .

خاورشناس مزبور یکرشته تحقیقات عمیق از تاریخ شرق نموده و صاحب آثار و مؤلفاتی است .

بلوشه کتاب نقاشی های کتب خطی (مانوسکری شرقی)

Les Peintures des Manuscrits Orientaux

را از کتابخانه ملی پاریس گرد آورده و کتابی بعنوان :

De la Bibliothèque Nationale

نوشته و آنرا در پاریس ۱۹۱۴ تا ۱۹۲۰ بچاپ رسانیده .

بلونت Blunt - L. A.

لیدی . آ . بلونت . خانم انگلیسی خاورشناس است که بشرق مسافرت نموده ، نجد و عربستان را گردش کرده عادات و اخلاق مردم آن سرزمین را بررسی نموده و کتابی بقلم خود نگاشته . گوستا لوبون فرانسوی از آثار خامه او استفاده نموده و برای اثبات مدعای خود بمطالب مزبور استشهاد کرده ، در دائرة المعارف لیدن ضمن تراجم خاندان ابن الرشید و آل سعود از نگارش این خانم استناد زیادی شده و او را لیدی بلونت خوانده اند ، بلونت کتابی در احوال قبایل بدوی فرات نوشته در لندن ۱۸۷۹ بچاپ رسیده .

بادلی Bodley

یکی از خاورشناسان انگلیسی است که کتابی بنام الرسول (Messenger) نوشته و در آن از پیغمبر اسلام وصف نموده و مقاله ای را که راجع بایمان نوشته است ، نگارنده آنرا از عربی که در مجله لوای اسلام مصر درج شده بود ترجمه نموده و در مجله تبلیغات اسلامی « نوردانش » بچاپ رسانیده .

۱- محمد قزوینی (شیخ محمد خان) فرزند میرزا عبدالوهاب قزوینی متولد ربیع الاول ۱۲۱۴ قمری نویسنده عصر حاضر که آثاری خوب و مفید دارد و در چاپ و انتشار کتب مفید علمی خدماتی شایان به نام علم و ادب نموده و تحقیقات عمده در بسیاری از مواضع علمی کرده و شهری را بسزا و شایستگی داراست .

دوبوار De Boer

نویسنده تاریخ فلسفه اسلام است.

کتاب او بعنوان *the History of Philosophy in Islam* در لندن

سال ۱۹۰۳ بچاپ رسیده و او از شرق شناسان دانا بحکمت و فلسفه اسلامی است .

بالفر Bolfore

خاورشناس معروف انگلیسی است که درخصوص بسیاری از کتب و آثار اسلامی بررسی نموده و کتابهای فارسی و عربی را تحت مطالعه آورده، کتاب سفرنامه قسطنطنیه و بلغاروروسیه را که مکاریوس انطاکی حلبی بطریق عربی نوشته و بانگلیسی و روسی ترجمه نموده ، بالفر آنرا بزبان انگلیسی در آورده و ضمن دو مجلد در ۱۸۲۴ چاپ و انتشار داده و صاحب مؤلفات و آثار دیگری است .

بولوت نیکف - الکسیس Bolotnikoff - A.

استاد معاصر روسی که در «کسترم» روسیه ۱۸۹۴ متولد شده. بولوت نیکف در ۱۹۱۶ دوره دانشگاه عالی مسکورا تمام نموده و فارغ التحصیل شده، در ۱۹۲۲ میلادی داخل مطالعه و بررسی گردیده .

قسمت‌های تاریخی و ادبی را تحت نظر و مذاقه در آورده و در رشته‌های ادبی و تاریخ مدارس و دانشگاههای مسکو عنوان استادی یافته. و عضو هیئت نویسندگان روسیه و مدیر روزنامه ادبیات است و مصنفاتی زیاد دارد که در فلسفه و تاریخ و ادبیات نگاشته و کتبی چند نوشته که مربوط بزبان کنونی و دوره جدید حکومت شوروی است.

بولوت نیکف در احوال حکیم عمر خیام نیشابوری تحقیقاتی نموده و در شرح حال و گزارش احوال این فیلسوف و استاد ریاضی دان بزرگ ایرانی کتابی قابل ملاحظه نوشته. خاورشناس مزبور در احوال فردوسی صاحب کتاب حماسه شاهنامه هم کتابی نگاشته و از دانشمندانی است که در ردیف خاورشناسان برای جشن ولادت هزارمین سال فردوسی بایران دعوت شده و در کنگره شرکت کرده و در این جشن عنوان ریاست سویتیک روسیه را دارا بوده .

بورکی - ژارومیر Borecky - Jaromir

در ۶ اوت ۱۸۶۹ در چکواسلواکی متولد شده و دکتر در ادبیات و فلسفه فارسی و

علم السنه اسلاو و زبان ژرمنی و شرقی است.
 شاعر چك نقاد ادبی و موسیقی و مترجم آثار منظوم، عضو آکادمی چکواسلواکی از
 ۱۹۱۵ رئیس کتابخانه عمومی و مدیر دانشگاه پراگ (۱۹۱۸-۱۹۲۰) بوده و مستشار دولتی
 شده و اکنون جزء بازنشستگان است .
 کارهای شخصی او ؛ مجموعه شعر، یک کتاب اخبار تاریخ نزدیک چک، تحقیقات در
 اطراف تاریخ چک و خارجی، تحقیق در اطراف فردوسی و کتاب شاهنامه با ترجمه هجوآن به
 نظم از ابتدا تا ضحاک ، ترجمه : فردوسی «شاهنامه»، ترجمه سانسکریت - ترجمه ادبیات
 فرانسه و ایتالیا و انگلیس و لهستان بنظم و نثر، ترجمه کامل رباعیات خیام - منطق فارسی -
 ترجمه های متعدد در تحقیق ادبیات مذکور در فوق بعلاوه ادبیات پرتغالی - آلمانی -
 روسی - هلندی و سوئدی و چندین نثر عربی - بقیه ترجمه شاهنامه .

بورگارد - فرانسوا Bourgarde - Francois

۱۸۰۶-۱۸۶۶

صاحب کتاب « مسامره قرطاجنه » (افسانه های کارتاژ) که مناظره راجع بقرآن و
 انجیل بین قاضی و مفتی و راهب را در کتاب خود گنجانده و کتاب او در پاریس ۱۸۷۶ بچاپ
 رسیده ، این شخص در آثار اسلاسی مطالعه نموده و اطلاعاتی پیدا کرده .

بووا Bouva - L.

لوسین بووا خاورشناسی که تاریخ سلطنت مغول راتحت مطالعه در آورده و کتابی
 بنام سلطنت مغول بعنوان « l'Empire Mongol » نگاشته .
 این کتاب ضمن مجلداتی ترتیب یافته و دوره تاریخ عمومی جلد هشتم آنست که مسیو
 کاویناک (۱) نشر داده، بعلاوه او تاریخ تیمورلنگ و جانشینان تیمور را هم نگاشته و از
 نهضت تیموری و پیشرفت ادبیات فارسی و ترکی و ترقی علم حقوق و توحید و سایر علوم
 ضمن کتاب خود شرحی بمورد نگارش آورده .

بووا Bouvat - M.

خاورشناس فرانسوی مقیم پاریس که صاحب مقامات علمی و تحقیقات زیادی در شرق
 بوده و در مجمع علمی دمشق عضویت دارد و خدماتی نموده .

بریستد - J. H. Breasted

(۱۸۶۵-۱۹۳۵)

جیمس هانری بریستد استاد خاورشناس آمریکائی که در شهر روکفر سرخند نیوی آمریکا در ۲۷ اوت ۱۸۶۵ متولد شده و در ۱۸۸۸ از جامعه نورث وسترن (۱) فارغ التحصیل گردیده در مدرسه فلسفه علیا شیکاگو تحصیل نموده و بگواهینامه دانشگاه «پیل» خائز شده و در ۱۸۹۴ پایه استادی علوم نایل گردیده و بعد از دو سال درجه دکتری فلسفه را از دانشگاه برلن گرفته و از کودکی شیفته علوم و ادبیات شرق و تاریخ و آثار آن بوده و پیش از پایان سال ۱۸۹۴ بعنوان دانشیاری تدریس علم آثاری دانشگاه شیکاگو و تعلیم تاریخ شرقی انتخاب شده تا ۱۹۲۵ عنوان استادی علوم داشته و در این تاریخ مدیر دارالانثار شرقی (موزه اریانتال) شده و بریاست هیئت آثاری معین، در مصر و سودان (از ۱۹۰۵ تا ۱۹۰۷) باین عنوان مشغول بوده و جریان امور هیئت را دارا شده در ۱۹۱۹ رئیس قسمت لغات شرقی و نیز در همین سال مدیر مؤسسه شرقی دانشگاه شیکاگو شده.

انجمن دولتی آلمان در ۱۹۰۰ با او قراردادی برای مسافرت علمی بموزه‌های اروپا نموده که از کتب مصری استنساخ و جمع و برای تألیف فرهنگ مصری حاضر نماید و نیز کتیبه و نقوش و آثار مصری موزه‌های مذکور را مطالعه و تحقیق نماید. بریستد در ۱۹۱۹ بنگاه شرقی دانشگاه شیکاگو را تأسیس و تنظیم نموده و بکمک زا کفلر سرمایه‌دار معروف این بنگاه را اولین بنگاه‌های آثاری ساخته.

بریستد اندیشه خود را ببحث و تحقیق بقایای انسان قدیم و تطور زندگانی آن و تدریس تاریخ اولیه قرار داده، نخستین کاری را که بانجام رسانیده این بود که او برای اداره نمودن این بنگاه از ۱۹۱۹ تا ۱۹۲۰ بعنوان ریاست هیئت آثاری بشرق آمده و در شرق پنج هیئت تشکیل داده و عملیات او از دریای سیاه تا مصر علیا امتداد یافته و هیئت مذکور پنج مرکز در آسیای صغیر و فلسطین و غیره تشکیل و آثار مصری و رموز خط هیروگلیف و حفریات را تعقیب و مراکز چندی را تحت کاوش و تنقیب در آورده.

بریستد آنوقت نویسنده مسئول نشریات بنگاه شرقی بوده و در تمام این موارد از را کفلر و پسرش باو همراهی شده در حدود ده میلیون دلار از جانب کنگره تأسیس موزه شرقی و مؤسسه آثاری قاهره تخصیص یافت.

بریستد در ۱۹۲۷ نظر را کفلر را متوجه احتیاج فلسطین نموده موزه آثاری و جمع آوری آثار مهمه فلسطین را لازم شمرده دو میلیون دلار برای تأسیس موزه آثاری آنجا

مصرف گردید .

بريستد در ۱۹۱۹ رئیس جمعیت شرقی آمریکا شده و در ۱۹۲۷ رئیس انجمن تاریخ آمریکا گردید ولیکن از ۱۹۲۵ بواسطه فراغت و پرداختن بکارهیتهای اعزامی آثاری شرق نزدیک، از تدریس دست کشیده همواره در انجام عملیات و دادن کنفرانسها و کارهای برجسته حفرو کاوش بوده، بسیاری از آثار گرانبها و اشیاء و گنجهای نهانی را کشف نموده، تا اینکه روزدوم دسامبر ۱۹۳۵ وفات یافت.

از مؤلفات مشهور بریستد کتاب آثار مصر از ۱۹۰۵ تا ۱۹۰۷ و تاریخ مصر ۱۹۰۶ و تاریخ قدماء مصرین و تطور افکار و تبدل آراء مذهبی است که در ۱۹۱۲ بچاپ رسیده و عصور قدیمه که در ۱۹۱۵ بزبان عربی ترجمه شده و تاریخ اروپا (عصور قدیمه و قرون وسطی) که بکمک و همفکری « روبنسون » در اصول مدنیت و غیره نگاشته .

بریکتو - A. Bricteux

اگوست بریکتو چنانکه خود اونگاشته ولادت اودر فلماں علیا ۲۳ دسامبر ۱۸۷۳ و وفات اودر سال ۱۹۳۷ بوده .

بریکتو تحصیلات عالیّه نموده و زبان فارسی و عربی را فرا گرفته . دکتر در فلسفه و ادبیات فارسی شده ، بریاست بنگاه عالی تاریخ و ادبیات شرق و مدیری دروس زبان نائل گردیده و فهرستی برای مؤلفات کتب خطی « اونیورسیتیه لیژ » ترتیب داده (۱۹۰۸) او استاد دانشگاه لیژ بوده.

و از آثار او کتاب « در مملکت شیرو خورشید » است که در سال ۱۹۰۸ در بروکسل چاپ شده و لسانی پاسکیناد راجع بشهر تبریز تا اثرهای مضحک، شرح و مقدمه الدرادی فارسی که در بروکسل ۱۹۱۹ چاپ شده و الحمزه مطالعه در اصوات عربی که ۱۹۳۲ بچاپ رسیده .

ملکم خان (۱۹۳۲) در ۱۹۲۳ صفحه، ایضاً درباره میرزا جعفر قراجه داغی که در لیژ هم (۱۸۳۴) در ۱۸۶ صفحه طبع شده، مقدمه و شرح فردوسی استخراج از شاهنامه لیژ و بروکسل که در ۱۹۳۵ طبع شده، فردوسی ترجمه رستم و سهراب که مشغول تهیه آن بوده، حکایات فارسی که سال ۱۹۱۰ در ۵۲۸ صفحه بطبع رسیده، تحقیقات در مبادی سخن، مقالات متعدد در مجلات راجع بشرق که از ۱۹۰۵ ببعده نشر یافته. از مؤلفات او ترجمه کتاب سالامان و اابسال جامی (۱) است که بفرانسه ترجمه نموده و در پاریس سال ۱۹۱۱ بطبع رسانده،

۱- جامی عبدالرحمن بن احمد بن محمد دقتی فارسی صوفی متوفی ۸۹۸ صاحب انصاف الالاس .

کتاب یوسف وزلیخا که در ۱۹۲۰ در ۲۶۱ صفحه بطبع رسانیده، و سفرنامه بایران که در ۱۹۰۸ نگاشته . (از شرح حالی که بخط خود او نوشته شده اقتباس گردید) .

بریکتو در ترجمه فوق الذکر راجع بابن طفیل و رساله حی بن یقظان مطالبی شرح داده که دائرةالمعارف اسلامی لیدن (ص ۲۱۷ ج ۲۱ ع) متعرض است و صاحب مجله مطالعه آثار و رسوم عمومی (۱) است و در (۲ ج ۱۶) دائرةالمعارف لیدن شرح ابودلامه (۲) بقلم اونگاشته شده در مقدمه ترجمه ای که بسالمان و ابسال نوشته شرحی درباره جامی می نویسد که آنرا در شرح حال جامی تألیف آقای حکمت ص ۹۵ می توان مطالعه نمود.

برج Bridges

یکی از ایران شناسان است که تاریخ قاجار را نگاشته و کتاب او بعنوان :
Dynasty of the Kajars بچاپ رسیده و از دانشمندان قرن نوزدهم است.

بریگس Briggs

خاورشناسی است که در قسمت هندوستان چندی روزگار گذرانده و تاریخ فرشته (۳) را که در لکهنو بطبع رسیده و بانگلیسی ترجمه نموده و در سال ۱۸۲۹ میلادی بچاپ رسانده و خدماتی دیگر هم انجام داده .

بریگس - M. Briggs

مارتن بریگس استاد خاورشناس معاصر که قسمت فن معماری کتاب یادگارهای اسلامی (تراث الاسلام) و طرز ساختمان ابنیه و مساجد و مدارس اسلامی و بنای دانشگاهها و جامعات مصر و دمشق و اندلس و ایران را نگاشته و از آنان توصیف نموده و از مسجد جمعه اصفهان و موصل و بعضی مساجد دیگر ایران سخن بمیان آورده و این قسمت را استاد فاضل دکترزکی محمد حسن امین دارالاثار مصر عبری ترجمه نموده و بچاپ رسیده .

۱- Revue des Traditions Populaires

۲- ابودلامه زید بن جون کوفی شاعر متوفی ۱۶۱ .

۳- تاریخ فرشته تألیف ملا محمد قاسم هندوشاه است که مکرر بچاپ رسیده و از کتب مفیده بشمار میرود.

بروخ Broch

خاورشناس آلمانی ناشر بعضی از کتب بزرگان اسلامی، کتاب المفصل زمخشری ابوالقاسم محمود بن عمر نحوی متولد ۴۶۷ هجری متوفی ۵۳۸ هجری صاحب کشف وغیره را طبع و نشر داده .

بروکلمن Brockelmann

خاورشناس معروف آلمانی که از دانشمندان بزرگ و دارای مؤلفات زیادی است. او نویسنده کتاب تاریخ ادبیات عرب بزبان آلمانی در دو جلد اصلی است که در ۱۹۰۱ بچاپ رسیده و دو جلد اضافی آن هم در ۱۹۳۶ چاپ شده . در نشر کتاب ابن سعد صاحب طبقات مبادرت کرده و دوره آنرا در سه جلد از ۱۹۰۴ تا ۱۹۱۷ بطبع رسانده و درباره ابوعبید قاسم بن سلام هروی (۱) لغوی و فقیه متولد در هرات ۱۵۴ هجری صاحب قاموس کبیر بعنوان « غریب المصنف » و « غریب الحدیث » دارای ترجمه و تحقیق است.

کتاب لبید شاعر هم از نشریات بروکلمن است و حکایات مصر جدید و مصر میسلا میس (۲) را در ۱۹۳۷ چاپ نموده و برای ابن خلکان (۳) در دائرة المعارف اسلامی ترجمه نوشته . جرجی زیدان در آداب اللغة خود از نگارشات او استفاده زیاد کرده و صاحب معجمه - المطبوعات هم از او بهره مند شده.

بروکلمن کتاب تاریخ « الكامل » ابن اثیر را در استراسبورگ بسال ۱۸۹۰ بچاپ رسانیده و از دیگر تألیفات ابن اثیر تحقیقات نموده و در احوال ابوالفداء عمادالدین اسمعیل متوفی ۲۹۹ هجری نیز تحقیق کرده و از او نام برده . ابن دانشمند راجع به ابن اسحاق ابوعبدالله محمد صاحب کتاب مغازی و کتاب المبتداء و کتاب الخلفاء دارای تحقیقاتی است و ترجمه این مرد را در دائرة المعارف اسلامی لیدن با نظریاتی که داشته نگاشته است و ابن اسحاق در دوره منصور دوانیقی بوده و در ۱۵۰ وفات یافته . و نیز بروکلمن درباره ابن اعثم کوفی و محمد بن علی مورخ عربی اسلامی متوفی ۳۱۴ نویسنده تاریخ معروف راجع بخلفا و غزوات ایشان شرحی در دائرة المعارف اسلامی نگاشته و درباره ابن مورخ تحقیقاتی دارد و گوید

۱- قاسم بن سلام نزد اسمعی و ابن اعرابی تحصیل نموده و زبردست هرثمه تربیت شده . وفات او در حدود ۲۲۳ در راه حج بود و او کتاب الامثال و کتابی بنام التحفة البهیه دارد (که کونکس آنرا به لائین ترجمه نموده) از اوست کتاب فضائل القرآن و کتاب ادب الاسلام.

Miscellamies - ۲

۳- ابن خلکان احمد بن محمد بن ابراهیم شمس الدین ابوالعباس برمکی اربلی شافعی است که در ۶۰۸ متولد شده و در ۶۸۱ وفات یافته و کتاب « وفيات الامیان » و « اباء ابناء الزمان » را نوشته .

تاریخ اورا محمد بن محمد مستوفی هروی ترجمه بفارسی نموده و آن کتاب در بمبئی سال ۱۳۰۰ هجری با چاپ سنگی بطبع رسیده. این دانشمند در احوال ابن بطوطه طنجی جهانگرد معروف اسلامی و کتاب سفرنامه اوهم تحقیقاتی عمیق نموده و ترجمه اورا در ضمن دائرة المعارف بتفصیل نگاشته است. بروکلن درباره ابن تیمیة تقی الدین حرانی (۱) هم دارای تحقیقات است.

بروکلن صاحب فهرست مخصوصی است که بطرز دائرة المعارف ترتیب داده و در آن مصنفات و مؤلفات خطی و چاپی عربی را جمع و تألیف نموده و کتابهای محمد بن زکریای رازی را ۶۸ کتاب در حکمت الهی و ماوراء الطبیعه و ۱۱ کتاب در نجوم و حکمت طبیعی و ۱۶ کتاب در اشعار نامبرده و کتاب او بعنوان *Gesch. d. Arab Litt.* در چند مجلد است.

او راجع به ابی الفداء (۲) مورخ صاحب کتاب تاریخ البشر دارای ترجمه و تحقیق است. از ابن حجر عسقلانی و آثار اوهم شرحی نگاشته و در خصوص ابو عمر مازنی (زبان) بن العلاء واضح فقه اللغة عربی متولد ۷۰ در مکه و متوفی ۱۵۴ در کوفه دارای ترجمه و تحقیق است. مازنی اشعار جاهلیت را گرد آورده.

بروکلن در چاپ و انتشار کتاب «عیون الاخبار» ابن قتیبه دنیوری (۳) اهتمام کافی نموده و کتاب مذکور را از دو نسخه استانبول و پطرو گراف ترتیب و تنظیم کرده و بچاپ رسانیده.

او در احوال ابن ابی حجلة احمد بن یحیی ابوالعباس شهاب الدین تلمسانی شاعر متولد ۷۲۵ متوفی ۷۷۶ تحقیقاتی نموده که در دائرة المعارف اسلامی لیدن مندرج است

۱- ابن تیمیة تقی الدین ابوالعباس احمد بن عبدالحلیم بن عبدالسلام بن عبدالله بن محمد بن تیمیة حرانی است که دانشمندی فقیه و متکلم بوده، تولد او در ۶۶۱ در حران دمشق، وفاتش در ۷۲۸ در دمشق. او دارای فتاوی و عقاید و آراء عجیبه بوده که بعضی از آنها در دائرة المعارف اسلامی ضمن احوال وی، این مستشرق شرح داده و حنبلی مذهب بوده و روی عقیده و آراء خود اغلب بحسب درآمد و با قلم و زبان خود به فرق اسلامی حملهها کرده و از اوست «مجموعات الرسائل الكبرى» و «رسالة الفرقان بین الحق والباطل» و «البتیان فی نزول القرآن» و «الوصیة فی الدین والدنیا» و کتاب «التوسل والوسیلة» و برای او در حدود پانصد رساله و مؤلفه بشمار آورده اند.

۲- ابی الفداء اسمعیل بن علی بن محمود بن عمر بن شاهنشاه بن ایوب عماد الدین ایوبی اخیر اسلامی مورخ و جغرافیدان متولد در ۶۷۲ در دمشق که امیر حماة بوده و در جنگ صلیبی دخالت نموده و در ۷۳۲ وفات یافته. از اوست کتاب «تقویم البلدان» و «مختصر تاریخ البشر» که تا ۷۲۹ تاریخ اسلامی را نوشته و کتاب او را ترجمهها نوشته اند.

۳- ابن قتیبه دنیوری - ابو محمد عبدالله بن مسلم بن قتیبه صاحب کتاب «ادب الکاتب» و «عیون الاخبار» متولد ۲۱۲ متوفی ۲۷۶ است.

و نیز درباره ابن ابی الدنیا ابوبکر عبدالله بن محمد قرشی متولد ۲۰۸ و متوفی ۲۸۱ در آنجا نگارشی دارد .

بروکلن در احوال ابوالمحاسن جمال الدین یوسف ابن تغری بردی جوینی (۱) مورخ اسلامی دارای ترجمه ایست که در کتاب دائرة المعارف اسلامی لیدن مسطوراست و نیز در احوال ابن شداد (۲) مورخ اسلامی شرحی نگاشته . از ابوالمظفر (۳) ایوردی نسابه شاعرهم تحقیقاتی نموده و کتابخانه معرف « ایاصوفیا » را فهرست نوشته و نیز راجع بابن الجوزی سبط شمس الدین (۴) نواده دختری ابن جوزی صاحب تذکره شرحی نگاشته و تحقیقاتی دارد .

و درباره ابن هشام بصری (۵) هم ترجمه ای نوشته که در دائرة المعارف مندرج است . و راجع به ابی العیناء (۶) ادیب و شاعرهم ترجمه نوشته . و هم درباره ابن سیده (۷) لغوی دارای تحقیقاتی است .

بروسلار Brosselard

خاورشناس دانا به زبان عربی است که با « بارژه » Barges مستشرق در ترجمه کتاب بغیة الرواد ابن خلدون مبادرت نموده و از ۱۹۰۴ تا ۱۱ و ۱۲ طبع و نشر داده .

- ۱- تغری بردی متولد در قاهره ۸۱۳ که مادرش کنیز الملك الظاهر بوده و از مقریزی سراگرفته و فانتش در ۸۷۴ بوده ، کتاب تاریخ مصر مشهورترین کتاب تاریخی هفتکاله وی بشمار آمده بنام « النجوم الزاهرة فی ملوک مصر و القاهره » کارلیل کتاب مورد اللطافة او را نشر داده .
- ۲- ابن شداد عزالدین ابوعبداله محمد بن علی بن ابراهیم صاحب کتاب « الاعلاق الخطیره فی ذکر امراء الشام و الجزيرة » است .
- ۳- ابوالمظفر ایوردی متوفی ۷۰۵ که از شعرای عالم با نساب بوده .
- ۴- ابن الجوزی سبط شمس الدین ابوالمظفر یوسف بن قزاو غلوم متولد ۵۸۲ در بغداد و متوفی ۶۴۴ صاحب کتاب تاریخ بمنوان « مرآت الزمان فی تاریخ الاعیان » .
- ۵- ابن هشام عبدالملك بن هشام بن ایوب حمیری بصری نحوی است که در بصره تولد یافته و در فسطاط بسال ۲۱۸ فوت کرده و کتاب « سیرة النبی » را نوشته و از اوست کتاب التیجان که اهلوارد از آن نام برده .
- ۶- ابی العیناء - محمد بن قاسم بن خلاد هاشمی متولد در ۱۹۰ هجری در اهواز و متوفی ۲۸۲ در بصره است او نزد اسمعی و ابی زید انصاری و دیگران خوانده . ابوطاهر کنایی ازاد بنام « اخبار ابی المیناء » نوشته که در اغالی ذکر آن مسطور است .
- ۷- ابن سیده ابوالحسن علی بن اسمعیل یا احمد ابن سیده لغوی ادیب و منطق متولد در مرسیه الدلس و متوفی ۴۵۸ است که هشت سال حیات داشته و مردی ضریر بوده و صاحب مؤلفات ، کتاب « المخصص » است که کتابی جامع در لغت عربی است و کتاب « الحكم و المعیط الاعظم » و کتاب « شرح مشکل المتنبی » میباشد .

بروژ - رودلف دو Bruges - Rodolphe de

استاد محقق قدیم که اوایل قرن دوازدهم میلادی در ریاضیات اسلامی تتبع و تحقیق نموده و کتاب خوارزمی (۱) مربوط باصول جبر و مقابله را که در قرن نهم میلادی نوشته، بزبان لاتینی ترجمه کرده.
گوستاولوبون در کتاب تمدن عرب خود از وی نام برده و ضمن فهرست مزبور نام و عمل او را متذکر شده.

برونو Brunnaw

یکی از خاورشناسان است که جزء بیست و یکم کتاب اغانی را که در لیدن بسال ۱۸۸۸ طبع شده ضمیمه قسمتی از مخطوطات و نسخ خود نقل نموده و انتشار داده.

براون - ادوارد Brown - A.

پروفسور ادوارد براون خاورشناس معروف و ایران شناس مشهور استاد دانشگاه کمبریج که آگاهی زیاد در زبان های شرقی بویژه زبان فارسی و عربی و ترکی داشته و این استاد سه زبان را خوب میدانسته، خط فارسی را درست و خوانا مینگاشته و بدین جهت بیشتر اندیشه خود را بادیات و تاریخ و مبادی دانشی زبان فارسی صرف نموده و نسبت به ایران تعصب ملی و قومی بروز داده و در این خصوص کتبی نشر داده و ترجمه و تصحیح و تألیف و تصنیف نموده که اهم آن کتب ذیل است:

تاریخ ادبیات زبان فارسی بانگلیسی در چهار جلد که ۱۹۰۲ تا ۱۹۲۴ آنرا تحت عنوان *A Literary History of Persia* چاپ نموده و کتاب مذکور در حدود ۲۳۰۰ صفحه است و قسمتی از آن بفارسی ترجمه و نشر یافته. کتاب «یکسال در ایران» - «فهرست کتب خطی کتابخانه کمبریج» - «مختصر حوادث ایران در سنوات اخیر» و «تاریخ انقلاب ایران» و «روزنامه نگاری و شعر در ایران جدید» که همه بانگلیسی است.
ادوارد براون دارای ترجمه ها از فارسی بانگلیسی است که از آن جمله «تاریخ جدید باب» است و دو مقاله از شیخ علی سیاح که در گزارش باب نگاشته در دو مجلد بانگلیسی ترجمه شده و ترجمه کتاب «کشف المحجوب» (۲) که در ۱۹۱۱ میلادی بطبع رسیده. از جمله کتبی که براون تصحیح و در چاپ آن مبادرت کرده «تذکره دولتشاه» (۳) سمرقندی

۱- خوارزمی - ابو عبدالله محمد بن موسی صاحب «المختصر در جبر و مقابله» متوفی ۲۲۲

۲- کشف المحجوب تألیف هجویری صوفی است که در قرن پنجم نوشته.

۳- دولتشاه سمرقندی - دولتشاه بن علاء الدوله بختیشاه غازی صاحب تذکره الشعرا دولتشاهی متوفی ۸۹۶.

و تذکره « لباب الالباب » محمد عوفی (۱) بفارسی است که در ۱۹۰۶ درلیدن چاپ شده و « تاریخ گزیده حمداله مستوفی » که در ۱۳۲۸ هجری قمری درلندن بطبع رسیده و « تاریخ طبرستان » و « نقطة الکاف در تاریخ » و گزارش پیروان او است .

نشریات مزبور غیر از مقاله و رسائل مختلفه و نگارشاتى است که ادوارد براون در مجله آسیای انگلیسی در حدود بیست رساله نشر داده، در آنان از حقوق ایرانیان دفاع کرده و ایرانیان از خدمات و زحمات او قدردانی نموده اند.

براون چند رساله در امور سیاسی دارد که مربوط بدفاع ایران و خواستاری حقوق ایرانیان است که در روزنامه منتشر شده و نویسنده کتاب « اتر اولز ناراتیو » A Travel's Narrative است.

فاضل محترم آقای محمد قزوینی ضمن مجله ایران شهر (شماره ۲ سال ۱۳۰۵) موقع وفات او شرحی نگاشته که خلاصه اش این است :

ادوارد براون ۷ فوریه ۱۸۶۲ میلادی مطابق هفتم شعبان ۱۲۷۸ هجری متولد شده و در پنج ژانویه ۱۹۲۶ مطابق با بیستم جمادى الاخرى ۱۳۴۴ وفات یافته و معلم زبان فارسی و عربی در دارالفنون کمبریج بوده.

براون در ۲۷ سالگی سال ۱۸۸۷ و ۱۳۰۵/۶/۸ در ایران بوده و کتاب « یکسال در میان ایرانیان » را در این خصوص نگاشته. از هشت سالگی مشغول تحصیل زبان فارسی شده دوازده کتاب بزرگ و ۲۲ رساله نوشته.

دانشمند مذکور راجع به بایبه دنباله تحقیقات « کبینه » مطالبی نوشته جریان و گزارش هفتاد ساله این روش را از ۱۲۶۰ تا ۱۳۳۰ شرح داده و مؤلفات او در خصوص بایبه و ترجمه مقاله سیاح و ترجمه تاریخ جدید تألیف میرزا حسین همدانی و اسناد راجع بمذهب بایبه است. مشارالیه متن مقاله سیاح و نقطة الکاف تألیف حاجی میرزا جانی کاشی که از بایبه های پیش و معاصر باب بوده طبع نموده.

براون تاریخ ادبیات ایران را (که آرزوی تکمیل آن را داشته) مدت سی سال یا بیشتر تمام نموده و چاپ کرده (۱۳۲۶ - ۱۹۰۶)

در مجله روزگارانو بقلم پروفیسور الیس-ایچ مینز مقاله مفصلی راجع به ادوارد براون نگاشته که نگارنده خلاصه آنرا برای تبیین احوال خاورشناس بزرگ در اینجا می نگارد :
ادوارد گرانویل براون با استعداد زیادی که در خاورشناسی داشته از خاندانی بوده که مردانش جزء سربازها و بازرگانان و پیش از آن از فلاسفه و پزشکان شمرده میشدند .

۱- محمد عوفی سدیدالدین صاحب تذکره لباب الالباب که آنرا در ۱۸۶۱ نگاشته و سال وفات او نامعلوم است.

او از کودکی با دیگر بچه‌ها تفاوت داشته و بدلخواه خود بود، چنانکه موقع تحصیل در گلن اموند و ایتون زیاده بزحمت بوده و فتنها هم در سان از اونا راضی بودند بلکه پدرش بنیابین براون هم که مهندسی زبر دست بوده می‌خواست پسرش نیز هم‌پیشه پدر شود، لیکن براون مایل نشده و به آموزش پزشکی دست زد، چونکه میلش بدان بود با این وصف بزودی راهی را که خود می‌خواست پیدا نمود و در ۱۸۷۷ که روس با ترک می‌جنگید او دانست که حق بجانب ترکها است و در صدد فراگرفتن زبان ترکی برآمد و در ضمن ناچار شد فارسی و عربی را هم بیاموزد و در ۱۸۷۹ به (پمبروک کالژ) کمبریج رفته آنجا دید که می‌تواند پزشکی را با زبان‌های شرقی فراگیرد و در قسمت تاریخ طبیعی هم شاگرد دوم شد. در ۱۸۸۴ پدرش او را اجازه داد که زبان هندی را هم بخواند و او بدین قسمت هم مشغول گردید. بعد از آن بلندن رفته ورشته پزشکی را ادامه داد و گاه فراغت خود را بخواندن زبان‌های شرقی و مکالمه با خاوریان مشغول می‌نمود بویژه بسا ایرانیان دوستی بیشتر کرده و از محبت آنان بهره‌مند می‌شد و در ۱۸۸۷ دکتر گرفته و سال بعد قرار بود که در بیمارستان «بارتس» بجراحی مشغول شود ولیکن راه دیگری برای او باز شد و در ۱۸۸۷ بکارمندی کالج انتخاب شد و بعد بدلخواه یکسال در میان ایرانیان روزگار گذرانید و بفرا گرفتن قرآن مجید و شعر و ادب و تاریخ ایرانی مشغول گردید و با فکر ایرانیان آشنائی گرفت. چنانکه از اول کتاب او آشکار میشود و بدین گونه در باقی زندگانی طرز اندیشه و فکر او بیشتر بیک دانشمند (خاورمیانه) شبیه بود و در معنی یک اروپائی شمرده نمی‌شد و از همان سال که در ایران گذرانده علاقه و دل بستگی تا آخر عمر به این آب و خاک داشته و تنها فراگرفتن زبان منظور او نبوده بلکه می‌خواست مقصود خود و دیگران را فهمیده و بفهماند و روش زندگی و فکر آنان را بفهمد. چنانکه هرچه از این راه آموخته در سفرنامه خود بیان کرده و در این اوقات بود که مردم لندن را میل بفراگرفتن اسرار عرفانی در آنجا بروز نمود و براون بدستجات حشیشی و اسرار آنها پرداخته و جماعت بابی را بخود متوجه ساخت و او با بیغرضی توانست اعتماد آنجماعت را بخود فراهم سازد و از این راه اسناد آنها و تاریخ مذهب ایشان را بدست بیاورد. وقتی که براون از ایران به انگلستان رفت سمت استادی زبان فارسی را در دانشگاه کمبریج یافته و چون عده شاگردان کم بود باقی اوقات را بکارهای عمده دیگر صرف می‌نمود و بنوشتن تاریخ ادبیات مشغول شده و موضوعات ادبی مینوشت و راجع به چهارمقاله و کتب تاریخ ادبیات ایران وقت گذرانده و در مدت بیست سال اوقات او بنگارش و تألیف تاریخ ادبیات ایران خود

گذشت و در اواخر قرن نوزدهم میلادی بود که مقرر شد قنسولهای خاورمیانه انگلستان باید در دانشگاه اکسفورد کمبریج تحصیل کنند و این امر باعث ازدیاد شاگردان براون گردید و آنوقت اگرچه رئیس دانشگاه نبود ولیکن یکی از سران و ارکان آن بنگاه بشمار میرفت و شغل مزبور او را وادار میگرد که بیشتر به زبانهای شرقی تمرین و پراتیک نماید و در اندیشه با آنها نزدیک شود و از این رو با شرقیها گرم میگرفت و مهربانیها مینمود و در ۱۹۰۲ بجای «ریو» رئیس شعبه السنه شرقی گردید و برای بازرسی و تحقیق چندین دفعه بیاریس و تونس و مصر و قبرس و استانبول رفت . و هنگامی که دوستش مستر گیب وفات یافت براون دو کار دیگر را پیش گرفت که یکی چاپ نمودن ۵ جلد آخر «تاریخ شعر عثمانی» و دیگری اداره کردن انجمن اوقاف گیب بود که بواسطه آن کتابهای شرقی را بچاپ میرسانید و او مابین شرکاء بیش از همه کوشش داشت که کتابهای مفید را چاپ کند . موقعی که ادارات کشوری مصر و سودان تشکیل شد، شاگردانی برای فرا گرفتن زبان شرقی به او رجوع نمودند و کارش در آخر تدریس زیادتر گردیده و کوشش عجیب از خود بروز میداد و با اینکه کتابهایش برای گرفتن وقت او کافی بود معذالك به تهیه و تنظیم کتاب دیگری مشغول بوده و برای انتشار آن کوشش داشت و در ضمن استاد و آموزگار چهار زبان بود و در همین حال هر کس که به او مراجعه مینمود با گرمی و مهر او را می پذیرفت (اگرچه شب هنگام بود) و کسی که پیش او میرفت، سختی کارش این بود که چطور از پیش او بیرون برود و بیانات شیرین وی او را بخود مشغول مینمود .

او در هر موضوعی سخن میگفت و با بیان شیرین اشخاص را کامیاب و بهره مند میکرد یکی از دانشجویان پمبروک گفته من نه تنها از شیرین سخنی و فصاحت او بهره میبردم، بلکه از روشی که او مرا بجهان اسلام آشنا نموده، با اینکه به زبان عربی و فارسی آشنائی ندارم و آن جهان هنوز با من به همراه مانده، بهره میبردم.

در اوایل قرن بیستم براون همدردی را درباره خرابی سیاست ایران از طرف دو همسایه جنوبی و شمالی آن اظهار نموده و بویژه از روسیه تنفر خود را آشکار کرد. در بازگشت از ایران در سال ۱۸۸۸ پیش آمد بدی باوروی داد و آن دست اندازی عمومی اروپائیان به کشورهای مستقل اسلامی و بالخصوص در کشورهایی که براون در آنجا دوستان زیاد داشت ، بود.

نوشته های سیاسی ادوارد براون بیشتر درباره ایران است که از آن جمله کتاب «انقلاب ایران در ۱۹۰۵ تا ۱۹۰۹» میباشد. او بی اعتمادی خود را درباره سیاست بریتانیا و فرانسه

و روسیه علناً آشکار کرده و با ملل ستمدیده همدردی مینمود .
 براون میل زیاد بکتب خطی فارسی داشت و کاتالوگ کاملی از آنها در کتابخانه
 دانشگاه کمبریج ترتیب داده بود و فهرستی از کتابهای خطی اسلامی تدوین کرده و ضمیمه
 فهرستهای دیگر نموده که از نظر او گذشته بودند و مجموعه گلچینی از کتب خطی برای خود
 گرد آورده و هر ساله بر آنها می افزود و آنگاه که وضع مالی او خوب شد از مجموعه های شیفر
 و شیندلرو دیگران هم بر مجموعه گلچین خود افزایش داده و چندان مقید به زیبایی صوری
 کتاب نبود و بیشتر کتابهای کمیاب را دوست داشت بویژه آنها که در احوال ادبا و ادبیات
 بودند. او کاتالوگی از کتب خطی خود ترتیب داده و به اوصیای خود سفارش کرده که آنها را
 انتشار دهند و پسرانش آن کتابها را بدانشگاه هدیه دادند.

اودر ۱۹۰۶ با خانم آلیس ازدواج نموده و دو پسر بنام پاتریک و مایکل از آن خانم
 پیدا کرد که هر دو در کالژ پدر خود تحصیل می نمودند و بعد بو کالت و سپس در ارتش بودند.
 براون پس از ازدواج در کالج نمانده و اطاق منزل او بکلاس درس تبدیل شد و در
 آنجا کتابهای شرقی را جا دادند و او با خانمش خیلی مهمان نواز بودند و به نیازمندان پناه
 میدادند. او از جنگ عالمگیر زیاد متأثر و غمگین بود و دلش میخواست که وحدت بشر فراهم
 شود و در آخر جنگ زیاد پیر شده بود با آن حال کتاب « تاریخ ادبیات ایران » خود را تمام
 نمود و در همان او اخر راجع به پزشکی عربی در انجمن پزشکی سلطنتی انگلستان سخن رانی
 کرده و در ۱۹۲۲ برای روز تولد شصت ساله اش از تمام شرق و غرب به او نامه ها رسیده
 و تبریک گفتند و از هر جای شرق کتابی از تحصیلات شرقی برای او هدیه آمد . در نوامبر
 ۱۹۲۴ بیماری قلبی ادوارد براون را از کار انداخته و اگرچه قدری مزاجش روبه بهبودی
 میرفت ولیکن در ژوئن ۱۹۲۵ مرگ ناگهانی خانمش او را شکسته تر کرده و دیگر امید بهبودی
 او بریده شد و در ۵ ژانویه ۱۹۲۶ وفات یافت.

مقبره براون در شهر نیوکاسل (۱) ساحل رود تاین (۲) از شهرهای معروف شمال
 انگلستان است که مسقط الراس او بوده و سنگی صلیبی روی قبر او و زوجه اش که شش ماه
 پیش تر وفات نموده نصب و عباراتی روی آن درج گردیده که ولادت و وفات هر دو و شغل
 براون را متضمن است .

آقای مجتبی مینوی هم در روز گارنو (جلد ۱ شماره ۲) مقاله مفصلی در احوال ادوارد

براون نوشته و چون مطالب آن تاحدی برای مادر اینجا مکررات بوده چیزی از آن مقاله را در این کتاب نیاوریم و خوانندگان را بمندرجات آن مجله مراجعه میدهم .

براون - P.W. Brown

(۱۸۹۲)

ویلیام نرمان براون ادیب خاورشناس که درباره ادبیات ایران و هند تحقیقات عمیقی نموده و اطلاعاتی زیاد پیدا کرده و کتابی در این خصوص نگاشته .
 براون در دانشگاه پنسیلوانیا فیلادلفی (۱) اتازونی سمت استادی دارد و جزء خاورشناسان ایندوره است و مؤلفاتی عدیده دارد.
 بطوری که خود او نگاشته و لادتش در ۲۴ ژوئن ۱۸۰۲ در بالتیمور (۲) اتازونی شده.
 او پروفیسور سانسکریت دانشگاه پنسیلوانیا فیلادلفی و متخصص صنایع هند در موزه پنسیلوانیا است و نگارش و آثاری راجع بنقاشی و مینیاتور و غیره از خود نامبرده و مؤسس روزنامه انجمن (۳) شرقی آمریکا است.

بوهل - F. Buhl

(۱۸۵۰-۱۹۳۲)

فرانتس بوهل خاورشناس معروف است که در کپنهاگ سال ۱۸۵۰ میلادی متولد شده علوم الهی و فلسفه لوتری و دوره قدیم را تحصیل نموده، برای آگاهی بزبان عبری و کتب آن لغت آرام و عبری را فر گرفته استاد عربی او مهران (۴) عالم معروف و دانشمند آگاه بفلسفه اسلامی و علوم بوده و از ۱۸۷۶ تا ۱۸۷۸ در لپزیک تحصیل نموده و از استاد معروف خاورشناس «فلاشر» (۵) درس گرفته، کمال تسلط را در زبان عربی و قواعد آن به کمک این استاد دانشمند پیدا نموده .

بوهل (۱۸۷۸) نظریات خود را در مباحث لغوی و تاریخی «قواعد عربیت» نشر داده و متن شافیه ابن حاجب را که بزبان دانمارکی ترجمه نموده بود در آن گنجانیده و شرح نگاشته .

۱- Pennsylvania Philadelphia

۲- Baltimore

۳- American Oriental Society

۴- A. Mehren

۵- Fleischer

بوهل در آلمان دروس مربوطه بزبان قدیم را پیروی نموده و نظریات جدیدی از خود ابراز کرده، تورات را بچهارمصادر ازمنه مختلفه تاریخ بنی اسرائیل نسبت داده و گفته :

« عمده اساس شریعت اسرائیلی اساس این دین نبوده بلکه آن نتیجه تطور تاریخ این ملت است » اودرمیهن خود اندیشه فوق را درباره کتاب مقدس نشر داده و بعقیده و نگارشات دیگران را ارشاد کرده و کتابی در اینموضوع بزبان دانمارکی نوشته که مکرر با شروح و بیان چاپ شده .

بوهل در ۱۸۸۹ سفری بجانب شرق نموده و مصر و فلسطین و سوریه را دیده و سفر او بسرزمین تورات انتها یافته ، بعد از مراجعت مقالاتی در توپوگرافی (وصف و بیان اماکن مذکوره در قرآن) نوشته و نیز کتابی در جغرافیای فلسطین قدیم بزبان دانمارکی و آلمانی نگاشته که این کتاب راهنمای خوبی برای طالبین تاریخ قدیم فلسطین است .

او کتابی راجع باورشلیم و شهر مقدس دارد که این شهر را در کتاب خود بطوریکه در ایام مسیح بوده وصف نموده، بوهل از سال ۱۸۹۰ تا ۱۸۹۸ لغت و زبان عبری را در جامعه دانشگاه لپزیک در آلمان تدریس نموده، در سال ۱۸۶۵ در صدد طبع فرهنگ و قاموس بزرگ معروف بنام گزینوس (۱) برآمده و اول کسی بوده که این کتاب را نشر داده ، بوهل طبع آنرا تجدید نموده و اثر ابدی در عصر خود برای درس بلغات سامی گذاشته و در عملی که پیوسته بمزایا و محتویات این فرهنگ نموده عده ای از علما با او مددکار شده که از آن جمله زیمرن (۲) بوده و الفاظی که از لغت آشور مشتق است گرد آورده و تحقیق نموده .

بوهل بلغات فینقی و آرامی و عربی ماهر بوده، فرهنگ بزرگ عالی قیمت او کتابی است که میتوان آنرا مشتقات لغت و زبان سامی دانست . علاوه بر این او را اهتمامی زیاد در اشعار عربی قدیم بوده و با سرور و نشاطی تمام اشعار نابغه و امرء القیس و عنتره و غیره را میخوانده و با علم و اطلاعاتی که داشته از روی لغت و تاریخ ادبیات را شرح مینموده .

بوهل ۱۸۹۹ بکپنهاگ برگشته در دانشگاه آنجا زبان سامی را تدریس نموده، زبان عربی بیشتر اوقات او را گرفته و کتابهای عربی را زیاد مطالعه کرده تا مواد لازمه برای انجام فرهنگ عربی تهیه نماید و در سال ۱۹۰۳ کتاب « حیات محمد » را بزبان دانمارکی چاپ نموده و بمقدمه راجع به عربستان قدیم مصدر و بدستیاری مسیوشایدنر (۳) بآلمانی

۱ - Gesenius

۲ - Zimmern

۳ - Schaefer

نقل کرده و این کار دو سال قبل از وفات او بوده. در ۱۹۳۰ بوهل در مجمع علمی عربی دمشق عضویت داشته و باین کتاب قسمتی راجع به تبلیغ محمد باسلام بطوریکه در قرآن وارد شده الحاق و ضمیمه نموده و در ۱۹۲۴ چاپ کرده، این ضمیمه بزبان دانمارکی واهم آراء و تعلیمات وارده در قرآن است که بترتیب و احکام تنسیق یافته. این دانشمند در احوال ابوسفیان (۱) بن صخر بن حرب اموی (ابوحنظله) صاحب تحقیق است که در دائرة المعارف لیدن نوشته شده.

او در بعضی از رسائل خود راجع باحوال علویین و سیاست آنها بحث و مناقشه نموده و مقالاتی عدیده درباره رجال و مشاهیر اسلام و تاریخ و وطن و شرح حال آنها نگاشته است.

برای بوهل شخصاً ممکن نشده که در قسمت عالم جدید اسلامی بحث و تحقیق نماید و لکن هرچه را که دیگران در این خصوص از نهضت علمی اسلامی نوشتند او با کمال اشتیاق و ذوق خوانده و استفاده مینموده و بیشتر هم او تاریخ و ادبیات بوده و او را در این خصوص تألیفات مهمه ایست و تا آخر عمر او ان پیری مشغول کار بوده تا اینکه قوای او انحطاط یافت و در سال ۱۹۳۲ در آغاز ۸۳ سالگی بدرود عمر نموده.

بوهل کتاب مقتطعات ابن حاجب (۲) را با تعلیقاتی در لایپزیگ بچاپ رسانیده و دارای ترجمه در احوال حضرت ابوطالب (۳) علیه السلام است که در دائرة المعارف اسلامی لیدن بقلم وی نگاشته شده.

بورکهارد Burckhardt

(۱۷۸۴-۱۸۱۷)

خاورشناس معروف دانشمند سوییسی است که ولادت او در ۱۷۸۴ و سال ۱۸۱۷ در مصر (قاهره) وفات یافته.

۱- ابوسفیان پند ماویه از سران بنی امیه است که با حضرت رسول اکرم (ص) ابتدا مخالفت کرده و جنگها نموده و بعد در ظاهراً اسلام آورده و دختر خود ام حبیبه را بحضرت رسالت داده و در سال ۳۲ یا ۳۴ وفات یافته و گفته اند که هشتاد و هشت سال زندگی داشته.

۲- ابن حاجب جمال الدین ابو عمرو عثمان بن عمر بن ابی بکر بن یونس نحوی است که به ابن حاجب کردی هم شناخته شده است. تولد او در مصر سال ۵۷۰ بوده و در ۶۴۶ وفات یافته. از اوست کتاب الکافیة در نحو و الشافیة در صرف و المقصد الجلیل و مختصر المنتهی و غیره.

۳- ابوطالب عبدالمناف بن عبدالمطلب عموی حضرت رسول (ص) و والد مکرم حضرت امیر المؤمنین علی علیه السلام.

بورکهارد درنوبه و بادیه و شامات گردش نموده اطراف رجهات حجاز را دیده و خود را بشیخ ابراهیم معرفی کرده دارای اطلاعات و تحقیقاتی است. از اوست: کتاب امثال عربیه که بزبان آلمانی جمع و ترجمه نموده و این کتاب را در «وایمار» (۱) آلمان بطبع رسانیده اند (۱۸۳۴) - این کتاب قبل از این هم در لندن طبع شده سال ۱۸۳۰. بورکهارد سیاح توانا و هوشمندی است که در موضوع زبان و آثار اسلامی تتبع و بررسی کرده و بزبان مذکور مطالبی نگاشته، اصل کتاب سفر عربستان او در لندن سال ۱۸۲۹ و با ترجمه فرانسه در ۱۸۳۵ در سه جلد بطبع رسیده.

بورئو Buriat

دانشمند اروپائی محقق که کتاب المواعظ والاعتبار مقریزی را بدستیاری (کازانووا) بعد از مقابله و تطبیق با چندین نسخه در بنگاه آرکئولوژی (باستان شناسی) فرانسوی قاهره با ترجمه فرانسه نوشته و شروع بچاپ نموده ولیکن عمل او ناتمام مانده پس از او مسیو ریت مدیر دارالانوار العربیه در ۱۹۲۸ این عمل را انجام داده.

بورنوف Burnauf

خاورشناس قرن اخیر است که پنجاه و یکسال روزگار خود را بشناختن خطوط شرقی و اصول وقواعد زبان سانسکریت و معرفت آثار خطوط و رسوم ایران باستان گذرانده در این باب مطالعه و تحقیقات کافی مفید نموده، عملیات او بین مستشرقین معروف و مورد استناد است.

بورتن Burton

سیاح و نویسنده مشهور است که در دانستن زبان دیگران اشتهار داشته و صاحب نگارش و آثار است.

بورتن سال ۱۸۴۲ در اداره کمپانی هند داخل شده و قسمت کوهستانی نیکگری را با دقتی تمام گردش کرده و اندک مدتی بزبان شرقی دانا شده، در سال ۱۸۵۲ بلباس درویشی درآمد بمکه و مدینه رفته و وضعیت آن حدود را تحت نظر و مطالعه آورده و شرح مسافرت و سیاحت خود را ضمن ۳ مجلد نگاشته و چاپ نموده.

این شخص علاوه بر این افریقا و امریکای جنوبی و قسمت فلسطین و شامات را دیده و از سیاحت خود در آن حدود کتاب نوشته و از خاورشناسان بشمار میرود.
این خاورشناس کتاب الف لیله و لیله « هزار و یکشب » را ترجمه نموده که مورد توجه و نظر اروپائیان و دیگران شده ولادت او در ۱۸۲۱ و فاتهش در ۱۸۹۰ بوده .

C

کائتانی - لئن - Caetani - L.

او «لئن کائتانی» است که از جمله خدمتگزاران بمعارف شرق بشمار رفته و ایتالیائی است. از خدمات او چاپ کتاب شرح شواهد کبری عینی و خزانه الادب عبدالقادر بغدادی است که یکی را در بولاق ۱۲۹۹ چاپ نموده و دیگری را در میلان از ۱۹۰۵ تا ۱۹۲۰ بچاپ رسانیده .

کائتانی - لئن - Caetani - Léon

خاورشناسی که مقدمه و خلاصه بر تجارب الامم و تعاقب الهمم علی بن مسکویه نوشته از ۱۹۰۷ تا ۱۹۰۹ در مجلاتی بدستیاری و کوشش این خاورشناس بخرج اوقاب گیب در لندن طبع شده و اصل آن از نسخه کتابخانه ایاصوفیا اسلامبول بوده که آنرا محمد بن علی بن محمد بن طاهر بلخی در ۵۰۵ و بعد از آن نوشته و نسخه مذکور عکس برداری شده و پشت بعضی از جلدها عنوان وقفیت کتاب بنام «سلطان محمود خان عثمانی» که یکی از سلاطین ترکیه بوده نگاشته و مهر مخصوص کتابخانه بصفحه پشت جلد کتاب خورده.

شرح عملیات این خاورشناس در فهرست کتابخانه بریل ص ۱۱ و ۷۳ مسطور است.

استاد تاریخ دان و خاورشناسی که در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم زندگانی مینموده و در تاریخ آسیا و شرق تحقیقات و مطالعاتی زیاد کرده و نسبت به مغولها و ترکها

کاهن - لئن
Cahon - L.

و گزارش و تاریخچه روزگار این دو طایفه جستجو و تحقیق نموده و کتاب هم در این بخش تألیف و چاپ کرده . کتابی نیز بعنوان « مقدمه در تاریخ آسیا » و گزارش احوال صفویه بنام : Introduction a l'Histoire de l'Asie نگاشته و آنرا در لندن به سال ۱۹۱۵ بچاپ رسانده . در دائرةالمعارف اسلامی این نام او و کتابش نگاشته شده .

کالان Calland

۱۷۱۵-۱۶۴۶

او یکی از مستشرقینی است که صاحب المستشرقون درص ۶۳ از او نام برده و گوید که عربی را در بنگاه علمی فرانسه فرا گرفته و پس از آن با مارکینز دونوا نتیل سفیر فرانسه در ترکیه سال ۱۶۷۰ رفاقت نموده و او کسی است که با بطریق لوارنه در باب عالی همراه بوده و کمپانی هند برای سفر او بشرق هزینه سفرداده و اوسفری مخصوص به آنجا نموده و هنگامی که بفرانسه برگشته استاد زبان عربی شده و عضو مجامع مشهور علمی گردیده و از آثار او کلمات ماثوره از شرقی ها است که آنرا در پاریس ۱۶۵۷ نوشته و اخبار از وفات سلطان عثمان است که آنهم در پاریس سال ۱۶۹۴ گرد آمده و اصل قرموه است که آنرا در پاریس سال ۱۶۹۹ نگاشته و او اول مترجم الف لیله و امثال لقمان است که در پاریس ۱۶۹۴ نوشته و او را مباحثی در نقود عربی است که در مجله علما (دانشمندان) نشر یافته .

کانیکوس Canicus

خاورشناس که اهل اسپانیا بوده و ملخص کتاب نفع الطیب را بزبان انگلیسی ترجمه نموده و در دو جلد بچاپ رسانیده و کتاب کلیده و دمنه و کتبی دیگر را هم نشر داده .

کاپار - ژان Capart - J.

خاورشناس معروف و استاد دانشمند مدیر ششمین بنگاه موزه دولتی فرانسه در پنجاهمین سال (۱۹۰۶) که نگارش قسمت راجع به تبس مصر را به همکاری مارسل وربروک (۱) عهده دار شده (۱۹۲۵) و قسمت ممفیس و اهرام را با همکاری نویسنده مذکور در ۱۹۳۰ بانضمام مباحث مربوطه بصنایع مصر را نوشته و چاپ نموده .

فهرست استدلالی مؤسسات هیراتیک مصری را که تترد (۱) نوشته، او در آمستردام
نشر داده .

خواص آثار خطوط مصری تألیف الان کاردینر (۲) را در ۱۹۲۸ منتشر گردانیده و
همچنین معابد کارناک تألیف لگران ژرژ (۳) را بعد از فوت او انتشار داده است . ژان کاپار
کتاب اناخاتون فرعون مصر را که وینانت راندی (۴) با انگلیسی ترجمه کرده و او بر آن
مقدمه نوشته و زندگانی پتوزریس شاه مصر تألیف سوی امیل (۵) را هم مقدمه نگاشته
و نیز مقدمه کتاب مجسمه های مصری وینانت راندی را مقدمه نوشته و دانشمند مذکور
از خاورشناسان متخصص علوم و آثار مصری بشمار رفته .

کاردن Cardonne

خاورشناس که در کتابخانه های بزرگ جستجو نموده و تاریخ آفریقا و اسپانیا در زمان
تسلط عرب را از روی کتب خطی عربی ترتیب و در سه جلد در پاریس ۱۷۶۵ بچاپ
رسانیده .

کارلایل Carlyle - T.

توماس کارلایل خاورشناس، فیلسوف و دانشمند انگلیسی که بزبان عربی و بعضی از
زبانهای دیگر شرق دانا شده و از مورخین بزرگ و فلاسفه ترك بشمار آمده و استاد زبان
عربی دانشگاه کمبریج بوده .

کارلایل در « اکلفشان » (۶) اسکاتلند متولد شده، پدرش مردی زارع و فقیر بوده
و در هفت سالگی بمدرسه ابتدائی رفته، در ده سالگی داخل مدرسه متوسطه « گرامراسکول »
(۷) شده . پدر فقیرش چون میخواست که کارلایل عنوان کشیشی پیدا کند او را یکی
از دانشگاه ها برده و با وجود دست تنگی و بیچارگی بتحصیلات پسرش ادامه داده سپس
کارلایل در ۱۸۱۴ در مدرسه انان (۸) استاد قسمت ریاضی گردیده و در ۱۸۱۸ از کشیشی

۱ - Tetrode

۲ - Alan H. Cardiner

۳ - Legrain - Georges

۴ - Weynants Runday

۵ - Suys - Emile

۶ - Ecclefechan

۷ - G. School

۸ - Annan

برکنار شده و از تعلیم احترام مینمود، چندی پیر و عقیده و مسلک مادیون طبیعی و دهری مذهبان شده، در ۱۸۲۱ انقلاب فکری دیگری نمود و از انکار خدا و طریقه الحاد و لامذهبی روی گردانیده در ۱۸۱۹ زبان آلمانی را یا گرفته و اندیشه و عقاید ملت ژرمن را در انگستان رواج داد.

کارلایل به گوته معروف آلمانی از جهاتی مشابه است. در این بین کارلایل دچار کسالت مزاج و ناخوشی حال شده تا پایان عمر مریض بود و از ۱۷۹۹ تا ۱۰۸۱ بشرق آمده در این صفحات مطالعه و جستجو نموده.

این دانشمند از اسکاتلند بلندن رفته و در آنجا چندان مورد اهمیت و اعتنا نشده لذا مجدداً بوطن خود برگشته، مشغول ترجمه بعضی از آثار آلمانی به انگلیسی گردید. کارلایل از ادبیات فارسی و کلمات حافظ و اشعار او بواسطه استفاده از آثار و اشعار گوته شاعر آلمانی که او از گفتار و اشعار خواجه اقباس کرده بهره مند گردیده. در ۱۸۲۶ زناشویی کرده، برای خود زندگانی مختصر و ساده ترتیب داده و مقالاتی هم از آثار قلمی خود منتشر نموده و اسباب موفقیت و بهره‌مندی او باین واسطه فراهم شد در ۱۸۲۸ که جنبه دانائی و کمال او فزونی یافت کتاب سارتور رزارتوس Sartor Resartus را نشر داده، این کتاب ابتداء سال ۱۸۳۳ در یکی از مجلات ملی انتشار یافته.

کارلایل آخر کار بلندن رفته، در آنجا بود تا وفات نمود (۱۸۸۵)، او در این سفر با بسیاری از فضلاء و اهل کمال ارتباط یافته و با تشویق ایشان تاریخ شورش فرانسه (جلد اول) را نوشته و با اینکه کتاب او طعمه حریق شد معذالک از رغبت و شوق او کاسته نشده و آنرا از نو بمورد نگارش آورده و در ۱۸۳۷ تمام نمود. نوشتن این کتاب باعث تغییر زندگانی کارلایل شده و چند بار در داخله کشور انگلیس و ایرلند مسافرت نموده و سفری بطرف آلمان کرد که زحمات زیاد در آن سفر متحمل گردید.

بالاخره علل مذکور باعث ضعف مزاج و تحلیل قوای کارلایل شده تا در ۴ فوریه ۱۸۸۱ بدرود زندگانی نمود.

در کتاب المستشرقون ص ۱۶۲ مینوسد: در کارلایل متولد شده و به آن نسبت یافته و مسافرت بشرق نموده و بعد به کامبریج رفته زبان شرقی را در آنجا درس داده و برای او اتفاق افتاده که با مردی از بغداد رفیق شده و از او عربی را فرا گرفته و در اثر آن مسافرت ثانوی بجانب شرق کرده و چون به کامبریج برگشته استاد زبان عربی شده (۱۷۹۵) آثار او کتابهایی به زبان انگلیسی است که در ادبیات عرب نوشته شده و شعر عربی را به زبان لاتین نقل کرده و قسمتی از مورد اللطافة فیمن ولی السلطنة و الخلافة این تغری بردی را با

ترجمه نشر داده و در ابطال خود فصلی راجع به حضرت محمد (ص) نوشته و او را مردی عظیم دانسته.

آثار و نگارش کارلیل زیاد است از جمله کتاب زندگانی و نوشتجات «دلیور کرامول» و کتاب زندگانی فردریک کبیر - کتاب قهرمانان و ستایش ایشان است که باین نام درآمده

Lectures on Heroes and Heroes Worship

این کتاب عبری و فارسی و زبانهای دیگر ترجمه شده و کتابی سودمند و قابل اهمیت است در این کتاب اوصاف و خصایص حضرت ختمی مرتبت محمد بن عبدالله (ص) و حضرت علی ابن ابیطالب (ع) را بیان نموده. و خدمت خود را از این راه به عالم اسلام از روی عقیده و یقین جلوه داده و مسیحیان را که مخالفت و عناد نداشته و نسنجیده نسبت به مؤسس اسلام اظهار میداشتند کاملاً آگاه و متنبه نموده و نظر آنها را بجانب عظمت و اهمیت دین اسلام متوجه داشته و در حقیقت بزرگترین مدافع از این دیانت بزرگ بوده.

دیگر از مؤلفات او کتابی است که در گزارش و تاریخ مصر نوشته این کتاب در کمبریج سال ۱۷۹۲ بچاپ رسیده و کتابی که مشتمل احوال شعرای عرب است و بانگلیسی نوشته شده و کتاب منتخبات ادبیات عرب که اشعار عربی را بانگلیسی ترجمه نموده، در دائرق المعارف لیدن (ص ۳۹۶ ج ۱ ع) مینویسد که کارلیل کتاب مورد اللطافة فی من ولی السلطنة والخلافة ابوالمحسن ابن تغری (۱) بردی را بعنوان:

Maured - al - Latafet Gamaledдини Tagri Bardii

در کمبریج سال ۱۷۹۲ چاپ و نشر داد.

کارپنتر Carpenter

دنیاگرد، جهان نورد و گیتی شناس که تمام دنیا را دیده و در تمام قطعات پنجگانه جهان گردیده، مطالعه در آداب و اخلاق و رسوم و مذاهب و تشکیلات سیاسی و اجتماعی عالمیان نموده و دوره جهان گردی خود را بعنوان جغرافیا در ۶ جلد به زبان انگلیسی نوشته و بچاپ رسانیده، در این کتاب آداب و اخلاق شرقی و دیگران تشریح شده.

سیاحت کارپنتر از ۱۸۹۷ تا ۱۹۱۱ در چهارده سال انجام گرفته. او در آداب و رفتار، گزارش اجتماعی و اداری و اوضاع جغرافیای طبیعی و سیاسی و اقتصادی هر جا با دقت

۱- ابن تغری بردی جمال الدین ابوالمحسن یوسف بن تغری قاهری متولد ۸۱۳ متوفی ۸۷۴ صاحب کتاب النجوم الزاهرة و غیره، او کتاب السکوک مقریزی را تکمیل نمود و آنرا بنام حوادث الدهور فی مدی الايام والشهور نامیده و کتاب المنهل الصافی را در تکمیل کتاب الوافی صفدی نوشته.

زیاد داخل و روحیات مردم هر جا را نوشته و کتاب او گراورهای زیاد و نقشه جغرافیایی طبیعی و سیاسی هر جا را متضمن است.

کارپنتر از ایران و افغان و عربستان و ترکیه و هندوستان و چین و ژاپون در کتب آسیای خود نگارشی دارد که خالی از لطافت نیست. نگارنده تمام کتاب آسیای او را از انگلیسی بفارسی ترجمه نموده و در ستونهای روزنامه تجدد ایران (سال اول انتشار آن جریده) در تهران بچاپ رسانیده و اصل نسخه ترجمه فارسی آن موجود است.

کارا دوو - B. Carra de Vaux

برنارد کارادوو خاور شناس معروف فرانسوی چنانکه بخط خود نگاشته در ۳ فوریه ۱۸۶۹ میلادی در فرانسه متولد شده و شاگرد قدیمی مدرسه سیاسی پاریس (پلیتیک) بوده و مستشرق اسلامی در تاریخ و فلسفه و «سیانس لنگوستیک» (۱) (دانش مربوط بزبان و ماتماتیک (ریاضی) است.

از کارهایی که این مستشرق انجام داده و بچاپ رسیده :

کتاب در احوال حجة الاسلام محمد غزالی در یکجلد - متفکرین اسلام در یکجلد - تصاویر نژاد سامی در یک جزوه - مکانیک هنر الکساندری - مجله آسیائی - خودکار بیژانس - کتاب اطلاعات - انجمن آسیائی - مختصر عجایب و غرایب - انجمن فلسفه و زبان عمومی است که چاپ شده .

کارادوو عشق و علاقه زیادی بکتب و آثار اسلامی دارد و کتاب (التنبیه والاشراق) مسعودی صاحب مروج الذهب را بفرانسه ترجمه و چاپ نموده در احوال ابوهدیل (۲) علاف بررسی نموده و مطالبی نگاشته (دائرة المعارف اسلامی لیدن ع ص ۲۱۷ ج ۱) و کتابی بنام آویسن (۳) در احوال ابوعلی سینا ترتیب داده و در پاریس سال ۱۹۰۰ بطبع رسانیده.

مقاله از ابوعلی سینا در دائرة المعارف الدینیة والاخلاقية هستینگز (Hastings) ج ۲ (۱۹۰۹) نشر داده و درباره ابن طفیل وحی بن یقظان هم تحقیقاتی دارد (دائرة - المعارف لیدن ع ص ۲۱۷ ج ۱) و او را در شرح حال و ترجمه ابن رشد (۴) فلیسوف

۱ - Sc. Linguistique

۲ - ابوهدیل علاف - محمد بن هدیل عبدی علاف متولد ۱۳۵ متوفی ۲۳۵ است.

۳ - Avicenne

۴ - ابن رشد - ابوالولید محمد بن احمد بن رشد است که اروپائیان او را آدرس Averroès نامیده اند. ولادت او در قرطبه سال ۵۲۰ و فاتهش در ۵۹۵ بوده. از اوست کتاب «التهافت التهافت» و شرح کتب ارسطو و شرح جمهوریت افلاطون و کتاب بدایة المجتهد و کتاب الکلیات در طب.

معروف اسلامی مقاله و شروح مفصلی است که در آن منتهای تحقیق و تتبع را نموده و پاره از آراء و عقاید این حکیم عالی مقام را بمورد نگارش گذاشته و اصل مقاله او در دائرةالمعارف اسلامی مسطور است.

کارسول Carswell

۱۸۷۹

مستشرق انگلیسی فرزند کپل آرشیبلد کامرون (۱) خاورشناس معاصر است. ولادت کارسول ۱۳ سپتامبر ۱۸۷۹ در انگلستان واقع شده. او در قسمت آثاری تحصیلات خود را انجام داده و همواره توجه خود را با آثار شرقی معطوف نموده و بشرق نزدیک و مصر مأموریتها یافته و اکنون در قاهره مصر اقامت دارد. در نیروی هوایی انگلیس برتبه افسری رسیده، هم اکنون در دانشکده ادبیات مصر جزء استادان است و باستان شناسی اسلامی را تدریس مینماید. کارسول از ۱۹۱۶ تا ۱۹۱۹ بازرس و مفتش امنیه سوریه و فلسطین بوده (۱۹۲۰) و مدیر قسمت صنایع مستظرفه اسلامی دانشگاه شده، دارای آثار و مؤلفات زیادی است و در طرز معماری ابنیه اسلامی تحقیقاتی نموده، او از مسجد عمر و عاص در مصر و از مساجد دیگر مصر و سوریه تفصیلی نگاشته و عملیات خود را در فهرستی جزء شرح حال بوزارت معارف ایران فرستاده.

کازانوا Casanova

خاورشناس معروف صاحب ترجمه کتاب خطط مقریزی که با همکار خود «بوریان» قسمت جغرافیای این کتاب را در چند جزء در ۱۸۹۳ و ۹۵ و ۱۹۰۶ تا ۱۹۲۰ بچاپ رسانیده. مجددآ کازانوا تمام این کتاب را برای چاپ حاضر و با چندین نسخه مقابله نموده و «مسیودیت» در ۱۹۲۸ بقیه کار کازانوا را به انجام رسانید.

کازیمرنسکی بیبرکتون Casimerenski Bibrachtune

مستشرق معروف لهستانی متولد در لهستان و ساکن فرانسه که وفات او در ۱۸۷۰ بوده.

کازیمرنسکی استاد آگاه و دانا بزبان عربی است که مقالهها در جراید و مجلات شرقی

بفرانسه نشر داده و فرهنگی جامع و مفید بزبان عربی و فرانسه ترتیب داده و چاپ نموده و قرآن مجید را بفرانسه ترجمه و چاپ کرده و در اوصاف حضرت ختمی مرتبت و اسلام نگارشاتى دارد.

این استاد حکایت انیس الجلیس کتاب الف لیلہ و لیلہ را با ترجمه فرانسه و نظرات خود در پاریس سال ۱۸۶۶ بچاپ رسانیده.

کتاب فرهنگ عربی و فرانسه معروف به دیکسیونر کازیمرنسکی شهرتی تمام دارد کازیمرنسکی گلستان سعدی را به زبان لهستانی ترجمه نموده.

کازیرى Casiri

خاورشناس اسپانیائی که در کتب و آثار اسلامی اطلاعاتی زیاد پیدا نموده و فهرست کتابخانه عربی اسپانیا «اسکوربال» را در مادرید از ۱۷۶۰ تا ۱۷۷۰ تنظیم و در دو مجلد بچاپ رسانیده.

کازیرى برای کتب یعقوب بن اسحق کندی که در قرن ۹ میلادی بوده در حدود ۲۰۰ کتاب نام برده و فهرستی ترتیب داده و چاپ نموده.

او در دو کتاب: *الحلل المرقومه - واللمحة البدریه فی دولة النصریه ابن خطیب (۱)* غرناطی مطالعاتی کرده و مطالبی از آن دو کتاب اتخاذ نموده و مؤلفه ترتیب داده و نیز از *خطرة الطیف فی رحلة الشتاء و الصیف شرحی ذکر کرده، از منفعة السائل که اصل آن مقنعة السائل عن المرض الحائل است اقتباس نموده و در اطراف آن شرحی نگاشته. کازیرى راجع به ابن جزری (۲) و کتاب الهدایة الی معالم الروایه او توجهی نموده.*

کاتان - ایزاک Cattani - Isaac

کتاب *نقحة الیمن شیروانی* را در تونس بزبان فرانسه ترجمه کرده و طبع آن را در مجله

Revue Tunisienne de l'Inst. de Carthage

انجام داده، قصاید ابن الوردی را هم ترجمه نموده و با دیبایات اسلامی و طبع و ترجمه آن علاقمند بوده.

۱- ابن خطیب غرناطی متولد ۷۱۳ معروف با بن خطیب سلمانی است صاحب تاریخ غرناطه .
۲- ابن جزری شمس الدین ابولخیر محمد بن محمد جزری متکلم و استاد قراء است . متولد در دمشق سال ۷۵۱ حافظ قران و متوفی ۸۳۳ است که کتاب *النشر فی القراءات المشرقة و تحبیر التیسر و طبیات النشر و الدرر المضية فی قراءات الائمة الثلاثة* و غیر آنرا نگاشته است.

کوسن دو پرسوال Caussin de Perceval

خاورشناسی بزرگ است که ولادت او در ۱۷۵۹ و وفات او در ۱۸۳۵ بوده و بزبان عربی تحصیلاتی نموده و نظارت کتب خطی شرقی و علمی زبان عربی را در کتابخانه دولتی پاریس عهده دار شده و کتابی چند در آداب عربیت تألیف نموده و تاریخی بعربی نوشته که شهرتی زیاد یافته و مکرر در پاریس چاپ شده این تاریخ بعنوان :

Essai sur l'histoire des Arabes

است که محمدحسین هیکل مؤلف کتاب حیات محمد به بعضی از آن استناد نموده.

نشریات این استاد زیاد است از جمله کتاب حکایات المسلمین اوست که مجموعه از حکایات منتخبه و آثار ادبای اسلامی است که مؤلف با فرهنگ الفاظ عربی و ترجمه فرانسه جهت تشویق دانشجویان زبان عربی و محصلین نگاشته و در پاریس سال ۱۸۴۷ چاپ نموده، دیگر مجموعه نوشتجات و تمسکات و حجج و اسناد او است که در پاریس (۱۸۲۵) بسعی مؤلف بچاپ رسیده و کتاب گراماتیک (علم صرف و نحو) زبان عربی و ذیل آن در قصه ابن مغازی (۱) و صفة الحکم با ترجمه فرانسه (۱۸۵۸) در پاریس چاپ شده. از کتب منتشره دو پرسوال شرح قصیده معلقه امرء القیس زوزنی (۲) و مقامات حریری است (۳).

که در پاریس سال ۱۸۱۹ چاپ نموده و سوره فاتحه کتاب که در پاریس سال ۱۸۲۰ چاپ شده و کتاب الزیج الحاکمی (۴) و کتاب الصور عبدالرحمن صوفی (۵) و امثال لقمان حکیم و تاریخ صقلیه (سیسیل) و دوره اسلام نوبری است که چاپ و نشر داده.

شامپولینون - J. F. Champollion

ژان فرانسوا شامپولینون معروف به «لوژون» Le Jevne (جوان) در سال ۱۷۹۰ متولد گردیده و در سال ۱۸۳۲ وفات یافته.

شامپولینون که قریحه شرق شناسی و تتبع در علم آثار داشته ابتدا بتحصیل زبان عربی مشغول شده پس از آن زبان کلدانی - شامی قدیم - حبشی - عربی قبطی (زبان مصری

۱- ابن مغازی یا منازلی صاحب فکاهیات و نوادر متوفی ۲۹۸.

۲- زوزنی - حسین بن علی بن احمد صاحب کتاب ترجمان القرآن و شرح سیمه معلقه متوفی ۴۸۶

۳- حریری قاسم بن علی بن محمد بصری صاحب مقامات متوفی ۵۱۶.

۴- حاکمی ابولحسن علی بن یونس منجم صاحب زیج کبیر متوفی ۳۳۹.

۵- عبدالرحمن صوفی یکی از مشایخ منصوفه قرون اولیه است.

قدیم) را فراگرفته و در سال ۱۸۰۷ پاریس رفته و دوره زبان شرقی را در کلتژ دو فرانس (مدرسه عالی فرانسه) خوانده. در آنوقت مجدداً بتحقیق کتب خطی قدیم مصری عبری و آثار تاریخی آن پرداخته و برای حل و اکتشاف زبان مصری و وضع صرف و نحو آن طرح نقشه مینمود.

شامپولیون در ۱۹ سالگی به گرنبل (Grenoble) برگشته و در دانشکده ادبی باستانی درس تاریخ انتخاب شده، در ۱۸۱۴ کتابی بنام مصر در زمان فراغنه در دو جلد نوشته که مشتمل اوضاع جغرافیائی مصر و گزارش تاریخی آنجا است و دلائل تاریخی و مدارک خبری و اثری از قبلی و عربی بدست آورده که از آن تاریخ قدیم مصر را میتوان فهمید. در ۱۸۲۲ شامپولیون بخواندن کتاب «مسیو داسیه» که در خصوص خط هیرو گلیف نوشته شده بود اشتغال گردیده سپس الفبای خط قدیم مصر را تنظیم و صرف و نحو آنرا تکمیل کرده و در ۱۸۲۳ کتابی نوشته که اسلوب مختصر و مجمل خط هیرو گلیف را مشتمل بود. در ۱۸۲۴ برای دیدن مجسمه‌های مصری قدیم که پادشاه ساردنی (Sardaigne) در تورن جمع آورده بود رفته و راجع بوقایع مهمه تاریخی مصر و عتیقات و آثار و احجار زیرخاکی آن سرزمین مطالعه نموده، نتیجه اکتشافات خود را جمع و تدوین و در دو مجلد نگاشته است.

شامپولیون در ۱۸۲۶ پاریس برگشته در (موزه لوور قسمت آثار قدیمه مصر) سرگرم و ارسی‌ها شده و فهرستی از آثار تاریخی موزه لوور ترتیب داده (۱۸۲۷)، و مجدداً در سال ۱۸۲۸ بمصر رفته، در سال ۱۸۳۱ عضو انجمن علمی خطوط و نوشتجات باستانی شده و در این بین که بتألیف اشتغال داشت یادداشتی مفید در علامات و رموز و اسرار خطوط قدیم مصری ترتیب داده.

دانشمند مذکور کتابی در لغت و دستور زبان مصری قدیم نوشته، متأسفانه وفات او سال ۱۸۳۲ ناگهانی روی داده و این کتاب ناتمام ماند.

از آثار شامپولیون رساله مفید در عتیقات و آثار باستانی است که چاپ شده. از کتب ناتمام او کتابی است که نقشه‌های رنگین و تصاویری را دارا و در چهار مجلد تدوین شده و این کتاب را در خصوص مجسمه‌های مصر و نوبه نوشته و هشت جزوه از جلد اول آن کتاب تا ۱۸۴۸ طبع شده و طبع بقیه آن تا ۱۸۶۹ بتعویق افتاده بود تا اینکه «ماسپرو» Maspéro کتاب مذکور را تحت مطالعه آورده و «مادیتورر وژه» (۱) طبع آنرا تمام نمود. راستی که شامپولیون متخصص قسمت آرکئولژی و یگانه‌کشف رموز و اسرار خط

مصری است و اول کسی است که در ۱۸۲۲ میلادی موقع قشون کشی ناپلئون بناپارت بمصر پرده از روی اسرار و رموز آثار نهانی مصر برداشته و عسالمی را از این خدمت بزرگ رهین منت خود نموده.

وقتی که موضوع مصر شناسی در اروپا انتشار یافت، خاطر اروپائیان بجانب شرق بیشتر متوجه شده انجمن و هیئت‌ها جهت تعقیب و تنقیب سایر آثار ترتیب داده بحفر خرابه‌های قدیمه مصر - عیلام - آشور - بابل - ایران - فنیقیه و عربستان و دیگر قسمت‌های شرق وسطی و شرق اقصی مبادرت کرده، دستجاتی جهت حفاری و نقابی و اکتشاف با با مخارج سنگین و تحمل بسیاری زحمات اعزام داشته و در اثر آن تاریخ مجهول دینا را تا حدی معلوم و آثاری مهمه و مفید تعیین و ادوار مجهوله تاریخ را مکشوف نمودند. جرجی زیدان و گوستاولوبون و بسیاری از مورخین جدید از حاصل زحمات و اکتشافات شامپولون اخذ و اقتباس نموده علمای آثاری و مورخین از خدمات گرانبهای او قدردانی کردند. اکتشافات او موجب حل بسیاری از مسائل لاینحل مهمه تاریخی شده و میتوان گفت که «شامپولیون تاریخ را تغییر داد».

شربونو - J. A. Cherbonneau

۱۸۸۲-۱۸۱۳

ژاکاگوست شربونو مستشرق معروف فرانسوی که در انتظام امور مدارس الجزایر آفریقا اشتغال داشته و در بعضی از مدارس تدریس مینموده و زبان عربی را خوب میدانسته و یاده میداده، از او است: حکایات منتخبه از کتب اسلامی که برای مدارس ابتدائی نوشته و مجموعه مذکور در الجزایر سال ۱۸۴۷ بطبع رسیده.

شربونو در زنده کردن ادبیات عربی کوشش و فداکاری نموده و مساعی زیاد به خرج داده، بسیاری از کتب کلاسی را تصنیف و تألیف کرده و فرهنگی در زبان عربی و فرانسه برای سکالمه مردم الجزائر نگاشته در ۱۸۸۴ میلادی در پاریس چاپ نموده که نسخه از آن در کتابخانه مجلس شورای ملی ایران موجود است.

این مستشرق کتبی چند از عربی بفرانسه نقل کرده که از آن جمله است: سفرنامه عبدوری (۱) - تاریخ ابن حماد (۲) و او را مؤلفاتی در تواریخ عرب است که قسمت زیادی از آن در مجله آسیائی فرانسه منتشر شده و کتاب المخاطبات فی مایحتاجه

۱- عبدوری - عبدالمنعم ابن عبدالعزیز قریشی اسکندی.

۲- ابن حماد از نویسندگان و مورخین معروف است. متوفی در ۶۰۳ ناظر بیمارستان عضدی

العرب من الولاة مجموع مخاطبات اصطلاحي مردم الجزائر که در ۱۸۵۸ بطبع رسیده.
شربونو علاوه بر این حکایات لیلة المحتاله شمس‌الدین و نورالدین الف لیله و لیله
و نصایح و امثال لقمان حکیم را نشر داده و قسمت‌هایی را از تاریخ الفخری ابن طقطقی
با ترجمه فرانسه در مجله آسیائی در ۱۸۴۶ منتشر نموده.

جرجی زیدان در آداب اللغة و صاحب معجم المطبوعات و دائرة المعارف اسلامی
لیدن عملیات او را شرح داده‌اند.

این مستشرق صاحب کتاب «مقاله ادبیات عرب در سودان»

Essai sur la Littérature Arabe dans le Soudan

است و کتاب تاریخ فتح اندلس ابن قوطیه (۱) را بعنوان «تاریخ سلطنت حکم بن هشام»

Histoire du règne d'el Hakam, Fils de Hicham

در مجله آسیا سال ۱۸۵۳ ج ۱ ص ۴۵۸ و بعد از آن نشر داده.

شاردن - J. Chardin

ژان شاردن فرانسوی سیاح معروف متولد ۱۶۴۳ در پاریس و متوفی در ۱۷۱۳
که یکی از دانشمندان ایران شناس و نویسنده سیاحت نامه ایران و هند است.

شاردن در دوره سلطنت شاه‌عباس دوم صفوی و شاه سلیمان ۱۰۷۶ هجری (۱۶۷۱
میلادی) در ایران بوده و در سفرنامه خود راجع بوضعیات آنروزی ایران و دربار اصفهان
و کتابخانه آنجا و غیره مطالبی نگاشته که مرحوم محمد حسن خان اعتماد السلطنه (۲) و
دیگران از نگارشات او در کتب و مؤلفات خود متذکر گردیده‌اند.

شاردن در باب تهران هم شرحی نوشتند و در آنوقت این جا را شهری از شهرهای
کوچک ایران معرفی می‌نماید و سیاحت نامه او مکرر بطبع رسیده.

سیاح مذکور بقصد تجارت جواهر بهندوستان رفته و از آنجا بایران آمده، تاجر باشی
شاه عباس دوم شده، شش سال در اصفهان اقامت داشته در ۱۰۸۲ هجری بفرانسه برگشته
و سال بعد هم بایران آمده مجدداً یازده سال در ایران و هند اوقات خود را مصرف نموده،
تجارت و سیاحت کرده و کتاب‌های نفیسی دارد کتاب سفرنامه او در ۱۷۳۵ در آمستردام طبع
شده و کتابی شیرین، حاوی بسیاری از گزارش آن زمان و مطالب تاریخی و اخلاقی است.

۱- ابن قوطیه عمر بن عبدالعزیز متوفی ۲۶۷ از اهل اندلس و اشبیلیه بوده و صاحب کتاب تصاریف
الافعال است.

۲- اعتماد السلطنه - محمد حسن خان صاحب کتاب مرآت البلدان و منتظم ناصری متوفی ۱۲۰۳ هجری قمری

کتاب سفرنامه شاردن در دو جلد در ۱۷۲۳ چاپ شده.

شاتو بریان Chateaubriand

۱۷۶۸-۱۸۴۸

نویسنده مشهور که در سن مالو متولد شده و از جهانگردان و سیاحان بشمار رفته و بامریکا سفر نموده در دوره انقلاب فرانسه از آنجا دوری گزیده، چندی بوزارت خارجه نائل شده و شخصی هوشمند و دانا و صاحب ذکاوت و استعداد بوده بعدها از فرانسه بجانب شرق (فلسطین و شامات) سفر کرده رساله و یادداشتها در این مسافرت ترتیب داده، از مساجد نصر و ابنیه اسلامی قاهره تفصیلی نگاشته و تحقیقاتی در این خصوص نموده، اگرچه شاتو بریان دز عین شورش فرانسه از آنجا خارج شده ولیکن بعد از آرامش دوباره بمیهن خود برگشته و آثار و اشعاری زیاد دارد که بسیاری از آثار او بچاپ رسیده و کتاب بر رسمی در اساس انقلابات را نگاشته که در ۱۷۹۷ چاپ شده و کتابی در احوال ابن سراج (۱) دارد.

شوون Chauvin - C.

از جمله خاورشناسانی است که در دائرة المعارف اعلامی لیدن مقالات و ترجمهها نگاشته از جمله راجع به ابو زید بلخی و دیگر ابو زیدها ترجمه دارد و از اهل تحقیق و تتبع بشمار آمده و نیز کتاب مؤلفات نویسندگان عرب را بنام

Bibliographie des Ouvrages Arabes

نوشته و در آن شرحی از محتویات کتاب سلوان المطاع ابن ظفر صقلی (۲) را یاد آوری نموده.

شیندلر Chindler - H.

هوتم شیندلر ایران شناس قرن نوزدهم است که در سال ۱۸۷۹ در ایران بوده و کتابی در باب ایران آنزمان نوشته او راجع به مطابع و چاپخانهها و کتب چاپ شده اولیه در ایران و قسمت تیپوگرافی (چاپ حروفی) و کتابهایی که از سال ۱۲۳۳ تا ۱۲۶۰ بچاپ

۱- ابن سراج يوسف بن سراج غرناطی که خانواده او در قرن ۲۱ میلادی آنجا سلطنت داشتهاند.

۲- ابن ظفر حجةالدین ابو عبدالله محمد بن ابی محمد صقلی عالم اسلامی متولد در صقلیه و متوفی ۵۶۵ در شهر حماة است و از ادست کتاب مجموعه اقصی ما نند کليلة و دمنه بمنوان سلوان المطاع فی حیوان الاشباع .

رسیده نگارشاتنی دارد.

شودزکو Chodzko

ایران شناس قرن نوزدهم که کتابی بنام شبیه در ایران (تآثر) نگاشته و دارمستتر در کتاب «مهدی» خود از او نام برده و کتاب او در ۱۸۷۸ چاپ شده.

شولسن Chowlson

خاورشناس قرن نوزدهم آگاه بمآثر علمای اسلامی و خادمین معارف شرق که قسمت های مختلفه کتاب الاعلاق النفیسه و مقدمة الافلاك السماویه والكرة الارضیه ابن رسته (۱) را با ترجمه روسی نشر داده این خاورشناس بیش از دگوبه بانتشار کتاب الاعلاق و مواد متفرقه آن پرداخته.

کریستن سن Christensen - A. E.

آرتورا مانوئل کریستن سن دانمارکی فرزند ویلهلم کریستن سن خاورشناس معروف و دانشمند شهیر دانمارک که در کپنهاگ سال ۱۸۷۵ میلادی تولد یافته. یکی از مصنفین و مؤلفین با اطلاع و آگاه از اوضاع ادبی و تاریخی ایران است که در ۱۳۰۷ شمسی به تهران آمده وضعیت این کشور را بچشم خود دیده، در مهر ۱۳۱۳ هم برای شرکت در جشن فرودسی بایران دعوت شده و نایب رئیس کنگره بوده.

کریستن سن بطوری که خود اونگاشته: استاد دارالفنون کپنهاگ و استاد ادبیات و تاریخ ایران در دانشگاه کپنهاگ و عضو آکادمی دولتی دانمارک در سال ۱۸۱۹ شده و عضو مجلس اختراعات عمومی دانمارک است.

این استاد صنایع ایران رادر اونیورسیتته (دانشگاه) کپنهاگ باستادی پروفیسور ا.اف. فون مهن. A. F. Von Mehren و فلسفه ایرانی را در کوتینک بمعلمی پروفیسور «اف اندرا» دکتر ادبیات کپنهاگ در ۱۹۰۳ فرا گرفته.

کریستنسن مقاله ای درباره اشعار دوره باستانی و موسیقی زمان ساسانی و اول شاعر ایرانی نگاشته و کتابهایی چند نوشته و بطبع رسانیده که از آن جمله است:

کتاب شاهنشاهی ساسانیان - تحقیق در باب رباعیات عمر خیام - پادشاهی قباد (دیالک) - مرام مزدک و اثتر اکیها - نخستین مرد و نخستین شاه در تاریخ افسانه آمیز

۱- ابن رسته - ابوعلی احمد بن عمر بن رسته که الاعلاق النفیسه را در ۲۹۰ نوشته.

ایرانیان و زبان سمنانی - قصه و داستان ایرانیان بزبان عوام - ترجمه شاهنامه فردوسی
بزبان الوار بشعر - زبان ماقبل تاریخ ایرانیان.

کریستنسن کتبی دیگر راجع بایران و ایرانیان نگاشته و یادداشت های مختلفه و
چندین کتاب بزبان دانمارگی تألیف نمود.

این دانشمند در ۲۰ فروردین ۱۳۰۸ هجری شمسی در تالار بزرگ وزارت معارف
(عمارت مسعودیه) در گزارش زمان ساسانی و طرز شاهی و کشورداری آن زمان ایران سخن-
رانی مورد تقدیر نموده.

اخیراً کریستنسن مقاله مفصلی راجع بتأثیر ادبیات ایران در اسکاندنیایوی قدیم نگاشته
که روزنامه های طهران بفارسی ترجمه و نشر داده اند (اطلاعات شماره ۲۶۵-۱۵-۱۴۹۹)
(شرح فوق اقتباس از نگارش خود صاحب ترجمه شده)

کریستی Christi - A. H.

خاورشناس معاصر نویسنده قسمت فنون فرعی اسلامی که در آن بعضی از تصاویر و صنایع
دوره خلفای عباسی و اختراعات مسلمین و اسطرلاب و طرز مثبت کاری و ظروف سازی و
طرح اشکال و پارچه بافی و کاشی سازی استادان اسلامی را وصف نموده و از عملیات و
طراحی میرزا اکبر مهندس ایرانی در قرن نوزدهم و زری باقی و مخمل های دوره صفویه
و قالی های بقعه شیخ صفی نگاشته و آن قسمت را استاد دانشمند آقای دکتر زکی محمد حسن
مصری بعربی ترجمه نموده و چاپ شده.

کلاویجه Clavije

جهان گرد معروف دون روی دی کلاویجه (۱) است که از سفرای اسپانی و جهان -
گردان آن کشور است.

سیاح مذکور در اوایل قرن نهم هجری از طرف دربار دولت متبوعه خود به عنوان
سفارت نزد امیر تیمور (۲) گورکان رسیده و اول اروپائی است که از «تهران» سخن رانده
و در ۸۰۶ هجری از اینجا عبور نموده.

مأموریت کلاویجه از جانب هائری سوم پادشاه کاستیل (قسطلیه) از ممالک اسپانی
بوده .

۱- Don Rey di Clavije

۲- امیر تیمور گورکان معروف بتیمور لنگ متولد ۷۳۶ متوفی ۸۰۷ که از فاتحین بزرگ بوده.

[۱۰۱] CL

کلاویخه برای سیاحت و گردش بسمرقند رفته و سفر نامه اوبزبان انگلیسی بعنوان « گزارش سفارت Narrative of Embassy » بچاپ رسیده و متضمن يك رشته اطلاعات و گزارش مفیده است .

كلارك - ويلبر فرس Clarke - Wilber Force

بوستان سعدی را بزبان انگلیسی ترجمه کرده و درلندن بسال ۱۸۷۹ میلادی چاپ نموده و از خاورشناسان انگلستان است .

كلرك Clerc

خاورشناس فرانسوی که تاریخی بنام « تاریخ طب » نگاشته و در دو جلد تدوین نموده و از اطباء اسلامی و مشاهیر دانشمندان این طبقه شرح داده و دربارہ ایشان تحقیق کرده و کتاب او بعنوان ذیل بطبع رسیده (پاریس ۱۸۷۸)

Histoire dela Medcine Arabe

ربرت کلیو Robert Clive

۱۷۵۷

مامور سیاسی معروف و کاردان انگلیس که مردی مدبر و باهوش و لایق بوده و از طرف دولت انگلیس به هندوستان رفته و شناسائی تمام باوضاع آنجا پیدا نموده و در اثر حسن تدبیر نفوذ فرانسه را از هند مرتفع کرده مخصوصاً پس از رفتن دو پلکس نماینده سیاسی فرانسه از هند این مرد هوشمند نفوذ کامل انگلیس را در بیشتر قسمت هند برقرار داشته و در ۱۷۵۷ وسعت زیادی از خاک بنگاله را بتصرف در آورده و فتح عمده وبزرگ پلاسی (۱) را انجام داده و نخست انگلیسی است که باوضاع شرق و جریان امور کشور پهناور هند آگاه شده و راه آمدن انگلیسها را بشرق باز نموده .

کودرا Codera

۱۸۸۲

خاورشناس اسپانیائی که در معارف و علوم اسلامی مطالعه و تحقیق نموده و کتاب

الصلة في تاريخ ائمة الاندلس ابن بشکوال (۱) را که تکمله معجم ابن فرضی (۲) در سیراست درمادرید سال ۱۸۸۳ بعنوان ج ۱ Bibl. Arab Hisp. نشر داده و بعضی ملاحظات راجع بقزمان در ضمن ابن قزمان (۳) دارد که مورد استفاده است و دائرة المعارف اسلامی لیدن عملیات او را ایراد نموده .

کولین - گابریل Colin - Gabriel

از جمله مستشرقینی است که درباره چند تن بنام ابن زهر (۴) مقاله نوشته و درباره آنان تتبع و تحقیق کرده و در دائرة المعارف اسلامی لیدن به تفصیل به شرح حال هر یک از علمای خاندان ابن زهراندلسی پرداخته و در آن کتاب درج شده است .

کند Conde

استاد مطلع بتاریخ عرب و آگاه بزبان عربی که در کتب تاریخ اسلامی و نسخه های خطی عربی مطالعات زیاد نموده و در نتیجه مطالعات خود کتاب تاریخ تسلط عرب بر اسپانیا را از مندرجات کتب خطی ترتیب داده و این کتاب توسط مسیومارل M. Marle ترجمه شده یکبار در بارسلن (۱۸۴۴) و دیگر بار درسه جلد در پاریس سال ۱۸۳۵ بطبع رسیده .

کونلی Conlly

۱۸۳۸

از مؤلفین و کسانی است که از هند و قسمت شرقی اطلاعاتی پیدا کرده و کتابی بنام

Sourvey to the North of India

نوشته . کتاب او در لندن سال ۱۸۳۸ بطبع رسیده .

۱- ابن بشکوال - ابوالقاسم خلف بن عبدالملك از کتاب سیرمتولد ۴۹۴ متوفی ۵۸۷

۲- ابن فرضی - ابوالولید عبدالله بن محمد بن یوسف اندلسی متوفی ۴۰۳ صاحب تاریخ اندلس .

۳- ابن قزمان صاحب دیوان معروف متوفی ۵۵۵

۴- زهر نام جد اعلی این علما بوده که در اندلس زندگانی داشته اند و او به ابن الابار مکنی بوده و در ۴۲۲ وفات یافته . از آنهاست « ابومروان عبدالملك » که طبیبی مشهور بوده و « ابولملاء زهر بن ابی مروان » و « ابومروان عبدالملك بن ابی الملاء » و « ابوبکر محمد بن عبدالملك بن زهر » و « ابومحمد عبدالله بن حفید » که برای آنها در تاریخ اندلس و کتب نام و آثاری ذکر شده است .

گنتارینی Contarini

۱۵۵۱

خاورشناس قدیمی و تیز اول کسی است که در ۸۷۸ هجری (قرن ۱۵ میلادی) از جانب مجلس سنا و تیز بعنوان سفارت بایران آمده، در ۸۷۹ هجری بتبریز رسیده که آنروز پایتخت یکنفر از خاندان آق قوینلو موسوم به امیراوزن حسن (۱) بوده، گنتارینی در این مسافرت کتابی راجع بایران و شرح سیاحت و سفر و گزارش خود در این کشور نگاشته. کتاب مذکور در ۱۵۵۱ میلادی با چند کتاب دیگر راجع بایران بعنوان «روم پرسی کاروم هیستریا» (۲) منتشر شده. قسمتی از این کتاب هم بزبان انگلیسی ترجمه شده و در ۱۸۷۱ میلادی در لندن بطبع رسیده و نیز شرح مختصر سیاحت گنتارینی بزبان فرانسه در کتابی موسوم به سیاحت قرون ۱۲ تا ۱۵ میلادی که در آسیا بعمل آمده درج و در ۱۷۳۵ میلادی در لاهه بطبع رسیده، اصل سیاحت نامه را هم در فرانکفورت طبع نموده‌اند و در و نیز هنوز خانواده گنتارینی اشتهار دارند.

گنتنو Contenau - Dr. G.

دکتر ژ. گنتنو. مستشرق معروف فرانسوی که از دانشمندان عالی مقام و جزء دعوت شدگان هزارمین سال تولد فردوسی بایران است. او در ۱۳۱۲ بایران آمده و راجع بعفاری شوش و غیره در کنگره جشن کنفرانس داده و درباره ایران و تاریخ آن نگارشات دارد او صاحب کتابچه مختصر دستی آثار باستان شرقی است (۳) که ضمن سه جلد ۱۹۲۷ در پاریس چاپ شده.

گنتنو کتاب تمدن ایران قبل از تاریخ مسیح را نوشته که بنام:

La Civilisation de l'Iran

در ۱۹۳۶ در پاریس چاپ شده است. در این نسخه تعدادی از آثار و ظروف قدیمه و مائر باستانی ایران را تصویر نموده و نشان داده بطوری که از نسخه مزبور معلوم میشود گویا این کتاب در چندین قسمت و شماره تدوین شده است.

۱- لوزن حسن - از رؤسای خانواده آق قوینلو است که در ۸۷۸ هجری بسالطنت رسیده.

۲- Rerum Persicarum Hk.

۳- Manuel d'Archéologie Orientale

کوردیه - H. Cordier

هانری کوردیه که در فهرست کتابخانه بریل کارهای او را شرح داده و از خاورشناسان معروف بشمار رفته. او کتاب راجع بچین و چینی‌ها را نوشته که از ۱۸۹۸ تا ۱۸۹۹ بچاپ رسیده و اطلاعات او درباره شرق زیاد بوده مخصوصاً از چین تحقیقات کاملی نموده است و مؤلفاتی دیگر هم نگاشته که چاپ شده است.

کست Coste

از محققین و دانشمندان کنجکاو و دقیق در فن ابنیه و آثار است که معماری و آثار ساختمانی اسلامی را در ابنیه قاهره با نقشه و تصاویر از ۱۸۱۸-۱۸۲۵ برداشته و آنرا در پاریس سال ۱۸۳۳ چاپ نموده و نیز درباره بناهای جدید ایران کتابی نوشته که در پاریس سال ۱۸۷۰ بچاپ رسیده.

کوتن - دکتر - Cotton - Dr.

ایران شناس انگلیسی دانشمند آگاه بمآثر شرق که در قرن نوزدهم بوده و در هندوستان اقامت و زندگی مینموده. مشارالیه قسمتی از اوضاع ایران آن زمان را نگاشته و در باب مطابع و چاپخانه‌های ایران نوشته و گوید اول کتابی که در چاپخانه تبریز بطبع رسیده کتاب گلستان سعدی بود که در ۱۸۲۵ طبع شده، پس از آن تاریخ قاجاریه تألیف عبدالرزاق بن نجفقلی (۱) است که در این مطبعه چاپ نموده‌اند.

کور . A. Cour

کور یکی از خاورشناسان این عصر است که در تدوین دائرةالمعارف اسلامی لیدن همکاری کرده و بقلم او ترجمه‌ها در احوال اشخاص نگاشته شده: از جمله راجع به ابوزیان (۲) دارای ترجمه مبسوطی است و باز در احوال پنجتن ابوزیان از سلاطین دارای

۱- عبدالرزاق - فرزند نجفقلی دبلی امیرالامراء متوفی ۱۱۹۴

۲- چهارتن از سلاطین بنی عبدالواد ابوزیان در منرب و تلمسان سلطنت داشته‌اند. یکی محمد بن ابی

سعید متوفی ۷۰۷ و دیگری محمد بن عثمان مطرود در ۶۷۲ و دیگری محمد بن ابی محمد که در ۸۰۱ بقتل رسیده،

چهارم احمد بن ابی محمد عبدالله سلطان تلمسان متوفی در ۹۵۷

ترجمه‌ها است و نیز راجع به ابن زیدون (۱) و احوال او ترجمه و مقاله نگاشته .

کراتچکوفسکی Cratchkovski

کراتچکوفسکی اکناتیوس شرق شناس روسی که در ۱۸۸۳ تولد یافته و مراتب کمال را پیموده تا بسمت استادی رسیده، در زبان عربی زحماتی کشیده و حائز درجه استادی در این زبان شده مستشرق مذکور مقیم لنین گراد و عضو مجمع علمی روسیه و استاد ادبیات عربی دانشگاه لنین گراد است .

کراتچکوفسکی بطبع کتبی چند از عربی و غیره مبادرت نموده و مصنفات و رسائل زیادی بزبان روسی و فرانسه و آلمانی و عربی نوشته و در مجمع علمی و عربی دمشق عضویت دارد .

از جمله نشریات او دیوان و اوأ (۲) دمشقی است که بزبان روسی ترجمه نموده و اصل را با ترجمه بطبع رسانیده و نیز رساله‌ها و مقالاتی دارد که بزبان عربی نشر یافته از جمله ترجمه اشعار شاعر عربی ابن دخیل (۳) جمحی است که در ۱۹۱۳ طبع نموده نظریه در توصیف مخطوطات ابن طیفور (۴) و اوراق صولی (۵) که در ۱۹۱۳ بطبع رسانیده و حماسه تحبری (۶) را که در اروپا پیدا کرده چاپ نموده (۱۹۱۳) .

کتب خطی عربی در کتابخانه شهرداری اسکندریه ، دیوان عمر بن مختار کلبی کنانی (۷) مشهور در قرن ۷ و ۸ هجری که در ۱۹۱۴ بطبع رسانیده، مخطوط جدید مجلد پنجم تاریخ ابن مسکویه که در ۱۹۱۶ طبع کرده کتاب التعاون عند العرب الجنوب که ۱۹۱۷ طبع نموده کتاب البدیع ابن معتز (۸) را هم طبع کرده.

۱- ابن زیدون ابوالولید احمد بن عبدالله زیدون است که یکی از مشاهیر شمرای اسلامی در اندلس بوده و در شعر دست داشته و وزارت یکی از امرای اشبیلیه را داشته ولادت او در قرطبه سال ۳۹۴ و وفاتش در سال ۴۶۳ بوده . دارای رسائلی است و ابن بانه متوفی ۷۶۸ یکی از رساله‌های او را شرح کرده و بنام شرح المیون بچاپ رسانیده است .

۲- واواء دمشقی - ابوالفرج محمد بن احمد غسانی شاعر معروف عرب متوفی ۳۹۰

۳- ابن دخیل - جمحی از شمرای معروف عرب است .

۴- ابن طیفور - صاحب کتاب المنظوم والمنثور که از دانشمندان بوده .

۵- صولی - ابوبکر محمد بن یحیی بن عبدالله عباس طبرنجی متوفی ۳۶۶

۶- تحبری - ابو عباده ولید بن عبد طائی متولد ۲۰۶ متوفی ۲۸۴ بوده .

۷- کلبی کنانی - عمر بن مسعود ادیب کنانی متوفی ۷۰۰ صاحب مرشحات است .

۸- ابن معتز - عبدالله بن محمد بن جعفر بن معتز متولد ۲۴۹ متوفی ۲۹۶

کود - ژان - Crede - J.

خاورشناس کنجکاو که قسمت سحر و جادوی مصری و عجایب دیگر شرق را تعقیب نموده و مطالعاتی زیاد در این خصوص کرده و حاصل تتبع و تحقیق خود را در کتابی جمع نموده و بمورد انتشار گذاشته و با کود فرای در این رشته هندست و همکار بوده - گوستاو الو بون در کتاب تمدن خود از نگارشات آن دو استفاده کرده .

کریمن - ژوارد - Crimon - J.

دانشمند و دوستدار قدیمی آثار اسلامی که در قرن هیجدهم میلادی زندگانی داشته و کتاب طب خلف بن عباس (۱) را یلاتینی ترجمه نموده و در قسمت طب اسلامی دارای مطالعات و تحقیق بوده و نزد دانشمندان اروپا مشهور است .

کرینیلیوس Crinilius

خاورشناس ادوارد کرینیلیوس فاندیک است که اصلاً هلندی بوده ولی در آمریکا نشو و نما نموده در قریه کندهوک نیویورک متولد شده ، در آمریکا علوم معمولی را فرا گرفته طب و داروسازی و ریاضیات آموخته و طالب علوم شرقی شده، السنه قدیمه را خوانده در دانش مراتبی را طی کرده، در ۱۸۴۰ از جانب مجمع میشرین آمریکا بعنوان طبیب شامات بآنجا اعزام و به بیروت رفته، زبان عربی را در آنجا تکمیل نموده بایطرس بستانی صاحب دائرة المعارف بستانی آمیزش کرده، لغات عربی را نزد شیخ یوسف اسیر و شیخ ناصیف یازجی از اساتید معروف درک کرده و بسیاری از امثال و اشعار آن را حفظ نموده، زبان سریانی و عبرانی را هم فرا گرفته و در تاسیس دانشگاه امریکائی بیروت در ۱۸۶۶ شرکت کرده و استاد نجوم و ظواهر جوی و پاتولوژی شده، سپس در اختلاف بین او و رؤسای مدرسه منفصل گردیده و مدتها مشغول طبابت و تألیف بوده و او را یدی توانا در تاسیس مریضخانه پیدا شده و مردم سوریه از دانش وی آگاهی یافته او را در جشنها شرکت میدادند و میان آنها محترم بود تا وفات نمود.

کروتاندن Cruttenden

خاورشناس جهانگرد که در عربستان گردش کرده بویژه کشور یمن را زیر بررسی و

۱ - خلف بن عباس - ابوالقاسم زهنرادی طبیب بزرگ معروف قرن پنجم اسلامی که اروپائیها او را « ابوکاس » گفته اند که صاحب کتاب « المتصرف » در طب است .

دقت نظر آورده و از گزارش و اوضاع طبیعی و سیاسی آن حدود و نقاط دیگری از جزیره العرب اطلاعاتی مفید یافته و حاصل تحقیقات و بررسی خود را در کتابی گرد آورده و تدوین نموده که چاپ شده .

گوستاولویون در کتاب تمدن عرب خود از نگارشات این نویسنده استفاده و استناد کرده، او در مورد خود معروف و بین نویسندگان اروپا مشهور است .

کینه Cuinet

نویسنده آگاه اروپائی و نگارنده کتاب « ترکیه آسیا » است که کتاب خود را در دو مجلد نوشته و چاپ نموده و جزو خاورشناسان شمرده شده .

کومن Cumont - F.

فرانز کومن (۱) خاورشناس بلژیکی متولد در آلوست (۲) بلژیک ۳ ژانویه ۱۸۶۸، ساکن پاریس که از اشخاص دانشمند و معمر بشمار میرود بطوری که خود او نگاشته: این خاورشناس دکتر در فلسفه و ادبیات و دارای گواهینامه از دانشگاه گاند (۳) و متصدی موزه بروکسل بوده، در دانشگاه نامبرده هم سمت استادی پیدا نموده و عضو اکادمی پاریس شده .

مؤلفات او، عبارات و صور مربوط به اسرار میترا (۴) در دو جلد که در بروکسل سال ۱۸۹۶ - ۱۹۰۰ چاپ شده .

خلاصه نتایج حاصله که تحت عنوان اسرار میترا درآمده ترجمه کرده و آنهم به آلمانی و انگلیسی ترجمه شده، مذاهب شرقی و یک فصل مربوط بایران که طبع چهارم آن در پاریس ۱۹۲۹ انجام یافته .

او بدستیاری مستر «بیدر» (۵) مشغول طبع قطعاتی از مؤلفات یونانی مربوط بروحانیون و مؤبدان زرتشتی شده (استانس و هیستاسب) که در دست نشر بوده .

۱- Franz Cumont

۲- Alost

۳- Gand

۴- Mithra

۵- Mr. Bider

کورتن - W. Cureton

ویلیام کورتن انگلیسی خاورشناس مبلغ مذهبی فارع التحصیل دانشگاه اکسفر دکنه بیشتر وقت خود را بفرارگرفتن زبان سریانی گذرانده و بزبان عربی و آثار و کتب اسلامی خدمت کرده از جمله کتاب ملل و نحل شهرستانی (۱) را در ۱۸۴۲ طبع و نشر داده و کتاب عقیده اهل السنه نسفی (۲) را در لندن سال ۱۸۴۳ طبع نموده، منتخبات کتاب طبقات الاطباء ابن ابی اصیبعه و غیره را در مجله آسیای انگلیسی انتشار داده .

کورتن مبلغ طریقه پروتستانی بوده و اهتمام زیاد در طبع و نشر کتب اسلامی داشته، فهرست کتب خطی شرقی بایگانی شده بریتانیا را جمع و تألیف نموده و در ۱۸۴۲ بطبع رسانیده، قسمت الباب الواحد والثلاثین یحیی بن جریر تکریتی معروف باین جریر (۳) را چاپ کرده.

۱- شهرستانی ابوالفتح محمد بن ابوالقاسم عبدالکریم متولد ۴۶۷ و متوفی ۵۴۸ صاحب ملل و نحل و نهاية الاقدام .
 ۲- نسفی نجم الدین حفص عمرو بن محمد سمرقندی صاحب عقاید النسفه و تاریخ سمرقند متوفی ۵۳۷
 ۳- ابن جریر یحیی تکریتی صاحب الواحد و الثلاثین محتمل است که یحیی بن سهل سدید ابویسر منجم تکریتی باشد که در نجوم استاد بوده و ابن جریر هم خواننده شده.

D

دابری دو تیرسان Dabry de Thiersant

نویسنده خاورشناس قرن اخیر که در خصوص اسلام و شرق کتابی نوشته و نسبت به مسلمان چین اظهار عقیده نموده و گوید که آمار مسلمین چین در حدود چهل کرواست ، گوستاولوبون در تمدن عرب خود از وی نام برده و بنگارش او استناد کرده.

داسیه Dacier - Mme.

بانوی دانشمند مشهور علم و ادب فرانسه و دانا بزبانهای شرقی که در اواخر قرن هفدهم و اوایل قرن هجدهم میزیسته . این خانم دختر یکی از استادان بزرگ فرانسه است که در زبان دیگران و پیروی از دانش آنان تخصص یافته و چند زبان شرقی را آموخته و از ادب و دانش شرق استفاده کرده، خود را دوستدار دانش شرقی دانسته.

دارمستتر J. Darmesteter

ژان دارمستتر خاورشناس معروف که کتابی در خصوص دستور تاریخی زبان ایرانی و ادبیات و عقاید مذهبی ایرانیان قدیم در دو جلد تألیف نموده و ۱۸۸۳ در پاریس بطبع رسانیده. نسخه‌ای از کتاب مزبور در کتابخانه مجلس شورای ملی ایران موجود است. ولادت

اودر ۱۸۴۹ وفاتش در ۱۸۹۴ بوده. کتاب مهدی هم از نگارشات او است که اخیراً آقای محسن جهانسوز بفارسی ترجمه و چاپ نموده.

داوی Davie - J. S.

مستشرق انگلیسی که بوستان سعدی را به زبان انگلیسی ترجمه نموده و در لندن سال ۱۸۸۲ بچاپ رسانیده.

دو بد De Bod

عالم آثاری جهان گرد و مکتشف خاورشناس که در ایران و عربستان سیاحت نموده و مطالعه و اکتشافات کرده : از جمله اکتشاف دانشمند مزبور خرابه و آثار ارگان «ارجان» فارس و لارستان است. دو بد نتیجه سیاحت و اکتشاف خود را ضمن دو مجلد جمع و تألیف و در لندن سال ۱۸۴۵ تحت این عنوان چاپ نموده :

Travels in Laristan and Arabistan

دی بوته Deboer - C. J.

دانشمند انگلیسی که در تاریخ فلسفه اسلام مطالعه و تحقیقاتی کرده، سپس حاصل مطالعات خود را تحت عنوان ذیل نوشته :

The History of Philosophy in Islam

و کتابی نموده، آن کتاب سال ۱۹۰۳ در لندن بچاپ رسیده و او را آثاری دیگر هم وجود دارد .

دفرمری Deferemery

۱۸۴۲

خاورشناس فرانسوی و خدمتگذار معارف شرقی است که خدماتی وادرتبع و نشر کتب انجام داده، از جمله تاریخ «جهان گشای جوینی» (۱) را بچاپ رسانیده (۱۸۴۲) و کتاب سفرنامه ابن بطوطه (۲) را نیز انتشار داده و این کتاب بنام تحفة النظارفی غرائب الامصار

۱- جوینی - علاء الدین عظامک بن محمد بن محمد صاحب تاریخ جهانگشای جوینی متوفی ۶۸۱.
۲- ابن بطوطه طنجی ابوعبدالله محمد بن عبدالله بن محمد طنجی سیاح معروف اسلامی متولد ۷۰۳ متوفی ۷۷۷ هجری (یا ۷۷۹ چنانکه در دائرةالمعارف اسلامی لیدن نوشته) ابن بطوطه موقع بازگشت بمراکش اخبار مسافرت خود را برای دانشمند معاصر خویش محمد بن محمد بن جوینی (بنام جیم وفتح‌قا) متوفی ۷۵۷ املاء نموده و ابن جزی آنرا به اسلوب ادبی مطابق سیاحت نامه ابن جزی ترتیب داده و نسخه خط ابن جزی هم اکنون در کتابخانه ملی پاریس موجود است.

و عجایب الاسفار در پاریس ضمن چهار مجلد از ۱۸۵۳ تا ۱۸۵۹ بچاپ رسیده و بعدها چاپهای مکرر شده و «سانگیتی» هم با او در این امر شرکت کرده، کتاب تاریخ میخواند را هم در پاریس سال ۱۸۴۵ چاپ نموده.

دیونگ Dejong

دانشمند خاورشناس و استاد دانشگاه «اوترکت» که یا «دگویه» در نظم و تدوین فهرست کتب خطی لیدن کمک و دستیاری نموده و کتاب «المشیه» و «لطائف المعارف» را نشر داده. دیونگ فهرست کتب شرقی دانشگاه «اوترکت» را تهیه و در ۱۸۶۲ به چاپ رسانیده و فهرست کتب شرقی فرهنگستان لیدن جزء ۳ و ۴ را نوشته. جزء سیم از کتاب العیون والحدائق فی الحقایق را هم به همراهی دگویه و المشیه فی اسماء الرجال شمس الدین (۱) ذهبی و کتاب الانساب المقننه فی الخط ابن قیسرانی (۲) را چاپ نموده. ولادت او در ۱۸۳۲ و فاتهش در ۱۸۹۰ بوده.

دلابر Delabort

خاورشناس پیشین که با «سیلوستر داسی» معاصر بوده و در ترجمه مباحث جغرافیای عربی بافریقا از زبان عربی با او شرکت نموده و کتاب ترجمه را در پاریس ۱۸۲۱ بطبع رسانیده و منفرداً بنوبت خود هم خدماتی شایسته را انجام داده است.

دلافس Delafosse - M.

موریس دلافس مستشرق مشهور فرانسوی که کارهایی در خاورشناسی انجام داده و در کنگرهها و مجامع مستشرقین همواره عضویت داشته و در ۱۹۲۶ وفات یافته.

دولاوله - پیترو Dellavalle - Pietro

ایران شناس دیرین که از اعیان و بزرگان ایتالیا و بعد از «گوزافات باربرو» (۳)

۱- شمس الدین فحی دمشقی - ابو عبدالله محمد بن عثمان متولد ۶۷۳ متوفی در ۷۴۸ صاحب ملخص التاريخ.

۲- ابن قیسرانی - شیبالی محمد بن طاهر مقدسی حافظ متولد ۴۴۸ متوفی ۵۰۷ است، او غیر از ابن قیسرانی محمد بن نصر شاعر است.

۳- Gosaphat Barbaro

به دویمت سال بعد در دوره سلاطین صفویه به ایران آمده و در این مرزوبوم گردش نموده و کتابی بعنوان سفرنامه خود در ایران ترتیب داده است. سفرنامه او در پاریس سال ۱۹۶۲ بچاپ رسیده و کتابی مفید است.

پیتر دو لاواله در شهر رم مقر پاپ و پایتخت ایتالیا در سال ۱۵۸۶ متولد گردید. در جوانی تحصیل ادبیات نموده و در آن رشته پایه عالی رسید. وقتی که میان پاپ پل پنجم و جمهوری ونیز در مسائل مذهبی جنگ شد، او بطرفداری پاپ داخل سپاهیان گردید. بعد از صلح بایکی از کشتیهای جنگی اسپانیا که جهت دفع دزدان دریائی به سواحل آفریقائی میرفت عازم آن حدود گردید. سپس به رم برگشت و برای زیارت بیت المقدس به قسطنطنیه رفته از آنجا بقاهره و از آنجا به بیت المقدس آمد و چندی در دمشق و حلب مانده و بعد وارد بغداد شد و در آنجا با دختری عیسوی موسوم به سیتی مانی *Sitti Maani* از مردم شهر ماروین دل باخته در ۱۰۲۵ هجری (۱۶۱۶) با او عروسی نموده و از آنجا به ایران آمد. در ورود او به ایران شاه عباس درمازندران بود، او برای دیدن شاه به فرح آباد و اشرف رفت و خدمت شاه رسید و چندی با اردوی او بود و اغلب به صحبت شاه نائل میگردد. در ۱۰۳۰ پیتر دو لاواله به اصفهان و از آنجا به شیراز رفت. در آنجا خرابه های تخت جمشید را دیده و از آنها در سفرنامه خود تفصیلی نگاشته. پس از آن از شیراز بجانب لار و سواحل خلیج فارس رفته ولی در این سفر به او خوش نگذشته. چون عیال اوسیتی مانی در میناب مریض گردید و فوت نمود و باعث ملال او آمد. او در ماه ربیع الثانی ۱۰۳۳ (۱۶۲۴ میلادی) از بندر عباس با کشتی انگلیسی عازم هند شده به بندر سورات (*Surat*) رفت و پس از یکسال سیاحت در هند از راه بصره و حلب به اروپا بازگشت. در ۱۰۳۵ وارد شهر رم گردید. پس از چندی پاپ اوربن هشتم (*Urban 8*) او را به ملازمت خود مفتخر گردانید. لیکن چون او در رم و در حضور پاپ مرتکب قتل شد از آنجا تبعید گردید. او مدتی از آن شهر دور گردید و در آخر پاپ از او درگذشت و دیگر بار به رم رفت و در ۲۰ آوریل ۱۶۵۲ در رم وفات یافت.

کتابی را که این سیاح بعنوان سفرنامه نوشته مشتمل است بر یک سلسله مراسلات که او در مدت سفر خود از خاک عثمانی و ایران و هند به یکی از دوستان خود « ماریوشیپانو » (*Mario Schipano*) مقیم ناپل نوشته و نامه هائی در باب ایران از خوبترین قسمت سفرنامه اوست و بیشتر از نصف نگارشات او درباره ایران است.

از نوشته های این مرد گزارش سیاسی و اجتماعی و سازمان اداری این کشور در دوره شاه عباس کبیر و جزئیات روش و کردار و سیاست این شاه و رفتار وزراء و درباری ها و اوضاع

بازرگانی و صنعتی ایران را می‌توان بخوبی فهمید. این کتاب نخستین بار در ۱۶۵۰ م در رم چاپ شده و بعدها هم در رم و بولونی Bolonia تجدید چاپ گردید و ترجمه از آن به زبان فرانسه را دوتن از کشیش‌های فرانسه : « اتین کارنو » (Etienne Carneau) و « فرانسوا لوکنت » (François Le Conte) انجام داده و پس از آن در چهار مجلد در ۱۶۶۳ و دیگر بار در هشت جلد در ۱۱۵۸ هجری (۱۷۴۵ م) بچاپ رسیده .

پیترودولوااله بعد از مراجعت به ایتالیا رساله در تعریف و توصیف شاه عباس کبیر بعنوان : Delle Condizioni di Abbas ré di Persia را نشر داده و « ژ - بودوان » (J. Baudoin) فرانسوی آنرا بعنوان « تاریخ ستایش امیرشاه عباس پادشاه ایران » ترجمه از متن ایتالیائی مسیو پیترودولوااله ترجمه و در سال ۱۶۳۱ در پاریس طبع نموده :

Histoire apologétique d'Abbas roy de Perse Traduite de l'italien de Messire Pierre de la Valle

در کتاب تاریخ روابط سیاسی ایران و اروپا در دوره صفویه بعضی از مکاتیب او مسطور است .

دلاویدا Della Vida

پرفسور لوی دلاویدا است که از دانشمندان بوده و جزو خاورشناسان بشمار رفته و کتاب جمهره النسب ابن کلبی را بچاپ رسانیده است .

دلفن Delphin - G.

ژرژ دلفن دانشمند معروف فرانسوی که دولت فرانسه او را برای اداره نمودن مدرسه الجزایر و مدیریت مدرسه ملی آنجا انتخاب نموده، در الجزایر باهجه و طرز گفتار مردم بومی و لغات آنحدود تدریس کرده و مباحثی زیاد درباره اسلام دارد و مقالات و رسالاتی در این خصوص نشر داده. او کتبی کلاسی هم جهت تسهیل فراگرفتن زبان عربی تألیف نموده و از خاورشناسان بشمار رفته .

آثار منشور دلفن تاریخ پاشایان عثمانی در الجزایر از ۹۲۱ تا ۱۲۵۸ و کتاب المقامات العادلیه در لهجه مراکشی و کتاب جامع اللطایف است که بطبع رسیده .

دنيسن راس - سرادوار - Denison Ross - Sir Ed.

۱۸۷۱-۱۹۴۰

خاورشناس معروف انگلیسی و دانشمند معاصر که مقامات علمی را در مدارس انگلستان پیموده و بمقام استادی رسیده، در کسب دانش و علوم و السنه شرقی صرف وقت نموده و رئیس دانشکده زبان شرقی دانشگاه (یونیورسیتی) لندن شده. دنيسن راس خدماتی بزرگ بمعارف شرق نموده، همواره نطقها و خطابه‌های عالی راجع بايران و شرق کرده و کتاب غبطة الناظر فی ترجمه شیخ عبدالقادر (۱) را در کلکته سال ۱۹۰۳ بطبع رسانیده، رساله « اثر زبان عربی در عالم اسلامی » او در مجله هفتگی الرساله مصر سال اول در چند شماره عربی ترجمه شده.

در مجله روزگار نو ج ۱ - ش ۲ شرح احوال و ترجمه زندگانی سردنيسن راس را به تفصیل نگاشته و اینک در اینجا ما مفاد آنرا بنحو ایجاز مینگاریم :

ادوارد دنيسن راس در ششم ژوئن ۱۸۷۱ متولد گردید. پدرش دکتر راس (Dr. A. G. Ross) کشیش کلیسای سنت فیلیپ در محله استپنی (Stepney) لندن بود. او در دبیرستان مالبرا (Marlborough) تربیت یافته سپس به یونیورسیتی کالج، یکی از دانشکده‌های دانشگاه لندن، رفت. او برای فراگرفتن زبانهای بیگانه استعداد زیادی داشته در پاریس و استراسبورگ بود که زبانهای شرقی و بخصوص فارسی و عربی را فراگرفت، و تحصیلات او در آن دو شهر بود که پایه ترقیات او در عالم خاورشناسی گردید و رشته شغل و مقامی بدست او داد که بدان وسیله پیش او هر يك از انگلیسیهای همعصر خویش تحقیقات و تتبعات مربوط بمشرق زمین را در انگلستان تشویق و ترویج نمود.

از ۱۸۹۶ تا ۱۹۰۱ دنيسن راس در یونیورسیتی کالج استاد زبان فارسی بود، در آن زمان در لندن چندان اهمیتی بزبانهای شرقی داده نمیشد، و بدین جهت حقوق و مواجبی که عاید يك استاد زبان فارسی میشد بیش از مواجیب يك نفر معلم عادی نبود. چند تا از مقالات و رسالات و کتبی که دنيسن راس منتشر کرده است متعلق باین پنج شش سال است، از این جمله است رساله اودر باب « اوایل زندگانی شاه اسمعیل » و ترجمه تاریخ رشیدی که تاریخ مغولان آسیای مرکزی است و آن را بکمک مستر الیاس (N. Elias)

۱- شیخ عبدالقادر بن عبدالله بن جنکی دوست حسنی کیلانی معروف متولد ۴۷۱ متوفی ۵۱۱

تهیه کرد، و پس از سفری که بایکی از همکارانش موسوم به اسکراین (F.H. Skrine) به بعضی از سرزمینهای مذکور در تاریخ رشیدی نمود بساتفاق همان همسفر خود کتابی نوشت باسم « قلب آسیا » که بسیار شیرین و دلچسب است، و نیز در همین ایام بود که دیباچه‌ای بر یکی از چاپهای انگلیسی رباعیات خیام نوشت که در آن « زندگانی و زمان عمر خیام » را تشریح نمود، و همین دیباچه نویسی مایه آن شد که راس علاقه خاصی نسبت بآن شاعر، که هنوز کسی بی بکنه کار او نبرده است، حاصل نماید، و تا آخر عمر این علاقه در سراو باقی ماند.

در ۱۹۰۱ راس رئیس « مدرسه کلکته » شد که یکی از مراکز مشهور علم و ادب میباشد. در ۱۹۲۲ دوشغل « ریاست اداره ضبط اسناد اداری » حکومت هند، و معاونت وزارت فرهنگ هندوستان نیز بر شغل او علاوه شد. کارمند وابسته دانشگاه کلکته و یکی از فعال ترین اعضای « انجمن آسیائی بنگاله » نیز بود - و دامنه مطالعات خود را بموضوعات مربوط بعالم اسلام منحصر نساخت، بلکه با زبان سانسکریت و چینی نیز اندک آشنائی حاصل کرده، و از آن دو بهتر زبان تبتی را فرا گرفت. از فرصتی که شغل و مقامش بساو داده بود استفاده کرده مراسلات فارسی را که میان امرای هندوستان و حکام انگلیسی « قلعه ویلیام » (Fort William) از قبیل کلایو (Clive) و هستینگز (Hastings) رد و بدل شده بود منتشر نمود. تهیه و نشر فهرست کتابخانه خدابخش واقع در شهر بانکی پور نیز با شماره و نظارت او انجام گرفت. و در همین دوره بود که مقالات و کتب ذیل را نیز نشر داد: یک فهرست نامهای پسرندگان بزبانهای ترکی و منچو و چینی؛ تاریخ گجرات بزبان عربی؛ اشعار بابر پادشاه هند؛ دیوان اشعار ترکی و فارسی بایرام خان؛ و تاریخ گجرات تألیف ابوتراب ولی. شاید یکی از مهمترین کارهایی که در این دوره از دنیسن راس بروز یافت طرحی بود که برای ترقی امر خاورشناسی ریخت و جای افسوس است که این طرح هنوز ثمره خود را نبخشیده است. تفصیل قضیه از این قرار است که دنیسن راس همیشه علاقمند باین بود که میان اریاب فضل هندی و غربی ایجاد میزان همکاری و تعاون بیشتر و کاملتری بنماید. بنابراین در موقعی که سرهار کورت باتلر (Sir Harcourt Butler) در شورای نایب السلطنه هندوستان عهده دار امور فرهنگی بود راس نقشه‌ای تهیه کرد که بر طبق آن در کلکته بنگاهی تأسیس شود تا طالبان تحقیق و تتبع درباره مشرق زمین خواه پیرو خواه جوان از اروپا و امریکا بآنجا رفته باتفاق همکاران هندی خود به یاد گرفتن و یاد دادن مشغول شوند. ولی چون پایتخت را تغییر دادند و بجای کلکته شهر دهلی را مرکز هندوستان ساختند این نقشه بمرحله عمل نرسید؛ اما اگر این طرح عملی شده بود نه تنها

کارخاورشناسی رونق بیشتری میگرفت حتی میان خاور و باختر آشنائی و نزدیکی کاملتری حاصل میشد. باز امید است که این کار سر بگیرد، و همینکه صورت خارجی پیدا کند با نام دنیسن راس مربوط شود.

در ۱۹۱۲ به راس نشان ورتبه شوالیه امپراطوری هندوستان (C.I.E.) داده شد، و در ۱۹۱۴ بانگلستان برگشته در موزه بریتانیا معاون اداره حفظ نقاشیهای رسم شده و گراور شده گردید، و در این موقع چنانکه شایسته بود، راس که خود از سیاحان آسیای مرکزی بود، ترتیب دادن اشیائی را که سرآرل استاین (Sir Aurel Stein) از آسیای مرکزی جمع آورده بود بعهده گرفت. در زمان جنگ گذشته آگاهی فراوان راس از زبانهای شرقی، و همچنین از بسیاری از زبانهای کشورهای کوچک اروپائی، مورد استفاده عملی عظیمی در سانسور پست و شعبه کار آگاهی وزارت جنگ گردید، و راس بجهت آن اداره وزارت جنگ چندین دفتر لغت بزبانهای مختلف ترتیب داد و تدوین کرد. کشوری چون انگلستان که با وجود علاقه و مسئولیتی که در مشرق زمین دارد تا آن زمان آموختن زبانهای شرقی را چندان تشویق نکرده بود، باید خوشوقت باشد که در موقع نیازمندی چون راس پیدا میشود که بآن کومک نماید. و مقام شرافت و لقب « سر » که در ۱۹۱۸ باجر خدمات او در هندوستان و در مدت جنگ باو اعطا شد بسیار بجا بود.

اما دوسالی پیش از اینکه جنگ گذشته باآخر رسد نقشه بلندی که بارها بنظر دولت رسیده ولی صورت عمل نگرفته بود، یعنی برپا کردن «آموزشگاه تعلیمات شرقی» در لندن که پایتخت یک امپراطوری بزرگ شرقی و افریقائی بود، تحقق یافت و در ژوئن ۱۹۱۶ آن مدرسه تشکیل شد. آن آموزشگاه از هنگام گشایش جزو دانشگاه امپراطوری لندن بود، و هر چند که در ۱۹۳۸ نامش بتصوب شورای شاهنشاهی به «آموزشگاه تعلیمات شرقی و افریقائی» تبدیل شد باز از همان ابتدا تعلیمات مربوط بافریقا نیز جزء برنامه آن بود. در هر حال تازه آنوقت هم که نقشه صورت عمل گرفت وزارت دارائی برای هزینه آن بعد از پرداخت بهای بنای آن، بیش از ۷۰۰۰ لیره در سال تصویب نکرد. اما انجمن اداری آموزشگاه عقل کرده راس را رئیس آموزشگاه نمودند. بیست و یکسال بعد که راس از کار کناره گرفت دریافتی آموزشگاه گرچه هنوز برای نیازمندیهای آن کافی نبود، به ۳۷۶۱۵ لیره در سال رسیده بود و زیاده برصد نفر آموزنده و استاد داشت که ۳ نفر آنها مقام دائمی داشتند و ۷۰۰۰ دانشجو از آموزشگاه گذشته و آنجا تحصیل کرده بودند.

برپا شدن آموزشگاه برئیس اولی آن فرصت داد که لندن را مرکز معلومات شرقی و افریقائی در امپراطوری انگلستان نماید و راس مردی بود که با عظمت این کار برمیآمد.

راس میدانست که برای پیشرفت باید استادان دانا برای آموزشگاه پیدا کند و خوشبختانه بواسطه آگاهی زیادی که او درباره عالم شرق شناسی، و مهارت مخصوصی که در برگزیدن مردان کار آمد داشت، کار را بخوبی از پیش برد. راس پیش از همه چیز مجبور شد که يك دسته كوچك از استادان زبانهای شرقی که در سایر مؤسسات دانشگاه کار میکردند و برای استادی یا هیچ پول نمیگرفتند یا مواجبشان خیلی کم بود گرد آورد. اما راس باین اکتفا نکرده، با وجود سختیهای طاقت فرسایی که بمناسبت جنگ در پیش بود دانشمندان دیگر برای رشته‌هایی که تازه ایجاد شده بود پیدا کرد. ولی کاری که با این مایه کاسیابی شروع شده بود بهمان پایه متوقف نماند. شوق و شور رئیس آموزشگاه و قدرت او بایجاد همان شوق و وجد در خاطر دیگران، این دسته كوچك استادان زن و مرد را از صورت يك عده علمای منفرد بدل به جماعتی نمود که با عزم راسخ و همت بسیار باتقان بکدیگر زبان و قوانین و تاریخ و فرهنگ مشرق و افریقا را بوسیله تتبع و تعلم بسط و انتشار میداند. راس چون رئیس آموزشگاه بود، مواظب کتابخانه آموزشگاه و تألیف مجله آن تحت نظارت و مباشرت مستقیم خود بود. بسط کتابخانه آموزشگاه که اکنون زیاده بر صد هزار جلد کتاب دارد و بسیاری از کتابهای نفیس دنیا در آنست از همت این مرد خبیر و مطلعی بود که آشنائی کامل با کتابهای شرقی و نام آنها داشت. مجله دانشگاه که او اساس آن را بصورت مجله سه ماهه‌ای ریخت بزودی مشهور، و مستحق نام بلندی گشت که در دنیا پیدا کرده است.

از این راه راس در حکم ایلچی امپراطوری انگلیس گردید و حتی در کشورهای دیگری نیز که عضو شرقی یا افریقائی ممالک مشترك المنافع بریتانیا نبودند علقه‌های علمی و روابط ادبی زیادی بوجود آورد، و مخصوصاً مسافرت‌هایی که بایران و ترکیه و پرتغال و ایالات متحده امریکا برای انجام این مقصود نمود. بدون شك راس ثمر کلی بخشید که ارزش کامل آن در آینده معلوم خواهد شد. در اروپا در سالهای متعاقب جنگ ۱۹۱۴-۱۹۱۸، در میان آن همه اغتشاش و ازهم گسیختگی. تنها وحدتی که وجود داشت اتحاد علمی بود، و راس بقدری که در قوه داشت کوشید که این پیوستگی را حفظ کند، تا آنکه آن یگانگی هم در اثر شقاوت و قساوت نازیها و فاشیستها از میان رفت. و از آن پس راس بیش از هر کس کوشید که بکمک علمای بیچاره ورنج دیده‌ای که از هر طرف پناه باین کشور می‌آوردند بشتابد و بر زخم درونی ایشان مرهم نهد.

راس در همه مدت بیست ساله از ۱۹۱۶ تا ۱۹۳۷ که رئیس آموزشگاه بود خودش استاد زبان فارسی آموزشگاه بود و در نتیجه ذوق بسیار او دانش آموزان زیادی پیاد گرفتند

زبان فارسی رغبت کردند. اما راس در تالیقات و تحریرات خویش به موضوعاتی که مربوط برشته تدریسش بود اکتفا نکرده در این مدت عده ای رسالات و کتابهای مختلف انتشار داد که شهادت بیسبب دامنه اطلاعات او میدهد و از آن جمله اینهاست:

«اسلام»، «هنر و ادبیات شرقی»، «تاریخ فخرالدین مبارکشاه»، «ایرانیان»، «سرانتونی شرلی»، «مجاورات بلجه ترکی شرقی»، «مقالات ترکان تألیف سرتماس شرلی». پیشرفت نمایش هنرهای ایران مدیون کوششهای بی پایان او بود، و در آن موقع بود که رساله ای برای شناساندن هنر و فنون ظریفه ایران بعامة مردم نوشت. راس برای بسیاری از کتابها دیباچه نوشت و همچنین نگارشهای زیادی از او در تاریخ هند (کمبریج) و سلسله های کتب دیگر و مجله های علمی و تحقیقی دیده میشود.

راس در استادی بسیار ماهر بود، جلسه تعلیم و حوزه درسش همیشه مایه کسب اطلاع بود و هیچ وقت خالی از مزه نبود. در ۱۹۳۵ اتجمن همایونی آسیائی انگلستان که راس سالیان سال عضو هیئت مدیره، و نایب رئیس، و مدیر آن بود بیاس زحمتهای چندین ساله او در خاورشناسی نشان ظلا بوی داد. گزاره گیری در ۱۹۳۸ برای مردی کاری چون راس، گرچه دو سال هم دیرتر از سن معمولی ۶۵ آمده بود، بسیار سخت میآمد، خصوصاً از آغاز جنگ کنونی یعنی از سپتامبر ۱۹۳۹ بیکاری بلا آزار میداد. در ژانویه ۱۹۴۰ او را بسمت رئیس دفتر اطلاعات انگلیس با مقام مستشاری سفارت به اسلامبول فرستادند و این مقام بطبع راس بسیار خوش آمد چه باو فرصت داد که بکشور خود در میان مردمی که ایشان را بسیار دوست میداشت و با پیشوای بزرگ آنان کمال آتا ترک آشنائی شخصی داشت، خدمت کند، و آنجا در ۲۳ سپتامبر ۱۹۴۰ در سن ۶۹ در گذشت.

در ۱۹۰۴ راس با «درا» دختر مستر و. ت. رابینسون (W. T. Robinson) عروسی کرده بود، و آن ازدواج مقرون بسعادت و خوشی بود، و خانم راس زن بسیار خوش صحبت و کارآمدی بود. همدمی و همرازی و پرستاری این خانم بشوهرش بسیار کمک کرد. در ۱۹۴۰ که راس بترکیه رفت خانمش با او بود و در آوریل آنسال خانم در گذشت. و قات عیالش برای راس مصیبت بزرگی بود و تا شش ماه بعد که مرد هنوز دلش از مرگ بار چندین ساله اش ریش بود.

راس آدمی بود که برای کارهای بزرگ ساخته شده بود، و شخصیت او در هر مجلسی که می نشست بخوبی محسوس و آشکار بود. یک مهارت خداداد بی نظیری در یاد گرفتن زبانها داشت چنانکه شماره زبانهایی که میدانست افسانه شده بود. بسیاری از این زبانها را بخوبی و روانی حرف میزد. راس مردی ظریف و شوخ و سخنگویی قابل بود و خصوصاً

هر گاه بی سابقه مجبور میشد سخنگوئی کند سخنش خواه بانگلیسی و خواه یکی از زبانهای خارجی درخشان بود. آدمی بود خوشدل و مهربان، و گرچه زود خشمناک میشد باز خشمش دیر نمیماند. مگر اینکه در نتیجه بی انصافی و بی رحمی آشکارا و متمگری طولانی خشمناک شده بود. همکاریهای شوخیهای خوشمزهای را که او هنگام تردماغی و خوشوقتی در اطاق جلسه عمومی و آموزگاران ایراد میکرد سالها فراموش نخواهند کرد. چیزهای خوب دنیا را دوست میداشت، و خوشش میآید که دیگران هم خوش باشند، ولی چیزی که همه دوستانش همواره از صفات دیگر سردنيسن راس بیشتر بخاطر خواهد داشت اینست که وی بکلی از حسودی مبرا بود و آنچه از دستش برمیآید برای جویندگان دانش میکرد و از پیشرفت آنان بهمان اندازه لذت میبرد که از کامیابی خودش شاد میشد. «آموزشگاه تعلیمات شرقی و افریقائی» همیشه با نام ادوارد دنيسن راس بستگی خود داشت، چه او مرد بزرگی بود.

او از جمله اشخاصی است که در شرکت جشن هزارمین سال فردوسی بایران دعوت و بطهران آمده، در کنگره سخنرانی مفصلی نموده و ضمن گفتار خود اهمیت جامع التواریخ رشید الدین (۱) و تاریخ جهانگشای جوینی و تاریخ گزیده حمدالله مستوفی (۲) را اظهار داشته و از جشنهای کشور انگلستان برای فردوسی آگهی داده.

سردنيسن راس در اسفند ماه ۱۳۰۷ شمسی موقعی که کریستنسن خاورشناس دانمارکی بایران و تهران آمده او نیز بتهران ورود نموده و در آن موقع سخنرانی مفصلی در تالار بزرگ وزارت معاف کرده و نطق اوراجع بایران و ادبیات فارسی و تاریخ دانشوران و ادبای ایرانی بوده، در ضمن گفتار خود پیشنهادی بوزارت معارف در باب تأسیس کتابخانه علمی عمومی ایران شناسی نموده تا کتب این فن که اکنون نهایت پسندیده و مطلوب دانشوران ایران و دیگران است از ایران و دیگر جا فراهم و وسیله جلب توجه مستشرقین اروپائی و دانشمندان را ایجاد نمایند.

دنيسن راس فارسی را خوب و سلیس حرف میزند و کتبی راجع بایران نوشته و در ادبیات فارسی کتابها دارد که چاپ شده.

او ضمن سخنرانی کنگره جشن فردوسی خود را بعنوان حامل تبریکات انجمن فردوسی از جانب سرجان سیمون (۳) وزیر امور خارجه انگلستان معرفی نموده و راجع به

۱- رشیدالدین وزیر صاحب کتاب جامع التواریخ متولد ۶۵۴ متوفی ۷۱۸

۲- حمدالله مستوفی تاج الدین ابی بکر قزوینی متوفی در ۵۷۰ هجری صاحب تاریخ گزیده و نزهة القلوب.

۳- Sir J. Simon

ظفرنامه حمدالله مستوفی اظهار عقیده کرده، کتاب دون ژان ایران را بدستیاری ایلین پور در ۱۹۲۶ چاپ کرده و کتاب خلیج فارس تألیف او است که در اکسفورد سال ۱۹۲۸ بچاپ رسیده و آقای محمد سعیدی آنرا در ۱۳۱۰ شمسی ترجمه بفارسی نموده.

دیرنبورگ - ژوزف - J. Derenbourg

ژوزف دیرنبورگ خاورشناس معروف صاحب آثار مشهور و مترجم تورات ابن سعید فیومی (۱) که آنرا در ۱۸۹۳ در پاریس نشر داده. پسرش هر تویک دیرنبورگ است که ترجمه کارهای او بعداً نگاشته میشود.

این پدر و پسر مدتی با یکدیگر در خدمت ادبیات شرقی بویژه بزبان ماسی و عربی بذل مساعی نموده اند.

دیرنبورگ امثال لقمان حکیم و مقامات حریری را که «دسائی» در ۱۸۲۰ نشر داده و بیاری «رینود» بعد از مقابله و تراز با نسخ خطی و تصحیح و افزایش قوائد تاریخی بزبان فرانسه در پاریس ۱۸۵۰ بچاپ رسانیده. وفات او در ۱۸۹۵ بوده.

دیرنبورگ - هر تویک - Hertuique Derenbourg

پسر ژوزف دیرنبورگ است که مانند پدر خاورشناس معروف بوده، ولادت او در ۷ ژوئن ۱۸۴۴ در پاریس، وفات او ۱۹۰۸ در همانجا شده.

و راجع بکتاب خطرة الطیف فی رحلة الشتاء والصیف ابن الخطیب (۲) غرناطی سلمانی شرحی نگاشته و از آن اظهار آگاهی نموده. نصف کتاب «لیس» ابن خالویه (۳) را در ۱۸۹۹ طبع نموده و جزئی از دیوان ابن رشیق (۴) را نیز بدست آورده و نشر داده.

دیرنبورگ کتاب التنبیه والایصاح ابن بری (۵) که تصحیح و زیاداتی بر قاموس جوهری است و ناتمام بوده به اتمام رسانیده و طبع کرده و حواشی بر المعرب المعجم دوائقی را هم تکمیل و طبع نموده.

۱- ابن سعید از نویسندگان و دانشوران مغرب است.

۲- ابن الخطیب لسان الدین ابو عبدالله محمد بن عبدالله بن سعید غرناطی. متولد ۷۱۳ صاحب تاریخ الاطاطه.

۳- ابن خالویه همدانی ابو عبدالله حسین بن احمد بن خالویه متوفی سال ۳۷۰ در حلب صاحب کتاب لیس.

۴- ابن رشیق حسن بن رشیق از دی متولد در محمدیه ۳۸۵ یا ۳۹۰ و متوفی ۳۵۶ یا ۳۶۳ صاحب المعده و قراضة الذهب است.

۵- ابن بری ابو محمد عبدالله بن بری بن عبدالجبار مقدسی مصری نحوی و لغوی است که در دمشق سال ۴۹۹ متولد شده و در قاهره سال ۵۸۲ وفات یافته و او را بعضی امیرالنجاة شمرده اند.

درمنگام - امیل Dermenghem - Emile

از جملہ خاورشناسان معروف و محقق است کہ در احوال پیغمبر اسلام تحقیقاتی نموده و کتاب نوشته و نویسنده حیات محمد « هیکل مصری » به گفته های او استناد کرده.

دسلان Deselane - B. M. J.

بارن ماک ژو کین دسلان (۱) دانشمند بزرگ خاورشناس معروف فرانسوی کہ توجہی مخصوص بتاریخ بربر و قسمت شمال افریقا نموده و اوقاتی صرف این کار کرده ، کتابی درشش جلد در موضوع بربر نوشته کہ قابل اهمیت و مفید است.

این خاورشناس در باره ابن خلدون مورخ بزرگ و فیلسوف اسلامی تحقیقاتی نموده و مقدمه او را بزبان فرانسه ترجمه کرده. « کاترمیر » بترجمه قبلا مباشرت و تمام نموده و آنرا با اصل درشش جلد بطبع رسانیده (سه جلد بفرانسه و سه جلد ہم بعربی)

دسلان تاریخ بربر این خلدون و سلسله های دیگر از شاهان افریقا و دیگران را در چهار جلد ترجمه نموده و چاپ آن در الجزائر و پاریس انجام گرفته (۱۸۵۲-۱۸۵۶) از مؤلفات دسلان فهرست کتب خطی شرقی پاریس بود کہ او شروع کرده و دیرنبورگ در ۱۸۸۳ بعد از وفات وی باتمام کتاب اهتمام نموده و طبع کرده.

دسلان کتاب و فیات الاعیان ابن خلکان (۲) را بفرانسه ترجمه نموده و جزء اول آن در پاریس سال ۱۸۴۲ طبع شده و کتاب نزہت ذوی الکیس و تحفة الادباء فی القصاید و دیوان امرء القیس (۳) را با ترجمه از کتاب اغانی نقل و بفرانسه ترجمه کرده و در سال ۱۸۳۷ در پاریس طبع نموده او را مقالاتی در خصوص ملت بربر و ادبیات آنها است کہ در مجله آسیا بطبع رسیده و نیز ترجمه عبدالرحمن ابن خلدون را در سال ۱۸۴۴ در مجله آسیائی پاریس نشر داده.

دسلان جغرافیای مصر را از تاریخ ابی الفداء با تقویم البلدان بهمراهی « مسیو رینود » بامتن عربی و شرح و حواشی بچاپ رسانیده و کتاب المغرب فی ذکر بلاد افریقیه و المغرب ابو عبید بکری (۴) را با ترجمه فرانسه و چند مجموعہ طبع نموده کہ از آن جملہ است: مناقب سلطان صلاح الدین (۵) نقل از بهاء الدین بن شداد (۶) مختصری از

۱- Baron Mac Juckin Deselane

۲- ابن خلکان شمس الدین احمد بن ابراهیم برمکی متولد ۶۰۸ متوفی ۶۸۱ صاحب کتاب و فیات الاعیان.
 ۳- امرء القیس - بن حجر کندی شاعر جاهلیت متوفی ۵۶ میلادی .
 ۴- بکری - عبدالله بن عبدالعزیز بکری اندلسی است.
 ۵- صلاح الدین یوسف بن ایوب بن قادی ۵۲۵ - ۵۳۹
 ۶- ابن شداد ابوالمحاسن یوسف بن رافع اسدی متولد ۵۳۹ متوفی ۶۳۲ صاحب کتاب سیرت صلاح الدین.

سیاحت نامه ابن جبیر (۱) سیاح ترجمه عبداللطیف (۲) بغدادی زیچ حاکمی منتخبات ابن جبیر یا ترجمه تاریخ الدولة الاتابکیه بالموصل منتخبات تاریخ المختصر فی اخبار البشر.

دمزن Desmaisons

دانشمند آگاه باآثار شرقی ودانا بزبان فارسی که تاریخ ابوالغازی (۳) بهادرمتضمن گزارش دوره مغول را ترجمه نموده و ترجمه او در پطروگراد از سال ۱۸۷۱ تا ۱۸۷۴ در دو جلد بطبع رسیده.

دمزن از آگهی باخبار شرق بهره زیاد داشته و در فن لغت استاد بوده و بر حسب اطلاع خود فرهنگی بفارسی و فرانسه ضمن چهار جلد نوشته که در ۱۹۰۸ در رم بطبع رسیده نسخه ای از آن در کتابخانه مجلس شورای ملی ایران موجود است.

دورژه Desverger - M.

۱۸۰۵-۱۸۶۴

نویسنده خاورشناس مشهور فرانسوی که زبان عربی را در پاریس فرا گرفته و تاریخ زندگانی حضرت رسول اکرم (ص) را نگاشته تاریخ ابی القداء (۴) را در ۱۸۳۷ و تاریخ افریقای ابن خلدون (۵) را در ۸۵۷ میلادی ترجمه نموده و تألیفاتی در عربی دارد که چاپ شده و کتابی در تاریخ عرب قبل از اسلام و بعد از آن نوشته در ۱۸۴۷ در پاریس بطبع رسانیده.

گوستا و لوبون در کتاب تمدن عرب از نگارشات «دورژه» استفاده زیاد نموده و صاحب تاریخ آداب اللغة از وی نام برده وفات او را در ۱۸۶۷ نگاشته.

دویک - مارسل Devic - Marcel

خاورشناس که بین مستشرقین فرانسه مشهور است و کتاب «عجایب الهند» عربی را به زبان فرانسه ترجمه و نشر داده و لغت لیتره (۶) فرانسه را بجدول الفاظ فرانسه که

-
- ۱- ابن جبیر ابوالحسن محمد بن احمد کنانی اندلسی متولد ۵۳۰
 - ۲- عبداللطیف موفوالدین ابومحمد بن یوسف بغدادی متولد ۵۵۷ متوفی ۶۲۹ دانشمند معروف و نویسنده عرب.
 - ۳- ابوالغازی بهادر از سلاطین مغول است.
 - ۴- ابی القداء عمادالدین اسمعیل بن علی متولد ۶۷۲ متوفی ۷۳۳
 - ۵- ابن خلدون عبدالرحمن بن محمد بن محمد متولد ۷۳۳ متوفی ۸۰۸ صاحب مقدمه.
 - ۶- Littre

از السنه شرقی استفاده شده پیوسته نموده. سیرت عنتره بن شداد (۱) را ترجمه و در ۱۸۶۴ بطبع رسانیده.

دیتروسی Dieterici

خاورشناس آلمانی مشهور متولد برلن که در ۱۸۸۸ وفات نموده و خدماتی بمعارف اسلامی و ادبیات شرق کرده از جمله کتاب خلاصه الوفاء که مختصری مقتبس از رسائل (۲) اخوان الصفاء (۳) است تقریباً از صد نسخه خطی لپزیک و برلن در ۱۸۸۳ تصحیح و طبع نموده و نیز قسمتی از منتخبات یتیمه الدهر ثعالبی (۴) که مربوط به متنبی (۵) و سیف الدوله بن حمدان (۶) است در لپزیک سال ۱۸۴۷ نشر داده و دیوان متنبی را هم بچاپ رسانیده نه رساله کوچک فارابی (۷) که مهمتر از همه رساله فصوص الحکم است چاپ و منتشر نموده.

این خاورشناس الهیات ارسطو و رساله مبادی آراء اهل المدینه الفاضله فارابی که ۳۴ فصل است در لیدن و رساله الثمره المرضیه و بعضی رسالات دیگر فارابی را هم چاپ و انتشار داده.

۱- عنتره بن شداد عیسی شاعر معروف دوره جاهلیت متوفی ۶۵۱ میلادی

۲- رسائل اخوان الصفاء رسائلی است که حقیقت مجموعه تعلیمات عالیہ عصری بوده و بفهم عوام نوشته شده و آیهات علوم دستور و علوم دینی که جملاً پنجاه و یک رساله بوده. ۱۳ رساله در ریاضی و منطق و هیئت و جغرافی و موسیقی و حرف و صنایع و اخلاق و غیره، ۱۷ رساله در طبیعیات و اساطیرات و ده رساله راجع به روانشناسی و یازده رساله در الهیات.

۳- اخوان الصفا هیئت پنجگونی در قرن چهارم که قائد اصلاحات بودند؛ محمد بن معشر یا نصر - بستی معروف بالمقدسی - ابوالحسن علی بن هارون زنجانی - ابواحمد مهرجانی - الموفی - زید بن رفاعه.

۴- ثمالی ابومنصور عبدالملک بن محمد بن اسمعیل نیشابوری متولد ۳۵۰ متوفی ۴۲۹

۵- متنبی ابوالطیب احمد بن حسین حنفی کوفی شاعر متوفی در ۳۵۴

۶- سیف الدوله ابوالحسن علی بن عبدالله بن حمدان صاحب حلب متولد ۳۰۳ و متوفی ۳۵۲

۷- فارابی - محمد بن محمد بن طرخان بن اوزلغ فیلسوف اسلامی و معلم ثانی متوفی ۳۳۹ که حدود هشتاد سال زندگانی نموده، اومؤلفات ارسطو را شرح نموده و در اثر آن ملقب به معلم ثانی شده از جمله کتاب المقولات والمبارزه و القیاس و البرهان و الجدل و المناظره و الشعر او را که منطق از آنها تألیف میشود شرح کرده و کتاب ایساغوجی فرفوریهوس را نیز شرح نمود و کتاب النفس اسکندر فردوسی را با کتاب الاثار الملویه و السماء و العالم ارسطو و کتاب المجسطی بطلمیوس را در جغرافیا شرح کرده.

دیولافوا - V. Dieulafoy

استاد خاورشناس و عالم آثاری صاحب کتاب « ایران و گلده و شوش » (۱) است که مربوط بآثار تاریخی ایران و گلده و شوش میباشد که او در این حدود تحقیقات و کنجکاووی زیاد نموده این کتاب را در نواحی مذکور نگاشته و سال ۱۸۸۷ در پاریس بطبع رسانیده و از خاورشناسان اواخر قرن نوزدهم است.

دیورانند - مارتیمیر - Dieurang - Mortimer

دانشمند ایران شناس که کتابی در شرح حال و تاریخ و گزارش نادر شاه افشار بانگلیسی نگاشته و کتاب او را دانشمند ایرانی سید محمدعلی داعی الاسلام مقیم هندوستان بفارسی ترجمه نموده و سال ۱۳۳۲ هجری قمری ترجمه او در هند بطبع رسیده.

دیز - ارنست - Diez - Ernest

نویسنده مؤلف و آگاه بمآثر شرق ساکن واشنگتن آمریکا که در انجمن مشاوره «مؤسسه قرائتی» امریکا عضو خاورشناس شناخته شده و از آنها است که برای دعوت جشن فردوسی معرفی گردیده.

دسن - D' Ohsson

خاورشناس نویسنده تاریخ مغول که نسبت بمغول و تاریخ آنها مطالعاتی زیاد نموده و کتابی در تاریخ مغول ترتیب داده که در ۱۸۴۲ یکبار بطبع رسیده و مجدداً نیز در ۱۸۳۵ در هلند قدری مبسوطتر چاپ شده.

دمبای - F. Dombay

فرانسوا دمبای اطریشی خاورشناس معروف که از طرف دولت اطریش روزگار خود را بمأموریت خارجی گذرانده، سپس در دربار وین عنوان مترجمی یافته، آثار و مؤلفاتی نگاشته و زبان فارسی و عربی و ترکی را فرا گرفته از اوست :
کتاب فلسفه ایران و عرب و ترک که در ۱۷۹۷ بچاپ رسیده صرف و نحو دستور زبان فارسی که در ۱۸۰۴ چاپ شده. ولادت او در ۱۷۵۶ و فاتهش در ۱۸۱۰ بوده.

دونالد سن Donaldson - D. W.

خاورشناس دوره اخیر اصل نام او دوايت دونالدسن و دانشمندی متبع بشماررفته و کتاب «مذهب شیعه» را نوشته.

کتاب او بدستیاری لوزاک و همکاران او چاپ شده و این کتاب نفیس بزبان انگلیسی است، مؤلف گزارش آغاز پیدایش اسلام و ظهور شیعه و شیوع ایشان در این سرزمین و اهمیت واقعه کربلا نزد شیعه و تقدس آن مکان بین شیعه با مطالبی که سیاحان و مورخین اروپائی از کربلا و ظهور خلافت خاندان بنی عباس و قیام منصور و انقی (۱) و گزارش حضرت امام جعفر صادق ع (۲) و ابوحنیفه (۳) را در این کتاب شرح داده، شمه از تاریخ «مدینه منوره» بآن ضمیمه شده.

خلاصه آنکه کتاب مذکور تراجم ائمه شیعه و پیدایش این مذهب در ایران و حوادث جاریه را گزارش داده و ضمناً تفصیلی از ائمه طاهرین و عصمت و پاکدامنی ایشان و معصومیت پیغمبران و شفاعت آنها نگاشته :

مجله الهلال در شماره اوت ۱۹۳۴ ص ۱۴۱۶ نام و خلاصه محتویات کتاب او را شرح داده

دوزی Dozy

خاورشناس معروف هلندی که بیشتر روزگار خود را در اندلس گذرانده و در تاریخ و ادبیات آنجا کتبی مهمه و مفید تألیف نموده و در دانشگاه لیدن استاد زبان عربی شده، محل ولادت او در لیدن بوده و در آنجا هم وفات نموده (۱۸۸۳ میلادی).

دوزی در تألیف کتب و طبع و نشر زحمات زیادی را متحمل و خدماتی را انجام داده، از جمله کتاب تاریخ دول اسلامی را بفرانسه نوشته و کتابی در ادبیات اندلس نگاشته و (فرهنگی) عربی ترتیب داده که آنرا بقاموس عربی پیوسته و در این کتاب الفاظی از عربی که در قاموس وارد نشده ایراد نموده و کتاب او دو جلد مفصل است.

دوزی تقویم ۹۶۱ میلادی تاریخ قرطبه منسوب به عریب بن سعد قرطبی (۴) را سال ۱۸۷۳ در لیدن طبع نموده، جزء کتاب العرب فی دولة العبادیین او در لیدن بطبع رسیده.

۱- منصور و انقی - ابی جعفر خلیفه بنی عباس که در ۱۳۶ بخلاف رسیده ولادت او ۹۵ و در ۱۵۸ هجری وفات نموده.

۲- حضرت امام جعفر صادق متولد ۸۳ متوفی در ۱۴۸ هجری رئیس مذهب حقه جعفری و امام ششم

۳- ابوحنیفه - کوفی نعمان بن ثابت ثیمی متولد ۸۰ متوفی ۱۵۰ رئیس مذهب حنفی

۴- عرب بن سعد از اهل قرطبه و از علمای نجوم بوده و در حدود ۹۶۰ میلادی میزیسته.

این خاورشناس کتاب تاریخ ابن زیان (۱) و تاریخ المعجبه مراکشی (۲) و دو جلد اول و دوم بیان المغرب فی اخبار ملوک الاندلس و المغرب « ابن العذاری (۳) » را از ۱۸۴۸ تا ۱۸۴۹ در لیدن بعنوان *Histoire de l' Afrique et de l' Espagne* و نیز از کتاب (المغرب) جنگهای نرماندی را درج ۲ طبع دوم ترجمه کرده و جغرافیای ادیسی و غیره را منتشر نموده. ولادت او در ۱۸۲۰ و فاتهش در ۱۸۸۳ بوده - در تاریخ آداب اللغه و معجم المطبوعات (ص ۸۹۳) و موارد دیگر ترجمه و نام او بسطور است.

درینک واتر Drinkwater - M. J.

مستر جان درینک واتر فرزند البرت دون درینک واتر، شاعر معروف و خاورشناس انگلیسی است که ولادت او در سال ۱۸۸۲ م روی داده و تحصیلات خود را در مدارس عالییه اکسفرد و غیره تمام کرده و از جمله خاورشناسانی است که در جشن فردوسی شرکت نموده و در ۱۳۱۳ به تهران آمده عنوان نمایندگی ادبیات انگلیسی را از طرف دولت متبوعه خود داشته و در تمام جزیره و نقاط انگلیسی زبان مشهور است و در اثر این اشتهاار دولت انگلیس او را بنمایندهگی معرفی کرده و بایران فرستاده.

درینک واتر در نظم و ادبیات مقامی ارجمند دارد و اشعار او در مجموعه های مختلف مکرر بچاپ رسیده و از زبردست ترین دارم نویسان انگلستان شمرده شده، قطعات او را در لیدن و غیره به نمایش میگذارند و در اغلب کشورهای بزرگ دنیا و دارالفنون های مهمه کنفرانس های ادبی و سخنرانیهای مفید در ادبیات انگلیسی ایراد نموده و قطعاتی عمده کرده و طرفدار صلح دنیا بوده و از دارالفنون بیرمنگام گواهینامه دکتر گرفته « در بنگاه ادبیات دولتی استاد شعر و ادب بوده و در این دوفن تدریس نموده بعلاوه ریاست انجمن های متعددی را عهده دار شده و از دول ایتالیا و یونان نشانهای علمی با اعطای گردیده و در نشر نویسی زیاده توانا و در صنایع مستظرفه تخصصی بسزا دارد.

درینک واتر در مجامع ادبی اروپا و امریکا معروفیتی تمام پیدا نموده.

در انجمن جشن فردوسی اشعاری بنام او بزبان انگلیسی انشاء و قرائت نموده. آقای *ملك الشعراء بهارا (۴)* ترجمه آن اشعار را در بحر متقارب بنظم آورده و قسمت مطلع آن

۱- ابن زیان یکی از نویسندگان و مورخین مغرب است و از شاهان بنی عبدالواژ بوده (۷۸۸-۷۵۲).

۲- مراکشی عبدالواحد مورخ صاحب کتاب المعجب.

۳- ابن العذاری - ابو عبدالله یا ابن العباس محمد مراکشی نابینه از آخر قرن هفتم هجری صاحب کتاب بیان المغرب و تاریخ المشرق است.

۴- ملك الشعراء محمد تقی بهار فرزند میرزا محمد کاظم صبوری کاشانی متولد ۱۲۴۳ قمری در مشهد خراسان

ادبیات ذیل است.

بلرزید از آن برجهای سیاه
مگر بگذرد زان بروج بلند
دگر باره از این شب تابناک
زروزن در آید بمشگوی تو
سوی کشور داستانها شدم

بمستطنیه بتایید مساه
زقرن الذهب ساخت سیمین کمند
نگارآنکه کن که این مرز پاک
پیامی ز من آورد سوی تو
ز غوغای مقرب بتنگ آمدم

(الخ)

درینک واتر ضمن ورقه‌ایکه ترجمه حال خود را نگاشته و بوزارت معارف فرستاده
نام خود و خانوادگیش را «ژان درینک واتر» فرزند «آلبرت ادوین درینک واتر»

Albert Edwin Drinkwater

معرفی کرده ولادت خود را در ۱۸۸۲ در لندن نوشته، ضمناً مینگارد که تحصیلات او در
مدرسه عالی (High School) اکسفرد انگلستان انجام گرفته و بعد از فراغت تحصیل
همواره کار عمده او تصنیف و تالیف بوده.

آثار نثری درینک واتر تاریخ زندگانی بسایرن و غیره و کلزپکن و سومر هووه
بنظم میباشد.

درینک واتر مقالاتی درباره ساختن شعر بفارسی دارد که در مجله روزگار نو ج ۲
شماره ۳ نگاشته شده است.

دوبزو Dubesux

از ایران شناسانی است که در قرن نوزدهم بوده و کتاب La Perse را نوشته
که محتوی گزارش و شرح احوال سلاطین صفویه و غیره است.

کتاب نامبرده در پاریس سال ۱۸۴۱ بچاپ رسیده دائرالمعارف اسلامی لیدن ازوی
نامبرده.

دوبرون Dubrovin

استاد مورخ ایران شناس که تاریخ جنگ ایران و روس قفقاز گرجستان را نگاشته

و کتاب او بعنوان :

Hist. de la Guerre et de la Domination Russe dans la Caucasia

در سن پترزبورگ سال ۱۸۷۱ بطبع رسیده.

دوگا Dugat

دانشمند مورخ که کتاب «تاریخ خاورشناسان اروپا» را تألیف و تدوین نموده در پاریس ضمن دو مجلد از ۱۸۶۸ تا ۱۸۷۰ بطبع رسانیده.

دوپلکس Dupleix - J. F. M.

ژرف فرانسوا مارکی که در قرن هفدهم برای تسخیر هندوستان از طرف فرانسه بشرق آمده و از جانب آندولت بفرمانداری قسمتی از کشور پهناور هند برقرار شده، از اوضاع هندوستان آگهی یافته با نهایت پایداری و متانت مقداری مهم از آن زرخیز را گرفته ولی از بی‌مبالاتی و عدم مراقبت دولت فرانسه و نامساعدتی که باوشده دچار رقابت انگلیس گردیده، در نتیجه روابطی که در تجارت یافته با تجارتخانه مهمی که در هند داشت بسیج جنگی و غیره و همه را بواسطه این رقابت و ناموافقتی کمپانی انگلیس از دست داده و در ۱۷۶۳ بذلت و سختی بدرود زندگانی نموده.

دوپره Dupré

یکی از مأمورین انگلیس است که در ۱۸۸۸ در استان فارس ایران بوده و مدتی در آنحدود اقامت داشته و از اوضاع و عادات و رسوم مردم فارس اطلاعاتی پیدانموده و روی آن کتابی بقلم خود نگاشته و بطبع رسانیده.

دویونداک Duyvendak

خاورشناس مورخ آثار کنفوسیوس که تاریخ کنفوسیوس را نگاشته و در ۱۹۳۰ چاپ نموده و کتاب دیاری (۱) در جنگ بوکسرا (۲) را ترجمه کرده. دویونداک مجله بکمک پل پلیو (۳) رئیس انجمن آثار ایران در پاریس در قسمت

—۱ Diary

—۲ Boxers'troubles (جنگ چین که شش دولت در آن شرکت نموده‌اند)

—۳ Paul Pelliot

[۱۲۹] DV

تاریخ و زبان و جغرافیا و مردم شناسی و صنایع آسیای شرقی ترتیب و نشر داده و از خاورشناسان معاصر است که در فهرست کتابخانه بریل نام و صورت و آثار او درج گردیده.

Dvorak دورجک

از خاورشناسان معروف است که جزو کنگره مستشرقین ضمن کنگره راجع به ادبی فراس شاعر اسلامی و اشعار او تحت این عنوان بیاناتی داشته

Der Arabische Dichter Abu Feras und Seine Poesie

E

ایست ویک Eastwick - E. B.

یکی از خاورشناسان است که کتاب گلستان سعدی را با فرهنگ لغت در هر تفورد سال ۱۸۵۰ میلادی بچاپ رسانیده. چنانکه شبلی در شعر العجم خود متعرض است.

ادوارد شاون Edouard Chavannes

از خاورشناسان معاصر است که کاتالگ کتابفروشی بریل (۱) عکس و نام و آثار او درج گردیده و از دانشمندان است. از جمله آثار او دوره دوازده گانه سالهای ترکی است که در خصوص آن شرح نگاشته. این خاورشناس در دعیمین کنگره مستشرقین شرکت نموده و مقالاتی در ضمن نشریات کنگره راجع به شرق انتشار داده.

الیس Ellis

خاورشناس و شناسنده کتب خطی اسلامی است که کتابهای مخطوط عربی بایگانی شده موزه بریتانیا لندن را از ۱۸۹۴ تا ۱۹۰۲ جمع و فهرست نموده و طبع کرده.

اماری Emari

دانشمند متتبع در کتب و آثار علمی و ادبی اسلامی که اسامی کتب عربی را از زمان مسعودی صاحب مروج الذهب (اوایل قرن چهارم هجری) تا زمان حاجی خلیفه چلبی (۱) صاحب کشف الظنون (اواسط قرن یازدهم هجری) از تاریخ جزیره صقلیه (سیسیل) جمع آوری نموده و ضمن هشتصد صفحه درلپزیک چاپ نموده (۱۸۵۶) فهرست او متضمن اعلام و اسامی کتبی است که نویسنده مزبور گرفته و بزبان ایتالیائی مقدمه بر آن نوشته. مجموعه مزبور دارای دو ذیل کوچک است که یکی در ۱۸۷۵ و دیگری در ۱۸۸۷ م درلپزیک طبع شده. اماری خاورشناس قرن نوزدهم بوده.

انگلمان Engelmann

خاورشناس آلمانی متولد درلپزیک خدمتگذار بعالم ادب و معارف شرق که دیوان حادره مازنی یا حویدره شاعر عرب دوره جاهلیت قطبة بن (۲) اوس را با شرح یزیدی و ترجمه لاتین درلیدن بطبع رسانیده. تولد او ۱۸۴۳ فوت او در برلن ۱۹۰۹ بوده.

اردمن - فرانسیسکوس Erdmann - Franciscus

خاورشناس قرن نوزدهم که کتاب المقنع من اخبار الملوك والخلفاء و ولاية مكة الشرفاء مؤلفه تقی الدین فارسی (۳) که گزارش دوره خلفای عباسی در آن نگاشته شده و در قازان روسیه سال ۱۸۲۲ بچاپ رسانیده.

اٲه Ethé

۱۸۷۵-۱۸۷۸

خاورشناس او آخر قرن نوزدهم و دانشمند ادب دوست که کتابی در دو جلد بنام :

Grundriss der Iran Philologie

نوشته و در دائرة المعارف اسلامی لیدن نام آن مکرر ذکر شده و ۹۲ رباعی از شیخ ابوسعید ابوالخیر (۴) را بنظم آلمانی ترجمه و چاپ نموده (۱۸۷۵-۱۸۷۸).

-
- ۱- حاجی خلیفه مصطفی بن عبدالله چلبی صاحب کتاب کشف الظنون متولد ۱۰۰۴ متوفی ۱۰۶۷ .
 - ۲- قطبة بن اوس بن محسن بن تغلبه بن نزار شاعر عرب جاهلی است.
 - ۳- تقی الدین فارسی - محمد بن شهاب الدین احمد بن علی فارسی متولد ۷۷۵ متوفی ۸۳۳ .
 - ۴- ابوسعید ابوالخیر حواجه ابوسعید خدری بن ابوالخیر متوفی سال ۲۴۰ هجری .

اته راجع به ازرقی (۱) شاعر تحقیقاتی نموده و نیز بسیاری از ادباء و شعرا و عرفا را نام برده و ترجمه نوشته.

ایوان - مورگان Evan - Morgan

از خاورشناسانی است که در قسمت زبان چینی کار کرده و اصطلاحات جدید چینی را جمع آوری نموده، به زبان انگلیسی ترجمه و نقل کرده و بعد از طبقه بندی با مقدمه و فهرست در ۱۹۳۲ بچاپ رسانیده.

ایوالد Ewald

خاورشناس معاصر که خدماتی مهم بمعارف شرق نموده و کتبی را طبع و نشر داده منجمله کتاب فتوح الجزیره و اقدی (۲) را در غوطا بچاپ رسانیده.

۱- ازرقی زین الدین اسمعیل وراق شاعر متوفی سال ۵۲۶ یا ۲۷ است.

۲- واقدی محمد عربین واقد صاحب تاریخ فتوح و مغازی، متوفی در ۲۰۷ هجری قمری است.

F

فانیان Fagnan

خاورشناسی است که زبان عربی را خوب میدانسته و در آثار علمای اسلامی مطالعاتی زیاد نموده و کتاب المعجب عبدالواحد مراکشی مورخ را ترجمه کرده، دوزی ترجمه او را بطبع رسانده (دائرة المعارف اسلامی لیدن «۲۱۴ ج ۱»)
فانیان کتاب الخراج ابویوسف یعقوب را بعنوان :

Le Livre de l'Impôt Foncier

ترجمه نموده و در ۱۹۲۱ آنرا بچاپ رسانیده . فانیان در دائرة المعارف اسلامی می نویسد کتاب البیان المغرب فی اخبار المغرب ابن عذاری (۱) مراکشی را در دو جلد ترجمه کرده و این کتاب بنام Histoire de l'Afrique et de l'Espagne میباشد. و کتاب الرسالة که خلاصه فقه مالکی است و از جمله آثار ابی زید (۲) قیروانی بشمار میرود با ترجمه فرانسه در پاریس سال ۱۹۱۴ بچاپ رسانیده و آنرا بنام :
La Risala de Kayrawani در آورده .

۱- ابن عذاری ابوعبدالله محمد مراکشی مورخ اسلامی است که در حدود قرن هفتم هجری بوده.
۲- ابن ابی زید ابومحمد عبدالله بن ابی زید عبدالرحمن قیروانی متولد ۳۱۰ و متوفی ۳۸۶ است که از فقهای مالکی بوده و در نظم و نثر دست داشته و صاحب الرسالة و مجموعه احادیث و قصیده فی مدح النبی است.

فاندیک - Ed. Fendique

ادوارد فاندیک فرزند دکتر کرنیلیوس فاندیک است که چندی در قاهره بوده و از شرق شناسان و خدمتگذاران بمعارف و علوم اسلامی است. مشارالیه کتاب اکتفاءالتنوع بماهو مطبوع را با تصحیح سید محمد بیلاوی تألیف و طبع نموده و تاریخ عرب و ادبیات آن را بدستیاری و همراهی فیلیپس تألیف کرده و در ۱۳۱۰ بطبع رسانیده.

فاندیک قسمتی از توارت را ترجمه نموده که ماقبل آنرا یکی از مبشرین آمریکائی موسوم به اسمیت در آن اقدام کرده و پس از اتمام فاندیک برای طبع آن با تازونی رفته و رصد خانه در جامعه آمریکائی ترتیب داده و مجله هفتگی یا والنشر الاسبوعیه را تأسیس و منتشر نموده و از اوست کتاب دواءالظما (چاره تشنگی) مجاسن قبةالزرقاء و کتاب اصول پاتولوژی داخلی و اصول علم هیئت و انساب در لگاریتم و کتاب بزوغ النور علی ابن حور و تاریخ اسلام در قرن ۱۶ و کتاب النقش فی الحجر در ۱۸ جزء در مبادی علوم و مؤلفاتی دیگر که صاحب معجم المطبوعات (ص ۱۴۶۳) تفصیل آنرا نگاشته.

بیوگرافی زیر از کتاب زندگانی او خلاصه میگردد :

فاندیک استاد ریاضی دان - طبیعی دان - پزشک - فیلسوف - معلم - منجم - مترجم - خاورشناس - گیاه شناس بوده و از نویسندگان اهدت. او در ۱۸۱۸ در کوندرهوک نزدیک نیویورک متولد شده و پدر و مادرش هلندی بودند که به امریکا رفتند. او از کودکی خیلی باهوش و در میان همدرسان خود مزایائی را داشته و پدرش طبیب ده بوده، ولی نمی توانست کاملاً از عهده مخارج تحصیل فرزند خود برآید و فاندیک کتابهای درسی خود را اغلب بخط خود می نوشت، سپس یکی از پزشکان آن ده فاندیک را خواست که بخرج خود بدانشگاه فیلادلفی بفرستد لکن فاندیک را در مطب خود بکارگماشت و او را کمک می نمود و درس هم میخواند و بدین ترتیب علوم لازمه را فرا گرفته و خیلی علاقه داشت که بدانشگاه برود اما مدرک تحصیلی آنجا را نداشت و سنش هم ۱۶ سال بود. بدینجهت پزشک او را بمدرسه جفرسون فرستاده و بعدها که توانست او را بدانشگاه پزشکی فیلادلفی روانه نمود تا اینکه آنجا در سن ۲۳ سالگی تصدیق دکترای طب را گرفت. او بواسطه عشق و علاقه ای که بشرق و علوم آثار قدیم شرقی داشت در ۱۸۴۰ با هیئت اعزامی خاورشناسان آمریکا بشرق آمده بیروت سفر کرد و در آنجا جانشین پزشکی آمریکائی بنام دکتر اسادرح شد که در ۱۸۳۵ وفات نموده بود و بعد از چندی به بیت المقدس رفت، مالی که محمد علی قیام کرده و پسرش ابراهیم پاشا را بفتح شام فرستاد. او نزد بستانی درس عربی خواندم

و با اودریک جا هم منزل بودند، بعد از فوت بستانی اونزد استاد دیگری رفته درس عربی را ادامه داد. سپس شیخ یوسف امیر ازهری را شناخته و در نزد او عربی را تکمیل کرده و توانست که عربی را ترجمه نماید و از کتب علمی استفاده کند. بعضی عقیده دارند که او اول کسی است از آمریکائی‌ها که زبان عربی را فرا گرفته. او تا پائیز ۱۸۴۴ در بیروت بوده و بعد به عتبات رفته و در آنجا با دختر کنسول انگلیس زناشوئی کرده و بعد درده عیبه آموزشی دایر کرده و عده‌ای شاگرد در آنجا گرد آورد. او بتألیف کتب کلاسیک در علوم که عربی نوشته نشده بود مبادرت کرد. جغرافیا - مثلثات - زمین شناسی - جبر و مقابله - هندسه و طبیعیات و غیره را نوشته. او شش سال در صیدا با دوست خود دکتر تامسون مشغول تألیف و طبابت و سخنرانی و ارشاد بوده و در ۱۸۵۷ تورات را ترجمه کرده و همیشه مشغول مطالعات آثار و تمدن شرق بوده، و در ۱۸۶۵ از صیدا به نیویورک رفته و از خاورشناسان آمریکا بشمار آمده. در ۱۸۶۷ باز به بیروت آمده با یوحنا المدرسه الکلیه الطبیه را در آنجا دائر و به ریاضی و طبیعی و طب خدماتی نموده.

فاندیک در نجوم استاد بود و در آن رساله نوشته و رصدخانه کوچکی در دانشکده ترتیب داده بود که بعداً شهرت یافت. او در آخر شروع بمطالعه و ترجمه کرده و کتابی بزرگ در معالجه نوشت و کتابی هم در تشخیص طبیعی و علوم، رساله‌ای در شیمی و نجوم و مثلثات و ریاضی نوشته و کتابی در امراض جسم و خطوط دارد. او در اواخر زندگی مدرسه را ترک کرده و در خانه نشسته و بتألیف و تصنیف و معالجات مردم پرداخته و در همانوقت هم از او جمعی استفاده علمی می نمودند. در ۱۸۷۷ که شاه برزیل ببلاد شام رفت رصدخانه او را دید و بخانه فاندیک وارد شد و از دیدار و کار او بهره‌مند شد. این استاد ۵۵ سال در میان مدارس زیست و در کرسیهای خطابه و بیمارستانها و مطب و رصدخانه بافاده و معالجه گذارند و تا آخر عمر تصنیف و تألیف میکرد.

او در ۱۳ نوامبر ۱۸۹۶ در بیروت وفات نموده و بعد مجسمه او را از سنگ مرمر ساخته و در بیمارستان سوریه نصب کردند و کتابی بزرگ در شرح حال او نوشته شد.

فیتزجرالد - ادوارد Fitzgerald - Edward

خاورشناس دانشمند که بسیاری از آثار بزرگان اسلام را دیده، کتب و آثار محمد بن زکریای رازی را تحت مطالعه آورده و مقداری از آن را ترجمه نموده و چاپ کرده و مواردی عدیده در دائرة المعارف اسلامی لیدن بنگارش وی استناد شده.

دانشمند مذکور این رباعی را که به خیام نسبت داده‌اند ترجمه نموده.

از قعر گل سیاه تا اوج زحل
بیرون جستم ز قید هر مکر و حیل
کردم همه مشکلات گیتی را حل
هر بند گشاده شد بجز بند اجل

یکی از مجلات معروف فارسی که در لندن بچاپ میرسد (۱) درباره فیتزجرالد مقاله مبسوطی نوشته . از مفاد مقاله چنین برمیآید که زندگانی این خاورشناس بزرگ و عاشق و فریفته خیام (شاعر و فیلسوف نیشابوری ما) در حدود ۷ سال از ۱۸۰۹ تا ۱۸۸۳ بوده و او داری ذوقی سرشار و همواره مایل به مطالعه در اسرار طبیعت شده و او را عشق و علاقه مفرطی بخواندن شرح حال نرون و متلذذ گردیدن از لطف و ظرافت بهار بوده و بعالم طبیعت شیفتگی زیاد داشته .

فیتزجرالد در بهار سال ۱۸۳۹ به رفیق خودش «جان آلن» چیزی نوشته و میگوید: در این هنگام که سی سال از عمر او گذشته، عزلت گزیده و تنها بوده و از پدر و مادر و دو لتمدش ثروتی باو رسیده و عمر را بر احوت میگذراند. او در گوشه خلوت عمر خود را به خواندن و قدری به نقاشی میگذراند و چنانچه نوشته اند زندگانی او نظم و ترتیبی نداشته و مانند «رایین سن کروسو» در عزلت و تنهایی روزگار می گذرانده و نامه های او مشحون است از اوصاف دهات و باغات و دشتهای انگلستان .

فیتزجرالد برای دیدن دوستان و خرید کتاب و پرده های نقاشی و رفتن به نمایشات بلندن می آمده ولیکن از هیاهوی آنجا خوش نبوده و زندگانی در آنجا دوست نمی داشت. بدوست خود مینویسد: « لندن شخصیت همه را از میان میبرد و آن را بیک نوع زرنگی تبدیل میکند » . از اینجهت او عاشق زندگی در دهات و خانه وسیع خود در «وودبریج» (Woodbridge) بوده و با کتب و حیوانات اهلی و نوکرها و دهقانان روزگار می گذرانده . او را کتاب اشعاری است که برای همیشه خواهد ماند. اشعاری خوب دارد و نثر او هم عالی بوده و ترجمه هائی از فارسی و یونانی به اسلوب خوب و بدیع دارد و او را با دوستان و رفقاییش تا آخرین ایام زندگانی نامه نگاری بوده و نوشتجاتی روان و شیرین و دلپذیر دارد. در نوشتجات از «تینسن» و «کارلایل» و «تکری» (Thackeray) که از جمله دوستان وی بودند وصف کرده و عظمت آنها را تذکار نموده.

زندگانی فیتزجرالد در تنهایی و عزلت بکتاب خوانی و نامه نویسی می گذشته و نامه های او در ادبیات انگلیسی مشهور است. او هر قدر پیرتر شده برغم و غصه اش افزوده و زندگانی وی بیشتر تاریک گردیده و مرگ دوستان از برای او که شخصی حساس بود بی

اندازه لطمه میزد.

دوستان و نزدیکان این مرد از ۱۸۵۷ تا ۱۸۸۲ (در ۲۵ سال) وفات یافتند . در ۱۸۸۳ هم فیتزجرالد که پیری گوشه‌گیر و پژمرده دل بود وفات نمود « زندگانی بعد از ۷۴ سالگی ارزشی ندارد » . چنانکه نوشته‌اند این کلمات بر سنگ قبر او نقش شده : « آنکه ما را آفریده خداست نه خود ما » .

اظهار علاقه و تمایل او به خیام : فیتزجرالد که در دوره غم و اندوه خود به اشعار عمر خیام توجه نموده و قسمت عمده کتاب خویش را تهیه کرده ، زیاد عاشق و شیفته خیام بوده و طبع او در ترجمه اشعار وی به انگلیسی متناسب بود. او را نامه‌هایی به « کاول » Cowell است که او را به اسرار شعر فارسی و تصوف آشنا نموده و مطالبی مفیده را محتوی است : « برای من تفریحی است که با این ایرانیان آزادانه سروکار داشته باشم... مقصودم نه رومی است که با آثار او کمی آشنائی دارم و نه حافظ که بهترین اشعارش بترجمه در نمی‌آید چرا که وی در انتخاب کلمات خوش‌آهنگ از همه برتر است . کلام حافظ و خیام سخن درست و مثل زر خالص است . افسوس که در دنیا فلسفه خیام هرگز بر خطا نخواهد بود . »

فیتزجرالد قصه سلمان و ابسال جامی و منطق الطیر عطار را هم از فارسی به انگلیسی ترجمه نموده و درباره آن اظهار عقیده کرده و گوید : « عقیده و فلسفه عطار بنظر من عقیده و فلسفه جامی و جلال‌الدین میباشد ولیکن منطق الطیر او هم مانند سلمان و ابسال این مزیت را دارد که بصورت قصه است. بعضی از قصه‌های عطار بسیار موافق طبع میباشد و از قصه‌های دیگران که من خوانده‌ام بهتر است . عطار شاید بقدر جامی قوه تصور و یا بقدر جلال‌الدین عمق نداشته باشد ولیکن شیوه‌اش ساده‌تر است » .

فیتزجرالد در ترجمه آثار این دو شاعر زحمتی زیاد کشیده ولی بهای زحمت او را درست ندانستند ولیکن ترجمه رباعیات خیام او موافق طبایع افتاد و اشعار خیام در خود او هم زیاد تأثیر نمود. او عمر خیام را زیاد دوست میداشته و بعقاید او تمایل بوده . او در نامه خود سال ۱۸۵۷ به « کاول » می‌نویسد : « حقیقت آنست که من عمر خیام را بیشتر از آن خود میدانم تا از آن شما . مگر نه او و من شبیه یکدیگریم . شما بهمه لطف و زیبایی گفتارش پی میبرید ولیکن از بعضی جهت مثل من همدرد او نیستید وقتی در بدفورد شیر بودم جز رباعیات خیام تقریباً هر کتاب دیگری را کنار گذاشتم . در چمن پوشیده از گل‌هایی که از نسیم لطیف می‌لرزد نتوانستم از خواندن رباعیات خیام خودداری کنم . ماه ژوئن با آخر رسیده و

از تمام شدن بهار خیام وار غمگینم. گلهای سرخ مانند گلهای سرخ ایران شگفته و پژمرده میگردد و من هنوز در گلدستون هستم و در کنار دریچه‌ای که بمنظره‌ای سبزتر و خرم‌تر از مناظر شما باز میشود رباعیات خیام را میخوانم.»

فیتزجرالد چنانکه می‌نویسد ترجمه رباعیات خیام را تهیه نموده و به مجله «فری زر» Fraser داده که درج نمایند ولیکن مدیر آن مجله در چاپ آن بواسطه بعضی مطالب خودداری کرده و آنگاه یکی از دوستان خود می‌نویسد در این صدد هستم رباعیات خیام را با چیزهایی که از آن حذف نموده بودم در پنجاه نسخه بچاپ برسانم، اما بعد از فیتزجرالد دیگران پی به اهمیت و لطف و زیبایی آن اشعار برده و در چاپ آن مبادرت نمودند.

دگر بار به «کاول» می‌نویسد من ترجمه عمر خیام را از «فری زر» پس گرفتم چون دیدم که او طالب آن نیست گویا جرأت انتشار آن را در مجله خود نیافته. باز پس از آن به «کاول» مینویسد: رباعیات خیام را برای شما فرستادم و نمی‌دانم چرا این چیزهایی را که خریدار ندارد چاپ میکنم و در این اوقات اشخاصی که من این کتابها را برای ایشان میفرستم کمتر می‌بینم. اما وقتی که شخصی نهایت کوشش خود را بکار برد و خاطر جمعی یافت که نتیجه زحمات او با آنکه به اعلی درجه کمال نرسیده و ممکن است از کار دیگران بهتر باشد، آنوقت دوست دارد که ثمره زحمات خود را بچاپ برساند و من گمان میکنم اشخاصی که مثل من در مورد ترجمه رنج برده‌اند بسیار کمند، اگرچه ترجمه من از جهت عبارت موافق با اصل نیست ولیکن اگر زنده نمودن مزایای اصلی در ترجمه ممکن نشود، معذالك میتوان با ابتکار خود به آن جانی داد که گفته‌اند: گنجشک زنده به از عقاب خشک شده و مرده است.

چنانکه می‌نویسد: ترجمه رباعیات فیتزجرالد وقتی که مورد قبول مجله «فری زر» نشد، نسخه خطی آنرا به اندازه یکسال نگاه داشته و بعد بطور خصوصی بچاپ رسانید و بعضی از نسخه‌های آنرا فیتزجرالد بدوستان خود داد و باقی آن از قرار جلدی پنج شیلینگ در بازار بفروش رسید ولیکن بعدها هر نسخه از آن به یک لیره و بیشتر قیمت پیدا کرد. قبر فیتزجرالد نزد کلیسای «بولج» واقع در «سفاک» میباشد.

فران Ferran

خاورشناس معروف فرانسوی که از اهل پاریس و از رجال فضل و کمال و دانشمندان معاصر بشمار آمده اهل دقت و تحقیق و صاحب تالیف و تصنیف است و خدماتی را در راه

طبع و تألیف و نشر بمعارف شرقی انجام داده و در مجمع علمی عربی دمشق هم عضویت دارد.

این دانشمند از پاریس نامه مشتمل بر تقدیر از این جانب درباره کتاب فرهنگ خاورشناسان (چاپ اول) نگاشته بود.

فران - گابریل Ferrand - Gabriel

مدیر روزنامه آسیائی Journal Asiatique و مدیر بزرگترین کتابخانه قدیمی ادبیات شرقی در پاریس است.

فریلی Ferilly - G.

خاورشناس و استاد آگاه بادیات ایران و هند که اصول ادبیات مذکور را در يك دوره جمع و در پاریس بطبع رسانده.

لدرن پروفیسور و کتابدار کتابخانه موزه لوور بکتاب مزبور مقدمه نوشته و چاپ آن باهتمام شارل سیمند انجام گرفته.

نگارنده قسمت ادبیات سانسکریت (هند) و ایران را بدست آورده و فعلا قسمت هند آن موجود است.

فوریه Fevrier - Dr.

دکتر فوریه طبیب مخصوص شاهی که در ۱۳۰۶ هجری قمری برای طبابت از فرنگ بایران آمده.

او در اول اوت ۱۸۸۹ بحضور شاه معرفی شده و در نوامبر ۱۸۹۲ از ایران بیرون رفته و در این مدت اقامت يك رشته آگاهی و اطلاعات از گزارش و اوضاع این کشور بدست آورده و شرح سفر و حضر مدت مزبور را با قسمتی از اخلاق و عادات مردم اینجا در کتابی بنام «سه سال در دربار ایران (۱)» نوشته و کتاب او در پاریس بطبع رسیده و نسخه آن در ایران زیاد است. این کتاب دارای گراورهای عده از رجال و اماکن ایران میباشد.

دکتر فوریه آزمایش پاندول فوکو (۱) را زیرگنبد ناتمام مدرسه سپهسالار (۲) در مقصوره مسجد وزیرگنبد مسجد شاه تهران در ۱۳۰۷ (ق) انجام داده.
نگارنده شرح این تجربه را در ضمن کتاب «تاریخ مدرسه سپهسالار» تألیف خود نگاشته است. ولادت و وفات دکتر مزبور و بقیه احوال او بدست نیامده.
دکتر فوریه در ردیف ایران شناسان است.

فیشر - Dr. Ficher

دکتر فیشر خاورشناس آلمانی که از دانشمندان معاصر است، فرهنگی عربی و آلمانی نوشته در این فرهنگ اصل هر لغت را تحقیق نموده و آغاز پیدایش آنرا با ادواری که معانی با لغت گذرانده تا اواسط دوره خلافت بنی عباس تعیین و برای هر معنی شاهی بنظم و نشر آورده.

فیشر در تدوین این فرهنگ از ۱۹۱۲ شروع نموده ولی جنگ بین المللی ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۸ او را مانع از انجام کار شده سپس که مجال یافت عمل خود را ادامه داده در ۱۹۳۶ نمونه این فرهنگ بهیئت فرهنگستان (آکادمی) آلمان تقدیم و بتسجیل فرهنگستان رسانده و در طبع آن موافقت شد.

فیشر اخیراً فرهنگ خود را برای چاپ بمصر فرستاده و آکادمی آلمان ماهی هفتاد لیره برای هزینه طبع آن جهت مؤلف اعانه قرار داده.
این خاورشناس دارای مؤلفات و آثار دیگری است ولسی نگارنده هنوز از گزارش زندگانی او بچیزی آگهی نیافته.

فلوتن - V. Flauton

مستشرق مشهور آلمانی نویسنده تاریخ شیعه و علل سقوط بنی امیه است که کتاب او را حسن ابراهیم حسن و محمود زکی ابراهیم عربی ترجمه نمودند، سپس دانشمند معظم آقای سید مرتضی هاشمی حائری آنرا بفارسی در آورده و در ۱۳۲۵ شمسی در تهران بچاپ رسانیده.

۱- فوکو Focault

۲- مدرسه سپهسالار - مدرسه و مسجد بزرگ معروف سپهسالار که از ابنیه عالیہ طهران و بنیاد آن از ۱۲۹۶ هجری قمری شروع و بانی آن مرحوم میرزا حسین خان سپهسالار قزوینی است و نگارنده این کتاب تاریخی مفصل در ترجمه حال بانی و وضع و تاریخ این آثار نگاشته و برای طبع حاضر نموده و آنرا تاریخ شصتساله مدرسه سپهسالار نام نهاده که در واقع شامل تمام گزارش اینمذمت و اصول جریان تحصیل قدیم و جدید آنجا بوده و حاوی ذکر قسمتی از نفایس کتب و محتویات کتابخانه این مدرسه میباشد.

فلايشر - H. L. Fleischer

هانری لبرشت فلايشر خاورشناس آلمانی که استاد بزرگ وشايسته زمان خود بوده، زبان شرقی را در پاریس نزد دسائی و کومین دپرسوال فرا گرفته و در دانشگاه لپزيك بجای روزل ملر خاورشناس مشغول کار شده ومدت پنجاه سال استاد دروس شرقی آلمان بوده وبا فرايتاگ همکاری ویاری نموده. او با دانشوران سوریه و شامات همواره مکاتبه مینموده و نگارش آنها را نشر داده، چندین مؤلفه در فنون شرقی و ادبیات اسلامی تألیف نموده و از آثار نثری او شروح و حواشی کتاب مرصداالاطلاع ابن عبدالحكيم (۱) و جزء ششم کتاب النجوم الزاهره ابن تغری بردی است.

فلايشر در درسدن ولپزيك وبرلن مقامی بلند یافته ومانند کاترميرو دسائی در علوم ودانش شرقی سرآمد خاورشناسان زمان خود شده وبیشتر از همه اهمیت واعتبار یافته و خدمات خود را همواره در مجله شرقی آلمان بمورد انتشار نهاده ومؤلفات شرقی او در حدود صد کتاب است وفهرست کتب خطی شرقی او در درسدن سال ۱۸۳۱ چاپ شده ومقالاتی زیاد عبری وطرز لهجه وگفتار آن نوشته که در مجلات آلمانی بطبع رسیده.

این خاورشناس کتاب تفسیر بیضاوی (۲) موسوم بانوارالتنزیل و اسرارالتأویل را در سه جلد با فهارس ابجدی بچاپ رسانده و کتاب مطلوب کل طالب فسی کلام علی بن ایطالب (ع) رشید وطواط (۳) را چاپ نموده و کتاب مفصل زمخشری را با قسمتی از کتاب الف ليله و ليله و جزئی از تاریخ ابی الفدا و کتاب عجایب المخلوقات قزوینی و کتاب اطواق الذهب زمخشری را با رساله معاتبه النفس در ۱۸۳۵ چاپ کرده.

فلوگل - G. A. Fluguel

گوستاوا لبرشت (۴) متولد ساکسونیا سال ۱۸۰۲ و متوفی ۱۸۷۰ خاورشناس مشهور آلمان و پروفیسور معروف که خدمات شرقی او زیاد است. این استاد ابتدا در لپزيك مقدمات زبان شرقی را نزد استادان فن خوانده سپس به وین رفته کتب خطی شرقی را تحت مطالعه آورده و از آنجا بمیهن خود برگشته چندی به تدریس بنگاههای دانشی گذرانده. در معجم المطبوعات مؤلفات ونشریات اونگاشته شده. فلوگل فهرست کتب خطی وین را در سه جلد

۱- ابن عبدالحكيم عبدالرحمن بن عبدالله قرشی مصری متوفی ۲۷۵.

۲- بیضاوی عبدالله بن عمر بن محمد بن علی فارسی صاحب کتاب تفسیر متوفی ۶۸۵

۳- رشید وطواط رشیدالدین محمد بن محمد صاحب کتاب حدائق السحر متوفی ۵۷۳

۴- Gustave Albrecht Flügel

نوشته و بدین عنوان Die Arab Pers M. Turk Hsszu Vien چاپ نموده
فلوگل کلام الله مجید را با کشف آیات و کلمات بنام « نجوم الفرقان فی فهرست القرآن »
بچاپ رسانیده و در ترتیب و نظم این عمل مقدس زحمتی زیاد کشیده. کتاب فهرست ابن الندیم
را در ۱۸۷۱ در لیدن و کتاب کشف الظنون حاجی خلیفه و کتاب المونس الوحید ثعالبی و
تعریفات جرجانی (۱) و نجوم الفرقان و تاج التراجم و طبقات الحنیفه ابن قطلوبغا (۲)
را هم چاپ و منتشر نموده (مجله المقتطف شماره ژوئن ۱۹۲۷ ص ۶۳۷)
این خاورشناس کتابی بعنوان :

Die Grammatischen Schulen der Araber

نوشته که قواعد صرف و نحو عربی را بیان نموده و چند صفحه راجع باحوال ابن جنی (۳)
نحوی نگاشته .

جرجی زیدان در آداب اللغة (ج ۴) ترجمه حال و خدمات او را شرح داده و فوات
او را در ۱۸۷۰ نوشته. فلوگل علاوه بر این دارای نگارش و آثاری است که از ادبیات
عربی و فارسی گرد آورده و مقالاتی زیاد در مجله های شرقی نگاشته و کتابی در تراجم
احوال نحویین بصره و کوفه دارد که سال ۱۸۶۲ در لپزیک بطبع رسیده و کتابی درباره
يعقوب بن اسحق کندی نوشته که سال ۱۸۵۷ در لپزیک بچاپ رسیده..
فلوگل کتاب الامالی ابن حاجب نحوی جمال الیدین را در برلن مورد نظر قرار داده.

Fonahn فونان

خاورشناس آلمانی که کتابی راجع «ماخذ طب ایرانی» نگاشته و بیشتر از چهارصد
کتاب فارسی که در طب ایرانی جمع و تألیف شده می شمارد و گوید که «نسخه آنها نزد من
موجود است» کتاب او سال ۱۰۹۱ لپزیک بطبع رسیده. فونان عشق و علاقه زیادی بمطالعه
و تحقیق این گونه هنر و فنون ایرانی داشته.

Fourlani فورلانی

از خاورشناسانی است که با همکار خود «والیو» Valios در کتاب شفاء ابوعلی

- ۱- ابوالعباس احمد بن محمد جرجانی شافعی قاضی صاحب کتاب الادباء و هلفه و تعریفات متوفی ۴۸۲
ممکن است که جرجانی صاحب تعریفات میرسید شریف جرجانی باشد که در ۸۱۶ وفات نموده.
- ۲- ابن قطلو بنا ابوالعدل زین الدین قاسم بن قطلوبغا سروانی است.
- ۳- ابن جنی ابوالفتح عثمان موصلی متولد ۲۰۰ هجری متوفی ۲۹۳

سینا مطالعات عمیقہ نموده و عقیدہ دارند کہ دکارت از روی عقیدہ و آراء او پارہ ای از عقاید خود را اتخاذ کرده.

فوی Foy

خاورشناس معروف کہ تحقیقات علمی زیاد در معارف شرق نموده و راجع بہ آذربایجان و زبان ترکی مطالبی نگاشته و کتابی در دو جلد ترتیب داده ولسی بواسطہ فوت مؤلف ناتمام مانده و تحت این عنوان است: Turk Vokalstadien «دائرة المعارف اسلامی (ص ۴۱ ج ۱) و دیگران از او نام برده اند.

فراہن Frahen - C. M.

کریستین فراہن رستوکی کہ در رستوک آلمان متولد شدہ (۱۸۷۲) و خاور شناس معروف آلمانی است، در شناختن سکہ های کهنہ شرقی تخصص تمام داشته و تصانیف و مؤلفاتی دارد کہ آنرا در حدود دوہست و چند کتاب شمرده اند و چندین کتاب از عربی و غیرہ چاپ کردہ کہ بیشتر آنها را بزبان لاتینی ترجمہ و نقل نموده و از ہمہ مهمتر رسالہ «ابن فضلان (۱)» است کہ راجع بروسیہ نگاشته.

فراہن مطالبی کہ در کتب عربی از قبائل روسیہ قدیم دیدہ بآن علاوہ نموده و کتاب «تعرفۃ الدھر فی عجایب البر و البحر» شمس الدین (۳) دمشقی را ترجمہ کردہ و پروفیسور «مہرن» بعد از وفات این مختصر را مقالہ نموده و مقالہ ابن الوردی را ہم از کتاب «خریدۃ العجائب» گرفتہ در مصر بچاپ رسانیدہ. وفات فراہن سال ۱۸۵۱ در پروس بودہ و از آثار او کتاب صقۃ بعض الدراہم راجع بمسکوکات دورہ سامانیان و آل بویہ و خط کوفی است کہ بخط نسخ درآمده و آنرا در قازان سال ۱۸۰۸ چاپ نموده.

فراونکل Frankel

این مرد استاد اصل لغات در دانشکدہ بارسلو بودہ و دکترای خود را از دانشکاہ امتراسبورگ با طرح آلمانی در موضوع عربی (لیدن ۱۸۷۸ م) گرفتہ و مصنفہ در اسلام و محمد نوشتہ (لیدن ۱۸۸۰ م) در مجلات بسیاری از تاریخ عرب در ادوار ایشان و نواحی حیات و زندگانی آنها نشر داده و فضیلت عمدہ او در کتابی است کہ در آن کلمات

۱- ابن فضلان احمد بن فضلان متوفی ۳۰۹

۲- شمس الدین دمشقی - ابو عبد اللہ احمد بن ابی طالب متولد ۶۵۴ متوفی ۷۲۷

عربی را بر لغات اروپائی تجدید نموده و سه رساله از جاحظ را با رساله ماوراء الطبیعه ابن رشد در سال ۱۸۴۸ در برلن نشر داده . نام و آثار او در المستشرقون صفحه ۱۶۴ مندرج است.

فریزر - B. J. Fraser

ایران شناس معروف انگلیسی و سیاح خاورشناس محقق که در اوایل قرن نوزدهم بوده .

فریزر در ۱۲۳۶ هجری قمری (۱۸۲۱ م) برای تحقیق قبر حکیم ابوالقاسم فردوسی بآرامگاه فعلی او رفته و مزار محقر کوچکی را که مختصر گنبدی داشته در آنجا مشاهده نموده .

این دانشمند نویسنده کتاب مسافرت در ایران تحت این عنوان است :

Travels and adv. in the Pers Prov. On the sav the
Bank of the Caspian sea

که سال ۱۸۶۲ در لیدن چاپ شده .

فریزر کتابی در تاریخ نادر شاه افشار (۱) و سلاطین هند نوشته که ناصر الملك همدانی (۲) آنرا ترجمه نموده و سال ۱۳۲۱ در طهران بچاپ رسیده .

فریزر چندی در اصفهان بوده و در جلفا در کلیسای وانک زیر گنبد کلیسا پاندولی آویخته و آزمایش قانون گالیله (۳) را نموده و عرض جغرافیائی اصفهان را استخراج کرده و از اوضاع مشهد خراسان و بنا و آثار آن نگاشته که صاحب کتاب مطلع الشمس برخی از نگارش آنرا اقتباس نموده .

فریمان - A. Freiman

الکساندر فریمان استاد شرق شناس روسی که نام وی الکساندر و نام خانوادگی او فریمان و پدرش ارنولد است .

این استاد سال ۱۸۷۹ در ورشو متولد شده و در دانشگاه پتروگراد (لنین گراد) در دانشکده زبان شرقی تحصیل نموده و پس از فراغت تحصیل ۱۹۰۳ در دارالفنون گیسن

۱- نادر شاه افشار پادشاه معروف ایران متولد ۱۱۰۱ و مقتول ۱۱۶۱

۲- ناصر الملك ابوالقاسم خان نایب السلطنه همدانی متولد ۱۲۷۲ قمری متوفی ۱۳۴۶ هجری .

۳- گالیله استاد معروف ریاضی (Galilée) متولد ۱۵۶۴ و متوفی ۱۶۴۲

آلمانی (۱) داخل شده در شعبه فلسفه تحصیل نموده و در ۱۹۰۶ این رشته را پایان رسانده پس از آن اموری را در خدمت دولتی و آزاد انجام داده که از آنجمله است.

استادی دانشگاه لنین گراد - عضویت دبیرخانه فرهنگستان روسیه.

فریمان دارای آثار و مؤلفاتی است که از آنها است :

پند نامه زرتشت تحت عنوان ذیل که سال ۱۹۰۶ در وین بزبان آلمانی طبع شده

Pandnamaki Zartost (Pahlavi), Wien (۱۹۰۶)

کتاب راجع بشاهنامه فردوسی که بزبان لهستانی نوشته و ۱۰۹۳ در ورشو بچاپ رسیده - ترجمه بیژن و منیژه بزبان لهستانی و کتاب لغت و استیش روسی آلمانی:

Ossetich Russich - Deutsch Woerterbuch

این کتاب در سه قسمت بطبع رسیده ، ۱۹۲۷-۱۹۳۲-۱۹۳۴ ترجمه و آثار دیگران

بعنوان : **Srchname Wista (۱۹۰۴)**

فریمان قسمتی نثر بزبان روسی در ۱۹۲۴ نگاشته و اخیراً استاد تاریخ و زبان

ایرانی و زبان پهلوی در دانشگاه لنین گراد شده و فرهنگی بزبان پهلوی ترتیب داده .

Fresnel فرسنل

شرق شناس مشهور که ۱۷۹۵ تولد یافته و در ۱۸۵۲ وفات نموده و از اشخاصی است که بیشتر اوقات خود را صرف تاریخ اعراب دوره جاهلیت کرده و مقالاتی زیاد در مجله آسیا و غیره نوشته و انتشار داده.

Freytag - G. W. فرایتاک

ژرژ ویلهلم فرایتاک خاورشناس معروف آلمانی که در فرا گرفتن زبان شرقی سعی و کوشش زیاد نموده و این زبان را در پاریس خدمت سیلوستردسای معروف آموخته و دارای اطلاعات زیاد بوده .

فرایتاک از دارالفنون بن در ۱۸۱۹ فارغ التحصیل شده و مشغول تألیفات عربی و ادبیات اسلامی گردیده، کتابی بزبان آلمانی در زبان و لغت عربی دوره جاهلیت و اسلام در ۱۸۶۹ تألیف و بنام : **Parts. der Arabe : Freytag verskunst** چاپ نموده و فرهنگی بهربی و لاتین در چهار جلد نگاشته که ضمن آن منتخبات و مختاراتی

از صحاح وقاموس وغيره جمع نموده ونويسنده كتاب :

Chrestomathia Bonn' Arabica

است که در ۱۸۳۴ طبع شده و این کتاب شامل قسمتی از تاریخ الفخری است (از ص ۸۴ - ۹۶) در دائرةالمعارف لیدن (ص ۲۱۸ ج ۱) .
فرايتاگ هرروز يازده ساعت از وقت خود را بدون راحت تا زمان وفات بتدريس گذرانده. کازيمرنسکی فرهنگ عربی و فرانسه را از اوقتاباس نموده و کتابی که فرايتاگ نوشته در هالیس سکونياسان سال ۱۸۳۰ بچاپ رسیده.
خاورشناس مذکور عکس و شرح حال خود را بطور اختصار بخط خود نگاشته و بوزارت معارف ايران روانه داشته. اينک نگارنده مختصر بالا را از آن اقتباس نموده.

فرهن Frohen

خاورشناس که در مراجع ادبیات تاریخی و جغرافیائی عرب و ایران و ترک تحقیقاتی نموده و نتیجه اطلاعات خود را کتابی ترتیب داده که سال ۱۸۴۵ در پتروگراد بچاپ رسیده و صاحب نگارشات و آثاری است.

فومی Funmey

عام فرانسوی که کتاب الاستقصاء لخبار دول المغرب الاقصی و سلوی ماسلوی ابوالعباس باصری را بفرانسه ترجمه و در چاپ آن مبادرت کرده (پاریس ۱۹۰۶).
جزء اول ابن کتاب را دو استاد دیگر گروول (۱) و کلن (۲) ترجمه و چاپ نموده اند

G

گالونوف - رمان Galaunoff - Roman

خاورشناس روسی که در مسکو متولد شده و دارای گواهینامه دانشکده علوم شرقی و دانشیار زبان فارسی در این بنگاه است.
مدت پنجسال گالونوف مترجم رسمی در نمایندگی تجارتي روسیه در تهران بوده (۱۹۲۳-۱۹۲۸) او مخصوصاً در ادبیات ملی ایران تحقیقات نموده و یک رشته مقالات در این موضوع در کتابهای آکادمی علوم روسیه بعنوان ایران انتشار داده و در ۱۹۳۸ کتاب فرهنگ روسی بفارسی را در دو جلد منتشر ساخته.

گالاند - آنتوان Galland - Antoine

خاورشناس قدیمی فرانسه که علاقه بآثار اسلامی و ادبیات و معارف شرقی داشته . تولد او در رلت (۱) فرانسه سال ۱۶۳۶ و ۱۷۱۵ در پاریس وفات نموده.
گالاند از خانواده بی سرمایه و فقیر فرانسه بوده که تحصیلات خود را به تنگدستی و بینوایی انجام داده، چند نفر از مردم خیراندیش بکار مدرسه و تحصیل او اهتمام نموده و مساعدت کرده اند.

گالاند در ۱۶۷۰ با سلابول رفته و پنجسال در آنجا بوده و دو سفر در ۱۶۷۶ و

۱۶۷۹ بطرف شرق نموده و در این مسافرت زبان عربی، ترکی و فارسی را فرا گرفته به علاوه قسمتی از عتیقه‌ها و آثار باستانی را گردآورده و در ۱۷۰۱ میلادی عضو «مجمع علمی کتب خطی و آثار باستانی فرانسه» شده و ۱۷۰۹ در مدرسه دولتی فرانسه عنوان استادی پیدا نموده و در این بین کتبی چند نوشته و ترجمه کرده که از آن جمله الف لیله و لیله است که از ۱۷۱۷ تا ۱۷۰۳ در ۱۲ مجلد در پاریس بطبع رسیده، آهنگ و سرود هندی که از اشعار بید پای هندی گردآورده و در ۱۷۲۴ بچاپ رسانیده از کارهای مهم گالاند ترجمه قرآن مجید بزبان فرانسه است.

گاما - واسکودو Gama - Vasco de

سیاح و شرق شناس قدیمی قرن ۱۵ میلادی که از کشتیرانان مطلع و آگاه پرتغال بوده و در سال ۱۴۹۷ از دماغه امید صالح برای پیدا کردن راه هندوستان طریقی را پیدا نموده و بجانب هند آمده و بعد از فوت البوکرک Albuquerque بنایب السلطنه گی هندوستان برقرار گردیده.

واسکودو گاما از دماغه امید صالح باقیانوس هند داخل شده و دریانوردی کرده تا خود را بمقصود نائل نموده که تا آنموقع احدی از اروپائیان بآن حدود نرسیده بود، مشارالیه از آنجا مستقیماً بسواحل هندوستان رفته از ۱۴۹۷ ببعده دیگران عمل و نظریه او را پیروی نموده رفیق او در این سفر بارنامه تجارتی در کتاب خود راجع بتجارت شرق ذکر کرده که عواید گمرکی خلفای فاطمی را در مصر متضمن است.

واسکودو گاما از دماغه امید صالح بسواحل مالایا رفته و پیش از رفتن او بآنجا محل مزبور جای آمد و شد عربها بوده و از آنوقت پرتغالیها بهندوستان راه یافته و در تجارت شرق دخالت کرده، راه را برای مداخله دیگران باز نمودند.

دن گارسیا دو سیلوا Don Garcia de Silva

ایران شناس قرن یازدهم هجری که اهل اسپانیا بوده و در دوره سلاطین صفویه باین سرزمین آمده و کتابی نوشته که در آن اطلاعاتی راجع بایران و گزارش آنزمان مندرج شده و بچاپ رسیده.

دن گارسیا (۱) در شهر بداخز Badajoz از شهرهای اسپانیا در ۱۵۵۷ میلادی

(۹۷۸ هجری) متولد شده و دوره جوانی خود را در دربار فیلیپ دوم پادشاه اسپانی به خدمات درباری و لشگری گذرانده و در جنگهای اسپانی و هلند نیز شرکت نموده، پس از آن در پنجاه و هشت سالگی (۱۶۱۴ م) از جانب فیلیپ سوم به سفارت مأمور دربار شاه عباس کبیر شد و ۱۶۲۴ به میهن خود بازگشت.

اوسفرنامه نوشته و شرح مسافرت خود را به ایران در آن نگاشته . سفرنامه او به عنوان سفارت « دون گارسیا دوسیلوا فیگرو در ایران » حاوی سیاست امپراطوری بزرگ ایران و اخلاق شاه عباس و تعریف دقیق از تمام نقاط ایران و هند است که او در مدت ده سال اقامت خود در آنجا دیده . اصل این کتاب که به زبان اسپانیولی نوشته و در ۱۶۶۹ م De Vicfort « دویک فور » فرانسوی به فرانسه ترجمه و در پاریس طبع نموده.

دون گارسیا در دوره اقامت خود در اصفهان نامه‌ای به یکی از اعیان اسپانی موسوم به « مارکی بد مار » M. Bedmar درباره ایران نوشته که به زبان لاتینی ترجمه شده و به طبع رسیده و شانزده صفحه است.

گاردان Gardanne

ایران شناس قرن نوزدهم که در ۱۲۲۲ هجری (ده سال بعد از الیویه فرانسوی) بایران آمده و کتابی در وصف این کشور نوشته و در آن کتاب شرحی راجع بتهران آنزمان و پایتخت کنونی ایران نگاشته و میگوید:

« تهران در زمستان پنجاه هزار جمعیت دارد ولی در تابستان مردم آن پراکنده شده به بیلاق میروند حتی دربارشاهی هم در تهران نمیماند. »
کتاب گاردان بی اهمیت نبوده و گزارش تاریخ آن دوره را مشتمل است.

گاردینر Gardiner - A. H.

آلان گاردینر خاورشناس معروف که خدماتی را انجام داده و در فهرست کتابخانه بریل نام و صورت و کارهای او درج و نگارش یافته .

او کتابی در خصوص خواص آثار خطوط مصری (هیرو کلیف) نگاشته که کاپارت (۱) آنرا در ۱۹۲۸ نشر داده و درباره حروف چاپی خطوط مصری نیز کتابی نوشته و برای میسلانیس قدیم مصر هم کتاب مهمی ترتیب داده، صورت و نام و عملیات او در فهرست کتابخانه بریل مندرج است.

گوتیه Gautier

ناشر آثار علمی اسلامی که خدماتی در این باب انجام داده منجمله کتاب الدرۃ الفاخره فی کشف علوم الاخره غزالی را در ۱۸۷۸ تحت عنوان :

La Perle Précieuse de Gazali par L. Gautier

بچاپ رسانیده .

گوتیه L. - Gautier

لومین گوتیه مستشرق که زبان عربی را فرا گرفته و مطالعاتی در کتب غزالی نموده و کتاب الدرۃ الفاخره او را از اصل عربی بفرانسه ترجمه و در لپزیک سال ۱۹۲۵ بطبع رسانیده (معجم المطبوعات) .

گایگر Geiger - B.

برن هارد گایگر (۱) خاورشناس اطریشی معاصر متولد ۳۰ آوریل ۱۸۸۸ محل ولادت او « بیلیتز (۲) » لهستان بوده و اکنون ساکن وین است. درجه معلومات او در حدود « کلژیمنازیم » (تعلیمات متوسط) و دانشگاه زبان شرقی « سامی - هندو - ایرانی - ارین » بوده، مشاغل او استادی دانش زبان هندی و ایرانی در دانشگاه وین است. آثار شخصی او : علاوه بر نشریات زبان هندی هفت کتاب بزبان آلمانی است که در ضمن شرح حال خود از آنها نام برده و آثار تصحیح شده او بزبان آلمانی دارای توضیحاتی در حروف الفبای اوستائی و غیره است که هنوز بطبع نرسیده و در ضمن سه جلد مرتب گردیده (از روی نگارش خود او اقتباس شد)

ژنتیوس Gentius

یکی از خاورشناسان است که گلستان سعدی را در سال ۱۶۵۱ م به لاتین ترجمه کرده و به چاپ رسانده و آن ترجمه باز در سال ۱۶۵۵ به چاپ رسیده.

ژرژاس Georges

خاورشناس روسی که به زبان عربی و لغات آن آگاه شده و مطابق اطلاعات خود فرهنگی به زبان عربی و روسی ترتیب داده و سال ۱۸۸۱ در قازان چاپ نموده.

ژرالد دو کرمونا Gerald de Crémone

خاورشناس قدیمی که کتاب احصاء العلوم فارابی را در قرن ۱۲ میلادی بزبان لاتینی ترجمه نموده، کتاب اصلاح مجسطی بطليموس که جزء آثار جابر بن افلح (۲) است بزبان لاتینی ترجمه کرده و این کتاب در ۱۵۳۴ میلادی بطبع رسیده و بطوری که نوشته‌اند ژرالد در حدود هشتاد جلد کتب اسلامی را به لاتینی نقل و ترجمه نموده.

در کتاب المستشرقون اورا « ژرارد کرمون » Gerard de Crémone مینویسد . او عربی را فرا گرفته و در فلسفه حریص بوده . فلسفه کندی را به لاتین نقل نموده مذهب خود را به لاتین در چهار مقاله نوشته و نیز فلسفه فارابی و ابن سینا را ترجمه نموده و بعضی مؤلفات ذکریای رازی و کتاب الاحجار ارسطو و جالینوس را نقل کرده و کتاب علوم نجوم جابر بن افلح را به لاتین در آورده و کتاب الادویه یحیی بن سرابی را هم نقل نموده و گفته‌اند که او هفتاد کتاب را در تمامی آداب و فنون علم ترجمه کرده ولی اصول آنها را از دست داده و تنها ترجمه آن مانده و این معقول است که اروپا چیزی از یونان جز ترجمه‌های عربی بدست نیاورده.

ژرارد کرمون رساله الشفق ابن هثیم را به لاتین نقل کرده و کتاب المناظر او را که اثری مهم در معارف غربین دارد و « راجر باکون » Roger Bacon و « کپلر » Kepler از آن استفاده نموده‌اند نیز به زبان لاتین نقل و ترجمه کرده .

ژرمانیو Germanieu - Dr.

پرفسور ژرمانیو (عبدالکریم) استاد دانشگاه بوداپست و خاورشناس مجارستانی که در ۱۳۰۳ هجری قمری متولد شده و از زبانهای شرقی : فارسی - عربی - ترکی را یاد گرفته و از زبانهای اروپائی و غربی به پنج زبان : انگلیسی - فرانسه - آلمانی - ایتالیائی و لاتینی مسلط شده، در ادبیات ترک و آثار آن در تاریخ اسلام کتب و مؤلفاتی نگاشته و صاحب کتابی بنام (نهضت‌های جدید در اسلام) است.

ژرمانیو ابتدا بتحصیل بی‌اعتنا بوده و گفته که در فرا گرفتن کمال و دانش مسامحه داشته و بیشتر مایل موسیقی بوده وقتی که کتاب « تاریخ نبوت محمد (ص) » را خوانده ذهن وی بجانب اسلام متوجه شده از مطالعه این کتاب توجه او بتحصیل زیاد و در فرا گرفتن معلومات سعی گردیده تا موفق باخذ « گواهینامه » شده.

۱- جابر بن افلح اشبیلی متوفی ۵۴۰ از دانشمندان معروف قرن ششم هجری است.

ژرمانیو در پایان تحصیل بترکیه سفر نموده، در دارالفنون آنجا زبان ترکی را فرا گرفته و در این زبان متخصص شده، سپس زبان فارسی و عربی را آموخته، قرآن مجید و تفسیر طبری و بیضاوی را خوانده بمطالعه کتب اروپائی و گزارش اسلام و شرق گرائیده و در ضمن مطالعات بزبان : انگلیسی - فرانسه - آلمانی - ایتالیائی آشنا شده و برای گردش و کسب اطلاع از مجارستان مکرر بترکیه رفته در آن حدود آمد و شد نموده و سه سال در هندوستان گذرانده، در دانشگاه « رابند رانات تاگور » شاعر معروف هندی نزدیک دهلی تدریس نموده و در مسجد دهلی برابر هزاران نفر مسلمان اسلام آورده با دکتر انصاری زعیم مسلمین هند نماز جمعه خوانده و نام خود را عبدالکریم نهاده و از آن زمان تاکنون در راه اسلام زحماتی کشیده و خدماتی نموده و در تحصیل کمال و تکمیلات نفسانی خود در دین حنیف اسلام کوشش و بذل مساعی مینماید.

صاحب روزنامه « البلاغ » گزارش او را ضمن نشریات سال ۱۹۳۴ نگاشته و نگارنده از آن اقتباس نموده.

ژیور Geyer

خاورشناس آلمانی که خدماتی مهمه در طبع و نشر کتب و آثار ادبای اسلامی نموده و کتاب « مشارف الاقادیزی فی محاسن الارجیز » را از ارجوزه‌های خوب عجاج و رؤبه و ذوالرمه (۱) و جریر (۲) و دیگران گرد آورده با ملاحظات و نظریاتی مخصوص بزبان آلمانی با متن عربی در لپزیک سال ۱۹۰۸ چاپ نموده و کتاب هذا ما قال قطرب (۳) فی کتاب ما خالف فیہ الانسان البهیمة والوحوش و اوصاف قطرب نحوی لغوی را با کتاب اسماء الوحوش وصفاتها مؤلفه اصمعی (۴) ۱۸۸۸ در وین بچاپ رسانیده.

گیب Gibb - Mr.

خاورشناس انگلیسی است که در آغاز جوانی و اوان شباب بدرود زندگانی نموده و عشقی زیاد با حیای آثار شرقی داشته، مادرش بواسطه علاقه باین پسر خواسته که برای تخلید نام و دوام ابدی اسم او کاری نموده باشد، لذا مبلغی از دارائی خود را جدا نموده و بنظارت

- ۱- ذوالرمه ابوالحارث غیلان بن عتبہ متولد ۷۷ متوفی ۱۱۷
- ۲- جریر بن عطیه موسوم بحذیفه شاعر معروف متوفی در ۱۱۰
- ۳- قطرب ابوعلی محمد بن مستنیر بن احمد بصری متوفی ۲۰۶
- ۴- اصمعی یکی از معاریف است که در زمان عبدالملک مروان بوده

و آگاهی چند تن از اماناء وقف درآمد آنرا بطبع و نشر کتب مفیده فارسی و عربی و ترکی اختصاص داده و از محل اوقاف گیب تا کنون چندین کتاب از آثار شعرا و مورخین و بزرگان اسلامی بطبع رسیده که شرح آن ضمن چند صفحه در فهرست بریل مسطور است. ادوارد براون معروف رئیس هیئت اماناء موقوفات گیب بوده است و کتبی را از این محل چاپ نموده، گیب در ۱۹۲۲ سیاحت نامه ابن بطوطه را مقدمه به انگلیسی نوشته و با اصل کتاب در لندن بچاپ رسانیده بعنوان :

Gibb : Ibn Batuta, Rautledge, London 1922

گیب Gibb

خاورشناس و استاد آموزشگاه شرقی لیدن و عضو انجمن دائرة الاسلامی لیدن است که جزء اعضاء نه گانه بشمار رفته و کتاب الامائل والاعتبار جاحظ را نشر داده. اصل این نسخه خطی در کتابخانه موزه بریتانیا بوده، کرنکو عمل گیب را وصف کرده و در دائرة المعارف لیدن بسیاری از عملیات او را (۱) نام برده .

ژیلز Giles - H.A.

هربرت آ- ژیلز (۲) از دانشمندان خاورشناس است که در خصوص کشور چین اطلاعاتی بدست آورده و در فهرست کتابخانه بریل نام و تصویر و کار او درج شده. از جمله کارهای او مقدمه ایست که بکتاب بروئر (۳) و فونگ يت موو (۴) که درباره چین نگاشته اند، نوشته و کتاب مذکور شامل معلوماتی زیاد در خصوص زبان و خط و سایر امور مربوطه به چین میباشد که در فهرست مذکور تفصیل آنرا نگاشته است و این کتاب در ۱۹۳۵ بچاپ رسیده .

ژیرارد دو پروژر Girard de Prauger

دانشمند محقق که در باب خصائص نژاد عرب و وضع ساختمانی و طرز ابنیه و آثار اسلامی کتابی نگاشته و اوصاف، سرشت، اخلاق، تناسب و وضع ساختمان بدنی عرب را

۱- مجله علمی عربی دمشق ص ۵۵۸

۲- Herbert A. Giles

۳- Brouner

۴- Fung - yet mow

در کتاب خود شرح داده.

این دانشمند در کتاب خود از معماری اندلس و شام و مصر و افریقا مطالبی محققانه بیان نموده و از جزئیات هنر و صنایع مذکور سخن رانده. گوستاولوبون در کتاب تمدن عرب خود بنگارشات ژیرارد پروژو استناد نموده.

ژیرارد داس واس Girard Dasvos

خاورشناس معروف آلمانی که کتاب «التنازع والتخاصم فی مابین بنی امیه و بنی هاشم» مقریزی را با مقدمه خود بزبان آلمانی درلیدن بچاپ رسانیده و خدمات دیگری بادب و دانش شرق نموده.

گلادوین Gladwin

یکی از خاورشناسان است که کتاب گلستان سعدی را به انگلیسی ترجمه و با متن کتاب در کلکته هندوستان سال ۱۸۰۶ میلادی بچاپ رسانیده و در ۱۸۳۳ مجدداً طبع نموده و شبلی در شعر العجم خود از او نام برده.

گلزر Glaser - E.

خاورشناس بزرگ معروف آلمانی که در بوهمی سال ۱۸۵۵ متولد شده و در ۱۹۰۸ بدرود زندگانی نموده و خدمتی شایسته بعالم دانش و ادب شرق کرده و سفری بعربستان و کشور یمن نموده و تحقیقات علمی در آن سرزمین کرده و حاصل اطلاعات خود را ضمن کتبی گردآورده.

اورا مؤلفانی چند است که بیشتر آن در آثار عربی نگاشته شده است و برخی از آن در لغات و گزارش تاریخی و اوضاع جغرافیائی جزیره العرب میباشد. خاورشناس مذکور مؤلفات خود را از ادله و اسناد تاریخی و مدارک مهمه ترتیب داده است.

دوگلارزا De Glarza

کنت دوگلارزا استاد آگاه بزبان عربی و آثار شرقی که اصلش اسپانیولی بوده و در دانشگاه علمی «مصر قاهره» در ۱۹۱۹-۱۹۲۰ سمت استادی داشته. این استاد در فن محاضره و کنفرانس توانا بوده و نطقهای زیادی در فلسفه عمومی و تاریخ فلسفه در جامعه «ازهر» نموده.

گبینهو Gobineau

مورخ معروف و ایران شناس مشهور است که سه سال از طرف دولت فرانسه در دربار ایران نمایندگی مختار داشته و کتاب سه سال در آسیا را نوشته و صاحب کتاب «تجربیات درباره اختلاف نژاد انسانی» است ولادت او در ۱۸۰۶ میلادی و فانش در ۱۲۸۸ هجری بوده. در سال ۱۲۷۸ هجری قمری و ۱۸۶۳ میلادی بتهران آمده بعنوان وزیر مختار معرفی شده و ابتدا از ۱۲۷۱ تا ۱۲۷۴ هجری قمری بعنوان نایب اول سفارت فرانسه در تهران مقیم بوده و از ۱۲۷۸ تا ۱۲۸۰ هم مجدداً بعنوان وزارت مختاری در تهران اقامت گزیده و در این اوقات مؤلفاتی راجع بایران و اوضاع اجتماعی آن نگاشته .

گبینهو مؤلفاتی در موضوع فلسفی و اجتماعی و مذهبی و تاریخی و غیره ترتیب داده و طریقه مخصوص فلسفه تاریخی معروف به «گوینیسم» را وضع نموده.

گبینهو کتاب «مذاهب و فلسفه آسیای وسطی» را بعنوان ذیل نوشته است:

Les Religions et les Philosophies dans l'Asie Centrale

که مکرر چاپ شده و در این کتاب قسمتی مفصل در حدود سیصد صفحه راجع به مذهب بابیه نگاشته . گبینهو در زمان پیدایش اختلاف طریقه بابیه در تهران بوده.

گدار Godard - M.

استاد ایران شناس معروف فرانسوی که از ۱۵ سال پیش تا کنون بعنوان متخصص عتیقات و مستشار و مدیر موزه و حفاریات در وزارت معارف ایران اشتغال گزیده و در تشکیل موزه و تعمیرات ابنیه قدیمه ایران و استخراج آثار باستانی این سرزمین خدماتی نموده. او از ۱۳۰۷ تا ۱۳۱۲ شمسی بموجب قرارداد رسمی مدیریت موزه معارف را داشته و از اول فروردین ۱۳۱۳ (۱۹۳۴) مجدداً برای پنج سال دیگر بسمت مدیریت عتیقات و موزه و کتابخانه وزارت معارف استخدام شده و مشغول کار است و بعنوان مدیر کل موزه باستان شناسی انجام وظیفه مینماید.

گدار شرحی راجع بگنبد قابوس و گزارش تاریخی آن نگاشته که در جراید و مجلات مرکزی بطبع رسیده و نیز مجله بنام «راهنمای تاریخی ایران» در سال ۱۳۱۳ نشر داده که اصل آن بزبان فرانسه است و آقای رشید یاسمی آنرا بفارسی ترجمه نموده، مجله مزبور مشتمل مطالبی سودمند از بعضی آثار و ابنیه تاریخی ایران است و مجموعه‌ای هم بنام «آثار ایران باستان» انتشار میدهد که تا کنون دو قسمت فرانسه و فارسی آن منتشر شده . نویسنده کتاب «التصویری الاسلام عند الفرس» هم اشاره بعملیات او و خانمش در کتاب

مذکور نموده .

سن گذار در حدود بین پنجاه و شصت و تولد او در پاریس بوده ، شغل معماری داشته و ذوق او در باستان شناسی است . او رئیس موزه باستان شناسی کشور ایران و مؤسس آن است و نقشه این موزه را خود او کشیده که روی اساس و بنیاد ابنیه باستانی بنا شده و مؤسس و رئیس هنرستان زیبای تهران است . خانم او مانند شوهرش فرانسوی است ، او ابتدا در مدرسه زبان شرقی و مدرسه «لور» درس خوانده و در ایران با شوهرش همکاری میکند . در ۱۹۴۰ او تشکیل فرانسه آزاد را داده و فرانسویان مقیم تهران را دور خود جمع نمود و تا این تاریخ (آوریل ۱۹۴۵) به ریاست موزه باقی است ولیکن اخیر استعفای خود را داده تا چه شود .

گدفری Godefroy

خاورشناس که با یار و همکار خود « ژان کرد » Jean Corde در آثار مصر و کلدان و آشور و قسمت سحر و جادو و طلسمات و نیرنگ ملل مذکور و عجایب و غرایب شرق مطالعات زیاد نموده ، این قبیل موضوعات و حکایات را گرد آورده و مجموعه نموده و چاپ کرده . گوستا و لوبون بعمل و گفتار این دو استاد در کتاب تمدن عرب استناد نموده .

دگویه De Goeje

خاورشناس بزرگ و استاد دانشمند هلندی است که طرف رسوخ و اعتماد اهل دانش بوده و اطلاعات و افردر زبان عربی داشته . ولادت او در ۱۸۳۲ یا ۱۸۳۶ در یکی از دهات هلند شده ، پدرش استادی آگاه بزبان و لغات دیگران بوده ، دگویه چون در مهد دانش و ادب تربیت یافته بود در ادبیات و زبان مهارتی پیدا کرده و پدرش او را بفر گرفتن السنه و لغات که اهم آن زبان اروپائی قدیم و جدید و زبان شرقی بویژه زبان سامی بود و ادار نموده و دوره تحصیل خود را در دانشگاه لیدن پایان رسانید ، بعداً بترتیب فهرستی جهت کتابخانه دانشگاه مشغول و باستانی در دانشگاه مزبور انتخاب و مشغول تألیف و جمع آوری کتب عربی گردیده ضمناً جهت طبع و نشر کتب و مؤلفات علمای اسلامی و آثار بزرگان اسلام مهیا شده تصحیح و ضبط این قبیل آثار را بعهده گرفته ، قسمتی عمده و مهم از کتب و رسائل اسلامی را چاپ و منتشر نموده .

دگویه در امور مذکور رغبت و اشتیاقی زیاد داشته و کتبی را که طبع نموده از این

قرار است : کتاب الاعلاق النفیسه ابن رسته (۱) که درلیدن سال ۱۸۹۲ بچاپ رسانیده ومقدمه برآن نوشته، فتوح البلدان بلاذری (۲) که در ۱۸۶۷ طبع نموده و کتاب الشرا بن قتیبه و کتاب التنبیه مسعودی که کارادوفو بآن ترجمه نوشته - کتاب توصیف افریقا و اندلس ادریسی (۳) که دگویه با تشریک مساعی وهمکاری دوزی (۴) خاورشناس معروف انتشار داده، دیوان مسلم بن ولید (۵) وفرهنگ جغرافیای عربی درهشت مجلد که مشتمل مؤلفاتی بوده واهم آن جغرافیای عرب و اسلام درحدود قرن چهارم هجری است که دگویه بطبع آن مبادرت نموده.

دگویه کتاب نزهت المشتاق فی اختراق الانسان شریف ادریسی را در ۱۸۶۶ چاپ کرده و دیوان صریح النیرانی (۶) را از عیون الحدائق فی اخبار الحقایق در ۱۸۷۵ بچاپ رسانیده قسمتی از تجارب الامم ابن مسکویه را بعنوان :

Fragmenta Historicorum Arabicorum

ج ۲ در ۱۸۷۱ نشر داده. چنانکه در دائره المعارف اسلامی ضمن ترجمه ابن مسکویه نگاشته شده، تاریخ طبری را هم بدستیاری مستشرقین دیگر چاپ نموده ، احسن التقاسیم فی معرفه الاقالیم مقدسی و کتاب « العریب » را هم بچاپ رسانیده (در نویسنده کتاب احسن التقاسیم فی معرفه الاقالیم اختلاف است، بعضی آنرا از بشاری دانسته اند چنانکه علمای عرب گفته اند و بعضی آنرا از مقدسی شمرده اند چنانکه فرنگیها قائل اند).

تاریخ طبری که دگویه نشر داده در ۱۵ مجلد است که دو جلد آن بعنوان فهرست به مجلدات پیوسته، دیگر یادداشت و تذکراتی است در تاریخ و جغرافیای شرقی در چند مجلد که بزبان هلندی جمع وتالیف نموده، خزانه کتب البلدان را که محتوی آثار جمعی از نویسندگان اسلامی نشر داده . شرح قصیده ابن عبدون را که ابن بدرون نگاشته بچاپ رسانیده.

دگویه بین خاورشناسان شهرتی زیاد دارد و در اغلب کنگره ها و انجمن های زمان خود حضور داشته و نیز در مهمترین مجامع علمی شرق درلیدن وغیره عضو بوده.

۱- ابن رسته ابوعلی احمد بن عمر است که از دانشمندان عرب و از رهش ابرایی بوده و در نیمه قرن سوم هجری زندگانی نموده و در اصفهان می زیسته، در ۲۹۰ هجری رفته ، سپس باصفهان آمده و در همان اوان کتاب الاعلاق النفیسه را تالیف نموده که جزء هفتم آنرا دگویه درلیدن چاپ کرده.

۲- بلاذری ابوالعباس احمد بن یحیی بن جابر صاحب تاریخ فتوح البلدان متوفی ۳۷۹

۳- ادریسی محمد بن محمد بن عبدالله صاحب کتاب نزهت المشتاق متولد ۴۹۳ متوفی ۵۶۹

۴- Dozy

۵- ابن ولید الصاری همان مسلم بن ولید صریح النیرانی است .

۶- صریح النیرانی متوفی در ۳۰۸

وفات او در ۱۷ مه ۱۹۰۹ در لیدن واقع شده و منتخب کتاب مقریزی *والحلة السیراء* ابن ابار را بچاپ رسانیده و کتاب *المسالك والممالك* ابن خرد ادبه را با مطالعه کتابهای دیگری انتشار داده و گوید که او این کتاب را در حدود سال ۳۳۲ نوشته است.

گوگیه Goguyer

خاورشناس مترجم آثار علمای اسلامی که کتاب شرح *قطر النداء* و *بل الصدا* ابن هشام (۱) را بعنوان *La Pluie de Rosée, étanchement de la soif* ترجمه نموده و کتاب مذکور در ۱۸۹۷ میلادی در لیدن بطبع رسیده و نام و کار آن در فهرست کتابخانه بریل درج گردیده و کتاب *الفیه ابن مالک* را به نام

Grammairiens Arabes. L'Alfiyya

در سال ۱۸۸۷ ترجمه کرده و به چاپ رسانیده و نیز *لامیات الافعال* یا کتاب *المفتاح فی ابنیة الافعال* ابن مالک را که منظومه *لامیه* از بحر بسیط در صد و چهارده بیت در علم صرف است ترجمه نموده و به چاپ رسانیده.

گولد زیهر Goldziher

خاورشناس مجارستانی آگاه که در آداب و رسوم شرقی و آثار اسلامی مطالعاتی زیاد نموده و به ادبیات اسلامی اهمیت داده و یکی از اسرائیلیها است که در این قسمت متخصص شده.

گولد زیهر در بوداپست و برلن و لپزیک دانش آموخته، به سوریه و مصر رفته و بجامع «ازهر» آمد و شد نموده، از شیوخ و اساتید آنجا استفاده کرده، عضو عامل و خبرنگار مهمترین مجامع علمی لندن و ولین گراد و آمستردام شده. در انجمن های آسیوی پاریس و کلکته و لپزیک و غیره عضویت یافته و نیز عضو افتخاری مجمع علمی مصر شده، و مؤلفاتی عدیده دارد که اکثر آن مبنی بر تحقیق و تدقیق مطالعه مباحث عمیق و دقیق است و مهمترین قسمتی است که از زبان عربی و اسلامی بوده و مربوط بمسائل شرعی و حدیث می باشد و مقالاتی زیاد از او در مجلات آسیوی بچاپ رسیده.

از جمله کارهای گولد زیهر کتاب «تعلیمات اسلامی و شرق» است که در آن عمل و عبادت مسلمین را نگاشته و درباره حج اسلامی شرحی نوشته بعنوان:

Ignaz Goldziher Muhammedanische Studien und Orient studien

۱- ابن هشام جمال الدین ابو عبدالله بن یوسف بن احمد بن عبدالله انصاری مصری متولد ۲۰۸ و متوفی ۲۶۱

کہ در ۱۸۸۹ بچاپ رسانیده واورا کتبی است کہ بزبان آلمانی و فرانسه وانگلیسی نوشته و هر کدام بچاپ رسیده است از آن جمله است :

« میتولژی یهود » بزبان انگلیسی و « آداب جدل و مناظرہ شیعه در زبان عربی » کہ بزبان آلمانی در دو جلد نگاشته، « کتاب در اسلام » کہ اخیراً در آلمان چاپ شده و بہ فرانسه ترجمہ گردیده و شاید تا کنون بچاپ رسیده باشد، « تحقیق فلسفہ » در لغت عرب در دو جلد .

از نشریات او کتاب « دیوان حطیثہ شاعر (۱) » کتاب « محمد بن تومرت (۲) » و کتاب « معانی النفس » است. گولد زیہرا سور علمی مهمی را عہدہ دار شدہ و لقب دکترا افتخاری از دانشگاه کمبریج و وین گرفتہ ، در جامع علمی کپنہاک و غیرہ ہم عضو افتخاری بودہ و در بارہ کتاب الفصول والغایات ابی العلاء مصری کہ در آن تقلید از قرآن مجید نمودہ شرحی نگاشته .

دائرة المعارف اسلامی لیدن کارها و تحقیقات زیادی باو نسبت داده .

گندا - J. Gonda

ژان گندا ہندی متولد در « گودا (۳) » ہلند ۱۴ آوریل ۱۹۰۵ میلادی، خاورشناس معاصر کہ خود را بواسطہ ارسال شرح حال خود بوزارت معارف ایران معرفی نمودہ و بر طبق نگارش او تحصیلات زبان شناسی قدیم « یونانی ولاتین » زبان شناسی ہند « سانسکریت » بودائی، اوستائی، زند ایرانی قدیم، زبان قدیمی جاوہ « مالہ » را انجام دادہ و دکترا در ادبیات شدہ و استاد زبان های مذکور در دانشگاه اوترکت (۴) گردیدہ .

گندا آثار و مصنفات شخصی و تحقیقات و عمل نشری زیاد دارد و مطالعاتی بسیار در آثار ادبی قدیمی ہند و ایران و زبان برہما و جاوہ قدیم و با تاویہ نمودہ و کتابی مختلفہ در زبان ہندی نگاشته، از اوست :

یک نفر خوانندہ سانسکریت - قسمت راجع بہند و ایران و کتابهای راجع بجاوہ قدیم

بزبان ہندی .

۱- حطیثہ جرول بن اوس شاعر منضومی است کہ دورہ جاہلیت و اسلام را درک نمودہ

۲- محمد بن تومرت - ابو عبد اللہ شوشی مغربی از موحدین است کہ در ۵۲۴ وفات نمودہ

۳- Gouda

۴- Utrecht

گنزالیه Gonzalier

شناسای کتب اسلامی و استاد آثاری متتبع است که نقشه يك کتابخانه و فهرست آن را از آثار مؤلفین اسلامی اسپانی ترتیب داده و در مادرید ۱۸۶۱ بطبع رسانیده.

گوتهل Gotheil - R.

ریشارد گوتهل خاورشناس که زبان عربی را فرا گرفته و در نشر کتب اسلامی و ترجمه آن مبادرت نموده منجمله کتاب الولاية و کتاب القضاة مصر ابو عمر و کندی (۱) با ذیل آن که ابن برد (۲) را با مقدمه زبان انگلیسی نشر داده .

گوسین دو پرسوال Goucien de Perceval

خاورشناس معروف که پدرش امین کتب خطی شرقی کتابخانه پاریس بوده و در فنون ادب اسلامی و تحصیل زبان عربی زحمت کشیده و این زبان را یاد گرفته و کتبی در تاریخ و ادبیات عربی نوشته و بعضی از کتب اسلامی را بزبان فرانسه ترجمه و چاپ نموده. گوسین که پیرو کارهای پدرش بود بوی اقتدا نموده و خدماتی را انجام داده و بواسطه یکی از آثار خود کتاب « عرب قبل از اسلام » که بزبان فرانسه در سه جلد نگاشته و در پاریس سال ۱۸۴۱ بطبع رسانده، اشتهار یافته. وفات او در ۱۸۷۱ بوده.

گراف Graff - K. H.

خاورشناس متتبع و محقق در قسمت تواریخ اسلامی که شمه‌ای از عملیات اوضمن دائرة المعارف اسلامی لیدن نگاشته شده . گراف بوستان را با شرح فارسی در ۱۸۵۰ م دروین به چاپ رسانده و نیز بوستان را به زبان آلمانی ترجمه و در سال ۱۸۵۰ در « ژنا » Jena به طبع رسانده (۳) ، همچنین گلستان را ترجمه و در لپزیک سال ۱۸۴۶ چاپ نموده.

گوال Graulle - A.

یکی از خاورشناسان است که کتاب دوحة الناشر ابن عسکر مراکشی (۴) را در ۱۹۱۳

۱- ابو عمرو کندی محمد بن یوسف بن یعقوب کندی متولد در ۲۸۰ و متوفی در ۳۵۰ هجری

۲- ابن برد ابوالحسن احمد بن عبدالرحمن برد

۳- شعر العجم شبلی جلد دوم ترجمه آقای فخر داعی

۴- ابن عسکر محمد بن علی مراکشی است که در هبط از اقلیم قصر صغیر شمالی مراکش متولد شده و او در همان حدود در جنگ کشته و مقتول گردید

ترجمه نموده و آن مجموعه‌ای در تراجم علما و اولیائی است که مؤلف ذاتاً یا بواسطه آنها را شناخته و از تألیف آن در حدود ۱۵۷۵ فراغت یافته و این کتاب در فاص سال ۱۸۹۱ م بچاپ رسیده .

گرانژره دو لاگرانژ Grangeret de La Grange

خاورشناس فرانسوی شاگرد سیلوستر دسائی که بزبان فارسی و عربی مسلط شده و این دوزبان را فرا گرفته، از طرف دولت فرانسه در ۱۸۳۰ جهت تصحیح مطبوعات شرقی چاپخانه عمومی بکار مشغول شده و تاریخ عرب اندلس را نوشته از او است :

ترجمه کتاب نخب الازهار فی منتخب الاشعار و ازکی الریاحین فی اعلی الدواوین به زبان فرانسه که در پاریس سال ۱۸۲۸ بطبع رسیده .

ولادت گرانژره ۱۷۹۰ و وفات او در ۱۸۵۹ بوده .

گرای - هربرت Gray - L. Herbert

لوئی هربرت گرای - خاورشناس امریکائی متولد در نیویورک « نیوجرسی (۱) » اتازونی امریکا که تحصیلات خود را در دانشگاه کلمبیا تمام نموده (۱۸۹۸) و در السنه مختلفه شرقی تحصیل کرده، در پرستن (۲) اونیورسیتیه سال ۱۸۹۶ تحصیلاتی را انجام داده .

اودر دانشگاه کلمبیا زبان کلاسیک - زبان ژرمانیک - سلیتیک - هند و ایران - سیمیتیک - لنگویستیک (۳) را فرا گرفته .

مشاغل وی در انسیکلوپدی مذهبی واتیک (۴) ادنبورگ بوده و در ۱۹۰۵ عضو کمسیون امریکا و مأمور صلح و نماینده اتازونی در پاریس مخصوصاً در کارهای مربوطه به شرق نزدیک شده، در موضوع کلینیاال افریقا از ۲۰-۱۹۱۸ اشتغال داشته . گرای پروفیسور آگرژه (۵) فیلزفی اونیورسیتیه نبراسکا (۶) شده و نیز پروفیسور لنگتیک (علم قواعد السنه) در زبان شرقی ۲۲-۱۹۲۳ کلمبی گردیده و شغل کنونی او پروفیسوری علم قواعد السنه در دانشگاه کلمبیا است که از ۱۹۲۰ تا ۱۹۳۵ برقرار میباشد .

New Jersey - ۱

Princeton Univ. - ۲

Linguistique - ۳

Ethic - ۴

Agrégé - ۵

Nebraska - ۶

کارهای شخصی او فنولوژی یا امور مربوط باصوات و آهنگ هند و ایران
Phonology i. and ii. در نیویورک ۱۹۰۲ بوده.
گرای در ۱۹۲۹ کنفرانسی بعنوان :

Exposition de ses Conférences sur ce Fondateur

دراونپورسیتہ اکسفرڈ داده و در ۱۹۲۵ مقدمه بزبان سامی نوشته و راجع به قواعد
السنه در نیویورک در ۱۹۳۵ شرحی نگاشته. او قریب به ۲۴ ماده در حساب و مواد
انسیکلوپدی نسبت بزبانها و مذاهب شرقی السنه هند و اروپا و موضوعات مختلفه مقالات
ترتیب داده و عملیات Hundred Love Songs را نوشته و راجع به کمال الدین
اصفہانی و مسابقه مادام اتل وات مومفرد (۱) در لندن (۱۹۵۴) و زبان سانسکریت
سوباندهو Subandhu کارهائی نموده.

گریفینی Grifini - Dr. A.

دکتر او جینو گریفینی خاورشناس قرن بیستم اهل ایتالیا است. تولد او در میلان
در سال ۱۸۷۶ بوده، درس عربی را در کودکی خوانده و آنگاه به مؤسسه شرقی رفته
و از آنجا اجازه گرفته و سپس به تونس و طرابلس غرب و مصر مسافرت کرده در مراجعت استاد
زبان عربی در « فرنز » Frenze شده و در مصر به خدمت دولتی درآمده و حافظ کتابخانه
تمدن ایتالیائی شده و تا زمان وفات خود در قاهره بوده (۱۹۳۵) فهرست کتب خطی
اسلامی را برای کتابخانه میلان ترتیب داده و جزء اول آن را در رم سال ۱۹۱۹ به طبع
رسانیده، درباره کتب و آثار اسلامی و مؤلفین هم تحقیقات و مطالعاتی نموده و در این باب
اطلاعاتی یافته است. از آثار و مؤلفات او: طبقات ابی بکر زبیدی، نصوص عربی
در صلیقه، قصاید لری و القیس قدم ابن قادم اعشی و وضع فرهنگی در لغت عمومی
طرابلسی و ایتالیائی، نظم کتابخانه میلان شرقی و ترتیب فهرست مطول، او مجموع
الفتحه زید بن علی را چاپ کرده و نیز القوانین المضیئه فی دواوین الدیار المصریه عثمان بن
ابراهیم نابلسی را چاپ نموده و در فلسفه فارابی و ارسطو و حریق کتابخانه اسکندریه تفصیلی
نوشته و از چیزهائی که دلالت و قوف او را بر اسرار عربیه و فقه آن دارد کتابی است که در
اصل تشریح عام نوشته و کتاب النحلہ سجستانی را به لاتین نقل کرده و شرح ابن رشد را
از برای سیاست ارسطو درلیدن چاپ نموده.

این خاورشناس در احوال و ترجمه ابن ابی الرجال (۱) احمد بن صالح مسورخ و شاعر فقیه متولد ۱۰۲۹ و متوفی ۱۰۹۲ دارای تحقیقاتی است که در دائره المعارف اسلامی لیدن نگاشته و ترجمه هائی از کتاب او را نشر داده و دارای آثار دیگری است.

گروهمان Grohmann - A.

آدلف گروهمان خاورشناس نویسنده کتاب « نوشتجات عربی در مصر »

Arabic Papyri in the Egyptian

و استاد تمدن اسلامی دانشگاه پراگ چکواسلواکی که کتاب او را دکتر حسن ابراهیم حسن مصری ترجمه نموده است و صاحب آثار و نگارشات دیگری میباشد.

دوگرت De Groot - J. J. M.

خاورشناس معروف که در فهرست کتابخانه بریل نام و صورت و عمایات او درج گردیده .

این خاورشناس جلد پنجم از قسمت دوم کتاب دمنولژی (عفریت شناسی و افکار شرقی) و قسمت سوم جادوگری و تسخیر را نوشته که در ۱۹۰۷ چاپ شده.

علاوه بر این جلد ششم قسمت ۴ کتاب ضد عقارت و تخیلات و خرافات و قسمت پنجم از شنجوخیت و مرشدی را نگاشته.

او افکار مذهبی بودائی های چین و معابد و روش مذهبی چین را نوشته که در قسمت چهارم کنگره ششم شرقی گزارش آن مسطور است.

گرینبوم Gruenbaum

نویسنده خاورشناس قرن نوزدهم که در مجله انجمن شرقی آلمان راجع با آثار شرق مقاله ها نشر داده و برای یوسف و زلیخا شرحی محققانه و مفید نوشته و در اصل و منشأ این قضیه تحقیقات خوبی نموده و گوید که در کتابخانه علمی مادرید (اسپانیا) کتابی قدیمی بزبان اسپانیائی و خط عربی از قصه یوسف و زلیخا موجود است که بزبان غالبین بنظم درآمده. وفات این استاد ۱۸۸۹ بوده.

۱- ابن ابی الرجال احمد بن صالح شیعه زیدی یعنی است. صاحب مؤلفات مطلع البدور و مجمع السجور که در تراجم احوال سید بن از رجال مرز زیدی است و تملیق کتاب مشجرد را صاحب اللمة زیدی و تیسیر الاعلام در تراجم اللمة تفسیر الاعلام و کتاب اعلام الموالی و الریاض النديه و الموازین و غیر آن میباشد

گوايگر Guaiguer

خاورشناس فارسی‌دان و دوستدار ادبیات و زبان ایرانی که اظهار علاقه به این زبان نموده و در ۱۸۹۶ بکمک کوهن مستشرق کتاب « اساس فقه اللغه ایرانی » را بطبع رسانیده و انتشار داده .

گیدی Guidi - G.

ژرژ گیدی خاورشناس معروف ایتالیائی که بین مستشرقین و دانشمندان خاور و باختر مشهور شده و علاوه بر اینکه مستشرق است او را يك نفر مستعرب شمرده‌اند. مخصوصاً این استاد نزد مصریان شهرتی زیاد دارد، مدتی استاد دانشگاه « جامعة المصریه » مصر بوده و کنفرانس‌های خود را در آنجا بزبان عربی بیان مینموده و او بزبان حبشی و سریانی هم دانا بوده و فرهنگی بزرگ نوشته و رسائلی عدیده در موضوع کتب خطی شرقی ترتیب داده .

گیدی کتاب تصاریف الافعال ابن قوطیه (۱) در موضوع افعال ثلاثی و رباعی که در لیدن سال ۱۸۹۴ بعنوان : *Libro dei verbi* و کتاب الاستدراك برسیبویه (۲) را که از ابوبکر زبیدی (۳) چاپ نموده و فهرستی ابجدی برای کتاب الاغانی ابوالفرج (۴) اصفهانی در دو مجلد که مشتمل چهار فهرست است ترتیب داده : فهرست اسامی شعرا ، فهرست قوافی ، فهرست اسامی رجال و قبایل و غیره، فهرست اسامی امکنه و جبال و میاه که آنرا با مقدمه فرانسه در لیدن سال ۱۳۱۸ هجری بطبع رسانیده و این فهرست بعنوان *Tables alphabétiques Kitab al Agani* انتشار یافته .

گیدی تا ۱۹۱۴ زنده بوده و شرح قصیده بانث سعاد را ۱۸۷۱ در لپزیک طبع نموده . سخنرانی ادبی و جغرافیا و تاریخ و لغت عرب باعتبار علاقه آن با اروپا بویژه ایتالیا که در چهل کنفرانس تدوین شده از اوست ، گیدی بیشتر آنرا در دانشگاه مصر ایراد نموده (در ۱۳۳۰ هجری) و کتاب وصف شهر انطاکیه بعربی که در رم « ۱۸۹۷ » چاپ شده نگارش این مستشرق است .

۱- ابن قوطیه ابوبکر محمد بن عمر بن عبدالعزیز اندلسی اشبیلی متوفی ۳۶۷ صاحب الافعال و غیره

۲- سیبویه ابوالحسن عمرو بن عثمان بن قنبر فارسی بیضاوی متوفی ۱۸۰

۳- زبیدی ابوبکر محمد بن حسن زبیدی اشبیلی متولد ۳۱۶ متوفی ۳۷۹

۴- ابوالفرج اصفهانی علی بن حسین بن محمد بن قریشی اصفهانی مورخ اسلامی از نسل اموی صاحب اغالی و جمهره (۲۸۴-۳۵۶) که از سیف الدوله اسمعیل بن عباد مهلبی بهره‌مند شده و از اوست کتاب *المنقبین الطالبین* . بروکلن خاورشناس ترجمه او را در دائره المعارف نگاشته و کتاب اغالی در بیست جلد در بولاق سال ۱۲۸۵ هجری چاپ شده

دوگین De Guines

۱۷۲۱-۱۸۰۰

خاورشناس مورخ که در زبان عربی توانا بوده و در بنگاه علمی فرانسه درس خوانده، اوقات خود را در تحصیل لغت سریانی در مکتب علمی پاریس صرف کرده، در ۱۸۸۷ در پاریس جمعیتی از علمای فرانسه برای نشر نسخ خطی کتب شرقی کتابخانه پاریس تشکیل و ریاست آن به عهده وی گذارده شد. او بمساعدت رفقای خود نسخی از مروج الذهب را نشر داده و تاریخ مغول و تاتار و ترک را از کتب مورخین عرب در پنج جلد تألیف نموده (۱) و قسمتی از کتاب خریدة العجایب « ابن الوردی (۲) » را ترجمه نموده. مشارالیه از کسانی است که در تاریخ مغول و اواخر قرن وسطی بمشرق آگاهی زیاد داشته و کتابی عمده در گزارش مغول و تاتار ترتیب داده و نیز درباره ترک و هون و مغول تحقیقاتی نموده و تفصیلی نگاشته و کتاب خود را در تاریخ ۱۷۵۶-۱۷۵۸ در پاریس انتشار داده، مدارک او از اسناد تاریخی چین اقتباس شده.

گیرگاس Guirgass

او « لید » Leide گیرگاس است که کتاب ابوحنیفه دنیوری « الاخبار الظوال » را در ۱۸۸۸ به چاپ رسانیده و از شرق دوستان بشمار رفته.

گنتر Gunther - F. M.

فرانکلن مت گنتر (۳) آمریکائی است که بنام خانوادگی خود « گنتر » اشتهار یافته و پدرش مستر فرانکلن موگنتر است. او ۲۸ فوریه ۱۸۸۵ در نیویورک متولد شده و تحصیلات خود را در آموزشگاه عالی سن پول « کنگرد » و دانشگاه هاوارد و ماس (۴) و مدرسه آزاد علوم عمومی پاریس

L'Ecole Libre des Sciences Politiques de Paris

انجام داده و مشاغل آزادی که عهده دار شده یا از طرف دولت متبوعه خود بدان اشتغال

۱- کتاب المستشرقون ص ۷۸

۲- ابن الوردی سراج الدین ابوحنیفه عمرشالی متوفی ۸۶۱ که وفات او را در ۸۵۵ هم نوشته اند.

۳- Franklin Mott Gunther

۴- Mass

گزیده این بوده که بیست و دو سال مشغول رسیدگی امور سیاسی آمریکا بوده و سفارت مصر و اکوادور نموده، اخیراً بریاست انستیتوی صنایع آرکئولوژی آمریکائی برای صنایع و آثار باستانی ایران برقرار گردیده و از آثار قدیمه این کشور آگاهی زیاد پیدا نموده و جزء ایران شناسان درآمده.

گنتر ترجمه حال خود را بترتیب مذکور بخط خود نگاشته و بوزارت معارف ایران فرستاده و نگارنده از آن اقتباس نموده.

گورتن Gureton

خاورشناس انگلیسی که جزء مبشرین و مأمور تبلیغ بوده و از دارالفنون اکسفرده فارغ التحصیل شده مشارالیه بیشتر اوقات خود را صرف زبان سریانی نموده و بزبان عربی خدماتی تقدیم داشته، کتاب بلل ونحل شهرستانی را سال ۱۸۴۲ در لندن نشر داده و نیز کتاب عقیده اهل سنت نسفی را در ۱۸۴۲ بچاپ رسانیده و قسمتی منتخب ازطبقات الادباء و غیره را در مجله آسیای انگلیسی بزبان خود نشر داده. وفات او ۱۸۶۴ میلادی بوده.

گی Guy

خاورشناس معروف معاصر ساکن از میر که در علوم و ادبیات شرق مطالعه و تحقیقاتی زیاد نموده و صاحب مؤلفات و مصنفاتی است و در مجمع علمی دمشق عضویت دارد.

گویارد Guyard

گویارد استانیسلاس (۱) مستشرق ایران شناس که برای خود اجرازمعرفیتی نموده و نسبت بآثار علمی و ادبی ایران خدمت کرده از جمله رساله قضا و قدر کمال الدین عبدالرزاق کاشی (متوفی ۷۳۰) را در فرانسه با ترجمه بزبان خود بطبع رسانیده و او در حدود ۱۸۷۵ بوده.

H

هاکن Hacken

خاورشناس معروف معاصر که از مستشرقین فرانسه بشمار رفته و دانشمندی است که برای شرکت در جشن فردوسی بایران آمده، در کنگره نطقی مبسوط در موضوع اکتشافات تاریخی حفريات بامیان نموده و گفته که آثار مزبور از عظمت تمدن ایران باستان و دوره پادشاهان سلسله ساسانی حکایت میکند.

هاکن چنانکه نوشته و خود را معرفی نموده، نام او Joseph و نام خانوادگی Hackin فرزند «فرانسوا» (۱) است. ولادت او ۱۸۸۶ در «بوانژ» (۲) و تحصیلات خود را در مدرسه علوم سیامی و تحقیقات عالیہ انجام داده، از دانشگاه سوربون دیپلمه شده، علوم تاریخ و فلسفه را فرا گرفته و از دانشگاه پاریس دکتر ادبیات عمومی شده. آثار نظم و نثر او زیاد است و بیشتر بطبع رسیده.

هافنر Haffner

دکتر آدلف هافنر خاورشناس ناشر کتب اسلامی که از مستشرقین آلمان شناخته شده و اموری را انجام داده که از آن جمله است :

—۱ François

—۲ Bovange

کتاب « القلب والابدان » بعنوان :

Texte Zur Arabischen Lexikographie

که در لپزیگ سال ۱۹۰۵ طبع و نشر نموده و نویسنده کتاب « البلغه فی شذور اللغة » است. او بعضی از مؤلفات اصمعی را انتشار داده. در معجم المطبوعات (ص ۱۸۹۳) و دائرة المعارف اسلامی لیدن عملیات او نگاشته شده و « العقیده الموشه بالاسماء المؤمنه » ابن حاجب نحوی معروف صاحب « کافیه و شافیه » را بطبع رسانیده.

هالوی Halévy

از دانشمندان آگاه بقسمت عربستان است که به یمن و نقاط دیگر جزیره العرب رفته حاصل مطالعه و مشاهدات خود را در کتابی نگاشته، از ابنیه و عمارات یمن و غیره بویژه نگارشاتى دارد که گوستاولوبون از آثار او اخذ و اقتباس و بدان استناد نموده.

هامبرت J. - Lambert

یوحنا هامبرت خاورشناس سویسی که سال ۱۷۹۲ در ژنومتولد شده و مراتب کمال را طی نموده، مخصوصاً در پاریس السنه شرقی را فرا گرفته و در مدارس ژنو چند زبان شرقی را درس داده.

هامبرت دارای نگارش و آثاری است و کتبی را انتشار داده که از آن جمله است « التقاط الازهار فی محاسن الاشعار » که این استاد با ترجمه فرانسه و لاتینی در پاریس چاپ نموده و منتخبات عربی که جزء اول آن در پاریس سال ۱۸۳۴ طبع شده.

هامیلتن Hamilton

خاورشناس انگلیسی است که زبان عربی را یاد گرفته و کتاب « الهدایه فی شرح البدایه » برهان الدین فرغانی (۱) را با ترجمه انگلیسی و حواشی در لندن بنام :

Heday or Guide account on the Musulman laws
transt. by Ch. Hamilton 1791

بچاپ رسانیده.

۱- فرغانی برهان الدین علی بن ابی بکر فرغانی مرغیانی نویسنده کتاب « هدایه » متوفی ۵۹۳

هامر - فون Hammer - Von

از خاورشناسان معاصر است که کتاب « ابجدیات قدیم » ابن وحشیه کلدانی (۱) را برای اولین بار در لندن سال ۱۸۱۰ انتشار داده و آن را بنام Ancient Alphabets بچاپ رسانیده .

هامر - پورگستال Hammer - Purgstal

خاورشناس مشهور اطریشی استاد دانشمند مورخ که در گرتز (۲) دارالفنون وین تحصیل نموده ، زبان فارسی و عربی و ترکی را در بیست سالگی فرا گرفته و بعنوان مترجمی سفارت اطریش به اسلامبول رفته ، در سوریه و شامات و مصر و ایران هم سیاحت کرده و متدرجاً مراتبی را طی نموده تا اینکه از اعضای شورای عالی ملی دولتی شده ، پس از آن از کار دولتی دست کشیده و بعمل تصنیف و تألیف پرداخته .

مهمترین آثار او در باره شرق « تاریخ عثمانی » است که در چند جلد بنام : Histoire de L'empire Ottoman طبع و انتشار یافته و آن به فرانسه ترجمه شده و نیز او تاریخی درباره سلاطین مغول نوشته و کتاب « تاریخ شعرای عثمانی » او در چهار جلد است و « تاریخ ادبیات لغت عرب » که آنرا در ضمن ۷ مجلد تمام نموده .

پورگستال کسی است که قول مسعودی را درباره کتاب « الف لیله ولیه » تصدیق نموده و مباحثی در تاریخ اترک و اسمعیلیه و قسطنطنیه دارد و مهمترین کتاب او « دائرة المعارف شرقی » است که مشتمل بر ادبیات شرق و تاریخ آن است و بزبان آلمانی نوشته شده .

مستشرق مذکور علاوه بر مسطورات فوق ترجمه‌هایی دارد که از آن جمله است : ترجمه « اطواق الذهب زمخشری » « تائیه ابن فارض » (۳) ، « ایها الولد غزالی میقات الصلوة فی سبعة اوقات » به عربی و آلمانی که آنرا در وین سال ۱۸۴۴ طبع نموده‌اند . این خاورشناس مقدمه و انتقادی درباره کتاب « الصناعتین ابن نندر » نوشته .

هامر پورگستال کتاب « گلشن راز » « شیخ محمود شبستری » را به آلمانی ترجمه و در ۱۸۳۸ میلادی در وین بطبع رسانیده و مقدمه بر این کتاب به عربی و فارسی نگاشته که نگارنده از نظر اهمیت آنرا با حذف بعضی از جملات در اینجا مینگارند : « هذا الكتاب المستطاب زين الالفاظ يعنى گلشن راز ترجم و طبع وزین و مثل برسم

۱- ابن وحشیه ابوبکر احمد بن علی کلدانی است که مؤلفات او در کیمیا و علوم خفیه متعدد است .

۲- Gretz

۳- ابن فارض ابوحنفہ عمر بن ابوالحسن حموی مصری (۵۷۶ - ۶۳۲)

خزينة الثمينه الدفينة والمتينه

محمد شاه

اما بعد از اينچنين بنده كمترين يوسف حاسر پورغستال مستشار و ترجمان و خوانسالار، و طرخان حضرت امپراطور پادشاه آلمان، صاحب نشان عاليشان اوسط شير و خورشيد بعرض حضرت شهنشاه ايران و توران تخت نشين دارا و جمشيد ميرساند، كه چون مطامح انظار و مطارح افكار ارباب عرفان فطانت شعار، دانايان آزموده كاردرمداوله السنه خاور و باور و درمراوده ملل نيكو اثر اولاً - جذب منفعت علم و دانش و منع اسباب وحشت و آلايش روى مينمايد و چون بين قاطبان ايران و طوايف آلمان از قديم زمان علاقه عترت و ظهريت نسل و اصل در كار و يگانگي و همدمي السنه نمسويه با زبان دري از آثار لغوي نمودار و آشكار و چون از مرابطه مشرق و مغرب از مراوچه ايران و آلمان شيرينتر ميوه ها و برين تر سرمايه ها استكمال علم و عرفان و استحصال دانش و ايقان حاصل مي آيد، از اينجهت مشهورترين آثار فلاسفه روميين اعني وصايای امپراطور ماركوس انطونين از لسان يونانين بلسان دري مترجم و بنام همايون جد . . . و پدر جنت رهبر اين حضرت ملك منقبت مزين و مترجم گشت، اين دفعه بوجه نظيره نتيجه قريحه رجال غيب پرور ثمره دوحه قريه شبستر اعني «گلشن راز» بكسوت لسان نمسه ابراز و بنام غراي شاه فلك پناه . . . ممتاز و باذن عالي نمونه بندگي هرچاغ و چراغي با فراغ اين بنده كه هم مترجم و ممثل و طابع و مزين ورق لامع است سرافراز شده و چون در سال آينده تصادف نوروز جلالی و هجري قرين مي آيد اين تحفه كمينه بمثابه هديه عيديه و موهبه نوروزيه عرضه داشت پايه بارگاه سليمانی گشت و از هاتف عاتف اين تاريخ ورد زبان گذشت : تصادف نوروزين اين سال نيك فال باد ۱۲۵۴»

در آخر كتاب مينويسد:

« طبع شده اين كتاب در شهروين ۱۸۳۸ خدا نگهدارش از چشم كژبين بسعي اضعف المتعلمين اصدق المریدين يوسف حاسر پورغستال طرخان مستشار و ترجمان دولت و خانمان حضرت امپراطور آلمان در شهر ابان خجسته هجريه ۱۲۵۲ »

اين نسخه چاپي و مذهب باحواشي تشعيري و نقشه دار و صور الوان و مخلف كه هر صفحه با كاغذ رنگارنگ حاشيه شده و به بهترين طرز استادانه تهذيب و تزئين گردیده بچاپ رسیده و نسخه آن در كتابخانه جناب استاد عالي مقام آقای حاج سيد نصرالله تقوي رئيس ديوان عالي تمیز موجود است.

پورگستال ديوان متنبی را منظوماً به آلمانی ترجمه نموده برای او كتب مربوطه بشرق و غير عربي بسيار است و علاوه بر اين مقالاتي نگاشته و مباحثه و مطالعاتي دارد كه

راجع بعرب و تاریخ ادبیات آنها است و حاصل آن را در کتب و مجلات آسیائی انتشار داده. هامر با چند تن استاد و نویسنده بزرگ مجله « مخزن الکنوز الشرقيه » را در وین سال ۱۸۰۹ نشر داده و این مجله تا سال ۱۸۱۸ باقی بوده. در معجم المطبوعات و تاریخ آداب اللغة شرحی از عملیات و تاریخچه زندگانی این مستشرق بزرگ نگاشته شده، صاحب معجم مینویسد که تاریخ عثمانی اوضمن ۱۸ مجلد بزبان آلمانی و فرانسه ترجمه و منتشر گردیده .

هانوی - ژوناس Hanway - Jonas

ایران شناس انگلیسی که از ۱۱۵۶ تا ۱۱۶۵ هجری در ایران بوده و اوضاع این کشور را مطالعه نموده و آگاهی زیاد پیدا کرده و صاحب مؤلفات و مصنفاتی است.

هانوی نویسنده کتاب « تاریخ تجارت بریتانیا در دریای خزر » است که باین عنوان

Historical account of British trade over the Caspian

طبع و نشر یافته .

او در کتاب خود راجع بایران و اوضاع طبیعی و اقتصادی آن مطالبی نگاشته و منازل از تهران تا مشهد را وصف نموده و ضمناً از تهران بنام تهران اسم برده و این کتاب را در ۱۱۵۷ نوشته و سفر او بایران در اوایل زمان نادرشاه افشار بوده.

هارتمان Hartmann

خاورشناس معروف استاد زبان سریانی و دروس اسلامی در مدرسه زبان شرقی برلن که سیاحت قابل اهمیتی در آسیای مرکزی نموده مطالعه و تحقیق زیادی در بازرسی احوال مردم آن حدود و موقعیت جغرافیائی و لغات و السنه و عادات و اخلاق اهالی کرده، داخل یکرشته تحقیق در موضوع دین اسلام شده ، مطالبی در این باب بمورد نگارش آورده.

هارتمان کتابی راجع به عرب و کتاب دیگری مربوط به ترکستان چین و گزارش مردم آن سرزمین نوشته در نحو اللغة زبان جنتائی و عبری هم کتابی نگاشته . در تاریخ اسلام و ممالک شرقی اسلامی هم کتابی نوشته، بیشتر کار او بزبان آلمانی است علاوه بر این کتابی در اصول روزنامه نگاری و صحافت عربی دارد که بزبان انگلیسی نگاشته و از جمله اعضای کنگره دائره المعارف اسلامی لیدن است که اغلب تحقیقات او در آنجا درج شده .

در مجمع علمی عربی دمشق نیز عضویت دارد. او در احوال ابن بناته (۱) صاحب تحقیق است.

هستینگز Hastings

مقاله‌ای را که «کارانو» در دائرة المعارف «الدینیة والاخلاقیه» از «ابن سینا» نگاشته، اودر «اوبزگ» سال ۱۹۰۹ نشر داده و از ناشرین آثار علمای اسلامی است.

هستینگز - وارن Hastings - Warren

وارن هستینگز فرزند «پنستن هستینگز» است که شرح احوال او در مجله روزگار نو جلد ۴ شماره ۳ صفحه ۵۷ نگاشته شده. این خاورشناس معروف، دانشمند و سیاستمدار بزرگ یکی از نجبا و خاندان قدیم انگلستان بوده، ولادت او ۶ دسامبر ۱۷۳۲ میلادی (۱۱۴۵ هجری قمری) در شهر چرچیل Churchill انگلستان بوده که شهر نامبرده در حوالی اکسفوردشایر Oxfordshire میباشد. هنوز به سن ده سالگی نرسیده بود که پدرش وفات نمود. او دوره کودکی خود را در قصبه دیلزفورد Daylesford گذرانده و در کودکی خیال بزرگی برداشت و میخواست که اگر بزرگ شود بکاری مشغول شده املاک از دست رفته ابا و اجدادش را دیگر بار خریداری نموده و نام خانوادگی خود و پدرش را پیش هم وطنان خویش بیشتر ارجمند گرداند.

در ۱۷۴۰ عموی وی «هوارد هستینگز Howard Hastings» که در آن هنگام یکی از کارمندان بزرگ گمرک لندن بود، او را ابتدا به آموزشگاه «نیوینگتون بتس» Newington Butts سپرده و بعد از آن به مدرسه «وستمینستر» Westminster School فرستاد. وارن هستینگز در آن مدرسه مشهور لندن در نهایت جدیت بفرآ گرفتن دانش باختری سرگرم شده و روز بروز بر تحصیلات خود افزود و پشت کار و هنرمندی او باعث خوشنودی و رضایت استادان و مربیان وی گردید و محبت او در دل آنها جای گرفت. مخصوصاً دکتر نیکول Dr. Nicoll که به زیور دانش و کمال آراسته بود و سمت استادی مدرسه را داشت او را به تحصیلات تشویق نموده و به چند تن از شاگردهای نجیب زاده انگلیسی خود و پدران ایشان و مدیران کمپانی هند شرقی

۱- ابن بناته عبدالرحمن بن محمد بن اسمعیل حذاقی فارقی متولد ۳۳۵ و متوفی ۳۷۴ مودب و رباط سیف الدوله صاحب خطب قصیده در اخلاق مذهبی که در قاهره طبع شده. ابن بناته محمد بن محمد جمال الدین ابوبکر قرشی اموی نواده ابن بناته متولد ۶۸۶ در میافارقین و متوفی ۷۶۸ که شاعری زبردست بوده و قصایدی در مدح گفته و صاحب دیوان است. بروکلن هم در احوال او ترجمه‌ای دارد.

شکستناکی داده و معرفی نمود که با آنان دوست گردد و کاری پیدا کند و از این راه دوستی خاورانشینان دردل او جای گرفت. بعد از آن همیشه آرزو داشت که سفری به کشورهای خاور نماید و از این روی شب و روز به مطالعه کتبی که در تاریخ و تمدن و ادبیات ایران و هند نوشته شده بود مشغول گردیده و سعی داشت هرچه زودتر خود را برای خدمتگذاری کمپانی هند شرقی و رفتن به هندوستان حاضر نماید.

در اوایل سال ۱۷۵۰ این دانشمند بواسطه لیاقت و شایستگی خود و توصیه و معرفی و صلاح اندیشی دوستانش برای خدمتگذاری کمپانی انتخاب گردید و در اکتبر همان سال به کلکته ورود نمود و در نهایت شوق و ذوق بفرآ گرفتن زبان فارسی و سانسکریت اشتغال یافت.

وارن هیستینگز از دوره جوانی با استادان نامی انگلستان و دانایان و مردمان شایسته و پرهیز کار آمیزش داشته و همیشه در کسب دانش و پژوهش بود و در علوم عقلی و نقلی و عدالت خواهی و مردم نوازی مهارت پیدا نموده، در شجاعت و مردانگی و درستکاری خود را در بیشتر ولایات هند مشهور گردانید. از این روی مدیران کمپانی و کارفرمایان آن حق زحمات و خدمات و کاردانی او را منظور داشته و مدتی نگذشت که او را فرماندار بنگال نمودند.

« سرجان ملکم » Sir John Malcolm در کتاب تاریخ زندگانی « لرد کلایو » Lord Clive مینویسد :

لرد کلایو وقتی که سردار و رئیس کل کمپانی هند شرقی بود، شایستگی، قابلیت و اوصاف پسندیده وارن هیستینگز را پی برد و از کاردانی، وقار، تجربه و کار پختگی او نهایت خوشنود شد و از آنجا که میدید او کارهای خود را همیشه از روی پختگی و فهم و تجربه انجام میدهد، پس از شور و مذاکره با مدیران کمپانی هند در لندن، وارن هیستینگز را از طرف خود واداشتند که بانواب و صاحبان اراضی و رجال بزرگ هند قراردادها و معاملات کمپانی را اجرا نماید.

این دانشمند مردی کار آزموده و خوش خلق و با گذشت و نوع پرست بود، جوانمردی و دادگری و انصاف پیشه‌گی و بردباری و بزرگواری و فروتنی او اشتهار داشت و او که نخستین فرمانفرمای انگلیسی در هند آنروز بود، در سیاست خود هر یک از اوصاف خود را بموقع در محل خویش بکار برده و همیشه کوشش داشت که آسایش و رفاهیت عموم را فراهم سازد، و مردم هند را به آسودگی بدارد و او خود در بند و بست کارهای دولتی بطوری دقت مینمود که باعث حیرت همسران خود بود و همه از او تعریف و تمجید

می نمودند. مخصوصاً امور کشورداری و معاملات مالی را از کلی و جزئی به مردم کاردان و درست کار و اگذار می کرد و حقوق مناسبی که شایسته کارشان بود برای هر فردی از کارگران و سپاهیان از هندو و مسلمان تعیین داشته و اصرار داشت که هفته به هفته به آنها بپردازد.

از طرز رفتار خوش و بکار بردن عدالت و بیغرضی این مرد بزرگ ، نام انگلیس در تمامی هند بلند و آوازه حسن رفتار آنها بهمه جا پیچید. تاریخ نویسان انگلیس و جهانگردان اروپائی و آمریکائی که به هند رفته اند، بطوریکه اظهار عقیده نموده و در کتابهای خود یاد آور گردیده اند و چنانکه مسادم داربلی Madame d'Arblay سیاح و نویسنده مشهور فرانسوی گفته است که وارن هیستینگز مردی بسیار نیکو و با حوصله و مهمان نواز بوده و او را یکی از بزرگترین کارفرمایان انگلیسی در هند شمرده اند. مادام داربلی مینویسد: وارن هیستینگز یکی از بزرگترین آدمیان زنده است . او مردی زیاده شیرین سخن و پرهیزگار و خداترس و مهربان میباشد. او از دل و جان آسایش هندیان را خواهان است و از دانشمندان هندو و مسلمان قدردانی نموده ، آنها را عزیز و محترم می شمارد. هر دسته از مسلمین در مساجد و هندوها در معابد خود از برای سلامتی و طول عمر او دعا میکنند و از دادگستری و کمک و همراهی وی به گدایان و یتیمان اظهار سپاسگزاری نموده و از معاشرت و سازش و آمیزش وی با مردم هند امتنان دارند.

این دانشمند مهارت بسیاری در زبان فارسی داشته و چون در آن موقع زبان فارسی ، زبان رسمی هند و از زبانهای ممتاز و برجسته هندوستان شمرده میشد ، وارن هیستینگز در پیشرفت آن زبان و چاپ و انتشار ادبیات فارسی نهایت همراهی را داشته و علاوه بر اینکه زبان فارسی و انگلیسی را می دانسته ، به زبانهای یونانی و فرانسه هم خوب آشنا بوده و با آن زبانها حرف میزده و در آن السنه اشعار بلند و با معنی و مطبوعی ساخته است.

پس از حمله نادر شاه به هند ، اوضاع آن کشور پهناور روبه پستی گذاشته و در میان مردم آن سرزمین دائماً جنگ و جدال خونین رخ می نمود ، ملاکین و صاحبان اراضی و دهات با رعایا و کشاورزان ستم پیشه گی بخرج میدادند و چون قانونی رسمی در میان نبود که برای افراد حقوقی را قائل شود ، بساط هرج و مرج در سراسر آن کشور گسترده گردیده و هیچگونه عدالت و دادخواهی در بین نبود.

وارن هیستینگز در ۱۷۷۲ میلادی (۱۱۸۴ هجری) فرمانفرمای بنگال شد و جمعی از دانشوران و دانایان محقق هندو و مسلمان را به کلکته دعوت نمود و برای هر کدام حقوقی مناسب مقرر گردانید و در تشویق و ترغیب آنها اهتمام نموده و ایشان را وادار گردانید تا قانونهایی موافق و مناسب با آئین و مذهب خودشان تدوین نمایند . به این

معنی که هندوها موافق آئین و کیش خود و مسلمین هم بر وفق شریعت و احکام دین اسلام قانون بنویسند. پس از مدتی آنها قوانین مخصوصی که موافق و پسند نظر اولیای دین خودشان بود تهیه نمودند، و ارن هیستینگز به آنان جوایز و انعاماتی شایسته بخشید و قانون نامه‌ها را بچاپ رسانیده و منتشر ساخت و از این روی بساط دادگستری و انصاف را در کشور هند پهن گردانید.

او چندین دانشسرای بزرگ در شهرهای کلکته و بمبئی و مدرس تأسیس نمود و استادان و معلمین هند و مسلمانرا معین گردانید تا بدانش آموزان زبان، قانون، ادبیات و تمدن میهن خودرا یاد دهند و نیز استادان انگلیسی بدانش آموزان هند ادبیات و علوم انگلیسی بیاموزند، زیرا که دانش و علم وسیله عمده دوستی و اتحاد بوده و میباید. این دانشمند با آنکه مؤسس انجمن پادشاهی آسیائی بنگال نبود، با وجود این یکی از نخستین کارمندان و مسبب حقیقی برپا نمودن آن انجمن محترم شمرده میشود. موقعی که میخواستند او را به عنوان ریاست آن انجمن برگزینند، صلاح دید که «سرویلیام جونز» Sir William Jones قانون دان و خاورشناس معروف را به ریاست آن انجمن اختیار نموده، او را با مؤسسین انجمن پادشاهی آسیائی بنگال تبریک گفت و چندین کتاب خطی عربی و فارسی و هندی به کتابخانه انجمن تقدیم داشت.

کتابخانه انجمن پادشاهی آسیائی امروزه از حیث دارائی کتابهای خطی از فارسی و عربی مخصوصاً موشحات و تاریخهایی که به زبانهای هندی نوشته شده در ممالک شرقی بسیار بزرگ و با اهمیت شمرده میشود.

خاورشناس نامبرده بچند تن از دانشوران ایران که در کلکته جای داشتند موجب و حقوق داده و آنها جهت کتابخانه شخصی وی چندین کتاب عمده و تاریخی را از عربی و سانسکریت به فارسی ترجمه نمودند و امروز بعضی از آن کتابهای خطی در کتابخانه اداره هند و در لندن و بسیاری از آن در کتابخانه انجمن پادشاهی آسیائی موجود است.

وارن هیستینگز را علاقه و عشق زیادی به تحصیل فلسفه و فهم مذاهب و درک علوم و دانش بلت‌های شرقی بوده، خود او هم شاعر خوبی بشمار آمده و اشعار وی در زبان انگلیسی و لاتینی بلند و با معنی و لطیف است و از آثار او آشکار میشود که تا چه اندازه اشعار فارسی را دوست داشته است. در اینجا بعضی از اشعار که دلپسند وی قرار گرفته نگاشته میشود، از آنجمله است :

چو خواهد از کسی کامی برآرد
یکی بر لب نهاد گوید که «خاموش!»

قضا دستی است پنج انگشت دارد
دو بر چشمش نهاد دیگر دو بر گوش

از اشعار جالب هم بعضی را فرا گرفته و ترجمه نموده و نیز از ادیب صابراشعاری را اخذ کرده و اشعار او بذوق این خاورشناس موافق آمده ، از جمله این اشعار است :

توشه راه آخرت بردار .	که رهی دور و پریا بانست
توشه تو نه کوزه آبست	توشه تو نه سفره نانست
عدل و انصاف و رحم عادت کن	که مرادت رضای رحمانست
زهد قلبی و طاعت و تقوی ست	علم و ایمان و عدل و احسانست
شعر صابر ز بهر طاعت و طوع	حقه در و درج مرجانست
گفته او شنو که گفته او	نه ز جنس فلان . و بهمانست

و از آن جمله است :

در بلاها صبور باید بود	با هواها جهاد باید کرد
نامه‌پی کان بحشر خواهی خواند	هم ازینجا سواد باید کرد

وارن هیستینگز مدت سی و پنج سال عمر خود را در هند گذرانده و همواره در ترقی کشور و آسایش اهالی هند سعی داشته ، گذشته از دادگستری و دستگیری از بینوایان همواره روش عدل و انصاف را مراعات نموده ، در فن سیاست و حکمرانی مابین مدیران و حکم فرمایان کمپانی مانند نداشته ، او در انگلستان و هندوستان بسیاری را تشویق نمود که زبان و ادبیات فارسی را فرا گیرند و او باعث شد که یک نفر استاد زبان فارسی را در دانشکده هند شرقی در انگلستان بکار وادارند و دانشجویان انگلستان را بفرار گرفتن زبان فارسی وادار نمایند .

این دانشمند مردی خوش صورت و نیکو روی بوده و بسیاری از دوستان و آشنایان وی شیفته و فریفته روی زیبا و خوی شایسته و صفا و وفای او بوده اند . « مر جاشوا رینولدز » Sir Joshua Reynolds که یکی از نقاش‌های زبردست انگلستان بوده ، صورت این خاورشناس را با لباس رسمی بنقاشی رنگ و روغن در نهایت استادی نقاشی کرده و آن تصویر امروزه یکی از کارهای ممتاز نگارستان ملی انگلستان National Art Gallery شمرده میشود .

دکتر « ساموئل جانسن » Dr. Samuel Johnson فیلسوف ، مورخ و فرهنگ نویس مشهور انگلستان که دوست صمیمی وارن هیستینگز بود و تاریخ زندگانی او که بقلم توانای « جیمز بازول » James Boswell نگاشته ، چنین گوید که دکتر ساموئل جانسن زیاده میل داشت که هدیه شایسته و چیزی که مطبوع نظر و پسند خاطر وارن هیستینگز باشد از لندن تهیه و روانه دارد . پس از تحقیقات بسیار دوستان او به دکتر جانسن گفتند

« آنچه پسند خاطر دارن هیستینگز است ، کتب ادبی فارسی است » . اتفاقاً در آن هنگام سرویلیام جونز خاورشناس معروف انگلیسی تازه کتاب صرف و نحو فارسی را منتشر نموده بود، دکتر جانسن فوری يك جلد از آن کتاب خرید و برای دوست مهربان خود که تازه فرمانفرمای بنگال هند شده بود روانه داشت و سواد نامه های وارن هیستینگز با دکتر ساموئل جانسن را جیمز بازول در کتاب زندگانی دکتر جانسن بچاپ رسانده و میرساند که تا چه اندازه مابین آندو الفت و مودت و یگانگی بوده.

خلاصه آنکه وارن هیستینگز مردی ادیب و دانشمند و بردبار و نیکخوی بوده و صفاتی پسندیده و اخلاقی حمیده داشته و نسبت به هم نوع خود مهربان و نیک کردار بود . باوجود این بعضی از دشمنان وی به او حسد ورزیده و حرفهای ناپسندی نسبت به او گفته و بین مردم انتشار دادند . از جمله شهرت داده بودند که او از بزرگان و سرمایه داران و صاحبان اراضی هندوستان رشوه قبول میکرده است . وقتی که او از هند برگشت و با کمال رشادت در دادگستری لندن با دشمنان و حسودان خویش مبارزه نمود و چندین گواه درستکار و امین و با اعتبار از هندوستان آورده و مدلل گردانید که این نسبت را درباره او بخطا و اشتباه و از روی غرض ورزی داده اند و او در نهایت بی غرضی بعدل و انصاف حکومت نموده، از این روی خدمات او زیاده از پیش منظور نظر اولیای امور انگلستان شد و نام نیک او در سراسر کشور انگلیس و هند بلکه در تمام کشورهای استعماری و استملاکی بریتانیا شهرت و انتشار یافت و محبوبیت او در دلها جای گرفت.

پارلمان انگلستان پنجاه هزار لیره در برابر خدمات شایسته او انعام داده، همچنین از آنجا که در هند و انگلستان همه وقت بجان و دل در افاده و نشر علوم میکوشید در سال ۱۸۱۳ میلادی (۱۲۲۹ هجری) دانشگاه اکسفورد درجه افتخاری دکتر قانونی رابه او اعطاء نمود. پس از آن از مبلغی که پارلمان به او انعام داده بود تمامی املاک آباء و اجدادی خود را خریداری نموده و دهکده « دیلزفورد » را با حوالی و اطراف آن آباد گردانید و با همدستی و کمک همسر خود به تمامی سکنه آن حدود مساعدت و همراهی مینمود.

او از گلکاری و کارهای کشاورزی آگاهی تمام داشت و مردمی که در املاک او جای داشتند از همراهی و مهربانی وی بسیار ممنون و متشکر بودند و هر انجمن که دائر میکردند از دانشمندان و اهل فضل و از دولتی ها و ارباب سیاست تمامی بذکر خیر او سخن می راندند و از او تمجید و تحسین مینمودند و هر کس نوعی از محسنات و فضایل او را بطوری که شایسته بود بیان مینمود . او بسیاری از اشعار فارسی را حفظ نموده و برای خانواده خود و دوستانش میسرود و مهمان نوازی و محبت و مهربانی او مشهور بود و گفته اند که او از

واردین و مقیم و مسافر، مسیحی و مسلمان، هندو و جوکی و دیگران در انگلستان و هند پذیرائی میکرد. « ویلیام پیت » William Pitt که در آن موقع نخست وزیر انگلستان بود، در یکی از سخنرانی‌های خود تفصیلی از کاردانی و عدالت‌پروری و درستکاری وارن هیستینگز بیان نموده است.

در ۱۸۷۲ میلادی امنای موزه بریتانیا در لندن تمام نامه‌ها و نوشتجات خصوصی وارن هیستینگز را از وارث او خریداری نمودند و آنها اکنون در کتابخانه موزه موجود است. کتابهایی را که از نسخ خطی و چاپی به زبانهای شرقی و غربی در طول سالهای متمادی جمع‌آوری نموده بود، اکنون در کتابخانه مشهور اداره هند در لندن موجود است و هر کس از مطالعه کنندگان میتواند به آسانی آنها را مطالعه کرده و از مطالب مفید آن برخوردار شود.

وارن هیستینگز در اواخر زندگانی خود که پیر و فرسوده شده بود، دائماً بتدریس علوم دینی و ترویج اتحاد و یگانگی مابین مردم انگلستان و هند و ایران اشتغال داشته در ۲۲ ماه اوت سال ۱۸۱۸ میلادی (۱۲۳۴ هجری) بسن هشتاد و پنج سالگی درگذشت. این بود شرح احوال و ترجمه حال این خاورشناس بزرگ که نگارنده آنرا با اندک تفاوت عبارات از مجله روز گارنو اقتباس نموده و در این کتاب انتقال داد.

هفنینگ Hefneing

از خاورشناسان معروف است که در هیئت دائرةالمعارف اسلامی لیدن عضویت دارد و خدماتی در این خصوص انجام داده. هفنینگ با «پاول کال» (۱) خاورشناس، عملیاتی علمی که مربوط بشرق است انجام داده و نام و عملیات و صورت او در فهرست کتابخانه بریل (ص ۲۲) و (ص ۷۶) مسطور است.

هفنر Hefner

خاورشناس اطریشی که چندین رساله لغوی بعنوان قلب و ابدال ابن السکیت (۲) و کتاب «الابل اصمعی» (۳) و کتاب «خلق الانسان» و سه کتاب که در اضداد اصمعی و

۱- Paul Kahle

۲- ابن السکیت ابو یوسف یقوب بن سکیت متولد ۱۸۶ متوفی ۲۴۴

۳- اصمعی عبدالملک بن قریب متوفی ۲۱۳

سجستانی و ابن السکیت و ذیل صاغالی است نشر داده.
رساله « الدارات والنبات والشجر والنخل والکرم اصمعی » را هم بچاپ رسانیده .

هایبرگ Heiberg

از جمله خاورشناسان معاصر است که کتاب « المرایا المحترقه ابن حثیم » را با « دیدمان » مستشرق به زبان آلمانی ترجمه و نشر داده و در دائرة المعارف اسلامی از او نام برده شده .

هاینه Heine

خاورشناسی است که ادبیات ایران را تتبع نموده و راجع بفردوسی و تاریخچه زندگانی او تحقیق کرده ، منظومه بسیار لطیف و خوب و رقت آوری درباره جنازه فردوسی هنگام بیرون بردن آن از شهر و رسیدن صله و پاداش وی برای نظم شاهنامه سروده است .

هل Hell - J.

ژرف هل خاورشناس آلمانی و عالم گیاه شناس که در قسمت فلاح و نباتات شرقی مطالعاتی نموده و کتاب فلاح عربی Kultur der Araber را نگاشته و آنرا خدا بخش هندی ترجمه کرده . بعضی از نگارش او در دائرة المعارف اسلامی لیدن نگاشته شده ، هل کتاب « تذکرة الکحالیین » علی بن عیسی و « طبقات الشعراء » حمجی (۱) و دیوان فرزدق را انتشار داده (المقتطف ۱۹۲۷ م)

هنزیوس Henzius

خاورشناس قرن نوزدهم که صاحب مؤلفات و آثار است و از آن جمله است کتاب : Fragmenta Aralica که آنرا در پتروپولی سال ۱۸۲۸ نشر داده و در آن کتاب از ص ۱ تا ۱۰۴ قسمتی عمده از تاریخ الفخری را نقل نموده و در دائرة المعارف لیدن (ص ۳۷۸ ج ۱ ع) از وی نام برده و کار او را شرح داده .

هربلو - داوید Herbélot - D.

داوید هربلو از شرق شناسان او اخر قرن ۱۷ بوده که در ۱۶۵۲ میلادی متولد گردیده

۱- حمجی ابو عبدالله محمد بن سلام حمجی بصری نویسنده کتاب طبقات الشعراء که در حدود ۲۳۱ بوده .

و در ۱۶۹۵ وفات یافته مشارالیه در تحصیلات السنه شرقی زحماتی کشیده و بدقایت و نکات آن آگاه شده و تاریخ شرق و ادبیات آن را مرتباً درشش جلد بنام « دائرة المعارف شرقی » بزبان فرانسه نوشته، علوم و فنون شرقی و تاریخ ادبیات و خرافات افسانه‌ها و عقاید ادیان و نظامات و غیره اهالی مشرق زمین را نقل و ترجمه نموده . ولادت هربلو را در کتاب « المستشرقون » ضمن احوال وی در (ص ۶۳) سال ۱۶۳۵ میلادی می‌نویسد و توضیح میدهد که هربلو عربی را در پاریس فراگرفته و از آنجا به ایتالیا رفته و به مدرسه آنجا پیوسته و با مطبعه شرقی آنجا ارتباط پیدا کرده و با « گراندوک ناسکان » فردیناند سوم مربوط شده که او را خاورشناسی نابغه دیده و به او مجموعه‌ای از نسخه‌های خطی عربی گرانبها اهدا نموده و بواسطه زبردستی او در عربیت ، لوئی چهاردهم او را خواسته و مشارالیه را اسین سر خود و استاد عربی در بنگاه فرانسه قرارداد داده . و از آثار او کتابخانه شرقی (مکتبه الشرقیه) است که آن فرهنگی جامع از برای چیزهائی سییاشد در شرق از فلسفه و ادب و اجتماع . با اینکه او مرتکب بعضی از خطاها و اشتباهات در اثر کمی وقت و تحقیق شده پس از آن این اثر خود را به ترجمه کتاب «المکین» بفرانسه در پاریس پیوست نموده (۱۶۵۷) .

هربلو رئیس دارالترجمه شرقی بوده و معاصر لوئی چهاردهم است ، مشارالیه به دستیاری «کلبر» (۱) وزیر معارف خدماتی به فرهنگ نموده و ازدولت حق التدریس میگرفته، عنوان معلمی زبان سامی را در کلژ دو فرانس (مدرسه عالی فرانسه) داشته و بواسطه تألیفات مهمه خود اشتهار یافته و کتابی که بیشتر باعث شهرت او شده کتاب « الفباء » است است که بزبان فرانسه ترتیب داده.

دائرة المعارف او در علوم و تاریخ و ادیان و آداب و حکومت‌ها و سوهومات و خرافات و اخلاق اجتماعی شرقی است که چاپ آن یکبار در ۱۷۸۳ انجام گرفته و این کتاب را هربلو شروع نموده و «گالاند» (۲) پایان رسانیده.

هربرت - سر توماس Herbert - Sir Thomas

ایران شناس قرن هفدهم که در سال ۱۰۳۹ و ۱۰۴۰ هجری قمری نه سال بعد از « پیترو دولواله » سیاح مشهور ایتالیائی بایران و تهران آمده و همراه سفیری که از طرف شارل اول (۱۰۰۸ - ۱۰۵۹) پادشاه انگلستان بایران آمده بود سفر نموده و مطالعاتی در این سرزمین کرده و حاصل مشاهدات خود را ضمن کتابی تدوین نموده و بچاپ رسانیده.

Colbert -۱

Galand -۲

سر توماس هربرت صاحب سفرنامه ایست که در لندن سال ۱۶۷۷ چاپ شده.

هربن Herbin

در کتاب « المستشرقون می نویسد: او در اصول عربیه عمومی مؤلفه جامعی تألیف نموده و برای او دو فرهنگ عربی به فرانسه و فرانسه به عربی است و این جز بحثهایی است که در موسیقی نزد قدمای عرب نموده است.

هردر Herder

شرق شناس آگاه باوضاع عرب و عربستان است که راجع به جزیره العرب و غیر آن داخل يك سلسله تحقیقات عمیقہ علمی شده و در عادات و اخلاق و اوصاف و رفتار عرب کتابی نوشته که گوستاولوبون در کتاب تمدن عرب خود باطلاعات او استناد نموده.

هوخ Heroch

خاورشناس آلمانی که در زبان عربی تکمیل شده و کتاب « النهار الفائض فی علم الفرائض نقشبندی » (۱) را که در مذاهب اربعه است بزبان آلمانی ترجمه نموده و کتاب او در لیزیک سال ۱۸۹۱ بچاپ رسیده. استاد مزبور در عقاید و مذاهب و فرق مختلفه اسلامی اطلاعات زیادی پیدا کرده و از حاصل معلومات خود مؤلفاتی ترتیب داده است.

هروم Herum - P.

خاورشناس آلمانی است که کتاب « تقویم الصحه » ابن بطلان (۲) بغدادی را به آلمانی ترجمه کرده و در استراسبورگ تحت عنوان ذیل نشر داده:

Schachtafel der Gerandchet (شاختاغل در گراندهت)

و صاحب کتاب « جوامع علم ریاضی » است که آنرا از زبان انگلیسی عربی در آورده و در کلکته چاپ نموده و این استاد در زبان عربی مهارتی زیاد داشته و نگارشاتی محققانه نوشته.

هیپی Hihi - P.

فیلیپ هیپی خاورشناس آگاه بتاریخ عرب و اسلام است که کتابی بعنوان:

۱- نقشبندی شیخ عبدالقادر بن محمد بن عبدالرحمن نقشبندی مکاری که از شیوخ مذهب تسنن است.
۲- ابن بطلان ابوالحسن مختار بن حسن همدون بن سعدون بن بطلان طبیب متوفی ۴۶۵ هجری قمری

History of the Arabs بزبان انگلیسی نوشته و کتاب اودرلیدن ضمن دو مجلد
بچاپ رسیده است و غیراین هم آثار ومؤلفات دارد.

هیلتن - فیلیپ Hilton - Philip

شرق شناس آمریکائی که از ایران شناسان آنجا است و اشعاری شایسته درتعریف
ایران ساخته و به نشان سوم علمی ایران مفتخرشده و وزارت معارف ایران پیادگارهای
اوقددانی نموده است وصاحب مؤلفات وآثاراست .

هینس Hins - Dr.

دکترهینس خاورشناس آلمانی واستاد زبانهای شرقی دردانشگاه کتینگسن است که در
محل خود معروف وصاحب آثار ونگارشاتنی است.

هیرش برگ Hirschberg

خاورشناس آلمانی که طب ابن سینا را تدریس مینموده و آگاه به طب و معالجات
شرقی بوده وقسمتی ازکتاب قانون « عن طب العیون » را بعنوان :

Die Augenheil Kunde des Ibn Sina

درلپزیک سال ۱۹۰۲ ترجمه وچاپ کرده (دائرةالمعارف لیدن ج ۱)

هادرپی - کریستین هون Holdrempi - Christian Herrn

مستشرق معاصر که درآلمان زیست مینماید و خدماتی بنوبت خود به معارف و
ادبیات ایران وشرق نموده. این دانشمندکتاب رباعیات خیام را بزبان آلمانی ترجمه کرده
و بامقدمه وگراورهای قدیمی در ۱۹۳۵ بچاپ رسانیده ونسخه ای ازآن رادرسال ۱۹۳۵
به وزارت معارف ایران فرستاده.

همل Hommel - F.

دکترفریتزرهمل خاورشناس معروف آلمانی، استاد زبان سامی دانشگاه مونیخ آلمان
وعضو اعزاسی فرهنگستان (آکادمی) علوم لهستان و دکترافتخاری علم فلسفه جامعه
ارلنگان وعضو اعزاسی مجمع علمی عربی دمشق که در ۱۸۵۴ در پایتخت باواریا (۱)

وسطی متولد و مبادی علوم را در آموزشگاه مقدماتی آنجا (۱۸۶۴ تا ۱۸۷۲) فرا گرفته و در دانشگاه لپزیک (۱۸۷۲-۱۸۷۷) خدمت « فلیشر » شرق شناس معروف درس خوانده و عنوان دکتری درتألیف خود برای مقدمه کتاب « اسماء ذوی الثدیین » بلغت سامی جنوبی گرفته و این کتاب را در ۱۸۷۹ نشر داده.

شغل همی در ۱۸۷۷ سرپرستی و مدیری کتابخانه عمومی مونیخ بوده ، در دانشگاه هم دوس مخصوصی تدریس مینموده و کتاب تاریخ « بابلیها و آشوریها » را تألیف و از ۱۸۸۵ تا ۱۸۸۹ تکمیل نموده و در سال ۱۸۹۲ کتاب « اصل بابلی برای تمدن مصری » را نگاشته و در ۱۸۹۷ در دانشگاه مونیخ استاد مستقل بوده است.

از آثار علمی او «منتخبات عربیه جنوبی» است که در ۱۸۹۳ تألیف نموده و «مقتطفات سومری» جهت خواندن در ۱۸۸۴ «تاریخ شرق قدیم» ، مؤلفه ۱۸۹۵ «هدایای بنی اسرائیل قدیم» در ۱۸۹۷ مختصر «جغرافی شرق و تاریخ آن» و رساله «علم آثار نزد شرقیها» .

هومل دارای رسائلی زیاد و مباحث علمی است که در مجلات مختلفه نشر داده .
فروع عمده ایرا که هومل در نظر گرفته و بآن توجه داشته : تاریخ تمدن شرق قدیم و مذاهب آن ، رسوم عربی جنوبی ، شعر عربی دوره جاهلیت ، فقه اللغه بابلی (تحقیق مخصوص بوده راجع بلغت و زبان سومری) ، تاریخ مصر (مختص به تمدن مصرخیلی قدیم) .

استاد مذکور عقیده زیادی بتمدن بابلی قدیم داشته و گوید که آغاز این تمدن در بلاد ماکان (ناغان - بحرین) در خلیج ایران بوده و تاریخ اساسی و رموز نجوم را تألیف نموده و اصل حروف الفبا و ترتیب آنها توضیح داده ، بیشتر روزگار خود را بیحث و تألیف گذرانده و در حدود هشتاد و دوسالگی در ۱۷ فوریه ۱۹۳۶ وفات یافته .

هون - پاول Horn - Paul

از خاورشناسان آلمان است که تاریخ ایران بعد از اسلام را تا انقراض زندیه نگاشته و آنها برای انضمام بکتاب فقه اللغه (۱) ایران تألیف نموده . اصل کتاب از اول اسلام تا اوایل سلطنت مظفرالدین شاه بوده و آنچه را که آقای دکتر رضا زاده شفق ترجمه نموده و در تهران در ۱۳۱۴ بطبع رسیده تا آخر زندیه است .

۱- فقه اللغه ایران کتابی در دو جلد است که آرا عده ای از خاورشناسان عالی مقام آلمان از ۱۸۹۵ تا ۱۹۰۴ تألیف نموده اند و کتابی است مفیده که در لسان و ادب و تاریخ ایران تتبع و تحقیق عمیق در آن شده است .

هورن - P. Horn

خاورشناس آلمانی که بنوبت خود اشتهار یافته ، ولادت او در ۱۴ ژانویه ۱۸۶۳ در هال ، وفاتش در استراسبورگ سال ۱۹۰۸ بوده .
 هرن نسبت به معارف و علوم شرقی خدماتی برجسته و شایان تقدیر دارد مخصوصاً در تاریخ ایران اطلاعاتی زیاد پیدا نموده و زبان فارسی را بخوبی فرا گرفته « تاریخ شاه طهماسب صفوی » (۱) را که بقلم خود نوشته بچاپ رسانیده و مقدمه بر آن نگاشته . تاریخ مزبور را ترجمه و در مجله آلمانی « انجمن آلمان شرق » طبع کرده ، ترجمه آلمانی مذکور به تنهایی هم در ۱۸۹۱ میلادی با مقدمه و حواشی در استراسبورگ بطبع رسیده .

هورویتز Horowitz

پروفسور هورویتز خاورشناس آلمانی عضو مجمع علمی عربی دمشق است ، « القصائد الهاشمیات » کمیت بن زید (۲) اسدی شاعر معروف را بزبان آلمانی ترجمه نموده و سال ۱۹۰۴ در لیدن طبع کرده . دیگر بار هم با متن عربی آنرا طبع نموده و در اول این کتاب مقدمه در شعر عربی و تاریخ شیعه و اصل تشیع و اخبار و حوادث آن نگاشته .
 هورویتز درباره ابن جوزی (۳) صاحب کتاب « اعمار الاعیان » و « کشف النقاب عنی الاسماء و الالقاب » دارای تحقیقات و مطالعاتی است و نیز این مستشرق راجع به ابودلامه (۴) شاعر ترجمه ای نگاشته که در دائرة المعارف لیدن درج گردیده و درباره ابومعشر نجیب بن عبدالرحمن صاحب کتاب المغازی شرحی نگاشته که در دائرة المعارف مسطور است .

هورتن - M. Horten

خاورشناس آلمانی استاد فلسفه و الهیات که در فلسفه شرقی مطالعه زیاد نموده و

۱- شاه طهماسب صفوی فرزند شاه اسمعیل اول (۹۱۷-۹۸۴) که از سیزده سالگی سلطنت نمود و ۵۱ سال پادشاه ایران بوده .

۲- کمیت شاعر- کمیت بن زید بن خنیس اسدی متولد در ۶۰ و متوفی در ۱۲۶ هجری که صاحب اشعار و قصاید زیاد است .

۳- ابن جوزی عبدالرحمن بن علی بن محمد ابوالفرج و ابوالفضائل جمال الدین واعظ و فقیه حنبلی و مورخ متولد ۵۱۰ در بغداد و متوفی ۵۹۷ نویسنده کتاب « المنتظم و ملتقط المنتزم » و « فقیر الزام الساکن فی فضائل التباع و الاماکن » و « دریا قالدنوب » و « نکت المجالس » و « تذکرة الايقاظ » .

۴- ابودلامه زک بن جون غلام سیاهی از موالی بنی اسد در کوفه بوده و در تاریخ او آخر خلفای بنی امیه از او نام برده اند و به ندیمی سفاخ در آمده و دوره منصور و مهدی را هم دیده ، وفاتش در ۱۷۰ بوده .

قسمت «الهیات شفا» را بزبان آلمانی نقل با شرحی بعنوان :

Die Metaphysik Avicennas

از ۱۹۰۷ تا ۱۹۰۹ نوشته و بچاپ رسانده .

شرحی که « اسمعیل حسینی فارانی » (۱) بر فصوص الحکم نگاشته، هرتسن آنرا موضوع درس خود قرار داده و تدریس مینمود چنانکه در دائرةالمارف اسلامی مسطور است .

Hosti هوستی

این شخص از کسانی است که بشرق مسافرت کرده و درمراکش هشت سال بوده و از خاورشناسان بشمارآمده .

Houdas هوداس

خاورشناس معروف فرانسوی که در ۱۸۴۰ متولد شده و استاد زبان شرقی مدرسه پاریس بوده و بازرس عمومی مدارس الجزایر و عضو شورای معارف عمومی و عضو کمیون تاریخ در قسمتی از تاریخ مغرب و غیره شده و صاحب آثار و مؤلفاتی است که از آن جمله است :

« طرف مغربیه » که از آثار نویسندگان مغرب جمع و انتخاب نموده و در آخر این کتاب فرهنگی ترتیب داده که در پاریس سال ۱۸۹۱ طبع شده و مجموعه مکاتیب محفوظه در اصول وقواعد مغرب که مشتمل ۱۰۹ رساله است بیاری « مسیودلفین » با شروح و معجم آخر در الجزایر سال ۱۸۹۱ چاپ نموده .

هوداس کتب ذیل را نشر داده : « تاریخ سودان » شیخ عبدالرحمن بن عامر سعدی، « تذکره البیان » در اخبار ملوک سودان ، « تاریخ فتاش » در اخبار بلدان و سپاهیان و اکابر ناس، « کتاب الخبر » عن اول دوله من دول الاشراف العلویین زیانی (۲) ، کتاب « تاریخ سیرت سلطان جلال الدین » منکبرتی محمد نسوی (۳) حکایت منقول از کتاب « الف لیله و لیله » و « نزهت الحاوی باخبار ملوک القرن الحادی » محمد صغیر مراکشی .

هوداس کتاب « تاریخ فتح اندلس » ابن قوطیه را از Recueil de Textes etc.

۱- فارانی - از مصنفین قرن دهم هجری است .

۲- زیانی - ابوالقاسم بن احمد مراکشی زهابیست که در اوایل قرن ۱۹ میلادی وفات یافته .

۳- نسوی محمد بن احمد بن علی منشی سلطان جلال الدین خوارزمشاه منکبری که در ۶۳۹ حیات داشته .

در پاریس سال ۱۸۸۹ از صفحه ۲۱۹ تا ۲۸۰ از نسخه خطی محفوظه در پاریس که جزء فهرست دسلان ۱۷۶۷ نام او آمده نشر داده و خدمات او به معارف شرقی زیاد است ، « دائرةالمعارف لیدن ج ۱ » . مشارالیه کتاب « تحفةالحکام فی فکت العقود والاحکام با العاصمیه » ابن عاصم (۱) . واکه رساله در فقه مالکی ایست بعنوان :

Traité de droit Musulman : la Tohfat d'Ebn Acem

با تعلیمات لغوی و فقهی آن ترجمه نموده و بیاری مارتل (۲) از ۱۸۸۲ تا ۱۸۸۳ به چاپ رسانیده .

هورث - سرهانری Hourth - Sir Henry

مورخ و نویسنده تاریخ شرق بویژه تاریخ مغول است که کتابی در سه جلد بنام « تاریخ مغول » بعنوان History of the Mongols نوشته و نشر داده . در جلد سوم آن گزارش « ابوسعید بهادرخان » (۳) مسطور است . نام آنرا در موردی دیگر باین طریق ضبط نموده اند Howorth

هورث کتاب خود را از ۱۸۷۶ تا ۱۸۸۸ در لیدن بچاپ رسانیده و بطوری که نوشته اند اصل و پایه کتاب هورث کتاب « دسون » است که با بعضی از اضافات مأخوذه از دیگران بآن افزوده و گفته اند نویسنده آن چون فارسی و عربی نهمدانسته بمنابع اصلی و تواریخ مراجعه نموده که مطالب را مستقیماً بدست بیاورد و بدینجهت تا حدی در نگارش خود به اشتباه رفته .

هانری هورث در روزنامه انجمن آسیائی چاپ لندن ۱۸۹۸ م فصل جامع مفیدی از گفتار مورخین عرب و از کتابی ترکی که آنرا در ترکستان شرقی بدست آورده و به تذکره « بغراخان » موسوم بوده ترتیب داده ، قزوینی در حاشیه چهارمقاله عروضی متعرض آن گردیده و نگارش او را با کتاب مذکور بهترین و صحیحترین مأخذ شمرده . « آرتیکل » هورث روی « افراسیاب ترك » نگاشته شده در شماره ۶۷ ۴ تا ۵۰۲ روزنامه انجمن آسیائی سال ۱۸۹۸ (حاشیه چهارمقاله عروضی) .

هوتسما Houtsma - M. Th.

خاورشناس معروف معاصر عضو انجمن دائرةالمعارف اسلامی لیدن که از دانشمندان

۱- ابن عاصم ابوبکر محمد بن فقیه مالکی متولد ۷۶۰ و متوفی ۷۲۹ است .

۲- Martel

۳- ابوسعید بهادرخان از شاهان تیموری است که از ۷۶۳ تا ۸۷۲ پادشاهی نموده است .

محقق و استاد بشمار رفته و خدماتی زیاده معارف اسلامی و آثار شرقی نموده. عملیات این استاد در دائره المعارف مذکور در بسیاری از موارد به مورد نگارش آمده و تتبع و تحقیق او مطرح شده.

هوتسما فهرست کتابهای خطی عربی و ترکی و کتب شرقی آکادمی «باتاویا» را در ۱۸۸۹ ترتیب داده و در نشریات ششمین کنگره بین المللی خاورشناسان شرکت کرده. اشعار «اخطل» (۲) شاعر معروف را با متن عربی و لاتین تشریح کرده (۱۸۷۸) و کتاب «الانصاف فی الخلاف بین النحویین» ابوالبرکات ابن انباری را جع به صرف و نحو عربی را در ۱۹۱۳ منتشر نموده و راجع به ابوالدرداء (۲) صحابی ترجمه ای نگاشته که در دائره المعارف اسلامی مسطور است و نیز بقلم او در احوال ابوذر غفاری صحابی (۳) ترجمه ای در این کتاب است.

کتاب «زبدۃ النصر و نخبۃ العصر» بنداری (۴) را چاپ کرده و «تاریخ سلاجقه عراق» عمادالدین کاتب اصفهانی (۵) را با نسخه اکسفرده و پاریس مقابله و در ۱۸۸۹ چاپ کرده و در خصوص ابو عبدالله محتسب (۶) مؤسس سلسله فاطمیین آفریقا دارای تحقیقاتی است.

او در ۱۸۸۸ با «دگویه» در جمع فهرست کتب عربی آکادمی «باتاویا» همراهی نموده و در دائره المعارف اسلامی برای جمع آوری لغات جغرافیائی و مردم شناسی شرح حال رجال ملل اسلامی با رفقای خود دستیاری و همکاری نموده و در مسابقه شرکت کرده. هوتسما در قسمت علوم آثاری هم زحماتی کشیده و در این راه خدماتی نموده که فهرست کتابخانه بریل شرح آن را متعرض است و در خصوص ترکها نگارشات دارد.

- ۱- اخطل ابومالك غیاث بن غوث سلت بن طارق شاعر عرب در قرن اول هجری.
- ۲- ابوالدرداء صحابی خزرجی انصاری از جوانان صحابه پیغمبر (ص) است که نام اصلی او عویمر یا علمر بوده و از کبار علمای قرآن بشمار رفته و در زمان عثمان امام وقاضی دمشق شده و در سال ۳۱ در آنجا وفات یافته.
- ۳- نام ابوذر جندب ابن جنابه ربنی است که بورع وزهد مشهور بوده و از اعظم محدثین بشمار آمده، عثمان در خلافت خود این مرد بزرگوار را به ربنه تمبید نموده و در آنجا وفات یافت (سال ۳۲ هجری).
- ۴- بنداری فتح بن علی بن محمد اصفهانی است که شاهنامه را بری ترجمه کرده.
- ۵- عماد اصفهانی وزیر ابو عبدالله محمد بن صفی الدین ملقب بمادکاتب معروف به ابن ابی المزین متولد ۵۲۹ متوفی ۵۹۲.
- ۶- ابو عبدالله محتسب حسین بن احمد بن محمد متولد در صنعا (يمن) که در بصره محتسب بوده و داعی اسمعیلیه شده در ۲۸۰ و یا ۲۹۸ بقتل رسیده.

استاد مزبور تاریخ ابن بی بی (۱) یا تاریخ سلاجقه آسیای صغیر را با متن ترکی در ۱۹۰۲ بچاپ رسانیده و کتاب مزبور تحت این عنوان چاپ شده:

Recueil de textes relatifs a l'Histoire des Seljoucides

اوتاریخ یعقوبی را هم چاپ نموده و در ۱۱۹۴ برای بیان و توصیف عده از نسخ نادره و کمیاب شرقی فهرست ترتیب داده.

در فهرست کتابخانه بریل نام و تصویر و شرح عملیات هوتسما بتفصیل چندین جا نگاشته و مندرج است.

هروزنی - بدریخ Hrozny - Bedrich

تولد او در ۶ مه ۱۸۷۹ در « لیزا » چکواسلواکی بوده و از خاورشناسانی است که در قسمت اسیرالوژی (دانش آشوری) هتیتولوژی (دانش هتیتها) مطالعه در خطوط میخی و فلسفه قدیم شرق تخصص یافته است.

او پروفیسور دانشگاه شارل پراگ و عضو بنگاه علمی پاریس و رئیس شعبه بنگاه تربیت شرقی پراگ است.

عملیات او مطالعه در زبان هیتی، بررسی کتب خطی و ترجمه های متن هیتی، قانون هیتی، کتیبه های هیتی و ترجمه کتابی از زبان اسپانیولی میباشد. او ناشر مجله شرقی چکواسلواکی بنام «آرشیواریانتال» (۲) است.

هوبر روبر - ماریوس Hubert Robert - Marius

کتابی مصور درباره آثار تمدن اسلامی در مراکش نگاشته و ابنیه و عمارات و طرز عادات و اخلاق و وضع تمدن مردم آن سرزمین را شرح داده و کتاب او بطبع رسیده که نسخه ای از آن ملاحظه و مطالعه گردید که به زبان فرانسه تدوین شده بود و در ۱۹۲۸ در بلگراد بچاپ رسیده.

۱- ابن بی بی - ناصرالدین یحیی بن مجدالدین محمد که در نیمه دوم قرن هفتم میزیسته و کتاب تاریخ خود را در ۶۸۱ تا ۶۸۴ نوشته. وفات ابن بی بی در ۶۷۰ هجری بوده و او از مورخین معروف فارسی است. پدرش در دربار سلاجقه آسیای صغیر منشی و مترجم بوده و او بنام مادرش که بانولی مشهور و با اهمیت بشمار میرفت اشتهار یافته.

Hubschonann هوبشنان

خاورشناس آلمانی متولد اول ژوئیه ۱۸۴۸ در « اروفورت » آلمان و متوفی ۲۳ ژانویه ۱۹۰۸ در « استراسبورگ » که خدماتی پسندیده دارد و شهرت او زیاد است.

Huart - Cl. هوار

کلمان هوار (۱) خاورشناس مشهور فرانسوی که علاوه بر مراتب دانشی و پایه استادی، در امور اداری دولت فرانسه مشغول بسوده و درجاتی را ضمن خدمت پیموده. ولادت او در ۱۸۵۴ میلادی و وفات او ۳۰ دسامبر ۱۹۲۶ (مطابق با ۲۴ جمادی الاخر ۱۳۴۵) در پاریس بسن هفتاد و دوسالگی بوده.

فاضل معاصر « آقای محمد قزوینی » شرحی در ترجمه و گزارش زندگانی هوار در شماره ۱۱ (سال ۱۳۰۵) مجله ایرانشهرنگاشته و دیگران هم نوشته اند که استاد مزبور از بزرگان مستشرقین است و خدماتی شایان و قابل تقدیر بمعارف شرق و زبان فارسی نموده و با « ادوارد براون » در بسیاری از کارها هم تراز بوده و منشی ساده نویسی متینی بشمار رفته و در ۱۹۱۲ برتبه ژنرال قنسولگری رسیده و عضو آکادمی خطوط و ادبیات فرانسه بوده، در جوانی از شاگردان میرز و با استعداد مدرسه السنه شرقیه شمرده شده و فارغ التحصیل مدارس عالییه است. هوار بعد از تحصیل، ۲۳ سال (از ۱۸۹۸ تا ۱۸۷۵ میلادی مطابق با ۱۲۹۲ تا ۱۳۱۶ هجری) در خارج فرانسه به سمت مترجمی سفارتخانه و قونسولگری فرانسه در شرق میزیسته. سه سال در دمشق بوده و قریب بیست سال اوقات خود را در اسلامبول گذرانده.

هوار بعد از فوت « شارل شیفر » (۲) خاورشناس معروف در ۱۳۱۶ بجای او عنوان استادی زبان فارسی را در مدرسه زبان شرقی داشته و ده سال بعد بسمت تدریس علوم اسلامی در مدارس تحصیلات علوم عالییه مشغول شده و در اواخر زندگانی انجام کار این دو کرسی را عهده دار بوده. در ۱۳۳۷ هجری قمری به عضویت آکادمی خطوط و ادبیات بجای « ماسپرو » (۳) استاد مصرشناس انتخاب شده، در ۱۹۲۸ بریاست کل آکادمی مزبور برقرار شده بود که اجل مهلت نداده و بدرود زندگانی نمود.

هوار فارسی، عربی و ترکی را بدون اینکه تخصص او در یکی از آنها نمودار باشد،

۱- Clement Huart

۲- Charles Schefer

۳- Maspéro

خیلی خوب می دانسته ، در علوم و فنون این سه زبان مؤلفاتی عدیده دارد : زبان ترکی را بواسطه زیادی توقف در اسلامبول تکمیل نموده و فارسی و عربی را هم به نحو علمی در اثر تحصیلات و آمیزش با عرب و ایرانی در دمشق و اسلامبول فرا گرفته . او بحرف زدن این زبانها چندان اهمیت نمیداده و زبان عربی را اساس ادبیات تمام زبانهای ملل اسلامی میدانسته و از کسانی بوده که میخواست در جلوسردر اطاق درس زبان فارسی و ترکی و هندی اونوشته شود « کسیکه زبان عربی را خیلی خوب نمیداند در این اطاق داخل نشود » . بعضی از مؤلفات و نگارش مهم هوار از این قرار است : ترجمه کتاب « البدء والتاریخ » تألیف « مطهر بن طاهر مقدسی » در حدود سنه ۳۵۵ هجری که با متن عربی و ترجمه فرانسه در ۶ جلد بزرگ از ۱۸۹۹ تا ۱۹۰۷ بطبع رسیده و یکی از شاهکارهای این استاد است . و او درباره « ابن ابی طاهر طیفور ابوالفضل احمد » ادیب و مورخ اسلامی متولد در بغداد ۲۰۴ هجری و متوفی ۲۸۰ که از خاندان ایرانی مروخراسان بوده ترجمه و تحقیقی دارد که در دائرة المعارف اسلامی لیدن نگاشته شده و نیز از هوار در دائرة المعارف اسلامی ترجمه ای راجع به « ابن اسغندیار محمد بن حسن » مورخ ایرانی صاحب تاریخ طبرستان است ، که تاریخ او را دانشمند معاصر « آقای عباس اقبال » در دو جلد اخیراً بچاپ رسانیده و گوید که ابن اسغندیار در ۶۰۶ هجری از بغداد به عراق عجم آمده و چندی مدرس بوده و پنجسالی هم در خوارزم گذرانده و گوید « ادوارد برائون » کتاب او را به اختصار به انگلیسی ترجمه نموده .

تاریخ عرب (۱) در دو جلد که از ۱۹۱۲ تا ۱۹۲۳ طبع شده ، تاریخ ادبیات عرب که در ۱۹۰۴ چاپ شده بود و بعد مکرر بطبع رسیده ، « رباعیات باباطاهر » (۲) یمن فارسی و ترجمه فرانسه در ۱۸۹۳ ، صرف و نحو فارسی در ۱۸۹۹ ، کتاب « مذهب باب » در ۱۸۸۴ و « تذکرة الخطاطین والمصورین » در ۱۹۰۸ ، مجموعه رسائل یا متن فارسی و ترجمه فرانسه در ۱۹۰۹ که بخرج اوفاف گیب طبع شده ، « گرشاسب نامه » اسدی (۳) با متن فارسی و ترجمه فرانسه در دو جلد ، « ایران قدیم و تمدن ایرانی » که در ۱۹۲۵ طبع شده و راجع به احوال « عبدالله مکنی به ابن المقفع » (۴) ناقل کلیله و دمنه از پهلوی

۱- Histoire des Arabes

۲- باباطاهر طارف شوییده معروف که قبرش در همدان و وفات او در ۴۱۰ بوده .
 ۳- اسدی علی بن احمد طوسی که فرزند اسدی بزرگ است و احمد بن منصور نام داشته .
 ۴- ابن المقفع ابومحمد عبدالله است که بعد از اسلام آوردن به ابوهمر و مکنی پیوسته و اسم اصلی او « رزوبه » پسر « دادویه » است و پدرش از اهالی شهر جور (فیروزآباد) فارس بوده و کتاب کلیله و دمنه را به عربی ترجمه کرده و در دوره سفاح و منصور میزیسته و خدای نامه را در سیرت سلاطین ایران نگاشته و عنوان آن را به عربی « سیرة الملوك المعجم » گذاشته . قتل او در ۱۳۹ واقع شده .

به عربیة در دائرة المعارف اسلامی ترجمه نگاشته و نیز در احوال «ابن المقفع ابو البشر» (۱) صاحب ترجمه است .

هوار در مجلات و جراید مقالات علمی و ادبی زیاد دارد که در تاریخ و جغرافیا و صرف و نحو و ادبیات و مسایل ملل اسلامی نوشته، چنانکه در دائرة المعارف اسلامی اغلب قلم او آمده است . در روزنامه آسیائی Journal Asiatique مقالات انتقادی راجع به مطبوعات شرقی یویژه ایران نگاشته و در دائرة المعارف اسلامی که به سه زبان فرانسه، انگلیسی و آلمانی در هلند چاپ شده دارای آثار است و مقالاتی هم راجع به زبان فارسی و ترکی و ادبیات و علوم و فنون دارد و تاریخ بغداد جدید را بعنوان :

Histoire de Bagdad

نوشته که قسمتی از تاریخ دولت عثمانی و فتوحات آنرا شامل است و تاریخ ادبیات عرب او بنام Litt. Arabe تدوین شده. «دستور نمایشگاه» تمدن اسلامی و ترجمه کتاب «الخلیفه ابوزید بلخی» (۲) او با اصل و ترجمه در چهار مجلد با تصاویر و نقوش عربی و فارسی بطبع رسیده و نیز کتاب «انیس العشاق» مجدودالدین رومی (۳) را نشر داده . هوار درباره «ابن البواب» (۴) ابوالحسن علاءالدین علی بن هلال «خطاط معروف اسلامی متولد ۴۲۳ یا ۴۲۴ صاحب تحقیقاتی است و درباره «آمدی» (۵) هم ترجمه نگاشته و در احوال او تحقیقات کرده که در دائرة المعارف مسطور است. درباره «ابن هانی» (۶) هم او را تحقیقاتی است و نیز راجع به «ابن ویصان» (۷) فیلسوف سریانی صاحب ترجمه

- ۱- ابن المقفع ابو البشر صاحب کتاب «تاریخ الاعلام المکیه» است که با المعز خلیفه فاطمی معاصر بوده.
- ۲- ابوزید بلخی صاحب کتاب «الاسماء اقسام العلوم» و غیره ، متوفی ۳۲۴ هجری.
- ۳- مجدودالدین رومی یکی از متصوفه و بزرگان عرفا است.
- ۴- ابن بواب ابوالحسن علی بن هلال نویسنده و خطاط معروف اسلامی که به ابن الستری هم خوانده شده و پدرش در بان بیت القضاة بغداد بوده. این مرد قرآن را از حفظ داشته و آنرا شصت و چهار بار بدست خود نوشته و یکی از آن خطوط بخط ریحانی است که در جامع قسطنطنیه جزو هدایای سلطان سلیم بوده و هم اکنون در کتابخانه ایاصوفیه موجود است.
- ۵- آمدی ابوالسعود بن محمد از اهل آمد دیار بکر است که فقیهی کرد بوده و به منصب شیخ الاسلامی دولت عثمانی رسیده و تفسیری به قرآن مجید نوشته. تولد او در ۸۹۶ و وفاتش در ۹۸۲ بوده .
- ۶- ابن هانی ابوالقاسم محمد بن ازدی اندلسی است. اوغیر از ابن هانی ابونواس شاعر اندلسی است که صاحب دیوان میباشد.
- ۷- ابن ویصان به اسم سریانی معروف گردیده و او را فرنگیها «باردهسان» Bardésane خوانده اند و پدر مادری از مردم فارس بوده اند. ابن ویصان در ۱۵۴ میلادی متولد شده و در ۲۲۲ میلادی وفات یافته و او را نظریاتی در خیر و شر و نور و ظلمت بوده و از انصار ثنویه بشمار آمده و مذهب او تا قرون وسطی باقی مانده و مردمی پیرو آن بوده اند.

و تحقیقاتی است که در دائرة المعارف اسلامی درج شده. علاوه بر این خدمات دیگری دارد که ذکر آن موجب تطویل است.

هیوگز Hughes

خاورشناس که در لغت و زبان زحمت کشیده و مؤلفاتی ترتیب داده، فرهنگی بنام فرهنگ اسلامی تحت عنوان Dict. of Islam نوشته و بطبع رسانده.

هومبالت Humboldt

جهانگرد معروف و استاد دانا و توانای آلمانی که کتابی راجع به دنیا نوشته و کتاب او به اغلب زبانهای اروپائی ترجمه شده و درباره شرق بویژه مذهب و دیانت اسلام تحقیقاتی نموده و به مورد نگارش آورده و گوید: مسلمین آن درجه را پیمودند که پیشینیان فاقد آن بودند

هایلانار Hylanar

خاورشناس دانا بزبان عربی که در آثار شرقی مطالعه نموده و کتبی را ترجمه کرده که کتاب « خریدة العجائب » ابن الوردی از آنها است.

ایل منکی Ilminky

یکی از خاورشناسان قرن نوزدهم است که در سال ۱۸۵۷ شرح حال ظهردین محمد بابر را که از سلاطین گورکانی هند بوده بچاپ رسانیده و یاداشتهائی در این خصوص دارد (۱).

ایمری Imery - Z. S.

این مرد از خاورشناسان و نماینده مجلس شورای بریتانیا و وزیر امور هندوستان و برمه بوده که در این کشورها به کفایت و کردانی اشتهار یافته و از دوستان و آشنایان قدیم ایران بشمار آمده. در مسافرتهاى ممالک شرقی مجموعه مهمی از نقاشی‌های ایرانی و تصاویر از شاهکارهای اساتید ایران گردآورده و در لندن نگارستان نقاشیهای ایران را تشکیل داده. در مجله روزگار نو ج ۱ شماره ۳ تفصیلی از او مسطور است.

اینوسترانسف Inustransof

خاورشناس معروف روسی که در ادبیات ایران و عرب تتبع و تحقیق نموده و از نویسندگان و مؤلفین است.

۱- مقدمه شرح حال «عبدالرحمن جامی» تألیف آقای علی اصغر حکمت و زهراسبق فرهنگ.

مشارالیه کتابی بنام « تأثیر ادبیات ایران در زبان عربی » نگاشته و کتاب او در ۱۹۰۹ در « پطروگراد » بطبع رسیده ، « جرجی زیدان » و دیگران از او و کارهایش در موارد عدیده نام برده اند و نیز « فرید رفاعی » در تاریخ عصر المأمون خود (جلد اول) از این کتاب و طبع آن تذکر داده.

ایروینگ - W. Irving

واشنگتن ایروینگ نویسنده مشهور و خاورشناس امریکائی که از بزرگان ادبای آنجا بوده، در ۱۷۷۳ در نیویورک متولد و در ۱۸۵۹ در همان حدود وفات نموده است و تاریخ مقدس زندگانی پیغمبر اسلام علیه التحیه والاکرام را نگاشته و در این تاریخ بسیاری مطالب را از تاریخ ابی الفداء گرفته و بزبان انگلیسی نقل و ترجمه نموده.

کتاب ایروینگ را « میرزا ابراهیم خان شیرازی » در ۱۲۷۰ هجری به فارسی ترجمه نموده و نسخه ای بخط خود برای شاهزاده فرهاد (۱) میرزا معتمدالدوله تحریر نموده که نسخه ترجمه را اخیراً جناب آقای حاج سید نصرالله تقوی رئیس دیوان عالی تمیز (۱۳۴۴) در چاپخانه مجلس با مقدمه و خاتمه به چاپ رسانیده است.

۱- فرهاد میرزا معتمدالدوله فرزند « عباس میرزا » ولیعهد متولد ۱۲۳۳ ، متوفی در ۱۳۰۵ هجری قمری نگارنده کتاب زبیل و شرح خلاصه الحساب و کتاب جام جم در جغرافیا و مقام و غیره که نگارنده شمه از احوال او را در کتاب تاریخ شصت ساله مدرسه سپهسالار نگاشته است.

ل

ژاسلن Jaslin

دانشمند آگاه بزبان عربی ولسان مذهبی اسلامی است که در فرا گرفتن این زبان بذل همت نموده و کتابی مفید در فرهنگ زبان عربی و فرانسه نگاشته که از ۱۸۸۰ تا ۱۸۸۶ بطبع رسیده.
ژاسلن در اواخر قرن نوزدهم میزیسته .

ژوبر Jaubert

خاورشناس جهانگرد مشهور فرانسوی که در دانش جغرافیا اطلاعاتی بسزا داشته ، « جغرافیای ادیسی » را بزبان فرانسه در دو جلد ترجمه نموده و در پاریس به سال ۱۸۴۰ بطبع رسانیده و « تاریخ فرغانه » را ترجمه کرده، مقالاتی زیاد هم درباره شرق ضمن مجله آسیا نشر داده و کتابی بعنوان : *Voyage en Armeni et en Perse* (۱۸۰۵-۱۸۰۶) یا مسافرت به ارمنستان و ایران نوشته که در پاریس سال ۱۸۲۱ بطبع رسیده و در این کتاب از اردبیل تفصیلی نگاشته.
ژوبر سیاحی است که به ارمنستان و ایران آمده و گردش خوبی در این حدود نموده و مدتی رئیس دانشکده زبان شرقی پاریس بوده.
اودر ۹۷۷۹ متولد و در ۱۸۴۷ میلادی وفات نموده.

جفری - آرتور Jeffery - Arthur

یکی از خاورشناسان است که مجموعه‌ای از تاریخ متن قرآن را از قدیمی‌ترین دستورات قرائت از کتاب « مصاحف ابن ابی داود » (۱) به ضمیمه مجموعه‌ای از قرائت‌های مختلفه « ابن مسعود » (۲) ، « ابی » (۳) ، « علی (ع) » ، « ابن عباس » (۴) ، انس (۵) ، ابوموسی (۶) و مؤلفین اخیر دیگر ویک سلسله از متن‌های سابق مطابق قواعد دستور مصحف عثمان گرد آورده و در ۱۹۳۷ با متن عربی چاپ نموده . فهرست کتابخانه بریل از او و کارش نام برده است .

ژیوت Jewett

یکی از مستشرقین معاصر است که جزئی از کتاب « مرآت الزمان فی تاریخ الاعیان » ابن جوزی سبط شمس‌الدین را که مربوط به وقایع سال ۴۹۵ تا ۶۵۴ است در « شیکاگو » بچاپ رسانیده و انتشار داده و جلد سوم این کتاب هم از حوادث ۴۵۰ تا ۵۳۲ بنام :
Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Orientaux
چاپ شده .

ژیژاویوس Jijavous

استاد آگاه خاورشناس که بزبان عربی مسلط شده و در نتیجه دانش خود کتابی بلغت عربی و لاتین ضمن چهارمجله نگاشته و در میلان چاپ نموده و از خاورشناسان ایتالیائی بوده .

یوهام - ژان Johamme - Jahn

خاورشناس مشهور که آثار و مؤلفاتی زیاد دارد و بزبان عربی را فرا گرفته و در لغت مذکور تتبع و تخصص پیدا نموده و فرهنگى بزبان عربی و لاتینی نوشته ،

۱- ابن ابی داود سلیمان بن اشعث بن اسحق فقیه متوفی ۳۱۶ صاحب کتاب « باسخ و منسوخ »

۲- ابن عبدالله بن غافل هذیلی صحابی متوفی ۲۶ هجری

۳- ابی بن کعب بن قیس انصاری خزرجی متوفی ۲۲ هجری

۴- ابن عباس عبدالله بن عباس بن عبدالله بن علی بن ابی طالب متوفی در طائف ۶۸ هجری

۵- انس بن مالک صحابی که از صحابه رسول خدا بوده .

۶- ابوموسی اشعری عبدالله بن قیس بن سلیم کوفی متوفی ۴۴ هجری

یوهان سن Johansen

خاورشناس که در نشر قسمتی از آثار و مؤلفات نویسندگان اسلامی مبادرت کرده و کتبی را بچاپ رسانیده. از جمله کتاب « بغية المستفيد » ابن دبیع شیبانی (۱) که در احوال بنی طاهر و غیره تألیف شده بچاپ رسانیده و این نسخه را با مقدمه و تعلیمات از نسخه خطی ناقص کتابخانه « کوپنهاگ » به لاتین نقل نموده.

جانسون Johnson

یکی از خاورشناسان است که گلستان سعدی را با فرهنگ آن در « هرتفورد » سال ۱۸۶۳ میلادی بچاپ رسانیده .

جونز - سر ویلیام Jones - Sir William

خاورشناس انگلیسی معروف که از دانشمندان قرن ۱۸ بوده و خدماتی شایسته به معارف اسلامی نموده . ویلیام جونز کتاب « سبعة معلقة » را در ۱۷۸۲ در لندن با ترجمه انگلیسی طبع کرده و کارهای دیگری هم دارد.

در مجله روزگار نوسال سوم شماره ۱ می نویسد: ویلیام جونز از خاورشناسان بزرگ و مشهور انگلیسی است. او پسر کوچکتر « ویلیام جونز » مهندس بوده، تولد او روز بیستم ماه سپتامبر سال ۱۷۴۷ میلادی (۱۱۵۹ هجری) بوده و در « لندن » متولد گردیده، او سه ساله بوده است که پدرش وفات یافته و مادر با کفایت وی متکفل تربیت او گردیده، چنانکه نوشته اند او در کودکی فوق العاده با جدیت بوده و هوشمندی و ذکای او مشهور خویشان و دوستان پدرش شده و او را تشویق نموده اند و در همراهی او حاضر شدند. او همواره از مادرش می پرسیده و طالب اطلاعات آنها بوده و مادرش را از بیان و جواب عاجز می نموده و باو می گفته « بخوان که تو خواهی دانست ». او از چهار سالگی عشقی زیاد از برای کتاب خواندن پیدا کرده و ذوق و استعداد او روز بروز بیشتر شده و در هفت سالگی او را به مدرسه (Harrow) هارو فرستادند و در ۱۷۶۴ میلادی او داخل دانشسرای دانشگاه اکسفورد University College of Oxford شده و همت خود را صرف تحصیل کرده و از هم شاگردان برتری یافته و بطوری جدیت داشته که یکی از استادان دانشگاه

۱- ابن دبیع - ابو عبدالله عبدالرحمن بن علی است که از ۸۶۶ تا ۹۴۴ زندگانی داشته و از مؤلفین بوده و از اوست کتاب « الفضل المزید و قرّة العیون فی اخبار الیمن الیمون » و کتاب « احسن السلوک و تمیز الطیب من الغیث » و کتاب « فضایل اهل الیمن » و غیر اینها .

اکسفورد درباره او گفته « اگر ویلیام جونز را برهنند و بی دوست در صحرای سالیسبری Salisbury ترك نمایند ، هنوز او می تواند راه اسم و رسم را پیدا کند و بمقصود و آرزوی خود موفق شود » .

او موقعی که در دانشگاه مشغول تحصیل بود شب و روز کار می کرد و ابتدا شروع به تحصیل قانون نمود ، پس از چندی بر مادر و دوستان پدرش معلوم شد که هوش او بیشتر مایل بفرگرفتن زبانهای خارجه است و در آن اوقات که در اکسفورد بود متحمل مخارج شخصی که از اهل حلب بود گردید و از او زبان عربی را فرا می گرفت و پیش یکی از زرتشتیان کرمانی که به لندن رفته بود ، زبان فارسی را تحصیل مینمود و در آن موقع زبان یونانی و لاتینی را بخوبی میدانست .

هنگام تعطیل مدرسه ، جونز وقت را مغتنم شمرده بفرآ گرفتن زبانهای اسپانیولی ، پرتغالی و فرانسوی مشغول شد و در ضمن بعد از ظهر هر روز به اسب سواری و شمشیر بازی اشتغال گزیده و شبها بدرس موسیقی مشغول میشد و با اینهمه کار زیاده او کوششی بی اندازه داشت که شاید بتواند درجه استادی دانشگاه اکسفورد را برای خویش فراهم سازد و پیش از آن مزاحم مادرش نشود و خود مخارج خویش را فراهم کند ولیکن باین آرزو نرسید . با وجود این در سال ۱۷۶۵ میلادی بتدریس پسری از لردهای انگلستان که بعدها بلرد اسپنسر (Lord Spencer) ملقب شده اقدام نمود و توانست که خود متحمل مخارج خویش بشود . جونز با آن پسر مدتی به آلمان رفته و در آنجا بود . در آلمان زبان آلمانی را بخوبی فرا گرفته و پس از بازگشت به لندن در ۱۷۶۷ میلادی کتاب تاریخ نادرشاه را از زبان فارسی ترجمه نمود .

در مجله روز گارنو ص ۵ ج ۱ سال ۳ می نویسد که يك نسخه خطی از تاریخ نادرشاه که میرزا مهدی خان منشی مخصوص او تألیف نموده و از بهترین تاریخهای نادوی بوده ، در ۱۷۶۶ میلادی بدست کریستیان هفتم (Christian VII) پادشاه دانمارک رسیده بود و از آنجا که در آنوقت کسی نمی توانست در اروپا آن کتاب فارسی را بزبان اروپائی ترجمه کند ، لذا جونز که در تمام اروپا شهرتی یافته بود سبب شد که پادشاه دانمارک آن نسخه را توسط فرستاده مخصوص به لندن ارسال نماید ، تا جوترا آنرا به فرانسه ترجمه نماید . ویلیام جونز آن کتاب را بطور وضوح در نهایت مهارت ترجمه نموده و مطالب آنرا بخوبی مفهوم خاطر اروپائیان نموده و مورد تمجید و تحسین تمام دانشمندان و خاورشناسان اروپا گردید .

دیگران که بعد از جونز به ترجمه تاریخ نادرشاه بزبانهای اروپائی اقدام نمودند ،

روش جرنل را گرفته ، از بیانات وی اقتباس کردند و این خدمت شایسته‌ای به ایران بود. جونز در مقدمه‌ایکه برای نادرشاه نوشته شرح مبسوطی از وقایع سال ۱۷۲۹ (۱۱۴۲ هجری) که نادرشاه در جلو لشکر ایران برضد اشرف افغان حرکت نموده نگاشته است و از شجاعت نادرشاه و لشکریان ایران تعریف و تمجید کرده و گوید نادرشاه در سیاست خود روش دولت هخامنشی و ساسانیان را داشته و همه چاکران و ملتزمین شخصی و سپاهیان را دوست میداشت و در امرگذران آنها مواظب بود و پیشرفت و پیروزی او مربوط بقدرت و شجاعت و بی باکی وی از مرگ و زبردستی سربازان او بوده . نادرشاه در ۱۴ مارس ۱۷۳۶ (۱۱۳۹ هجری) بر تخت ایران جلوس نمود (در اینجانویسنده به اشتباه رفته و نادرشاه در ۱۱۴۸ هجری به تحت نشسته و تاریخ آن «الخير فی ماوقع» (۱۱۴۸) است که در سکه اوهم نقش شده . و او بواسطه پیروزیهای بزرگ خویش نامی بلند از خود در تاریخ گذاشته و او را قدی رسا بود بطوری که از تمام ملتزمین مرد يك سر و گردن بلندتر بوده .

در فتح هند و گرفتن دهلی جواهرات بسیار بدست آورده و به ایران برده . او خیلی آرزو داشت که برای ایران نیروی دریائی تهیه کند و برای انجام این کار به شخصی انگلیسی موسوم به «جان التن» John Elton را در دربار خود خواسته و این مهندس چند ماهی در خلیج فارس به تعلیم جوانان ایرانی و کشتی سازی مشغول بود ولیکن بعد از قتل نادرشاه در ۸ ژوئن ۱۷۴۷ (۱۱۶۰ هجری) دیگر نامی از جان التن و آثار او باقی نیست.

در ۱۷۷۹ م یکی از خاورشناسان فرانسوی کتابی در باره زندگانی زرتشت و تعلیمات او نوشته بود و چون آن کتاب محتوی بعضی مطالب بود که مورد پسند استاتید خاورشناس دانشگاه اکسفورد قرار گرفت، جونز کتابچه‌ای در تصحیح مندرجات آن کتاب به زبان فرانسه نوشت و انتشار داد که موجب تحسین دانشمندان خاورشناس گردید.

در ۱۷۷۲ باز کتابی از منتخبات اشعار آسیائی نوشته و انتشار داد. او در این کتاب تعریف و توصیف زیادی از ادبیات فارسی نوشته و گوید «اشعار فارسی بسیار عالی و دلچسب و شعرای ایران مقامی بزرگ و پسندیده دارند» . ویلیام جونز اول خاورشناسی است که غزلیات حافظ را چنانچه بایست فهمیده و آنها را به فرانسه ترجمه نموده و شرحی مبسوط در ستایش و تمجید بیانات روحانی و گفتار حکیمانانه شعرای صوفیه ایرانی نگاشته و اندرزهای اخلاقی ایشان را بخوبی گوشزد هم وطنان خود کرده.

ویلیام جونز، جلال‌الدین رومی صاحب مثنوی را با ویلیام شکسپیر بزرگترین شاعر انگلیسی برابر گردانیده و مثنوی او را با شاهکارهای درامی شکسپیر ، که در نظر انگلیسی زبانان عالی مقام منزلت ادبی شایانی دارد، متساوی دانسته است.

او در ۱۷۸۰ کتاب «هفت قصیده» (سبعه معلقه) مشهور عربی را به انگلیسی ترجمه نموده و در لندن انتشار داده است. چون بر دانشمندان و رجال دولتی انگلستان معلوم شد که ویلیام جونز قانون دان ماهری است، نوشته‌های قانونی او باعث خوش آمد و تمجید اعضای پارلمان بریتانیا شده، در ماه مارس ۱۷۸۳ دولت انگلیس لقب «سر» به او داد و او را به دادرس عدلیه محکمه خاص (حاکم عدلیه) بنگال برقرار داشت.

ویلیام جونز در اوایل سپتامبر ۱۷۸۳ وارد کلکته شده، با جدیت تمام و نهایت مواظبت بدعاوی اشخاص رسیدگی می نمود و به دادگستری و آسایش اهالی مشغول گردیده، عدل و انصاف او را مورد تمجید قرار دادند و روز بروز محبت او در دل مردمان افزوده گردید.

کمی بعد دادگستری و بیطرفی جونز در سراسر کشور هند منتشر شده، مسلمانان و هندوها او را دوست داشتند و هر کس در باره او دعای خیر میکرد. در همان هنگام که ویلیام جونز در کمپانی شرقی بعدالت حکم میکرد و در باره اهالی به عدل و انصاف رفتار می نمود، با همکاری چند تن از خاورشناسان انگلیسی در هند در سال ۱۷۸۴ میلادی سبب بر پا نمودن انجمن پادشاهی آسیائی بنگال در کلکته شد و تا پایان عمر مدیر آن انجمن بود.

انجمن پادشاهی یکی از مهمترین و بزرگترین انجمنهای علمی و ادبی است که تا کنون در کشورهای آسیائی برقرار گردیده است. کتابخانه این انجمن دارای هزاران کتاب چاپی و خطی به فارسی، عربی، هندی، سانسکریت و انگلیسی است و تأسیس آن با جمع آوری و نگهبانی چنین نسخ ممتاز و زیبا فی الحقیقه خدمت بزرگی بدنیای دانش و ادب و فرهنگ خاورزمین بوده و موجب پیشرفت دانش خاورشناسی خواهد بود.

سر ویلیام جونز در یکی از سخنرانی‌های سالیانه خود که برای این انجمن نموده، تعریف و تمجید زیادی از زبان و ادبیات فارسی کرده و گفته که زبان فارسی شیرین ترین زبانهای مشرق زمین است، او انتخاب زیادی از اشعار شعرای ایران نموده و اشعار فردوسی را بویژه دلیل گفتار خود گردانیده و چنین اظهار نموده که دانشمندان گیتی بخصوص خاورشناسان باید برخلاف رفتار سلطان محمود، جاه و مقام فردوسی را بدانند و شاهنامه او را که منصل ترین کتب اشعار عالم است طرف توجه قرار دهند و آنرا یکی از شاهکارهای بزرگ جهان شمرده و دوستدار آن باشند.

چنانکه «لرد تینموث» Lord Teignmouth در شرح زندگانی سر ویلیام جونز که به انگلیسی نوشته و انتشار داده، او یکی از دوستداران واقعی ایران و ادبیات ایرانیان بوده و مادام العمر در انگلستان و هند همیشه در سخنرانی‌های خود به ثبوت رسانیده که تاریخ ایران

و اشعار شعرای آن نهایت ممتاز و مطبوع و مبین فضیلت و کمال ملت ایران و شایسته استفاده دانش آموزان و مردم جهان است.

سر ویلیام جونز خود شاعر بوده و اشعار وی در زبان ایگلیسی و لاتینی بسیار است که انتشار یافته و هر قطعه آن سرشار از باده معرفت و بیانات اخلاقی و ادبی و روحانیت است و جای تردید نیست که اینگونه اشعار صفات پسندیده و نظر بلندی و داد خواهی او را آشکار مینماید.

در آوریل ۱۷۹۴ ویلیام جونز در کلکته مریض بستری گردید و تب شدیدی به مزاج وی عارض شد و در ۲۷ آوریل به سن ۴۸ سالگی وفات یافت. درگذشت او ضایعه بزرگی برای تمام دوستان و آشنایان او شده و بسیاری از خاورشناسان و دیگر دانایان اروپا و هند درباره دانش و فضل و زبان دانی و حسن اخلاق جونز قلم فرسائی نموده، در مجلات و روزنامه‌ها انتشار دادند. اداره کمپانی هند از طرف ایران يك لوحه یادگاری از برای او در لندن و مجسمه‌ای از وی در بنگال برپا نمودند.

بهترین یادگاری که از سر ویلیام جونز باقی است و در شرق و غرب اشتهار دارد آن است که لیدی جونز بعد از وفات وی تمام آثار او را درشش جلد جمع کرده و با چاپ بسیار عالی و مرغوب در سال ۱۷۹۹ در لندن انتشار داد و بخرج خود یادگاری شوهر دانشمند خود مجسمه زیبائی از سنگ مرمر ممتاز که «فلکسمن» Flaxman نقاش مشهور انگلیسی آنرا تراشیده در آموزشگاه سر ویلیام جونز در دانشگاه اکسفورد نصب نمود.

موافق اطلاعات، زیادی که در منابع کتب انگلیسی وجود دارد و مطابق رونوشت نطق‌هایی که سر ویلیام جونز نموده و در مجلات علمی انگلستان و هند بچاپ رسیده این دانشمند از جهت کارسازی و دادگستری و فصاحت بیان و کمالات معنوی مقامی شایان داشته و تمام دانایان اروپا و فارسی زبانان هند از جان و دل او را دوستدار بوده‌اند. نوشته‌های او از اشعار فارسی و عربی پر و مملو است که او آنها را در متن حکایات و بیانات خود به انگلیسی و لاتین ترجمه نموده مطالب آنها را نهایت تمجید و ستایش کرده است.

باید دانست که علاوه بر جونز کتاب سبعه معلقه یا بعضی از قصاید آنرا مستشرقین دیگر بطبع و ترجمه مبادرت نموده‌اند. از جمله «آرنولد» Arnold این کتاب را در لاپزیک سال ۱۸۵۰ طبع کرده و معلقه امری القیس را با شرح زوزنی (۱) مستشرق دیگر بنام لندگوتور در ۱۸۲۴ با ترجمه لاتینی طبع نمود، جرجس مرفس هم آنرا پتر گراد سال ۱۸۸۹ با ترجمه روسی طبع کرده.

۱ - زوزنی، ابو عبدالله حسین بن علی بن احمد، متوفی ۴۸۶ صاحب ترجمان القرآن و شرح سبعه معلقه.

کنا تشبول (Knatchbull) قصیده معلقه حارث بن حلزہ (۲) شاعر دوره جاهلیت را در اکتفرد سال ۱۸۲۰ بطبع رسانیده، و لرس هم آنرا در سال ۱۸۳۷ طبع کرده و ریسگی مستشرق معروف با او مساعدت نموده و نیز قسمتی از سبعه بدستاری ریسگی در لیدن سال ۱۷۴۲ با شرح لازمه بزبان لاتینی باقصیده لامیه العجم طفرائی (۳) طبع شده و مستشرقین مذکور هر کدام با ویلیام جونز همکاری و همفکری نموده اند.

در روزگار نو ج ۴ شماره ۱ مینویسد ویلیام جونز مدتها در اشعار حافظ کار میکرد و در کتابخانه شاه دانمارک کتابی در زندگانی نادرشاه بود که او با مر شاه آنرا به فرانسه ترجمه نمود و بعد ترجمه ۱۳ غزل حافظ را که خود به شعر فرانسه سروده بود در آخر کتاب ملحق کرد و کتابی در دستور زبان فارسی نوشته و انتشار داد و بعدها دسور او چندین بار بچاپ رسید و انگلیسی ها از آن فارسی آموختند. او در این دستور بسیاری از ترجمه حافظ را که به انگلیسی سروده بود نشر داده و جزء شاهکارهای ادبی اوست.

یونکر Jonker

از خاورشناسان معاصر است که قسمتی از عملیات مهمه او را فهرست کتابخانه بریل در ضمن صفحات ۷ و ۱۲۴ خود شرح داده.

این دانشمند در قسمت السنه هندو استرالیا مؤلفه و نگارش دارد و کتابی را که راجع به جاوه نوشته در ۱۹۰۹ بچاپ رسیده و خود از اهل بحث و تحقیق بشمار رفته و از معارف خاورشناسان است.

ژوکوفسکی Jukswsky

خاورشناس روسی که بمتأثر تاریخی ایران علاقمند بوده و درباره آرامگاه فردوسی بازرسی نموده و آنرا در حوالی مشهد طوس یافته، محل فعلی که آرامگاه فردوسی در آنجا بنا شده گویا همان محلی است که مستشرق مزبور پیدا نموده و در یکی از باغات خرابه های شهر طوس قدیم است که سال ۱۳۱۳ شمسی در تجدید بنای آن پیاسداری و قدرشناسی شاعر بزرگ ایرانی مبادرت شده آرامگاهی عالی و باشکوه برپا نموده اند و برای مراسم گشایش آن در این سال هیئت دولت باجمعی از مستشرق و اعضای کنگره جشن فردوسی و دانشمندان و بزرگان بآرامگاه رفته و آنرا افتتاح نمودند.

ژولیس Julis

خاورشناس اواخر قرن ۱۶ که در ادبیات اسلامی و فرا گرفتن زبان عربی زحماتی

۲ - حارث بن حلزہ یشکری متوفی ۵۸۰ میلادی شاعر معروف عرب دوره جاهلیت

۳ - طفرائی امویالدین حسین بن علی اصفهانی متوفی ۵۱۴ هجری

کشیده و در نتیجه دانش خود خدماتی انجام داده و از جمله قصیده لامیه العجم ابواسمعیل طغرایی (۱) را بلاتینی ترجمه نموده و در سال ۱۷۰۷ میلادی بچاپ رسانیده.

ژوردن Jourdain

دانشمند خاورشناس و مورخ آگاه تاریخ اسلامی که صاحب مولفات و مصنفات زیادی است و کتاب

Fundgrube] des Orients

را در چند مجلد نگاشته و در جلد پنجم آن قسمتی از کتاب تاریخ الفخری را بزبان فرانسه نقل نموده.

ژوستی Jussti

صاحب کتابی راجع بتبع و تحقیق در ادبیات و اوضاع اجتماعی و ادبی ایران بعنوان

Grundrisse der Iranich Philogie

نوشته که در چند مجلد است و در این کتاب از معابد و پرستشگاه‌های قدیم موجود در این سرزمین بحث نموده و از عادات و رسوم ملی ایران شرحی نگاشته.

جوینبول Juynboll

تئودر جوینبول هلندی خاورشناس معروف که علاوه بر جنبه خاورشناسی مردی مذهبی و عالمی روحانی بوده و در زبان و لغت عربی قدرت زیاد یافته و بعلوم اسلامی عربی تخصصی تمام پیدا نموده و تتبع کرده تا اینکه تعلیم و تدریس زبان عربی را در دانشگاه لیدن عهده‌دار شده و قصاید متنبی و شعرای دیگر را که با او معاصر بوده و در مدح و نیایش سیف‌الدوله (۲) حمدانی سروده‌اند، این خاورشناس با ترجمه لاتینی انتشار داده و کتاب الجبال والامکنه زمخشری و کتاب مراصد الاطلاع صفی‌الدین عبدالعزیز بن عبدالحق و مختصر معجم البلدان یاقوت را در ۱۸۹۵ در لیدن چاپ نموده. جزء اول و دوم کتاب الندوم الزاهره فی ملوک مصر والقاهره ابوالمحاسن تغری بردی والخراج ابن آدم (۳) را بچاپ

۱- ابواسمعیل طغرایی، مؤیدالدین فخرالکتاب حسین بن علی بن محمد اصفهانی وزیر متوفی ۵۱۳

۲- سیف‌الدوله ابوالحسن علی بن عبدالله حمدان (۳۱۳- ۲۵۲)

۳- ابن آدم، یحیی بن آدم بن سلیمان صاحب کتاب الخراج متوفی ۲۰۳

رسانیده و درباره ابن سریج (۱) بازرسی‌ها نموده‌است و در احوال او ترجمه نگاشته که در دائرة المعارف اسلامی لیدن بچاپ رسیده.

بعضی ناشر کتاب الجبال والامکنه زمخشری را بنام پروفیسور روی گراف ضبط نموده و گفته‌اند روی گراف کتاب مزبور را باقصاید متنبی و شعرای زمان او که در مدح سیف الدوله گفته‌اند، بزبان لاتینی ترجمه و چاپ نموده. او درباره ابن قاسم عتقی والمدونه (۲) او شرحی نوشته است و در باره احوال ابن نجیم (۳) هم ترجمه‌ای دارد که در دائرة المعارف لیدن مسطور است و او را ترجمه‌های دیگر نیز هست.

ژوینبول صاصب کتاب هاندلینک (۴) است که در کتاب مذکور راجع باصول فقه مطالبی نگاشته و معلوماتی مختصر از آراء شایعه با تعلیقات تاریخی نوشته که دائرة المعارف اسلامی لیدن نگارش او را جزء مصادر خود قرار داده و نویسنده رساله اسلامی بعنوان Handbuch des Islam Gesetzes است که در آن قسمتی از عبادات و آداب مذهبی اسلامی را نگاشته در موضوع حج تفصیل داده.

جوینبول، ویلیام - Juynboll William

فرزند جوینبول است که مانند پدر بمعارف و آداب اسلامی خدمت نموده و کتاب التنبیه فقه شافعی ابواسحق شیرازی (۵) را نشر داده و ترجمه لاتینی بر آن نوشته است و کتاب البلدان یعقوبی (۶) را هم طبع کرده و رساله الجواز الدینی را که نسبت آن بای لیث نصر بن محمد سمرقندی داده شده چاپ نموده.

۱- ابن سریج احمد بن عمر بن سریج شافعی متولد در ۲۱۹ و متوفی ۲۰۶ که عهده دار قضاء شیراز بوده و رسائلی در مذهب طاهریه و دیگران نوشته و او را در حدود چهارصد مؤلفه بوده که از آنها چیزی نمانده و ۸۷ سال زندگانی کرده و نیز ابن سریج عبدالله، ابویحیی منی و آواز خوان کسی است که در صدر دولت بنی‌امیه بوده و در دوره هشام وفات یافته (۱۰۵ - ۱۳۵)

۲- ابن قاسم عتقی - عبدالرحمن بن قاسم عتقی متوفی ۱۹۱ صاحب بیست جلد المدونه .

۳- ابن نجیم - زین المابدین بن ابراهیم بن نجیم مصری از اکابر فقهای مذهب حنفی قرن دهم هجری است و مولفات او در فقه اسلامی مشهور است. وفاتش در ۹۷۰ بوده. از اوست الاشتباه والنظائر الفقهیه علی مذهب الحنفیه - الفتاوی الزینیه فی فقه الحنفیه.

۴- Handleing

۵- ابواسحق شیرازی، ابراهیم بن علی بن یوسف فیروز آبادی متولد ۳۹۳ متوفی ۴۷۶.

۶- یعقوبی، احمد بن یعقوب بن واضح، متوفی ۲۷۸ نویسنده کتاب البلدان و تاریخ در سه جلد و غیره.

ژیاکار Jyakar

دانشمند انگلیسی که علاقمند بمعارف و دانش شرقی بوده و زبان عربی را فرا گرفته و در تألیف مبادرت کرده و اموری را انجام داده و قسمت بیشتر کتاب حیات الحیوان دمیری (۱) بزبان انگلیسی ترجمه کرده و در لندن و بمبئی از ۱۹۰۶ تا ۱۹۰۷ بچاپ رسانیده.

K

کال، پ. Kahle, P.

پروفسور کال استاد خاورشناس معروف که بنوبت خود خدماتی در عالم خاورشناسی انجام داده، من جمله قسمتی از خطط مقریزی را که در باب کشور مصر فاطمین است بآلمانی نقل و ترجمه کرده و آن را چاپ و منتشر نموده و تحقیقاتی که بر این کتاب نوشته در مجله جمعیت شرقی آلمان (جزء ۱۴ سال ۱۹۳۵ نشر داده).
این خاورشناس در خصوص ظروف چینی اسلامی و روابط فنی عالم اسلام با شرق اقصی نگارشاتى دارد که در مجله مذکور سال ۱۹۳۴ منتشر شده .

کال Kall

این شخص در کینهاک علوم شرقی را فرا گرفته و در قرآن تفحص زیار نموده و در ۱۸۶۰ نشر داده و کتابی در نحو عربی نوشته و مجموعه‌ای در امثال عربی دارد که یکی از مستشرق دانمارکی آن مجموعه را تسویه کرده ولی مرگ مجال طبع آنرا به او نداده. در المستشرقون صفحه ۱۵۲ شرح احوالش مسطور است.

کالر، هانس Kaller, Hans

از جمله خاورشناسان است که در ترجمه و طبع آثار علمای اسلامی اقدام نموده و

[۲۰۶]

جلد ششم تاریخ بغداد ابن ابی طاهر طیفور (۱) را که نسخه خطی در موزه بریتانیا بوده به آلمانی ترجمه و بچاپ رسانیده است.

کازیمیرسکی Kasimirski

استاد خاورشناس لهستانی که بعضی اورا فرانسوی شمرده اند و بین دانشمندان خاورشناس شهرتی زیاد دارد .

این استاد در مذهب اسلام مطالعات زیادی نموده و مطالبی مهمه درباره این مذهب نوشته و قرآن مجید را ترجمه کرده و فرهنگی هم در دو جلد عبری و فرانسه نوشته که در پاریس بچاپ رسیده و فات او در ۱۸۷۰ بوده .

کوفمان Kaufmann, Cr.

دکتر کوفمان ناشر آثار دانشمندان اسلامی که خدماتی نموده از جمله رساله حی بن یقطان را در ۱۸۸۷ بطبع رسانیده .

کرن، ه. Kern H.

از خاورشناس معروف که در فهرست کتابخانه بریل عملیات او نگارش یافته و از دانشمندان کنونی در باستانشناسی و غیره است .

کرن در نجوم و قسمت زبان سانسکریت و لسان بومی هند تتبع و تحقیق نموده و در تاریخ و تمدن شرق اقصی و خاور نزدیک نگارشاتى دارد.

او برای جشن شصت سالگی پاله کارل موضوعاتی راجع به شرق نوشته که هفتج با کرفلد آنرا در ۱۹۳۵ نشر داده اند .

خانیکوف Khanikoff

ایران شناس روسی که دانشمندی محقق بوده و در قسمت ابنیه و آثار ایران کتابی نوشته .

این شخص مخصوصاً از مساجد و معابد خراسان و آثار و ابنیه مشهد مقدس (مدفن حضرت رضا ۴) تفصیلی نگاشته و حاصل مطالعه و مشاهدات خود را که در آن سرزمین نموده برشته تحریر آورده .

۱- ابن ابی طاهر ابوالفضل احمد طیفور که ادیب و مورخ اسلامی بوده و در ۲۰۴ در بغداد متولد شده و در ۲۸۰ وفات یافته است . او از خانواده ای ایرانی و خراسانی الاصل بوده (مرورودی) و کتاب «سوقات الشرا» را تالیف کرده . تاریخ بغداد او از ۲۰۴ تا وفات مامون (۲۱۸) است و از اوست کتاب «المنثور والمنظوم» که ۱۳ جلد بوده و تنها جزء یازدهم آن بنام «بلاغه النساء و طرائف کلامهن» باقی مانده است .

گوستا ولوبون در کتاب تمدن عرب خود از نگارشات خانیکوف استفاده نموده.

گریستن، پ Kirsten-P.

از ناشرین و مترجمین آثار علمای اسلامی است که از جمله کتاب الاجرومیه ابن جروم را که در نحو نوشته به لاتینی ترجمه نموده و در بر سلاو سال ۱۶۱۰ بچاپ رسانیده.

کیتی Kitti, Philip

خاورشناس مورخ امریکائی استاد دانشگاه پرنتسن و غیره.

دکتر مزبور مابین پنجهزار نسخه خطی غربی دانشگاه رساله در منطق کشف نموده که تاریخ آن چهارصد سال قبل از اکتشاف کلمبوس بوده و این کتاب بقلم یکنفر نویسنده کرمانی استنساخ شده و نظریاتی در منطق فیروزآبادی یادداشت نموده که تاریخ آن با ۱۰۹۲ میلادی مطابق است.

این استاد کتابی هم در لغت کشف کرده که در موقع جنگ مسلمین با عیسویان بدست اروپائیان افتاد و ضمن مجموعه کتب فوق است. این کتاب علمی دائرةالمعارف طیبی است که علی بن عباس مجوسی (۱) برای سلطان عضدالدوله دیلمی (۲) نوشته و مجوسی در ۹۹۳ میلادی وفات یافته و این مؤلفه طیبی در ۱۱۲۷ بزبان لاتینی ترجمه شده.

این مستشرق نسخه دیگری در مداوا و معالجه از ابن سینا پیدا نموده که در ۱۵۶۴ نوشته شده و نسخه‌ای از مزامیر مقدس بدست آورد که در ۱۶۷۲ مسیحی جمال‌الدین متصادی عرب نوشته.

کیتی نسخه دیگری که از همه نفیستر است کشف نموده و آن کتاب لغتی است که دارای ۸۶۰ صفحه تحت عنوان بحر اللسان (دریای زبان) است. این نسخه در اوایل قرن نهم (۸۱۵) بدست ابن علی نوشته شده و اسنادی را کشف نموده که تمام قسمت دنیای قدیم اسلام و متصرفات آنرا نشان میدهد و حدودی از اسپانیای غرب تا سمرقند شرق را شامل است این اسناد برای حاکم ترك نژاد سمرقند (الغیبیک) بانقشه نجومی تهیه شده و در رصدخانه مشهور الغیبیک (۳) آویخته بوده و رصدخانه مزبور در ۱۴۲۸ میلادی بنا گردیده.

نسخه‌های خطی که تحت نظر و مطالعه کیتی آمده بخطوط مختلفه از کوفی مغربی تا نسخ مصری و سوری و فارسی بوده که مؤلفین و نویسندگان نسخ مزبور مسلمانان اسپانیا و بربر و مصری و عرب و ایرانی و ترك بوده‌اند.

۱- مجوسی، علی بن عباس فارسی صاحب کتاب ملکی متوفی در ۲۸۴

۲- عضدالدوله دیلمی فناخسرو بن رکن‌الدوله متوفی ۳۷۲

۳- الغیبیک پسر شاهرخ بن امیر تیمور گورکان صاحب زیچ و رصد معروف متوفی ۸۵۳

کوئینیک، پ. Koenig, P.

این شخص در نیویورک جزء اول کتاب ولایةالمصر و کتاب تاریخ القضاہ ابی عمرو کندی را در ۱۹۰۸ بطبع رسانیده و از ناشرین و علاقمندان آثار اسلامی شمرده شده .

کوسگارتن، ژ. Koesgarten J.

خاور شناس معروف پروسی و دانشمند قرن نوزدهم که ولادت او در ۱۷۹۲ وفات او در ۱۸۵۰ بوده .

این استاد از شاگردان زبردست دسائی است. زبان عربی را از دسائی فرا گرفته و در آن مهارتی زیاد یافته تحصیلات او در آموزشگاه مشهور کریسوالد انجام گرفته . کوسگارتن در زبان فارسی و ترکی استاد شده و از ابتدا عاشق و شیفته زبان عربی بوده پدرش او را برای فراگرفتن زبان عربی بخدمت دسائی که محور علوم شرقی زمان خود بود فرستاده و زبان عربی، فارسی، ترکی، و ارمنی را یاد گرفته . این استاد قسمتی از مخطوطات کتابخانه پاریس را استنساخ نموده و طولی نکشید که در این فن اشتهار یافته، نظر عموم بجانب او متوجه گردید و اولیای امور او را برای تدریس زبان شرقی در کریسوالد خواسته در آنجا مشغول کار بود تا وفات نمود. کوسگارتن عده ای از کتب خطی و نسخ مهمه شرقی کتابخانه پاریس را انتشار داده و یک جلد از اغانی ابوالفرج اصفهانی را با ترجمه لاتینی و دو جلد تاریخ طبری را با ترجمه لاتین بچاپ رسانده. بعضی از اشعار هذل سکری (۱) را با منتخبات کوسگارتن و قصائد ابن سیدالناس (۲) را درستر الند سال ۱۸۱۵ بطبع رسانیده .

کونینگ، د. Koning, D.

خاورشناس که در قسمت طب اسلامی مطالعاتی زیاد نموده و کتب و رسائلی را که از آن جمله رساله سنگ مٹانه محمد بن زکریای رازی (۳) است ترجمه کرده و با اصل آن در سال ۱۸۹۶ در لیدن بطبع رسانیده. این استاد کتاب الملکی خلف بن عباس و کتاب قانون

۱- سکری شاعر معروف که با ابن حجاج شاعر بغدادی معاصر بوده و آندواشماری در مذمت و قدح یکدیگر میسرودند .

۲- ابن سیدالناس، فتح الدین محمد بن ابی بکر الدلسی از نویسندگان تراجم، متولد در قاهره سال ۶۶۱ و متوفی ۷۳۴ است و کتاب عبون الاثر فی فنون المغازی والشمال والیسر را نوشته و از اوست قصائد بشری اللیب فی ذکر الحیب .

۳- محمد بن زکریای رازی، پزشک معروف ایرانی صاحب کتاب الحاوی و قانونیجه و غیره .

ابن سینا را نیز ترجمه نموده و خاورشناسی معروف است. در دائرة المعارف اسلامی لیدن نام و عملیات او در بسیاری از موارد نگاشته شده. این خاورشناس قسمتی از کتاب المختار فی طب ابن هبل طیب بغدادی (۱) را نشر داده است.

این شخص طب ابوعلی سینا را در عصر خود تدریس مینموده چنانچه «لیپرت» Lippert و «هرشبرگ» Hirschberg هم در تدریس طب ابوعلی سینا را از او پیروی نموده اند.

کوالسکی Kowalski و Th.

از ناشرین آثار علمای اسلامی است که از جمله شرح دیوان قیس بن الحظیم را در لپزیگ سال ۱۹۱۴ بچاپ رسانیده.

کراف Kraff

از جمله خاورشناسانی است که در احوال ابن ابی الدنیا (۲) تحقیقات نموده و از کتاب العظمه او وصف کرده و درباره فرهنگ اسلامی هم کارهای دیگری دارد.

کراوس ، پاول Kraus و Panl

خاورشناس معروف آلمانی معاصر که در ترجمه و طبع کتاب جابر بن حیان مشهور، صاحب علوم عجیبه مبادرت نموده و جلد اول این کتاب را در ۱۹۳۵ بعربی طبع کرده. کتاب مزبور شامل اصول متن و تمام دوره درسه مجلد است که دو جلد دیگر بفرانسه در تفسیر و تحقیق جلد اول نگاشته شده و هنوز طبع آن تمام نشده.

کتاب جابر شامل تاریخ انتشار آراء و افکار هندی و یونانی و تغییراتی است که مسلمین در آن داده اند و بکتاب اخراج مافی القوه الی العقل موسوم است. پاول کراوس مستشرق معروف که در باره جابر بن حیان زحماتی کشیده و آثار او را بچاپ رسانده و در احوال او

۱- ابن هبل مذهب الدین ابوالحسن علی بن احمد طیب که در ۵۱۵ در بغداد تولد یافته و در مدرسه نظامیه تحصیل کرده و طبیب دربار شاه ارمن شده و ثروتی زیاد بدست آورده. مهمترین کتاب او المختار فی الطب است. پسر او ابن هبل شمس الدین ابوالعباس احمد است که در دربار کیکاوس سلجوقی در آسیای صغیر بوده و طبابت می نمود.

۲- ابن ابی الدنیا، ابوبکر عبدالله بر محمد قرشی است که از جمله مؤلفین اسلامی بشمار آمده و ولادتش ۲۰۸ و فاتش در ۲۸۱ بوده و از مؤلفات او کتاب «الفرج بعد الشدة» است که «اهل وارد» آنرا وصف کرده و کتاب الاشراف و مکرم الاخلاق و کتاب العظمه و فضائل عشر ذی الحجه و کتاب العقل و قصر الامل و کتاب ذم الدنیا و چندین کتاب دیگر است که در دائرة المعارف اسلامی مسطور گردیده.

تحقیقاتی نموده، روز پنجشنبه ۲۱ مهر ۱۳۲۳ (۱۲ اکتبر ۱۹۴۴ - شوال ۱۳۶۳) در قاهره در اطاق حمام خود بابت جامه حمام، خویش را بسقف آویخته و پیش از آنکه کسی برسد او را از این اقدام مانع شود انتخار می نماید .

او چون بسیار عصبانی مزاج بوده و یا این عمل را روی ناراحتی انجام داده . او را باعباس اقبال و محمد قزوینی و ماسینیون فرانسوی روابطی زیاد بوده و از محضرهم استفاده می نمودند (۱). پاول کراوس در معرفت تمام السنه و آداب سامی از عربی و عبری و آرامی و سریانی احاطه داشته و در علوم اوایل (فلسفه، طب، کیمیا، نجوم، جفر، اعداد) بی نظیر بوده و هوش سرشار داشته و زبان آلمانی، انگلیسی، فرانسه و ایتالیائی را خوب میدانسته و به آن زبانها تکلم میکرده و می نوشته . لاتین و یونانی را هم خوب میدانسته و در جوانی مردی کامل عیار بود، و حل بسیاری از غوامض علوم و آداب سامی و اسلامی را می نموده و مقالاتی گرانبها نشر داده که در احوال و آثار عده ای از بزرگترین علمای اسلامی مانند جابر بن حیان و حسین بن منصور حلاج و محمد بن زکریا و ابو حاتم رازی و فارابی و ابن راوندی و حافظ و امام فخر رازی و شیخ شهاب الدین سهروردی و دیگران است .

پاول کراوس از فضیلتی اطریش بوده و در تاریخ ۱۹۰۴ در شهر پراگ متولد شده و پس از تکمیل تحصیل به برلن رفته و در موسسه تاریخ به مطالعه پرداخته و تا ۱۹۳۳ در آنجا به این عمل اشتغال داشته ، بعد به پاریس آمده و در مدرسه تعلیمات عالیہ (دارالفنون پاریس) به تدریس و ایراد کنفرانس های علمی مشغول شده و تا ۱۹۲۶ در این قسمت بوده .

در ۱۹۳۶ دانشگاه فواد اول پاول کراوس را برای تدریس به قاهره دعوت نموده و او در مصر مقیم گردیده و در دو سال اخیر معلم عروض در شعر سامی بوده و در مجمع علمی مصری و مجمع علمی فرانسوی مصر سمت عضویت داشته و در این مدت به نوشتن مقاله های علمی و ترجمه کتب عربی می گذرانده و دقیقه ای از این کار غفلت نداشته.

در این اواخر جلد دوم کتاب بزرگی را که در باب جابر بن حیان گرد آورده و تالیف نموده، منتشر ساخته بود.

پاول کراوس کتاب السیرة الفلسفه در شرح حال محمد بن زکریای رازی بقلم خود او را با متن عربی و مقدمه و حواشی در دو شماره از مجلات ایتالیائی بنام «شرق» منتشر نموده و عباس اقبال آنرا به فارسی ترجمه کرده و در ۱۳۱۵ در تهران چاپ و منتشر کرده است.

نشر منتخباتی از کتاب اعلام النبوة تالیف ابو حاتم احمد بن حمدان رازی از دعوات اسمعیلیه و معاصرین محمد بن زکریا که در باب مسئله نبوت نوشته شده و در آنجا بر محمد بن

زکریا تاخته و عقاید او را در نموده از آثار او است. منتخبات دیگر که کراوس از کتات اعلام النبوة در شماره دیگری از مجله شرق انتشار داده و به فرانسه هم ترجمه نموده، تمامی مربوط به محمد بن زکریای رازی عقاید او است و سایر کارهای او عبارتند از:

انتشار رساله ابوریحان بیرونی و فهرست تالیفات محمد بن زکریای رازی که متن عربی آنرا کراوس در ۱۹۳۶ در پاریس جداگانه طبع نموده.

مقاله او در دائرة المعارف اسلامی بهمکاری پینس Pines از مستشرقین دیگر در باب تالیفات محمد بن زکریا.

نشر منتخبات رسائل جابر بن حیان عالم معروف کیمیا در دو جلد قطور که جلد اول آن در سال ۱۹۳۵ و جلد ثانی در سال ۱۹۴۴ در قاهره انتشار یافته.

اخبار حلاج که کراوس آنرا بهمکاری لوئی ماسینیون از مستشرقین فرانسه در پاریس نشر داده.

طبع جدید از کتاب الحیوان جا حظ که اخیراً در قاهره بطبع رسیده، مجموع رسائل جا حظ شامل رساله هائی از جا حظ که بچاپ نرسیده بود و آنها را بدستیاری محمد بن طه حاجری در ۱۹۴۳ در قاهره منتشر نموده.

ترجمه مناظرات امام فخر رازی به فرانسه در ۱۹۳۶ و ۱۹۳۷ در مجله مجمع مصری بامقدمه و حواشی مفصل بدست پاول کراوس انتشار یافته و بعد در حیدرآباد هم به عربی منتشر شده.

نشر متن فارسی رساله آواز پر جبرئیل تالیف شیخ شهید شهاب الدین سهروردی و ترجمه فرانسه آن بامقدمه و توضیحات و حواشی به همکاری مسیو کوربن Corbin که در ۱۹۲۵ در مجله آسیائی فرانسه بطبع رسیده و اینها غیر از مقالات زیادی است که کراوس در مجلات آلمانی و فرانسه و انگلیسی و ایتالیائی و مصری نوشته و یا کنفرانس داده.

کراوزه، ماکس Krause, Max

دکتر دانشمند معاصر خاور شناس آلمانی که در قسمت نجوم و ریاضیات اسلامی تحصیل نموده و در ۱۹۳۳ از دانشگاه هامبورگ فارغ التحصیل شده و گواهی نامه دکتری گرفته. ماکس کراوزه در دانشگاه هامبورگ کنفرانسی مبسوطاً راجع باحوال و گزارش ابوریحان بیرونی ایراد نموده و رونوشت سخنرانی خود را بوزارت معارف ایران فرستاده. از علما و دانشمندان اسلامی و زحمات ایشان تمجید و ستایش زیاد نموده و از حکیم عمر خیام و

۲- جابر بن حیان، ابوموسی سوسی، طرطوسی استاد علوم عجیبه، متوفی ۱۶۱. شاگرد حضرت امام جعفر صادق ع

معروفیت اودر فلسفه و ریاضی حرف زده است .

Krehl کرل

خاورشناس ناشر مآثر اسلامی و شناسای این آثار که کتاب جامع صحیح بخاری را از ۱۸۶۲ تا ۱۹۰۸ در لیدن بطبع رسانیده. این کتاب بنام مجموعه اخبار و صحاح محمدی بساری هم خوانده شده .

Kremer و Alfred Baron von کریمر ، آلفرد بارون فون

۱۷۸۹ - ۱۸۲۸ .

فون کریمر خاورشناس اطریشی معروف و دانا بمعارف شرقی که تاریخ معاریف شرق را بعنوان :

Culturgesch. Des Orient

نگاشته و بسیاری از بزرگان را نام برده و این کتاب دروین از ۱۸۷۵ تا ۱۸۷۷ در دو جلد بطبع رسیده و فات اودر ۱۸۸۹ بوده .

کریمر صاحب کتاب جستجو و کاوش در تاریخ تمدن اسلام است که تحت این عنوان بطبع رسیده :

Kulturges Chichliche Storeifzuge aus dem Gobiet des Islam, Leipzig, 1868

دیوان ابی نواس را هم ترجمه و در تحت عنوان زیر به چاپ رسانده :

Divan Abou Nouas des Grossten Lyrichen

Dichters der Arabe

(وین سال ۱۸۸۵) و کتاب الاستبصار فی عجائب الاخبار و مغازی و اقدی و احکام السلطانیة ماوردی و قصیده حمیریه را هم چاپ کرده (المقتطف ۱۹۲۷ ص ۶) کریمر قسمتی از رساله الفجران ابی العلاء معری را ترجمه نموده و در مجله الجمعية الملكية اسبوی سال ۱۹۰۰ تا ۱۹۰۲ در چند شماره ترجمه و طبع کرده. به مجموعه الازوبیات ابی العلی بحشی تفصیلی در:

Sitzungsber d , philhist. , Classe a. Kaiis, Akadd.wissench.

نموده و تصریحات او با ترجمه بعضی از مقطعات در

Zcitschr. a. Deutsh Morgenl Gesellsch.

ج ۲۹ - ۳۱ - ۳۸ بطبع رسیده.

و کتاب تحریر الاحکام فی تدبیر اهل الاسلام ابن جماعه بدرالدین محمد بن ابراهیم کنانی صموی متولد ۶۳۹ و متوفی ۷۷۳ هجری را مورد توجه قرار داده و درباره آن مطالبی نگاشته است .

کرینکو فریتز Krinko, Fritz

فریتز کرینکو خاورشناس معروف آلمانی که اخیراً مقیم بگنهام انگلستان بوده، ولادت او در ۱۸۷۲ و کتب زیادی از اشعار و لغت و تاریخ فارسی و عربی را تصحیح و چاپ نموده. کرینکو اول زبان شرقی را که یاد گرفته زبان شیرین فارسی بوده و از یاد گرفتن این زبان بفراموشی زبان عربی هم وادار شده، کارلیل انکلیسی خاورشناس معروف در این باب با او همراهی و یاری نموده و در تعلیم زبان عربی با او مددکار شده، و او را بمطالعه کتب خطی و چاپی شرقی گماشته. او چندین کتاب کمیاب را مقابله و تهذیب نموده و بچاپ رسانیده که هر یک از آنها در زوایای احوال مانده و نابود میشد. از آن جمله است:

دیوان ابی دهل جماحی، طبقات النحاة زیدی (۱)، دیوان نعمان بن بشیر انصاری، جمهره ابن درید (۲) تنقیح المناظر ابن هیشم مصری (۳) کتاب المأثورای العیثل اعرابی و کتاب الارض التي قطعها النبی، و مرثیه مغیره بن مهلب، و کتاب المجتبی ابن درید و حماسه ابن شجری (۴).

کرینکو شرحی در ترجمه احوال خود نگاشته و آنرا بمجله المجمع العربی الاسلامی دمشق فرستاده. مجله مزبور آنرا بر عربی بدین مضمون نشر داده:

من در سال ۱۸۷۲ میلادی در ده کوچکی موسوم به شونبرک (ه) در بخش شمالی آلمان متولد شدم. پدرم خدمتگذار دولت آلمان بود. او میل داشت که من افسر ارتش بشوم ولی پدرم قبل از اینکه بسن ۶ سالگی برسم وفات یافت. من با مادر و خواهر کوچکم بخانه دائی خود که یکی از اعیان آن ده بود رفتم و تربیت شدم و دوره متوسطه را در دهی که دنیا آمده خواندم. موقعی که شانزده سالگی رسیدم دوست داشتم که معلم ریاضی باشم ولی خویشان تجارت را برای من بهتر دانسته و در دفتر تجارتنی تاجری در شهر نیک (۶) داخل شده و از همانوقت آشنائی زیاد بدو زبان انگلیسی و فرانسه علاوه بر زبان لاتینی و

- ۱- زیدی، محمد بن حسن بن عبدالله زیدی اشبیلی بمتولد در ۳۱۶ متوفی در ۳۷۹
- ۲- ابن درید، ابوالحسن ابوبکر محمد بن حسن بن درید، متولد ۲۲۳ متوفی ۳۲۴
- ۳- ابن هیشم، از دانشمندان مصر مؤلف آئینه سوزان که در حدود ۴۳۰ آنرا نگاشته،
- ۴- ابن شجری، هبته الله بن عیسی بن محمد حسنی بغدادی، متولد ۴۴۰ متوفی ۵۴۲
- ۵- Shoenberg
- ۶- Nebeck

یونانی داشتم و هیچگاه اوقات خود را بیاطل نگذرانده و در موقع فرصت بکتبی که در دسترس من بوده مراجعه مینمودم سپس بیاد گرفتن چند زبان فارسی و اروپائی اشتغال گزیده و تمام آن با کتاب و بدون معلم انجام میگرفت و در این اوقات اشعاری بزبان آلمانی سرودم که خودم اگر چه فراموش نموده‌ام نزد رفقایم موجود است.

من در سال ۱۸۹۲ بیرلن رفته اول شخصی که بشناختن زبان شرقی معروف شده استاد «زاخاو» بود که مرا بخوش آمد معمولی بر خوردار نموده و توصیه کرد که از این عمل صرف نظر کنم زیرا که وقت زیاد و پول هنگفت میخواهد ولی من بسفارش او گوش نداده مقصود را پیروی کرده و بتحصیل آن کوشیدم بعد از دو سال بانگلستان مسافرت کرده و نزد تاجری مزدور شدم و چند سال بودم تا اینکه سرمایه زیادی فراهم آورده در لیستر «۲» کارخانه قماش تأسیس نمودم که زیاده از هزار کارگر زن و مرد در آنجا کار مینمودند. بازبازی کار و گرفتاری فکر ساعتی از من نمیگذشت مگر آنکه کتب علمی را مطالعه نموده و میل زیاد بفرآگرفتن ادبیات زبان عربی و تمدن اسلامی مخصوصاً مربوط با آغاز اسلام و قرون سابقه در من پیدا شده. در موقع جنگ عمومی بویژه در آخر آن دچار مصیبتی شدید گردیده و از آن زیاده متالم شدم. این پیش آمد مرا وادار نمود که دست از کار کشیده و به استرالیا بروم لذا یکسال سفر نمودم و در مراجعت بسال ۱۸۲۳ دو باره تجارت را از سر گرفته و تا ۱۹۲۷ مشغول بودم و لو سودی بدست نیاورده و دوباره مشغول مطالعات و تکمیل خود شدم.

من آنچه از کتب نقل نموده و یا بعد از مقابله با نسخ دیگر نشر داده و تهنذیب نموده‌ام زیاد است از آن جمله قصیده یائیه خلیل غنوی با ترجمه انگلیسی در جمعیت آسیائی انگلیس در ۱۹۰۶ و قصیده بانس سعادت کعب بن زهیر با مقدمه آلمانی در مجله جمعیت آلمانی در ۱۹۰۸ و اشعار ابن شجری (۳) و نشر اشعار ابی دهل جمعی روایت زیری بگار بازباز و حواشی و ملاحظات در مجله جمعیت انگلیس چاپ طبقات النحاة ابی بکر زبیدی با مقدمه و شروحیکه بر آن است بزبان ایتالیائی در مجله جمعیت ایتالیائی (۱۹۲۰) و طبع دیوان مزاحم عقیلی با ترجمه انگلیسی و متن عربی در لندن (۱۹۲۰) و کتاب المجتبی ابی بکر بن درید به کمک دائره المعارف در حیدرآباد سال (۱۳۴۲ هجری قمری) دیوان نعمان بن بشیر انصاری که ذیل آن دیوان بکر بن عبدالعزیز عجللی بطبع رسیده و ابو عبدالله

Sachau -۱

Leister -۲

۳- ابن شجری - هبة الله بن عیسی بن محمد حسنی بغدادی متولد ۴۵۰ متوفی ۵۴۲

۴- مزاحم بن حریت عقیلی که معاصر ذوالرمة شاعر بوده

سورتی نشر آنرا در عنوان کتاب بخود نسبت داده . دیوان مذکور در دهلی سال ۱۳۳۴ به خرح دوست من مرحوم عمادالملک بهادر باطبع سنگی چاپ شده و حماسه هبةالله بن شجر بغدادی که در حیدر آباد (۱۳۴۵) طبع شده و چاپ آن با حذف اشکال و حواشی که در اصل نسخه من است انجام گرفته. دیوان طفیل غنوی و دیوان طرمح بن حکیم که در مجله آسیائی در ۱۹۰۷ با مقدمه و ترجمه و شروح و فهارس مفصله طبع شده و تمامی با انگلیسی در لیدن سال ۱۹۲۸ بطبع رسیده و کتاب الماثور ابی العمیث اعرابی از نسخه قدیمه که در ۲۸۰ هجری نوشته شده، در بیروت سال ۱۹۲۵ با مقدمه آلمانی و فهارس طبع شده .

کتاب الجمهوره ابن درید که جدیداً در هند ضمن سه جلد بزرگ چاپ شده تہذیب نموده و هم اکنون مشغول وضع فهارس مفصله این کتاب میباشم که در جلد بزرگی طبع نمایم. و از دایرةالمعارف حیدر آباد کتاب تنقیح المناظر شیرازی شرح کتاب المناظر ابی الہیثم بصری را گرفته و تہذیب نموده و کتاب مزبور اکنون در حیدرآباد بطبع میرسد، من از سه نسخه یمانی کتاب التیجان فی تواریخ ملوک حمیر عبدالملک بن هشام و هب بن منبه (۱) را نقل و ذیل آن چیزی است که از روایت عید بن شدیه اهل باندہ میباشد تہذیب نموده و در حیدر آباد طبع مینماید و در رساله مفصل ضمن مجله فرهنگ اسلامی (۲) توضیح داده‌ام که این دو کتاب قدیمترین آثار مدونه بزبان عربی است و اکنون بتہذیب کتات الدرر الکامنہ فی اعیان المأبہ الثامنہ مشغولم که از مولفات ابن حجر عسقلانی در دو جلد و با چندین نسخه مقابله نموده‌ام که یکی از خود من بوده حواشی آن بخط سخاوی (۳) است. از مقابله جلد اول فارغ شده و امید است که از جلد دوم آن پس از تمام شدن سال فراغت پیدا کنم و در حیدرآباد طبع این کتاب شروع شده .

من مقالاتی ادبی و علمی با انگلیسی و آلمانی نوشته و در مجله‌های عدیده کشور های مختلفه بطبع رسانیده و اکنون بقسمتی از کتاب معانی الشعرا بن قتیبه (۴) مشغولم که از دو نسخه لندن و دیگری که در هزار صفحه است نقل نموده ولی کتاب مزبور مقابله دقیقی را مستلزم است زیرا که نسخه اصلی اغلاط زیاد دارد و شاید روزگار با من در طبع آن موافقت

۱- و هب بن منبه یمنی، یکی از معارف قدیم است که مکنی بایی عبدالله و از اهل صنای یمن بوده ولادت او ۲۶ و فاتش ۱۱۶ .

۲- Islamic Culture

۳- سخاوی، شمس‌الدین ابوالخیر محمد بن عبدالرحمن سخاوی، صاحب کتاب الضوء اللامع فی اعیان قرن التاسع متولد ۸۳۹ - متوفی ۹۰۲ است.

۴- ابن قتیبه دینروی، ابو محمد عبدالله بن مسلم بن قتیبه صاحب ادب الکاتب متولد ۲۱۲ متوفی ۲۷۶ .

و همراهی بنماید.

من اکنون غیر از زبان خودم که آلمانی است، سایر زبان‌های اروپا را فرا گرفته مقداری هم فارسی و حمیری و ترکی و عبری و آرامی میدانم و امیدوارم که خدا بلفظ خود مرا باقی و زندگانی مرا ادامه دهد که در نشر ادبیات و معارف اسلامی عمل نمایم و هونعم الوکیل .»

کرینکو مقاله مفصلی در تاریخ دمشق ابن عساکر نگاشته . راجع بنسخه های آن که در لندن و غیره است تفصیلی دارد و مقاله او بعربی در مجله المجمع العربی الاسلامی دمشق درج گردیده (ش ۱۷۲) .

کریستن Kristeu

یکی از خاورشناسان پیشین است که کتاب الآجرومیه فی النحو ابن آجروم ابو عبدالله محمد بن داود الصنهاجی متولد در فارس ۶۷۲ متوفی ۷۲۳، رادر سال ۱۶۱۰ میلادی در برسلاو بنام Grammatices Arabicae بچاپ رسانیده و این کتاب به ترجمه لاتینی درمهم چاپ شده است.

کرملی Kromly, P.A.M

ابانستاس ماری کرملی ساکن بغداد که عضو مجمع علمی عربی دمشق و از جمله دانشمندان است و نگارشات او بعربی در مجله مجمع عربی اغلب انتشار یافته و رساله ای به نام البستان در فرهنگ عربی تألیف شیخ لغوی عبدالله بستانی نگاشته که خالی از لطافت نیست .

کرملی اصطکاک زیاد بامستشرقین دارد و از اشخاصی است که چندین زبان تحصیل نموده و ذوقی بسیار و نشاطی تمام دارد و مؤلفات او زیاد است و او را انتقاداتی بامورد نسبت به فریتاک و گولیوس آلمانی و هواریو دگویه و دیگران است که در ضمن مقالات مفصله خود در مجله مجمع عربی سال ۱۹۳۶ شماره ۸۹۷ نشر داده .

کوهن ، ارنست Kuhn, Ernst

زبان شناس و خاور شناس آلمانی (تولد ۱۸۴۶ در برلین متوفی در ۱۹۲۰ مونیخ) مطالعاتی درباره ریشه زبان های هندواروپائی نموده . با همکاری «گایگر» Geiger کتاب خلاصه زبان شناسی ایرانی را نگاشته است.

کوهنل ، پل ارنست Kuhnel, Paul Ernst

۱۸۸۲ - ؟

پل ارنست کوهنل خاور شناس معروف و دانشمند آلمانی متولد ۲۶ اکتبر سال

۱۸۸۲ در براندنبورک (۱) آلمان که تحصیلات خود را از ۱۹۰۱ تا ۱۹۰۳ در رشته‌های حقوق، فلسفه، باستان‌شناسی، زبان شرقی، زمین‌شناسی، در پاریس، وین، مونیخ، هیدلبرک انجام داده و در ۱۹۰۶ دکتر ادبیات دانشگاه هیدلبرک شده و از ۱۹۰۶ تا ۱۹۰۹ مطالعاتی در اروپا و شرق نموده و از ۱۹۰۹ در موزه ملی وین داخل شده.

مشاغل او قسمت لهجه‌های موزه ملی برلن و خدمت بوزارت معارف و علوم بوده و تا ۱۹۲۱ از بایگانی و ضباطی تارباست قسمت باستانی موزه ملی برلن عهده‌دار شده و عضو اعزامی وزارت معارف آلمان در جشن فردوسی است که در شهریور ۱۳۱۳ بتهران آمده و در این جشن شرکت نموده.

او از آثار دیگرش چیزی ترجمه نموده و آثار نثری که انتشار داده مینیا توره‌های اسلامی شرقی در موریک دکانت در ۱۹۲۴ و کلنکانت اسلامی در ۱۹۲۵ (پارچه‌های-زردوزی) است.

مقاله‌ها و نوشته‌های او در روزنامه‌ها و مجلات راجع به صنایع اسلامی در انسیکلوپدی ایتالیا و غیره درج شده.

(اقتباس از آثار قلمی خود صاحب ترجمه)

دکتر زکی محمد حسن مضری در کتاب (التصویر فی الاسلام عند الفرس) خود که نگارنده آنرا از عربی به فارسی ترجمه نموده (تاریخ نقاشی در ایران)، مواردی از وی نام برده و از عملیات او و تحقیقاتی که کرده اشاراتی عیدیده نموده.

کورزینسکی Kurzinski

۱۱۴۲ هـ ق - ؟

خاورشناس قرن دوازدهم هجری که اهل لهستان و از کشیش‌های آنجا بشمار رفته و در موقع محاصره اصفهان از طرف افغانه در آنجدود بوده اوضاع آنزمان را بچشم خود دیده و یادداشت‌هایی جمع و تألیف نموده و نگارشات خود را ضمن دو جلد در ۱۱۴۲، هفت سال بعد از سقوط شاه سلطان حسین صفوی (۲) و قتل او بدست اشرف افغان (۳) در دوره لویی پانزدهم پادشاه فرانسه بطبع رسانیده و کتاب او بنام «تاریخ آخرین انقلاب‌های ایران»

۱- Brandenburg

۲- Clinquantes

۳- شاه سلطان حسین صفوی پادشاه مقتول، از خاندان صفویه که در ۱۱۴۰ بقتل رسیده.

۴- اشرف افغان، از روسای افغانه است که بعد از محمود افغان در ایران شاه شده و در -

۱۱۴۲ مقتول شد.

موسوم است .

Histoire de la dernieres Revolutions en perse (1724)

G . Kuypers کیپرس - ۳۲۴

۱۷۷۴-؟

دانشمند خاورشناس حدود نیمه قرن هشتم میلادی که در علوم و ادبیات شرقی اسلامی ابراز
علاقه نموده و دیوان منسوب بحضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام را که سید رضی
(۱) جمع و تألیف نموده، این مستشرق با ترجمه بزبان لاتینی و شروح در لیدن سال ۱۷۷۴ بچاپ
رسانده .

۱- سید رضی ، ابوالحسن محمد بن ابی احمد حسین بن موسی ، برادر شریف مرتضی ملقب بر رضی متولد ۴۵۹
در بغداد متوفی ۴۰۶ هجری ، مؤلف حقایق التنزیل و تلخیص وغیره است .

L

لابوم، ژول Labume , Jules

خاورشناس دانشمند معاصر آگاه بعلوم و احکام اسلامی و باخبر از دقائق و رموز قرآن که فهرستی مفید برای قرآن مجید ترتیب داده و آیات قرآنی را بر حسب موضوعات مختلفه آن تقسیم نموده و هر چه در یک موضوع نازل شده بفصلی علیحده جمع و آنچه تاریخ است در فصل تاریخ گرد آورده و امور مربوط به پیغمبر اسلام یا تورات و ماوراء طبعیت را در فصولی مخصوص نوشته و چنین فهرستی را در ۱۸ فصل ترتیب داده و تمام آیاتی که در یک موضوع است از دیگران جدا نموده .

ژول لابوم این فهرست را بفرانسه نوشته و استاد دانشمند معاصر مصری محمد فواد عبدالباقی آنرا با اصل آیات از فرانسه عبری برگردانیده و بوضع عبری در آورد که زیاده سهل المأخذ شده و نیازمند بآسانی هر چه را بخواند از آن مییابد و فصول کتاب بدینگونه است : تاریخ - محمدص - تبلیغ - بنی اسرائیل - تورات - نصاری - ماوراء طبعیت - توحید - قرآن - دین عقاید - عبادات - شریعت و قوانین - نظام اجتماعی - علوم و فنون - تجارت - علم تهذیب اخلاق - موفقیت و فیروزی - و تحت هر فصلی فروعی قرار داده که شماره آن به ۳۵۰ فرع میرسد و تحت هر فروعی آیات نازل قرآنی و پهلوی هر آیه اسم سوره ایست که در آن آیه مذکور نازل شده. ژول لابوم زحمات شایان تقدیر دیگری را هم انجام داده.

لابدو ، الگا Labdow, Olga de

خانم روسی است که زبان عربی و بعضی زبانهای دیگر را تحصیل نموده و کتاب نبذة فی اخبار الکرخ مکاریوس انطاکی حلبی را با ترجمه به زبان فرانسه در رم سال ۱۹۰۵ بطبع رسانیده.

لافوانت، ژ . الکانتارا Lafuente, J. Alcantara

۱۸۲۷ - ۱۸۷۶

خاورشناس معروف و آگاه که در تاریخ و سیراسلامی تتبع نموده و از مردم اسپانیاست و از مستشرقین عالی درجه شمرده شده .
ولادت او در ۱۸۲۷ میلادی و فاتهش در ۱۸۷۶ بوده. از او است: کتاب اخبار مجموعه در فتح اندلس و ذکر امرای آنجا و جنگهای بین بزرگان آن سرزمین که با ترجمه بزبان اسپانی و ملاحظاتی بطبع رسیده (۱۸۶۷) و نگارشات عربی در تاریخ غرناطه که سال ۱۸۵۹ در مادرید طبع شده .

لامارتین Lamartine

۱۷۹۰ - ۱۸۶۹

الفونس دلامارتین نویسنده و شاعر فرانسوی خاورشناس که در ۱۷۹۰ متولد شده و در مراتب ادب و دانش مقامی بلند پیموده، آثار ادبی و اشعار او زیاد و طبع شده و پایه علمی و ادبی او گواه است. از آثار او:

کتاب ویتاسیون و ژوسن لن است که نظم نموده.

لامارتین دوبار بنمایندهگی پارلمان انتخاب شده وقتی هم پست وزارت خارجه فرانسه دوره جمهوری را داشته و از ۱۸۳۱ بعد چند سال وقت خود را در مشرق زمین گذرانده، و مسافرتی باین حد نموده، و خاطره ها و یادداشت زیادی از این سفر از عجایب و آثار شرق نگاشته و روی این مشاهدات اندیشه و افکار و تخیلات اجتماعی و اقتصادی مخصوصی برای خود تهیه کرده . آثارش در اروپا و دانشمندان آسیا معروف است و فاته لامارتین در ۱۸۶۱ بوده .

لمب ، هارولد Lamb , Harold

از خاورشناسان آمریکاست که تاریخ چنگیز خان مغول را گرد آورده و بچاپ رسانیده

و آقای رشید یاسمی آنرا ترجمه نموده و در ۱۳۱۳ چاپ نموده است .

لیم ، ویلیام Lame , William

ویلیام لیم مستشرق انگلیسی قرن نوزدهم که در اواسط این قرن بوده و از ناشرین و مترجمین است، او قسمتی از کتاب الف لیله و لیله را با انگلیسی ترجمه و طبع نموده و او را کارهایی دیگر هم هست .

لامیرس Lamiresse

استاد آگاه و علاقمند بتاریخ شرق و آثار نویسندگان فارسی زبان که قسمتی از تاریخ روضة الصفا میر خواند (۱) را از انگلیسی بفرانسه ترجمه نموده و ترجمه او سال ۱۸۹۴ در پاریس بطبع رسیده .

لامنس ، هـ . Lamens , H.

پرهانری لامنس دانشمند خاور شناس بلژیکی که جزء مبلغین و مبشرین بوده و بمصر و بیروت مسافرت نموده و استاد تدریس کتب قدیمه در دانشگاه رم بوده و صاحب مؤلفات و آثار ذیل است :

کتاب الفاظ فرانسه مشتقه از عربی ، کتاب تشریح الابصار فیما یحتوی، لبنان من الآثار سفرنامه سوریه و امریکای مرکزی و جنوبی که رشید شرتونی (۲) آنرا بعبری ترجمه و نقل نموده و کتاب فرائد اللغه (یادداشت جغرافیائی در اقطار سوریه) که چاپ شده و کتابی بعنوان مطالعاتی در باب حکومت معاویه

[Etudes Sur le regne de Moawia]

نوشته که بطبع رسیده (دائرة المعارف لیدن ج ۳) او این کتاب را درباره حکومت معاویه بن ابی سفیان (۴) نگاشته و نسبت بگزارش زندگانی معاویه تحقیقاتی نموده، کتابی هم بنام کتاب فاطمه نوشته .

- ۱- میرخواند، محمد بن خاوند شاه بن محمود، مورخ و نویسنده تاریخ روضة الصفا متوفی در ۹۰۷ هجری .
- ۲- رشید شرتونی یکی از نویسندگان معروف است که دارای مؤلفات و آثار است .
- ۳- معاویه بن ابی سفیان، اول خلیفه اموی که از ۴۰ تا ۶۰ هجری حکومت مینموده .
- ۴- زهیر شاعر معروف عرب متوفی ۶۳۱ م .

لاندربرك Landberg , Ca. De

خاورشناس معروف سوئدی و استاد دانشمند که تحت عنوان کنت کارلو دولاند برک شناخته شده . لندبرک خود را در یکی از نوشته‌های خویش شیخ سوئدی معرفی نموده و آثار و مؤلفاتی زیاد دارد .

این خاورشناس خدماتی عمده در نشر آثار علمی و چاپ کتب اسلامی انجام داده و مؤلفاتی زیاد دارد . از جمله کارهای او:

کتاب امثال اهل الشام و امثال سائره و جاریه و گفته‌های معمولی بین ملت عرب است که باین عنوان نگاشته شده

Proverbes et diction du Peuple Arabe, Province de Syrie,
Section de Seyda; Leyde, Paris, 1883

و کلکسین عربی ترتیب داده که در پنج مجلد است .

کتاب طرف عربیه که طرائف و ظرائف ادبی آن شامل چهار مؤلفه است و رساله التنبیه علی غلط الجاهل والنیه ابن کمال پاشا (۱) بآن ضمیمه شده . قسمت لعب العرب بالمیسر دوره جاهلیت که کتاب مزبور از تفسیر شیخ برهان الدین بقاعی (۲) اخذ و اقتباس شده – نشوة الارتیاح در بیان حقیقت میسر و قداح از زبیدی (۳) دیوان ابوالمحجن ثقفی (۴) با شرح ابی الھلال عسکری و در باره کتاب قری الصنیف ابن ابی الدنیا شرحی نگاشته .

طرفه دوم مشتمل بر دیوان و قصاید زھیر بن ابی سلمی (۵) و شرح اعلم شتتری مشتمل بنام حداد و هارون الرشید که بزبان متعارفی مصر و سوریه نوشته شده و با ترجمه و شروح در ۱۸۸۸ در لیدن بچاپ رسیده و قصص عربیه جدید که با فهرست کنت لاندبرک در لیدن ۱۸۸۳ چاپ شده .

در فهرست کتابخانه بریل ص ۸۰ عملیات زیادی باین مستشرق بزرگ نسبت داده اند .

۱- ابن کمال پاشا ، شمس الدین احمد بن سلیمان رومی متوفی ۹۴۰ .

۲- برهان الدین بقاعی ، ابواسحق ابراهیم شافعی دمشقی متولد ۸۰۹ متوفی ۸۸۵ .

۳- سید مرتضی زبیدی عرب که از اهل یمن بوده .

۴- ابوالمحجن ثقفی ، شاعر حماسی که در جنگ نهاوند بوده و در ۲۲۲ هجری هاجرا بقتل رسید .

۵- زھیر ، شاعر معروف عرب متوفی ۶۳۱ م .

لاندوئر Landuer

پروفیسور لاندوئر استاد نویسنده کہ کتاب الامانات والاعتقادات سعید بن یوسف (۱) راجع باصول دین موسوی را بعبرائی و عربی طبع نموده و خود در فرا گرفتن عقاید و ادبیات عربی علاقه زیاد بخرج داده و این زبان را یاد گرفته و کارهایی انجام داده .

لین، ادواردز Lane, Edwdrds

۱۸۷۶-؟

خاورشناس انگلیسی کہ اندیشه او تتبع و تحقیق زبان عربی بوده و روزگاری باین کار گذرانده .

لین ابتدا فن ریاضی را تکمیل نموده سپس بدانشگاه کمبریج داخل شده ولی ضعف مزاج او را از پیروی و ادامه امر جلوگیری کرده. لذا بخیال سیاحت افتاده به مصر سفر نموده قریب ۳ سال در سرزمین فراغنه بوده و در مدت اقامت خود در آنجا کتابی راجع بمصر و وضع و بیان جغرافیائی آنجا نگاشته کہ در زمان حیاتش چاپ نشده ولی بعداً نشر یافته و حاوی رسوم و آداب و اخلاق و عادات مصریان کنونی است.

ادواردز لین این کار را پس از مدتی اقامت و اختلاط کہ بامصریان نموده و بر رفتار و کردار ایشان آشنا شده، انجام داده است .

این کتاب یکی از مهمترین کتابهایی است کہ عمده گزارش مصر را در عصر نویسنده نشان داده و مشتمل است. این خاورشناس فرهنگی عربی و انگلیسی هم ترتیب داد. کہ تاج العروس و آداب اللغه از آن وصف نموده اند. وی ترجمه کتاب هزار و یکشب «الف لیلہ و لیلہ» را در سه مجله بزرگ نگاشته کہ شایان تقدیر است و منتخباتی از قرآن مجید ترتیب داده و کتابهایی بانگلیسی نوشته است کہ مختص ادبیات اسلامی است و در این رشته زحماتی کشیده.

ولادت او ۱۸۰۱ و وفاتش ۱۸۷۶ بوده است . لین شش جلد از کتاب خود را در لندن تا سال ۱۸۶۲ نشر داده و بعد از وفات او نواده اش پاول لین Paul Lane بقیه نوشته‌ها و یادداشت‌های او را جمع نموده و در سه مجلد در سال ۱۸۹۳ در لندن بطبع رسانیده .

لین پول ، استانلی Lane Pool , Stanley

کتاب طبقات سلاطین اسلام را نوشته و آنرا فاضل دانشمند شهیر عباس اقبال به فارسی ترجمه کرده. لین پول از خاورشناسان دانشمند انگلستان است و بیش از پنجاه کتاب و رساله

۱- سعید فیومی یکی از نویسندگان مغرب زمین است.

درباب تاریخ و مسکوکات سلاطین اسلام تالیف نموده (۱) .
تولداو ۱۸۵۴ و فاتش ۱۹۳۱ در لندن بوده.

لاوآ Lavoix

استاد محقق که در آثار و ابنیة اسلامی یک سلسله مطالعه و تحقیق عمیق نموده. بویژه در آثار عربی و اسلامی قصر الحمراء اسپانیول دقت نظر کرده و حاصل اطلاعات و یادداشت خود را کتابی نموده و بچاپ رسانیده. گوستاولوبون در تاریخ تمدن عربی خود از کتاب او استفاده و بگفتار او استناد نموده .

لایل، چارلز Layll, Charles

یکی از خاورشناسان شمرده شده که بنوبت خود خدماتی را انجام داده ، از جمله جزء دوم المفضلیات را با شرح ابن انباری (۲) در بیروت بخرج خود طبع نموده و در ۱۹۱۳ میلادی انتشار داده .

لوبون ، گوستاو Lebon, Gustave

عالم فرانسوی و استاد متبوع علوم و آثار شرقی و تاریخ اسلامی و مطلع بحایق و رموز مهمه شریعت محمدی که در نوژان لورتر و فرانسه (۳) متولد شده و دسامبر ۱۹۳۱ در پاریس وفات نموده .

این استاد پس از تحصیلات اولیه بفرآ گرفتن علم طب مشغول شده، ضمناً علوم طبیعی و فلسفه و تاریخ و غیره را دیده و بتحصیل علوم و آثار تاریخ ملل و ادب و اخلاق عمومی کوشیده و داخل تتبع و تحقیق شده .

گوستاولوبون یکی از محققین بزرگ غربی است که راجع بشرق تحقیقات عمیق نموده و حقایق زیادی که دانشمندان و بزرگان عمده بآن راه نیافته اند، این دانشمند پیدا نموده و در اطراف هر یک اظهار نظر کرده و برای تکمیل اطلاع به اسپانیا و بلاد شرقی رفته. از جمله آثار گرانبهای این دانشمند کتاب تمدن عرب است که در شرح آداب و رسوم و آثار تمدن و اخلاق و سیر و عمران و شعائر اسلامی و فتوحات مسلمین و دولت با عظمت ایشان و قوانین و حقایق قرآن

۱- مقدمه اقبال برطبقات.

۲- ابن الباری، ابوبکر محمد بن قاسم بن بشار، صاحب کتاب الاضداد متوفی ۲۷۸.

۳- Nojentr le Roltrou

مجیدنگاشته و از بسیاری ابنیه و آثار ایران و هند و بغداد و مصر و اندلس و غیره توصیف نموده و از اشیاء عتیقه و ابنیه قدیم و مسکوک و خواتیم و خطوط و رسوم عکس برداری کرده و کتاب خود را پر از اطلاعات مفید و گراورهای ظریفه و عجیب نموده و کتاب مزبور را در ۱۸۸۴ تالیف کرده .

این کتاب را دانشمند بزرگ مولوی سیدعلی بلگرامی وزیر معارف سابق حیدر آباد دکن بامر نظام از فرانسه بزبان اردو ترجمه کرده و از ترجمه مزبور بااصل فرانسه ترجمه دیگری بزبان فارسی بقلم نویسنده فاضل فخر المحقق سید محمد تقی لنگرودی را نکوهی (فخر داعی) انجام گرفته و این ترجمه باطبعی خوب و تصاویری مرغوب برای اولین بار در ۱۳۱۳ شمسی در طهران در مطبعه مجلس شورای ملی بطبع رسیده و جدیداً در طبع دوم آن هم مبادرت شده.

گوستا ولوبون کتابی در خصوص تحقیق انقلاب فرانسه بنام

La revolution Francaise

نوشته و انقلاب را بسه نوع دانسته: انقلاب سیاسی، انقلاب مذهبی، انقلاب علمی و مهمتر بلکه اساسی تر از همه انقلاب علمی را شمرده .

و کتابی دیگر در خصوص تطور ملل دارد که بالسنه مختلفه ترجمه شده و کتبی دیگر هم نگاشته که بچندین زبان ترجمه نموده اند .

لکلرک Leclerc

۱۸۸۳-؟

خاورشناس معروف که کتاب تاریخ طب اسلامی (۱) را در چند جلد نگاشته و راجع به ابن جزله (۲) طبیب بغدادی تحقیقاتی نموده و طبیب نظامی فرانسه بوده. کتاب جامع مفردات الادویه والاغذیه ابن بیطار (متوفی ۶۴۶) را نیز به عنوان

Traite des simples

ترجمه نموده با تعلیقات و حواشی و فهرست سال ۱۸۸۳ در پاریس بطبع رسانیده . لکلرک کتابها و مصنفات ابن باجه (۳) معروف به ابن صانع فیلسوف مشهور سرقسطی

۱- Histoire de la Medicine arabe

۲- ابن جزله، ابو علی بن عیسی ، طبیب بغدادی، متوفی ۴۹۳ هجری است که پزشکی معروف بوده .
۳- مؤلفات ابن باجه به زبان عربی و لاتینی ترجمه شده راز اوست کتاب «تدبیر المتوحده» که «موس نوردبولیس» Mose Norbonis مختصر نموده و دکتر «هرزوک» (Herszog) آن در برلن (سال ۱۸۹۶) چاپ کرده و انتشار داده .

(در اصطلاح اروپائیان ، آون پاس Avenpae) را که نام وی ابوبکر محمد بن یحیی متولد قرن پنجم هجری و مسموم در ۵۳۳ است، فهرست داده و در احوال او تفصیلی نگاشته و از مولفات ابن بطلان (۱) ابوالحسن مختار بن حسن طیب نصرانی بغدادی نام برده و فهرست نوشته و همچنین راجع به ابن ابی اصیبه (۲) نیز ترجمه نگاشته و در احوال او تحقیقاتی نموده.

لدرن ، اوژن Ledrain, Eugene

۱۸۴۴ - ۱۹۱۰

اوژن لدرن خاورشناس ادیب فرانسوی متولد ۱۸۴۴ و متوفی ۱۹۱۰ در پاریس. این استاد بادیات هند اظهار علاقه نموده و در زبان سانسکریت تتبع و تحقیق کرده و مقدمه کتاب ادبیات سانسکریت (هند) را نوشته واصل آن بطوری که نگاشته، از ژرژ فریلی است. مشارالیه عنوان کتابدازی کتابخانه موزه لوور را دارا بوده و کتاب مقدس را هم ترجمه نموده و تاریخ آنرا نوشته .

لیچ Leech

۱۸۳۹ - ؟

دانشمند خاورشناس که در زبان افغانی و پشتو و فراگرفتن آن زبان زحماتی کشیده . کتاب صرف و نحو (دستور) زبان پشتو یا لسان عمومی افغانستان را نگاشته و آنرا در مجله انجمن آسیائی بنگاله سال ۱۸۳۹ باین عنوان چاپ نموده :

Grammer of the Pashto or Afghan Language

و کارهایی دیگر را هم در قسمت شرق انجام داده .

لیمنز Leemans

خاورشناسی که در باستانشناسی و زبان و تاریخ شرق تحصیلات زیادی کسب نموده و در این فنون تخصص یافته.

۱- ابن بطلان، صاحب کتاب «تقویم الصحه» و «دعوه الاطباء» است. کتاب اول به لاتینی ترجمه شده و در استراسبورک به چاپ رسیده و نیز «هروم» (M. Herum) بعد از آن این کتاب را به آلمانی ترجمه کرده و کتاب دوم او هم در اسکندریه به سال ۱۹۰۱ چاپ و منتشر شده .

۲- ابن ابی اصیبه موفق الدین ابولعباس احمد بن ابی القاسم سعدی خردجی. صاحب کتاب «عیون الانباء فی طبقات الاطباء» . مولد او دمشق سال ۶۰۰ هجری و وفاتش همان جا در ۶۶۸ بوده است.

لیس، ویلیام ناسو Lees, William Nassau

۱۸۸۹

خاورشناس دانشمند ایرلندی که رئیس انجمن آسیائی بنگال بوده واز «لومسدن دوسی» ادبیات عربی و اسلامی رابارث و اکتساب برده ودر نشر آثار علمای اسلامی بذل مساعی نموده و کتب ذیل رابطع رسانیده :

تاریخ الخلفای سیوطی (۱) ، نوادر قلیوبی (۲) ، قرآن مجید باتفسیر الکشاف عن حقایق التزیل زمخشری ، فتوح الشام واقدی ، فتوح الشام ازدی بصری (۳) ، کشاف اصطلاحات الفنون والعلوم تهانوی (۴) ، نخبة الفکر فی مصطلح اهل الاثر ابن حجر عسقلانی و کارهای دیگر از این قبیل.

لینبیتس، گو تفرید ویلهلم Leinbintz, Gotfried Wilhelm

۱۶۴۶ - ۱۷۱۶

از جمله فلاسفه و خاورشناسان آلمانی است که در فلسفه ابوعلی سینا تتبع و مطالعات نموده ودر قسمتی از آراء خود با اوهم عقیده بوده .

لنتز، ولفگانگ Lentz, Wolfgang

۱۹۰۰ - ؟

خاورشناس معاصر آلمانی متولد ۱۹۰۰ میلادی در هاملن (۵) که تحصیلات خود را در ژیمتار هاملن و دانشگاه مونشن (۲) و گتینگن (۶) در ۱۹۲۳ برای دکترای در فلسفه یا علم السنه و زبان انجام داده.

لنتز در ۱۹۰۴ معاون علمی آکادمی علوم پروس در برلن بوده ودر هیئت روس و آلمان درالتائی پسامیر در ۱۹۲۸ شرکت نموده و در هیئت آلمانی هندوکش در ۱۹۳۵ نیز شریک بوده .

از آثار او « ایران شناسی بزبان جدید ادبی ایران توسط فردوسی » است که

۱- سیوطی ، جلال الدین عبدالرحمن بن ابی بکر شافعی، صاحب بقیة الوعاء متوفی ۹۱۰

۲- قلیوبی، شهاب الدین احمد بن احمد قلیوبی شافعی، صاحب تحفة الراغبین متوفی ۱۱۵۱

۳- ازدی، بصری ابومحمد، صاحب احکام القرآن متوفی ۲۸۲

۴- تهانوی، محمدعلی بن علی بن قاضی محمد هندی، صاحب اصطلاحات الفنون متوفی ۱۲۵۸

۵- Hameln

۶- Munchen

در ۱۹۲۶ طبع شده و در «پشت بام دنیا» که در ۱۹۳۱ بطبع رسیده، «لهجه پامیری» که در ۱۹۳۳ طبع شده.

برخی آثار طبع نشده این استاد عبارتند از «موقیت عیسی از نقطه نظر مانتیسم» و «فلسفه عقیده مذهبی راجع به نیک و بد» که در ۱۹۲۶ نوشته، «عقاید مذهبی مانی» بر اساس کتب ایرانی و چینی که در ۱۹۳۳ نوشته، «داستان پهلوانی شاعر شرقی اسکندر کوبالار» که در ۱۹۳۶ نگاشته.

لیپرت، ج. Leppert, J.

خاورشناس دانشمند که طب ابوعلی سینا را تدریس مینمود و قسمتی از کتاب قانون شیخ را باریق خود هیرشبرگ (۴) در لپزیک سال ۱۹۰۲ بچاپ رسانیده و کتاب مفردات ادویه اسحق بن حنین و ابن بیطار و غیره را تحت دقت نظر و مطالعه در آورده و در احوال و گزارش این دو دانشمند تحقیق نموده و نگارشاتى دارد. در دائرةالمعارف اسلامى لیدن ج ۱ نام و اثر آن مذکور است.

لسنی، ونساتس Lesny, Vensatse

مستشرق معروف معاصر که مدیر و سرپرست شعبه ادبیات قدیم ایران و پهلوی بوده و در شعب دانشگاه چکوسلاوکی مدتها بعنوان استادی اشتغال گزیده و بادیات فارسی خدماتی نموده.

ونساتس لسنی ادبیات و زبان فارسی را در دانشگاه های آلمان و انگلستان تحصیل کرده و چند سال هم در دارالفنون تا گور شاعر معروف هند در هندوستان معلم زبان سانسکریت و زندی شده و از دوستان و علاقمندان بزبان و ادبیات فارسی است.

لواسترنج، گسی Lestrangle, Guy

۱۸۵۴ - ۱۹۳۳

خاورشناس معروف انگلیسی که کتاب جغرافی ابن سرائیون را به انگلیسی ترجمه نموده و در سال ۱۸۹۵ بانقشه های لازم طبع و نشر داده و از آثار مهم و مشهور او جغرافیای

۱ - Gottiugeu

۲ - Hirscheberg

ممالک شرقی اسلامی است که در آن تتبع و دقت نظر و عمق علمی این دانشمند معلوم می شود. در سال ۱۹۰۵ کتابی تحت عنوان «سرزمین های خلافت شرقی» *Lands of The Eastern Caliphate* در دانشگاه کمبریج طبع و انتشار داده. کتابی به نام «فلسطین در حکومت مسلمین» *Palestine under The Moslems* و کتابی دیگر تحت عنوان «بغداد در عهد حکومت خلفای عباسیان» *Bdghdad during the Abbasid Caliphate* دارد.

او کتاب *اوروج بیک ایرانی*، نماینده ایران را که از طرف شاه عباس به اسپانیا و دربار پاپ رفته و بدین مسیح در آمده بود، به انگلیسی ترجمه نمود و در تحت عنوان *Don Juan of Persia* ۱۹۲۶ به چاپ رسانید. لسترنج اغلب با نیکلسن همکاری نموده. از جمله دو کتاب ابوزید احمد بن سهل بلخی را در ۱۹۲۱ به چاپ رسانیده و نیز در چاپ جلد اول *نزهت القلوب* از ۱۹۱۳ تا ۱۹۱۵ مبادرت نموده.

لوزوئور ، امیل Lesueur, Emile

استاد علم حقوق که هنگام کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ شمسی در طهران بوده و تدریس می نموده و کتاب *موسوم به Les Anglais en perse* (انگلیسی ها در ایران) را نوشته و به اوضاع سیاسی ایران آگاه بوده. کتاب مزبور مشتمل بر گزارش مقدمات کودتا و رفتار دول فرانسه و انگلیس و روس در ایران قبل از وقوع کودتا و سیاست دولتین در این سرزمین است. لوزوئور کتاب خود را در سه فصل نگاشته و در فرانسه به چاپ رسانیده. نگارنده قسمتی از آن را به فارسی ترجمه نموده و ناتمام مانده.

لوی ، سیلون Levi, Silvain

۱۸۶۳ - ۱۹۳۵

هندشناس و استاد کولژ دو فرانس، مولف آثار مربوط به هند از جمله نمایش در هند (۱۸۹۰)، بودا کاریتا (۱۸۹۲)، آئین قربانی نزد برهمنان (۱۸۹۸)، نیال (۱۹۰۸) - (۱۹۰۵)، هند و دینا (۱۹۲۶). او مدیر انجمن فرانسه و ژاپن در توکیو بود، و درباره بودیسم فرهنگی ترتیب داده (۱۹۲۸ و بعد).

Levi - Provençal, Evariste

لوی - پروونسال ، اوارست

۱۸۹۴ - ۱۹۵۶

خاورشناس معروف و محقق که در خصوص اشبیلیه و تاریخ آن تحقیقاتی نموده و شمه از اثر قلمی و نگارش او در این باب در دائرة المعارف اسلامی آمده. دانشمند مزبور قسمتی از کتیبه‌های عربی اسلامی اسپانیا را در ۱۹۳۱ جمع و تألیف نموده و بچاپ رسانیده و از تاریخ فتح مسلمین در اسپانیا و اندلس کتابی نوشته که در ۱۹۳۲ در سه جلد چاپ شده و ترجمه‌ها از متن عربی دارد که انستیتوی تعلیمات عالیہ در مراکش آنها را انتشار داده. جلد اول و سوم کتاب «مفاخر البربر» این خطیب (۱) را چاپ و منتشر نموده (۱۹۳۴) و برای آن فهرست و مقدمه نوشته و از اعضای دائرة المعارف اسلامی بوده.

Lipier, Julius

لی پیه ، ژولیوس

خاورشناس هلندی که «کتاب الفلك» فرغانی و «عجائب المقدور فی اخبار تیمور» ابن عربشاه را نشر داده. کتاب «تاریخ الحكماء» این قفطی را نیز در لیزیک (۱۹۰۲) نشر داده و در مقدمه این کتاب مصادری را متذکر گردیده است.

Littmann, Enno

لیتمان ، انو

استاد نویسنده فکاهی و خاورشناس که زبان عربی را فرا گرفته، در افسانه‌ها و حکایات شرقی و ارسی و مطالعه نموده و بخش‌های فکاهی را گرد آورده و مجموعه‌ای که محتوی ۳۵ هنگامه است بزبان عربی ساده در نواحی بیت المقدس ترتیب داده. مؤلفه لیتمان کتابی است که در ضمن محاوره و گفتگوی نویسنده با بعضی از مردم بومی سرزمین مذکور فراهم آمده (۱۹۰۰).

لیتمان قسمتی را جمع به کتابخانه حبشه و روش تحصیل زبان و ادبیات و تاریخ حبشه نگاشته و نشر داده و نیز افسانه را جمع بملکه سبارا در ۱۹۰۴ بچاپ رسانیده و قسمتی که را جمع بکتیبه‌های حوران جنوبی بوده در ۱۹۱۴ طبع نموده و نیز کتیبه‌های سامی سوریه و کتیبه‌های پالمیر،

۱- ابن خطیب ، ابو عبدالله لسان الدین محمد بن عبدالله بن سعید سلمانی ، نویسنده تاریخ اسلام

اسپانیا (۷۱۳ - ۷۷۴ هجری)

۲- J. Hirschberg

یهود، سافتیک (۱) سریانی رافصولی چند در ۱۹۳۴. طبع و انتشار داده و از کتیبه‌های قبطی کتابی نوشته و بچاپ رسانیده. کتیبه عربی از نشریات هیئت اکتشافی پرینستون (۲) راهم در شام منتشر نموده و قسمت‌های معماری قدیم یونان و کتیبه‌های لاتین راهم نشر داده، از کتیبه‌های لیدی هم در سال ۱۹۱۶ قسمتی بچاپ رسانیده. نوشته‌های لیتمان درباره آثار شرقی بسیار زیاد است چنانکه قسمتی از آن در چندین صفحه از فهرست کتابخانه بریل بتفصیل نگاشته شده.

Lockhart, Lawrence

لاکهارت، لورنس

دکتر لارنس لاکهارت، نویسنده شرقشناس انگلیسی که نویسنده کتاب «شهر-های ایران» Persian Cities مشتمل بر تاریخ وقایع شهرهای قدیمی ایران است و چاپ اول آن به فارسی نیز ترجمه شده. لاکهارت چاپ دوم را با اضافات و تجدید نظر منتشر نموده. کتاب مفصلی هم در باره نادرشاه افشار نوشته. در زبان شناسی نیز تالیفاتی دارد.

Lopes

لوپز

خاورشناس که در نشر آثار علمای اسلامی اهتمام نموده من جمله کتاب «تحفه... المجاهدین» زین‌الدین ملیباری را با ترجمه بزبان اسپانیولی در ۱۸۹۸ طبع کرده و در زبان عربی دانا بوده. او در طبع کتاب مذکور که در لیسبون انجام داده، مولف را شیخ زین‌الدین ولی در چاپ لندن رولندسن مؤلف به زین‌الدین بن علی معبری نام برده شده و خاورشناس مزبور از پر تقالیها است که در مجمع علمی عربی دمشق عضویت دارد.

Lottmann

لوتمان

خاورشناس آلمانی که در باره اسلام مقاله‌های زیاد نوشته و آنها را ضمن مجله (اسلام Der islam) نشر داده و حالات و روحیات مسلمین و آمار ایشان را بآمار موزنگر (۳) و آماری که از طرف دولت ایتالیا از مسلمین در ۱۹۰۵ ترتیب

Safaitic -۱

Princeton -۲

Munzenger -۳

[۲۳۴] فرهنگ خاور شناسان

یافته بر آورد نموده و ازدیاد و فزونی افراد مسلم و پیشرفت امور اجتماعی مسلمانان را ثابت گردانید.

لوفر ، بر تولد Louffer, Berthold

خاورشناس و نویسنده کتاب سینو - ایرانیکا Sino-Iranica (چین - ایران) است که در آن از ایران تفصیلی نگاشته. این مستشرق در موزه تاریخ طبیعی شیکاگو مشغول بوده و در آثار شرقی مطالعاتی زیاد نموده .

لو ترن، استودارد Lothron, Stodard

خاورشناس معاصر امریکائی که مؤلفاتی عدیده دارد و در جمع و تحقیق تاریخ اسلامی زحمتی زیاد کشیده و کتب ذیل از آثار اوست :

کتاب «دنیای کنونی اسلام» که بچند زبان اروپائی و شرقی ترجمه و نقل گردیده و در انگلستان چند مرتبه چاپ شده، در امریکا و اروپا شیوعی فوق العاده پیدا نموده و امیرشکیب - ارسلان (۱) رئیس کنگره اسلامی دمشق در ژنو تحت عنوان «حاضر العالم اسلامی» بعبری ترجمه کرده و در مصر بچاپ رسانیده و از اوست کتاب « انقلاب ضد تمدن » (The revolt Against Civilisation) و « نهضت ملل ملونه » -- Rising tide of Colour) و « ریشه و حقیقت خبثت در اروپا » - The Racial relations of Europe .

لوتی ، پیر Loti, Pierre

۱۸۵۰ - ۱۹۲۳

نویسنده فرانسوی که رمانهای فراوان نگاشته . سیاحت در شرق و خاصه ایران در روح ظریف او اثر گذاشته و موجب نگارش آثاری در مورد شرق و با نامهای شرقی شده . آثار مشهور او عبارتند از :

۱- رئیس مجمع عربی دمشق وقائد نهضت سوریه، که از دانشمندان و نویسندگان عالیه مقام است.

۲- فیروزآبادی ، مجدالدین محمد بن یعقوب، متولد ۷۲۹ و متوفی ۸۱۷.

« بسوی اصفهان » Vers l'Ispahan « شبح شرق » Fantome D'orient

(۱۷۲۹) ، جلیبہ (۱۸۹۶) ، آخرین روزهای پکن (۱۹۰۱) .

Lozano لوزانو

یکی از خاورشناسانی است که کتاب « جاویدان خرد » ابوعلی مسکویه صاحب تجارب الامم را به زبان اسپانیائی ترجمه نموده (۱۷۹۳) .

Lugduni لوگدوننی

از ناشرین آثار اسلامی است که کتبی را نشر داده است . از جمله در طبع و نشر کتاب « النجوم الزاهره » ابوالمحاسن ابن تغری بردی در ۱۸۶۱ مبادرت نموده .

Lumsden لومسدن

دانشمند خاورشناس انگلیسی که بارفیک خود لیس در هندوستان دستیاری و همکاری نموده و قاموس اللغه فیروزآبادی را در چهار جزء ضمن ۱۹۷۸ صفحه به چاپ رسانیده . همکار و رفیق دیگر آندو سپرنجر مستشرق انگلیسی است ، او در مقابله و تطبیق نسخ موجوده شاهنامه فردوسی اهتمام کرده و با دقت زیاد آنها را مقابله و تطبیق نموده و « مقامات حریری » را در ۱۸۰۹ و « مختصر المعانی » قزوینی و شرح معلقات سعبه و « قاموس المحيط » فیروزآبادی و کتبی دیگر را هم طبع و نشر داده و شهرت مطبوعه خود را زیاد نموده است .

Lybyer, A.A.H. لیبر ، آ . آ . ه .

خاورشناس و مورخ معاصر ، استاد دانشگاه ایلینویز و اوربانا (Urbana) در ایالات متحده امریکا ، که در قسمت شرقشناسی زحماتی کشیده و خدماتی را انجام داده .

Lycklama لیکلاما

جهانگرد معروف که کشور پهناور روسیه و قفقاز و ایران و بین النهرین و کردستان و

[۲۳۶] رهننگ خاور شناسان

سوریه و فلسطین و ترکیه را از سال ۱۸۶۵ تا ۱۸۶۸ گردش کرده و مطالعاتی مفید نموده و حاصل گردش خود را در چند مجلد به چاپ رسانیده و جلد چهارم آن در ۱۸۷۵ در پاریس بطبع رسیده .

لیکلاما مطالعاتی عمیق و تحقیقاتی دقیق در تمام نقاطی که زیر پای خود پیموده بجا آورده و کتبوی محتوی مطالبی عمدتاً سودمند و مورد استفاده است.

M

ماکان Macan

استاد خاورشناس قرن نوزدهم که بادیات ایران علاقمندی خود را اظهار نموده و بویژه درباره کتاب شاهنامه فردوسی ابراز علاقه کرده و آنرا تحت مطالعه آورده و بعد از نقادی زیاد این کتاب را با بهترین چاپ در کلکته هندوستان بچاپ رسانیده .

ماسدونالد ، دنکان Macdonald , Duncan

۱۹۰۳ - ؟

خاورشناس و نویسنده آگاه تراجم احوال بسیاری از علما و رجال اسلامی که کتاب ترقی اصول دین اسلام (Development of Muslim Theology) را نگاشته و کتاب او در ۱۹۰۳ بطبع رسیده . مشارالیه در این کتاب تحقیقاتی در احوال ابن طفیل (۱) و رساله «حی بن یقظان» و مطالب مندرجه آن نموده .

۱- ابن طفیل ، ابوبکر محمد بن طفیل القیسی ، فیلسوف و یزک عرب اندلسی ، متولد قانس (اوائل

قرن ششم - ۵۸۱ هـ) .

Macdonald, E. ماکدونالد

۱۸۸۲ - ؟

خاورشناس دانشمند که کتاب «مذاهب و عادات و اطوار و زندگانی در اسلام» را تحت عنوان ذیل نگاشته :

The religions, attitude and life in Islam

و چاپ نموده و کتاب «ترقی اصول دین اسلام» را نیز بعنوان :

Developement of Muslim Theology

نوشته و در خصوص ابن یثیمه در این کتاب فصولی ترتیب داده . در فسن اصول فقه اسلامی مطالبی را نگاشته که دائرة المعارف اسلامی لیدن (ج ۲) آنرا ایراد نموده .

ماکدونالد قسمتی از کتاب تاریخ ابن خلدون را با انتقادات انگلیسی و آلمانی و متن عربی بچاپ رسانیده (۱۹۰۵).

Macler, Feredric ماکلر ، فردریک

فردریک ماکلر از خاورشناسان بزرگ فرانسه بشمار رفته تحصیلات او در دوره متوسطه شامل زبان لاتین ، آلمانی ، انگلیسی ، ایتالیائی و در قسمت عالی شامل عبری ، شامی ، عربی قطبی و تاریخ بوده .

خاورشناس مذکور مدتی در خدمت وزارت معارف فرانسه گذرانده و چندی بشغل آموزگاری زبان ارمنی در مدرسه ملی زبانهای زنده شرقی اشتغال داشته و کتابدار کتابخانه ملی پاریس بوده .

ماکلر را مؤلفات و نگارستانی است و از جمله کارهای او اینهاست :

«معلقات» دانیال که در پاریس ۱۸۹۵ بطبع رسیده و «موزائیک شرقی» که در ۱۹۰۷

در پاریس چاپ شده ، « کاتالک (فهرست) ارمنی » که در پاریس در ۱۹۱۳ بطبع رسیده .

«مدارک مربوط بصنایع ظریفه ارمنه» که در ۱۹۲۴ در پاریس چاپ شده .

ترجمه هائیکه ماکلر نموده از این قرار است :

« تاریخ هرقل » که در ۱۹۰۴ چاپ شده ، « تاریخ سبس » (۱) (۱۹۰۵) ، « تاریخ

فرمانی اسمان» (۱) ۱۹۰۲ «تاریخ عمومی» تألیف اتین اسلیک دو تارون (۲) (۱۹۱۷) -
ارض روم بانقشه ارمنستان علیا (۱۹۱۷). «ملت ارمن و سابقه آن»، «ریاضیات» (۱۹۲۳) که
اینها در پاریس بچاپ رسیده .

صور مختلفه تاریخ مذاهب بزبان ارمنی که در ۱۹۰۹ چاپ شده .
تحقیقات ما کلا :
« درباره ارمانیا موکاتی » (۳) در تاریخ - « در ارمنستان » ، « راجع بشاهنامه
فردوسی ». این خاورشناس نطقهای عدیده در جشن هزارمین سال فردوسی در انجمن آسیائی
ایراد نموده .

ماهل Mahel

ادوارد ماهل خاورشناس که عمل و ستفلد مستشرق معروف را پیروی نموده و بر تقویم
او دویت سال افزوده و از خاورشناسان قسمت اخیر است که خدماتی شایان تقدیر کرده
است .

ماهلر Mahler

خاورشناس معاصر که اهل مجارستان و از معاریف دانشمندان و محققین آن سامان است
این دانشمند در مجمع علمی اسلامی دمشق و بعضی مجامع دانشی دیگر اروپا عضویت دارد و
صاحب مولفات و نگارشات است .

میجر، ه. ج. Major, H.G.

از خاورشناسان انگلستان است که کتاب طبقات ناصری را از فارسی به انگلیسی (از
۱۸۷۳ تا ۱۸۸۱) ترجمه نموده و قزوینی در حاشیه چهارم مقاله عروضی نام او را ذکر
کرده . از سایر کارهای این خاورشناس خبری در دست نیست .

ملکم ، سر جان Malcolm, Sir John

۱۷۶۹ - ۱۸۳۳

سیاستمدار ، نظامی و نویسنده انگلیسی که در هند صاحب مشاغل مهم بوده . در ۱۷۹۹

Phrmani Osman —۱

Etienne Asolik de Taron —۲

Armania Mokati —۳

میلادی در زمان فتحعلی شاه به تهران آمد تا ترتیب اتحاد ایران و بریتانیا را بدهد. در ۱۸۰۸ نیز مجدداً به ایران آمد.

در بازگشت از هندوستان به انگلستان کتاب معروفی بانام «تاریخ ایران» (History of Persia) در دو جلد در ۱۹۱۵ انتشار داد. این کتاب از دوره قدیم تا اواخر احوال آقا محمد خان قاجار و اوایل دوره فتحعلی شاه را در بردارد. از باب ۲۲ تا ۲۸ راجع به مذهب ایرانیان، رشته تصوف و عقاید فرق و اختلافات شیعه و سنی و اقتدارشاهان و چگونگی احوال علما و تجار و وضع محاکم و رفتار طوایف و قبایل و اوضاع آب و هوای ایران و احصائیه و صنایع و شهرها و علوم متداوله و کیفیات درباری و بعضی رسوم و عادات شهرنشینان و ایلات و عشایر را وصف کرده و از وضع کشوری و طرز حکومت سلاطین ایران و صفات و اخلاق نزدیکان شاه و اختلاف طبایع اهالی شرقی نگاشته. میرزا اسمعیل حیرت، ادیب ایرانی ساکن هندوستان در ۱۲۸۷ در بمبئی این کتاب را به فارسی ترجمه و طبع کرده.

ملکم علاوه بر کتاب مزبور، آثار دیگری در معرفی نکات و موضوعات مربوط به هند و ایران دارد، از قبیل طرح تاریخ سیاسی هند از ۱۷۸۴، طرح (تاریخ) سیکها، طرح‌های ایران (۱۸۲۷).

مالوزر Malozair

استاد ایران شناس و مستشرق فرانسوی که علاقه زیادی بادیات ایران داشته و زبان فارسی رایاد گرفته و جزء فارسی دانان قرن یازدهم هجری بوده (۱۶ میلادی) بوده و در آن هنگام تمایل و عشق خود را بادیات فارسی ابراز نموده.

مالوزر مخصوصاً به آثار سعدی شیرازی وادیات او اهمیت داده و گلستان شیخ را بزبان فرانسه ترجمه کرده و سال ۱۰۴۳ هجری در پاریس بطبع رسانیده.

مانینسکی Maninski

دانشمند خاورشناس که استاد چند زبان شرقی بوده و در زبان‌های مختلف شرق تتبع و جستجو نموده و نتیجه تحقیق خود را منتهی بجمع آوری و تألیف کتابی بنام «کنز اللغات الشرقیه» گردانیده و فرهنگی عبری و فارسی و ترکی و لاتینی و آلمانی در چند جلد ترتیب داده و جلد دوم این کتاب سال ۱۶۸۰ در وین چاپ شده و بعدها باقی مجلدات آن هم بچاپ رسیده.

مان، اوسکار Mann, Oscar

خاورشناس آلمانی معاصر که از ایران‌شناسان عمده بشمار می‌رود و در قسمت‌های مختلفه مشرق زمین و اوضاع طبیعی و تاریخی آن اطلاعات و نگارش‌های مفیده دارد. مشارالیه در باره ایران و تاریخ آن استحضاری تمام پیدا کرده و مقاله‌ای تحت عنوان «کاوه و درفش کاویانی» نوشته و انتشار داده .

مارسه ، ژرژ Marcais , Georges

۱۸۷۶ - ۱۹۶۲

مستشرق فرانسوی ، برادر ویلیام مارسه (ذیل). استاد باستان‌شناسی اسلامی در دانشگاه الجزیره (۱۹۱۹)، مدیر موزه الجزیره باستان و هنر اسلامی (۱۹۲۵). مدیر موسسه مطالعات شرقی الجزیره (۱۹۳۵). آثار منتشره او: بناهای عربی در تلمسان (Tlemceh) (۱۹۰۳) اعراب در زمان بربریت از قرن یازدهم تا چهاردهم میلادی (۱۹۱۴) ، مختصر هنر اسلامی (۱۹۲۶)، هنر اسلام (۱۹۴۶)، هنر اسلامی غرب (۱۹۵۴).

مارسه ، ویلیام Marcais , William

۱۸۷۲ - ۱۹۵۶

خاورشناس فرانسوی ، برادر ژرژ (فوق). استاد کولژ دو فرانس (۱۹۲۷)، آثاری در خصوص تمدن و گویش‌های عربی شمال افریقا به چاپ رسانیده .

مارسل ، ژان Marcel, Jean

استاد آگاه بتاریخ مصر و غیره که در اواسط قرن نوزدهم میزیسته و کتب ادوار تاریخی اسلام را مطالعه نموده و تاریخ مصر را از زمان تسلط عرب ببعده برشته تحریر آورده و کتابی کرده که آنرا در پاریس سال ۱۸۴۸ بطبع رسانیده .

مارگلیوٹ، دیوید ساموئل Margoliouth , David Samuel

مارگلیوٹ دانشمند خاورشناس معروف متولد لندن که در مدرسه عالی اکسفورد تحصیلات خود را تکمیل نموده و استاد زبان عربی در مدرسه مزبور شده. از مستشرقین مشهور انگلستان است که در مجمع علمی عربی دمشق عضویت دارد.

این دانشمند مردی دانش دوست و گرانمایه است که ما بین زبان شرقی ، به زبان عربی و لغت و ادبیات آن اشتغال گزیده و چند کتاب باین زبان نشر داده که از آن جمله است :

کتاب «معجم الادباء» یاقوت حموی (۱) و «رسائل و مکاتبات» ابوالعلاء معری با ترجمه انگلیسی و تعلیقات مفیده و سیرت او که در ۱۸۹۸ در اکسفورد طبع نموده و کتاب «انساب سمعانی» (۲) و «ارشاد الاریب الی معرفة الادیب» که همان معجم الادبا است نشر داده. عملیات او توانائی و مهارت وی را در دانستن ادبیات و لغت عرب بخوبی نشان میدهد زیرا مطالعه کتب و مسائل مزبور برای اهل اصطلاح و زبان بدون مراجعه بکتب لغت میسر نمیشود. مخصوصاً ترجمه آن که باید زحمت زیادی را متحمل گردید.

مارگلیوٹ را آثاری از اشعار عربی است که در لندن و لیزیک بطبع رسیده. کتابی در باب مشاهده اورشلیم (بیت المقدس) و دمشق و کتابی در سیرت و اخلاق نبوی بانگلیسی نوشته و درباره ابوتمام (۳) شاعر تحقیقاتی نموده و کتابی بنام محمد و ظهور اسلام تحت عنوان ذیل نگاشته

Mohammed and the Rise of Islam

که ضمن سه مجلد در لندن (۱۹۲۳) طبع شده و جزء چهارم «تاریخ تمدن اسلامی» جرجی زیدان (۴) را بانگلیسی ترجمه نموده. مقالاتی زیاد در مجله آسیا بانگلیسی نگاشته و نشر داده. همانطور که ادوارد برون در ایران اشتهار دارد مارگلیوٹ نیز نزد فضلا و دانشمندان عرب مشهور است.

مارگلیوٹ کتات جامع التواریخ قاضی تنوخی (۵) را تصحیح و در هند طبع نموده و رساله مناظره بین متی بن یونس و ابوسعید سراج را با ترجمه انگلیسی نشر داده. مارگلیوٹ از ۱۹۳۴ تا ۱۹۳۷ رئیس انجمن سلطنتی آسیائی (Royal Asiatic Society) بوده. رشته دیگر مورد علاقه وی مطالعه آثار شارحان ارسطو در زبان عرب بوده. وی با کمک ه. ف. آمد روز (H. F. Amedroz) کتابی اساسی تحت عنوان «سقوط خلافت عباسیان» نگاشته (دومجلد، ۱۹۲۲).

- ۱- یاقوت حموی رومی شهاب الدین ابو عبدالله، متولد ۵۷۴ متوفی ۶۲۶.
- ۲- سمعانی، قاضی ابوسعید عبدالکریم بن ابی بکر تمیمی متولد ۵۰۶ . متوفی ۵۶۳.
- ۳- ابوتمام، حبیب بن اوس طائی شاعر، متولد در ۱۸ یا ۸۸ و متوفی در ۲۲۱.
- ۴- نویسنده و مدیر مجله الهلال و نگارنده آداب اللغه.
- ۵- قاضی تنوخی، ابوعلی محسن بن ابوالقاسم متوفی ۳۸۴.

ماریت ، اگوست فردیناند فرانسوا

Mariette, Auguste Ferdinand Francois

۱۸۲۱ - ۱۸۸۱

مصرشناس فرانسوی که در ۱۸۴۱ استاد کولژ دو بولونی بود و در اثر مطالعه کتابی در مورد جنگ مصر به مصرشناسی علاقه یافت. در ۱۸۴۹ در موزه لوور منصوب شد و در ۱۸۵۰ برای تحقیق و یافتن دستنویس‌های قبطی به مصر مامور شد. اما در آنجا دست به کاوش‌های باستانشناسی زد. در اثر این کاوش‌ها در ۱۸۵۱ سرایم Serapeum ممفیس را که استرابون (جغرافیدان) از آن دیدار کرده، از زیر خاک درآورد. این کشف بسیار مهم بود. علاوه بر این مقبره گاو آپیس را کشف نموده مجسمه شیخ‌البلد را در اثر حفر قبر بدست آورد و در باب آثار قدیم مصر هر نوع بذل مساعی نموده و اشیاء نفیسه و گرانبهای تاریخی و مجسمه‌های قدیم زیادی را جهت موزه لوور فراهم کرد.

ماریت علاوه بر این مجسمه ابوالهول را نزدیکی اهرام مجاور ممفیس کشف نموده و در مراجعت بفرانسه رئیس موزه لوور و آثار باستان مصر شده. در ۱۸۵۸ سعید پاشا (۱) خدیو مصر او را به مصر خوانده و لقب بیگ (که یکی از القاب بزرگ ترک بود) باو داد و ریاست کاوش‌های باستانی مصر را به او سپرده و برای انجام کار پانزده هزار عمه تحت نظر او نهاده. ماریت مجسمه‌ها و کتیبه‌ها و اشیاء زیرخاکی زیادی یافته در ۱۸۷۸ موزه بولاق را تاسیس نمود.

ماریت بیگ دارای آثار و مؤلفات ذیل است:

«سرایم ممفیس» (۱۸۵۷ تا ۱۸۶۳) «مطالعه تاریخ مصر» (۱۸۶۴)، «جدول جدید مادر گاو آپیس» (۱۸۵۶) «منتخب آثار و نقاشی‌های مقبره سرایم ممفیس» (۱۸۵۶) «شرح کاوش و حفاری مصر» (۱۸۷۵-۱۸۷۸) - «نوشته‌های پاپیروسی و آثار باستان در موزه بولاق» (۱۸۷۱-۱۸۷۲) «کانال موزه بولاق» (۱۸۷۲)، «آثار تاریخی مختلف»، «دخول بمصر علیا» ۱۸۷۳، «کرنک به اسم شهر و معبد کرنک Karnak» (در ۱۸۷۵)

بعد از فوت ماریت، ماسپرو (۲) کتاب بزرگ او را تحت عنوان «مصطبه‌های اهراتوری قدیم» انتشار داده در ۱۸۸۲ در لهسان یادگار و افتخاروی بنائی ساخته و مجسمه او را در آنجا نصب نمودند.

۱- سعید پاشا از خاندان خدیوی مصر و احفاد محمد علی است که در قرن ۱۹ در مصر حکومت داشته.

۲- Maspero

(پر) ماریتی ، ر. Mariti, R. (Pere)

۱۷۳۶ - ۱۸۰۶

پرمارتیی ، سیاح و مستشرق است که به شرق آمده ، فلسطین و شام و مصر را گردش کرده و اخبار سیاحت خود را در سفرنامه‌یی به نام خود ، جمع نموده و در تاریخ جنگ‌های صلیبی نیز مطالعاتی نموده است .

مارن Maron

۱۸۱۷ - ۱۸۵۵

استاد خاورشناس و نقاش هنرمند که در ۱۸۱۷ تولد یافته و در ۱۸۵۵ در طرطوس وفات نموده. این استاد زبان‌های ترکی ، فرانسه ، عربی و ایتالیائی را فراگرفته و شوقی زیاد بموسیقی پیدا کرده و بعد از تحصیل داخل کاربازرگانی و تجارت و سیروسیاحت شده ، گردش‌ها کرده و از قسمت شرق اطلاعاتی مفید فراهم نموده .
مارن در ۱۸۴۶ بمصر و ایتالیا مسافرت کرده و بکار ترجمه و تالیف مشغول شده
روایت البخیل را از زبان عربی در ۱۸۴۷ ترجمه و تالیف نموده و روایت ابوالحسن مفضل (۱) را با هارون الرشید (۲) در ۱۸۵۰ نوشته .
تالیفات مارن رانیکلا نقاش در کتاب موسوم به (ارزه لبنان) در بیروت (۱۸۶۹) چاپ و انتشار داده و ترجمه حال مؤلف را هم در آن درج نموده .

مارون ، کامیلو Maron, Camillo

از خاور شناسانی است که کتابی در خصوص مکالمه و نطق بزبان عربی و ایتالیائی نوشته و در لغت و صرف و نحو زبان عرب تتبع نموده . کتاب او در ۱۹۳۲ بچاپ رسیده .

مار ، ژرژ Marr, George

پرفسور ژرژمار فرزند نیکلا خاورشناس معاصر روسی متولد سال ۱۸۹۳ در لنین‌گراد که در ۱۹۱۷ داخل دانشکده علوم و ادبیات شرقی دانشگاه لنین‌گراد شده و درموزه آسیائی فرهنگستان اتحاد شوروی، انستیتوی زبان‌های زنده شرقی بتدریس کوشیده . در تفلیس جزء

۱- ابوالحسن مفضل، از معارف زمان هارون الرشید بوده ؛

۲- هارون الرشید، خلیفه عباسی فرزند مهدی (۱۴۸ - ۱۹۸)

انستیتوی آکادمی قفقاز مشغول خدمت شده و استاد بزرگ زبان و ادبیات شرقی در ردیف
زو کرسکی ، زالمان ، الدنبورک ، بارتولد، روماسکویچ و پدرش پرفسور ماربوده .

ژرژمار نزدیک ۸ سال با پدر خود در جستجوی علمی و کاوش خرابه‌های شهر «انی»
کمک نموده، در زبان و ادبیات فارسی از لحاظ ادبی و اصول و ریشه زبان مطالعه کرده ، ضمن
تحقیقات و مطالعات خود کتابی تحت عنوان «اصول زبان فارسی» نوشته. جلد اول این کتاب
مشمول بر الفباء است .

این استاد ضمن مطالعات ادبی رساله جالب توجهی نگاشته که در آن برخی از اشعار
خاقانی را انتقاد نموده و تبعی مخصوص در قسمتی از اشعار فارسی و اوزان مختلفه کرده بتدریج
تنوع یافته و اختلاف را مبنی بر ترقی و پیشرفت شعر از آغاز پیدایش دانسته و معتقد است که در
این قسمت کمتر مطالعه شده است و وزن اشعار شاهنامه فردوسی را یکی از قدیمترین اوزان
اشعار معموله فارسی دانسته و ضمن کنفرانس خود گفته فردوسی اگرچه زبان یونانی و لاتینی را
نمیدانسته معذک در گفتار خود مطابق اندیشه و گفتار «هوراس» (۱) و «پیندار»
(۲) سروده.

ژرژمار در جشن هزاره فردوسی بایران آمده و سخنرانی نموده. این استاد سابقه شعر را
در ایران قبل از اسلام دانسته و گوید وزن بحر تقاروت شاهنامه مخصوص زبان فارسی است و
بحر مقارب عربی از آن گرفته شده و قدیمی ترین کتابی را که در عروض نوشته شده کتاب شمس-
الدین قیسی رازی (۳) میداند.

آثار نثری که توسط او یا از او بچاپ رسیده : عادات و رسوم چهارشنبه شوری بقلم
آقای نژند، قسمتی از قحطی نامه مهندس دستگردی، قسمتی از اشعار ملا زلفعلی کرانی، الفبای
لاتینی فارسی ، مخرج غوق در فارسی امروز، افسانه بالیس و ارتباط آن با آثار تحت الارضی ،
مقاله راجع بصادق ملارجب مقایسه عنصری و استادلی شاعر ملی گرجستان ، تحقیقات راجع
بترجمه گرجی زیج الغبیک (۴)، زبان گرجی ، مقدمه و طرح تبعات در مجموعه دسته جمعی
تحت عنوان خاقانی (۵) ، نظامی و استادلی، مواد برای فرهنگ جامع فارسی و غیره .

۱- هوراس ، شاعر ترازدی نویسر رومی (۶۵-۸ قبل از میلاد مسیح) .

۲- پیندار ، شاعر غنائی یونان قدیم (۵۱۸ - ۴۳۷ پیش از میلاد مسیح) .

۳- شمس الدین قیسی ، محمد بن ابی بکر بن ناصر الدین شافعی حموی متولد ۷۷۷ متوفی ۸۴۲

۴- الغبیک فرزند شاهرخ صاحب زیج معروف است که وفات او ۸۵۳ بوده .

۵- خاقانی، افضل الدین ابراهیم فرزند علی نجاد شیروانی شاعر بزرگ ، صاحب دیوان معروف و

تحفة المراقین و غیره متوفی ۵۸۲ .

ژرژمار علاوه بر مذکورات فوق ترجمه بر آثار دیگران نوشته که از آنجمله است :
 ترجمه مقاله بار تولد راجع بمبادی ادبیات ایران ، ترجمه اسامی دهات و شهرهای
 ایران تالیف کسروی (۱) ، تحقیقات راجع بمتن قصیده معروف خاقانی (فلك كجروتسر
 است از خط ترسا) .
 (نگارش فوق فوق مطابق شرحی است که خود ژرژمار نگاشته و نویسنده از روی آن
 اقتباس نموده) .

مار ، آریستید Marre, Aristide

خاورشناس و ریاضی دان فرانسوی . وی بزبانهای شرقی و ریاضیات را در پاریس فرا
 گرفت . در مدرسه السنه شرقیه زبان های جاوه ای و مالزیایی تدریس می کرد . آثاری در
 خصوص زبان های مالزیایی ، جاوه ای ، مالاگاشی و تاریخ ریاضیات دارد . وی کتاب « تلخیص
 اعمال الحساب » اثر ابن النبا ابوالعباس احمد بن عثمان الازدی مراکشی را به فرانسه ترجمه
 کرده و در ۱۸۷۴ نشر داده . عنوان آن این است :

Pontif du Nuovi Lincei

مار کوارت Marquart

خاورشناس معروف معاصر مقیم آلمان که از ادبیات شرق و تاریخ ملل مشرق زمین
 بویژه ایران آگاهی زیادیافته و در این بخش آثار و نگارشات مفیده دارد .
 کتاب « اروپای شرقی » Osteuropaische او در ۱۹۰۳ در لپزیک
 چاپ شده .

مار کوارت کتاب آذربایجان را نوشته که از کتابهای مفید است و در این کتاب از
 تاریخ آذربایجان و گزارش آنسرزمین مطالبی خوب نگاشته و کفرانسی راجع به آذربایجان
 داده که دانشمند معاصر آقای دکتر رضازاده شفق (۲) خلاصه آن را بفارسی ترجمه و در

۱- کسروی، سیداحمد تبریزی، ناشر مجله پیمان و استاد تاریخ .

۲- ابن البناء ، ریاضی دان و منجم صاحب بیش از ۷۰ اثر در عد حساب ، هندسه ، جبر و نجوم . کتاب « تلخیص
 اعمال الحساب » او تا اواخر قرن ۱۶ در اروپا متداول بوده و تدریس می شده . بسیاری از علمای غربی بر آن شرح
 نوشتند و از آن اقتباس نمودند .

۳- رضازاده شفق، دکتر صادق ، استاد دانشگاه ایران فرزند رضاخان تبریزی متولد ۱۲۷۴ شمسی نویسنده تاریخ
 ادبیات ایران و مولفات دیگر و نماینده مجلس .

مجله ایران شهر چاپ برلن شماره ۷ سال ۴ بچاپ رسانیده .
در فهرست کتابخانه بریل ضمن آلبوم کرل ص ۷ قسمت مؤلفه دستوری او را
نام برده .
آثار قلمی مارکوارت مورد توجه و اعتماد دانشمندان شرق شناس بوده و او نویسنده
کتاب ایران شهر در جغرافیای ایران باستان است ، که در برلن سال ۱۹۰۱ بچاپ
رسیده .
در این کتاب شرحی درباره اردبیل ایران نگاشته که دائرة المعارف اسلامی لیدن از آن
اقتباس نموده (ج ۲) .

مارتین ، Martin, F.R.

از ایران شناسان معروف است که در قسمت نقاشی و مینیاتور ایران و هند و ترکیه از قرن
هشتم تا قرن هیجدهم میلادی کتابی تالیف نموده و آنرا بعنوان :

The Miniature Painting and Painters of Persia and Turkey

نگاشته و در لندن سال ۱۹۱۲ بچاپ رسانیده .
کریستی ویلسن ، در کتاب «آثار صنایع ایران» خود از نگارش و تحقیقات این ایران -
شناس استفاده و اقتباس نموده .

مارتین رامقالتی راجع به عصر تیموری است که دانشمند معظم آقای علی اصغر حکمت
در کتاب شرح حال عبدالرحمن جامی تالیف خود ، در مقدمه ایراد نموده .

مازاریک ، توماس گاریک Masaryk , Tomas Garrigue

۱۸۵۰ - ۱۹۳۷

رجل سیاسی چکسلواکی ، محقق در تاریخ فرهنگ سرزمین چک و بنیانگذار جمهوری
چکسلواکی ، دوستدار ادبیات شرق و طرفدار نشر و ترقی ادبیات زبان ایران که در کشور
چکوسلواکی تشکیل انستیتوی شرقی داده و در بنگاه مزبور همواره راجع بادیات و زبان فارسی
سخن رانی شده و مجله علمی از طرف این مؤسسه منتشر میگردد که دارای مقالاتی سودمند
راجع بایران است و از اقتصادیات و قسمت های دیگر از امور مربوط باین کشور طبع و نشر
میدهد . او اولین رئیس جمهوری چک اسلواکی بوده .

ماسپرو ، گاستون Maspero, Gaston

۱۸۴۶ - ۱۹۱۶

مصر شناس بزرگ فرانسوی ، استاد کولژ دو فرانس (۱۸۷۳) از آثار مهم او کتاب «تاریخ باستانی ملل شرق» (Histoire Ancienne des Peuples de l'Orient) است. وی در ۱۸۸۰ مأمور مصر شد و به جای ماریت مدیر موزه بولاق و مدیر کل حفاری و اشیاء عتیقه مصر شد. وی هرم اوناس (صخره) را که حاوی کهن ترین متون مذهبی مصری بود ، در ۱۸۸۱ کشف کرد. اهرام غزه و معبد لو کسور را نیز از زیر خاک در آورد. از آثار مهم اوست : « قصه های عامیانه مصر باستان» (۱۸۸۲) ، « باستانشناسی مصر» (۱۸۸۷) « کتیبه های اهرام صخره» (۱۸۹۴) ، « معابد مدفون نوبی» (۱۹۱۰ - ۱۹۰۹) ، « گفتار در باب هنر مصر» (۱۹۱۲) ، « مطالعاتی در باب اساطیر و باستانشناسی مصر» (۶ جلد ، ۱۹۱۲ - ۱۸۹۳) . هموست که اثر ماریت تحت عنوان سراپم ممفیس را پس از مرگ وی به چاپ رسانده .

ماسپرو ، هانری Maspero, Henri

۱۸۸۳ - ۱۹۴۵

چین شناس فرانسوی ، پسر گاستون ماسپرو (فوق) استاد مدرسه فرانسوی شرق دور ، استاد کولژ دو فرانس (۱۹۲۰) مولف آثار متعدد در خصوص السنه آسیای جنوب شرقی ، بودیسم ، دائوئیسم و تاریخ چین. کتاب «چین باستان» La Chine Antique او مربوط است به تاریخ آن کشور از ابتدا تا قرن سوم پیش از مسیح .

ماسپرو ، E. Maspero, E.

از خاورشناسان معروف است که فهرست تاریخ و یادگاری قسمت انام شرق را ترتیب داده و کارهایی را در هشتمین کنگره خاورشناسان انجام نموده و نیز جزء نویسندگان و کارکنان دهمین کنگره شرقشناسی بوده و اطلاعاتی در بخش باستانشناسی بدست آورده و در آن قسمت تالیف نموده و عملیاتی دیگر دارد که قابل استفاده است .
فهرست بریل در چندین مورد از او و کارهایش نام برده .

ماسه ، هانری Masse , Henri

هانری ماسه استاد خاورشناس معروف فرانسوی متولد در لونویل (۱) (۱۸۸۶). ماسه دکتر در ادبیات و استاد آموزشگاه زبان‌های شرقی پاریس و استاد دانشکده ادبیات الجزایر در تاریخ ادبیات اسلامی و ادبیات ایران بوده و صاحب مصنفات مؤلفاتی است. این خاورشناس کارهای مهمی در ترجمه و طبع و نشر انجام داده از جمله «بهارستان» و «بیان‌الادیان» جامی و کتاب ابوالمعانی را بفرانسه ترجمه نموده و کتابی درباره‌ی شیخ مصلح‌الدین سعدی شیرازی صاحب گلستان و بوستان زیر عنوان Essai Sur Saadi نگاشته و کتابی هم درباره‌ی فردوسی زیر عنوان «فردوسی و حماسه ملی» (Ferdowci et l'Épopée - National) نوشته .

ماسه کتابی هم راجع به «اسلام» (Islam) نگاشته و مقالاتی در تاریخ و ادبیات دارد.

این دانشمند مکرر بایران آمده و در این سرزمین گردش کرده و از جمله فضلائى است که بر حسب دعوت در کنگره جشن فردوسی در ایران حاضر شده و بنوبت خود بیانات و نطق نموده .

هانری ماسه چندین سال روزگار خود را در مصر و مراکش و سوریه گذرانده و در مجمع علمی عربی دمشق عضویت دارد.

اثر دیگر او «اعتقادات و رسوم ایرانیان» است (در دو جلد - ۱۹۳۸) (Croyances et Coutumes Persanes) . نویسنده در این کتاب يك سلسله رسوم و عاداتی که هنگام تولد با پیش و بعد از آن بین ایرانیان مرسوم است، ذکر کرده و تحقیقات او خالی از لطف نیست. در دنباله آن حکایات و شعرهای عامیانه ایران را نگاشته.

ماسه کتاب ابن عبدالحکیم (۲) موسوم به فتوح مصر (۳) و کتاب

۱- Luneville

۲- جامی عبدالرحمن بن احمد بن محمد دشتی فارسی ، صوفی متوفی ۸۹۸

۳- ابن عبدالحکیم ، ابوالقاسم عبدالرحمن بن عبدالله بن عبدالحکیم قرشی ، متوفی ۲۵۷ صاحب فتوح

مصر و المغرب.

۴- فتوح مصر و المغرب . در دائرةالمعارف اسلامی لیدن ج مینویسد فتوح مصر و المغرب کتابی است در ۷

جزء مخصوص بمصر که آنرا مجلس معارف مخصوص فرانسوی بمادات شرقیه بدستیاری مسیوهانری ماسه در ۱۹۱۴ چاپ

کرده و ناشر در طبع و تصحیح آن از نسخه‌های خطی چهارگانه این کتاب که در موزه بریتانیایی (لندن) و کتابخانه ملی

پاریس و کتابخانه مؤسسه علمی لیدن و نسخه‌های خطی ناقص دیگر بوده کما گرفته.

ابن منیر (۳) و تاریخ الکلاعی والا کتفاء رانیز ترجمه و طبع کرده .

ماسینیون ، لوئی Massignon , Louis

۱۸۸۲ - ۱۹۶۲

پروفسور لوئی ماسینیون در ۱۸۸۲ متولد گردیده و در سال ۱۹۶۲ (در پاریس) در گذشته . استاد کولژ دو فرانس و مدرسه مطالعات عالی و متخصص تحقیق در دین و تمدن اسلامی بوده است . وی سردبیر مجله «عالم اسلامی» بزبان فرانسه در پاریس بوده و همواره آثار قلمی و اندیشه و افکار بلند خود را درباره علوم و معارف اسلامی نشر داده و در طبع و نشر کتب و آثار مصنفین و مؤلفین اسلام اهتمام می نموده .

از جمله کارهای ماسینیون اینهاست که به چاپ رسیده :

اخبار حلاج (۱) در چهار رساله ، رساله ابن زنجی که از ابن مسکویه و خطیب بغدادی (۲) نقل نموده ، رساله مأخوذ از تاریخ صوفیه ابن سلمی ، بدایت حال منصور حلاج و نهایت آن ، از ابن ما کویه . ماسینیون کتاب اخبار حلاج را در پاریس سال ۱۹۱۴ نشر داده و کتاب الطواسین حلاج و رساله امثال بغدادیه طالقانی را هم چاپ نموده . بطوریکه استاد فاضل آقای ابو عبدالله زنجانی (۱) بقلم خود در هاشم نسخه اول این کتاب درباره ماسینیون برای نگارنده نوشته ، این خاور شناس اخیراً رساله ای در احوال سلمان فارسی (۴) بعنوان اول روحانی ایرانی در اسلام ، بزبان فرانسه نشر داده . ماسینیون در احوال حسین بن روح که یکی از نواب اربعه ولی عصر عجل الله فرجه (در زمان غیبت صغری) است ترجمه نوشته که در دائرة المعارف اسلامی درج شده و از مصادر معتبره مانند تاریخ طبری و وفیات ابن خلکان و ذهبی و دیگران مطالبی اتخاذ نموده (۱) . ماسینیون بیشتر زندگانی خود را به سیر و سیاحت در بلاد اسلامی گذرانده و چند بار به

۳- ابن منیر ، احمد بن منصور اسکندی متولد ۶۲۰ متوفی ۶۸۳ یا احمد بن منیر طبرانی شاعر معروف متوفی در ۵۴۸ است و چون کتاب مذکور در متن دیده نشده . لذا در اینجا از هر دو ابن منیر نام برده شده .

۱- حلاج ، حسین بن منصور حلاج ، صوفی معروف متوفی در ۳۰۹ .

۲- خطیب بغدادی ، احمد بن علی ، صاحب تاریخ معروف ، متولد در ۲۹۲ متوفی در ۴۶۳ .

۳- ابو عبدالله زنجانی ، دانشمند معاصر ، نویسنده کتاب «تاریخ القرآن» که نگارنده آنرا بزبان فارسی ترجمه نموده و در تیرماه ۱۳۱۷ بچاپ رسانیده و سایر مؤلفات دیگر .

۴- سلمان فارسی ، یکی از صحابه و یاران مخصوص حضرت ختمی مرتبت که حدیثی زیاد بجا آورده رسالت نموده و جهادها کرده و در مداین موقع خلافت حضرت علی (ع) وفات نموده است .

ایران سفر نموده .

ابتدا در ۱۹۰۸ - ۱۹۰۷ که به بازدید بنادر جنوب ایران آمده . دوم در ۱۹۳۰ که از راه پهلوی به تهران آمده و بعد از شهر بیضا ، محل تولد حسین بن منصور حلاج دیدار کرده . سوم در ۱۹۳۸ و چهارم در ۱۹۴۵ برای زیارت قبر شیخ عطار و خیام در نیشابور و فردوسی و در چهارشنبه ۱۳۲۴ ر ۲۸ در جشن پیروزی متفقین ، در دانشکده ادبیات که نگارنده هم در آن حضور داشت و با پرفسور ملاقات و مصاحبه نمود ، سخنرانی در خصوص مباحثه نصاری نجران و موضوع تصوف و مبانی اقتصادی ایران و غرب کرده و بسیاری از فضلا و دانشمندان در این مجلس حضور داشتند . بوسیله آقای رهنما وزیر فرهنگ وقت ، ورقه عضویت افتخاری شورای دانشگاه تهران به وی اعطا گردید . برخی از آثار ماسینیون به زبان فارسی نگارش یافته و منتشر شده . آثار او در خصوص حلاج به فارسی ترجمه گردیده .

ماتس Matthes

خاورشناس معروف هلندی که خدماتی زیاد انجام داده و در حدود اواخر قرن نوزدهم بوده و در ششمین کنگره مستشرقین جزء نگارندگان کارهایی نموده و تحقیقاتی در قسمت باستان-شناسی کرده و در این خصوص کتاب نوشته و در طبع و نشر کتب شرقی مبادرت گزیده . از جمله کتاب النجوم الزاهره ابن تغری بردی رادر دو مجلد در لیدن چاپ نموده و نشر داده و در فهرست کتابخانه بریل نام و کارهای او در چندین جا نگاشته شده .

مهرن ، اوگوست فردیناند Mehren , Auguste Ferdinand

۱۸۲۴ - ۱۹۰۷

اگوست فردیناند مهرن خاورشناس مشهور دانمارکی که از شاگردان فلیشر مستشرق معروف بوده و زبان عربی را از او یاد گرفته ، ولادت او در ۱۸۲۴ و فاتهش در ۱۹۰۷ واقع شده .

مهرن در حدود پنجاه سال اوقات خود را در کپنهاک صرف فرا گرفتن و بکار بردن زبان شرقی کرده و خدماتی عمده و مهم در باب تالیف و طبع و نشر کتب اسلامی انجام نموده . از جمله

۱- ماسینیون ضمن همین مقاله می نویسد که حسین بن روح بن نوبختی نایب سوم امام منتظر ، متوفی در ۳۲۹ است . لیکن مرحوم دبیر تفرشی وفات او را در ۳۴۶ نوشته و صحیح این است . زیرا که بعد از ابن روح ، علی بن محمد سمیری نایب خاص بوده و او در ۳۲۹ وفات نموده .

کتاب «المنقولات من تلخیص المفتاح» و شرح مختصر که منقولات «عقودالجمان» (علم بلاغت) بآن ضمیمه شده . مہرن این کتاب را بدستیاری انجمن شرقی جمع نموده و ذیلی ادبی و تاریخی در بلاغت عربی بزبان آلمانی بر آن نوشته و در کپنهاک سال ۱۸۵۳ بچاپ رسانیده .

او علاوه بر خدمات فوی این آثار را هم بچاپ رسانیده :

رسالة «حی بن یقظان» (۱) و قسمت الھیات «اشارات» و رسالة «قدر» ابن سینا با شرح و بیان بفرانسه و متن عربی در ۱۸۸۹ ، «نخبة الدهر فی عجایب البحر» شمس الدین دمشقی (۲) به زبان فرانسه ، «کتاب تبیین کذب المفتری ابن عساکر» (۳) ۱۸۷۸ ، رسالة شیخ ناصیف یازجی بارون سیلوستر دسائی . سایر عملیات این خاورشناس در ضمن فهرست کتابخانه بریل (ص ۷۶ و ص ۸۱) مسطور است .

میہ ، آنتوان Meillet, Antoine

۱۸۶۶ - ۱۹۳۶

خاورشناس و زبانشناس فرانسوی استاد مدرسه مطالعات عالی و کولژ دو فرانس (۱۹۰۶) .

ابتدا در زمینه زبانهای اسلاوی کار می کرد و بعد به مطالعه تمام السنه هندو اروپائی پرداخته . و در زمینه تشریح خصوصیات اجتماعی امور زبان کارهایی انجام داده . مهمترین اثرات در زمینههای خاورشناسی و زبانشناسی «مقدمه بر مطالعه تطبیقی السنه هند و اروپائی» (۱۹۳۰) . L'introduction a l'etude Comparative des langues indo-europeens است .

۱- رسالة حی بن یقظان از فیلسوف بزرگ و معروف اسلامی ابن طفیل اندلسی است . نگارنده آن را از عربی به فارسی ترجمه نموده و بنام «پسر طیبیت» در ۱۳۱۹ در تهران به طبع رسانیده . رسالة نامبرده را ، به طوری که در مقدمه ترجمه آن شرح دادم ، عده زیادی از دانشمندان اروپا ترجمه نموده اند .

۲- شمس الدین محمد بن ابی طالب انصاری (۶۵۴-۷۲۷) ، جغرافیدان عرب . «نخبة الدهر فی عجائب البر والجر» از آثار اوست که در آن از سرزمینهای عرب بزبان تا هند جنوبی و سواحل مالابار و کرومندل وصف می کند .

۳- ابن عساکر ، علی بن الحسن بن هبة الله شافعی ، دمشقی (۵۷۱-۶۴۲) ، صاحب «تاریخ دمشق» که مانند تاریخ بغداد ابن خطیب نوشته شده و کتاب المعجم ، خلاصه احوال مشاهیر رجال ، منسوب به اوست و نیز کتاب «الامالی» از اوست .

ملیا ، ژان Melia, Jean

ژان ملیا فرانسوی خاورشناس معاصر که قرآن مجید را بفرانسه ترجمه و چاپ نموده
و آنرا بعنوان ذیل نشر داده

Le Coran pour la France

این دانشمند گوید :

« اسلام دینی آسمانی و دین دوستی و عاطفه و شرف است و در میان دینها دینی آسانتر از

آن نیست». ملیا خدماتی زیاد بعالم اسلام نموده و کتاب مسیحیان شرق را بعنوان

Les chretiens d'Orient بفرانسه نوشته و چاپ کرده و کتابی هم بنام مصطفی

کمال یا مصلح ترکیه بعنوان Mustapha Kemal ou la renovateur

de la Turquie نگاشته که در پاریس (۱۹۲۹) بچاپ رسیده و کارهای پیشوای ترکیه

در آن درج شده .

مکسلمیانوس Mexelmianus

۱۷۷۵ - ۱۸۳۹

خاورشناس قرن نوزدهم و استاد زبان شرقی که در برسلاو (۱۸۷۵) متولد شده و در

۵

۱۸۳۹ وفات یافته .

این استاد، معلم زبان عربی در دانشگاه عالی دولتی پروسانی برسلاوی بوده و در زمان

دسائی پاریس رفته و آنجا تحصیل نموده، از رفائیل مصری زبان عربی را یاد گرفته و کتابی نشر
داده که از نوادر کتب است.

مکسلمیانوس کتاب «جناء القوا که والا ثمار فی جمع بعض من مکاتیب الاحرار» را بزبان

لاتینی ترجمه و در برسلاو سال ۱۸۲۴ چاپ نموده و برای این کتاب فهرستی از لغات عربی با

ترجمه لاتینی ترتیب داده .

مکاتیب مندرجه در این کتاب بزبان اهل مصر و شام و مراکش بوده و بیشتر آن در دوره

جنگ ناپلئون اول نگاشته شده.

خاورشناس مذکور منتخبی از امثال میدانی (۱) گرد آورده و اول کسی است که کتاب

«الف لیله و لیله» را در اروپا چاپ نموده و در ۱۸۲۵ بطبع این کتاب اشتغال گزیده و هشت جزء

کتاب نامبرده قبل از وفات او بچاپ رسیده بود .

۱- میدانی، ابوالفضل احمد بن ابراهیم پشایوری صاحب مجمع الامثال متوفی ۵۱۸ هجری.

میر، رودلف Meyer, Rudolf

خاورشناس معاصر آمریکائی که در صنایع اسلامی و شرقی و غیره تخصص تمام داشته و در قسمت مزبور استاد دانشگاه نیویورک بوده است.

میر هوف، ماکس Meyerhof, Max

ماکس میر هوف از جمله خاورشناسانی است که راجع به این ایی اصیبه و آثارش تفصیلی نگاشته و صاحب کتاب Science and Medicine (علم و طب) است.

میشو، ژان فرانسوا Michaud, Jean - Francois

۱۷۶۷ - ۱۸۳۹

ژان فرانسوا میشو خاورشناس قرن نوزدهم که در قسمت تاریخ نویسی علاقه و عشق داشته و کتابی در باب جنگ صلیبی و سفر شرقی مسیحیان بشامات و فلسطین نوشته. این مورخ فرانسوی در آلبین سال ۱۷۶۷ میلادی تولد یافته و در ۱۸۳۹ وفات نموده.

میلر، بورس Miller, Boris

فارغ التحصیل بنگاه علوم شرقی در مسکو و استاد آنجا که از مردم روسیه است. این استاد از خاورشناسان و متخصص در لهجه‌های زبان‌های شرقیست و بیشتر در قسمت زبان فارسی کار کرده و در رشته ادبیات این زبان زحمت کشیده.

مینورسکی، ولادیمیر Minorski, Vladimir

خاورشناس معاصر روسی الاصل که از استادان و دانشمندان است و زبان فارسی را فرا گرفته و در کتب و آثار اسلامی و ادبیات ایران مطالعاتی زیاد نموده. این دانشمند تاریخچه‌ای در شرح زندگانی نادرشاه افشار نگاشته که بفارسی ترجمه و نشر یافته و کتاب حدود العالم را که بفارسی در جغرافیا نوشته شده و قدیمی ترین اسناد جغرافیایی است، بزبان خود ترجمه و نقل کرده. علاوه بر این خاورشناس مذکور دو کتاب ایلباد و ادبسه را، که از حماسه‌های همرشاعر معروف یونانی است، بزبان فرانسه ترجمه نموده و بدانش و

ادب خدماتی شایان تقدیر کرده . تاریخ جهانگشا و داستان غازی خان هم بدست مینورسکی انتشار یافته و آن تاریخی است که جزو تاریخ غازانی رشیدالدین فضل الله است . مینورسکی از جمله خاورشناسانی است که در جشن هزارمین سال ولادت فردوسی بایران دعوت شده و در کنگره حضور و عضویت یافته و نطقهای شیوا و جالب توجه بفارسی نموده .

میتوخ ، یوجین Mittwoch, Eugene

از خاورشناسان معاصر و نویسندگان دائرةالمعارف اسلامی که در آنجا ترجمهها دارد از جمله ترجمه مفصلی در احوال ابن میمون قرطبی اندلسی (۱) نگاشته و درباره او تحقیقاتی به عمل آورده و نیز در احوال ابن سعد (۲) صاحب کتاب طبقات ترجمه نوشته و در مورد ابو عبدالله بن حسن حمزه اصفهانی صاحب کتاب تاریخ الامم مقاله خوبی نگاشته . درباره علم و ادب شرق به گواهی مجله روزگارانو ، مطالعاتی عمیق نموده . مخصوصا مقالاتی راجع به نقاشی رضا عباسی و دیگران دارد . سالها در برلن رئیس شعبه علوم شرقی بوده . اصلا انگلیسی است و در ۱۹۴۲ در زادگاه خود وفات نموده .

مول ، ژول Mohl, Jules

۱۸۷۶ - ۱۸۰۰

مستشرق و ایران شناس که در ادبیات فارسی مقامی یافته و خدماتی به این زبان نموده ، شاهنامه را به عنوان زبان فارسی رادر کولژ دو فرانس آموخته است و *Le livre des rois* بسال ۱۸۷۸ در چند مجلد چاپ و آنرا به فرانسه ترجمه کرده . کتابی بنام « چگونگی قصه سلطان محمود غزنوی » بدست آورده که مؤلف آن زرتشتی بوده و این از نسخ خطی نادر و متضمن

- ۱- ابو عمران موسی بن میمون قرطبی اسرائیلی فیلسوف و طبیب که به رئیس الامه ملقب بوده و ولادتش در ۱۱۲۵ میلادی بوده ، پدرش عنوان قضاوت داشته و در دوره سلاطین موحدین زندگانی می نموده و مؤلفاتی عمده دارد و فاش در ۱۳۰۴ میلادی بوده ، او تمام تالیفات خود را ، جز یکی ، به عربی نوشته . از جمله کتاب دلائل اکبره فصولی او به نام فصول موسی می باشد و کتاب المشنه را به نام السراج شرح کرده .
- ۲- ابن سعد ، ابو عبدالله محمد بن سعد بن بصری که به کاتب واقعی معروف شده . وفاتش در ۲۳۰ هجری روی داده ، صاحب کتاب الطبقات در سیرت نبی و صحابه می باشد .

حکایت افسانه آمیزی است.

این خاورشناس ، سه باب از مجمل التواریخ (۱۰۹۹ و ۱۰۸۰) را به فرانسه ترجمه نموده و در روزنامه آسیائی طبع کرده . مول گوید که تاتار علی افندی معروف به کانسو امیر غوری در سال ۹۱۶ هـ . تمام شاهنامه را به زبان ترکی ترجمه و نظم نموده و ترجمه ترکی دیگری از آن در سال ۱۰۳۰ بقلم مهدی نام مترجم از اعضاء درباری سلطان عثمانی خان قانی انجام گرفته . این مستشرق در سهراب نامه مطالعاتی نموده ، در روزنامه «کاو» مکرر نام آورفته (سال ۲، ش ۱۲، ص ۲۷) و یاد گردیده که وی شاهنامه را به نثر فرانسه ترجمه کرده ، و این مستشرق فرانسوی نژادش آلمانی است . مقدمه وی بر شاهنامه فردوسی در نسخه شاهنامه جیبی چاپ کتاب های جیبی ترجمه و چاپ شده است .

مونک، اگدرگ فامر Monk , Egderg Famer

خاورشناس فیلسوف که بحکمت و فلسفه اسلامی ابراز علاقه نموده عقاید و نظریه فارابی را از کتاب «احصاء العلوم» گرفته و دیگران از نگارش او در کتب خود نقل نموده اند .

مونتر ، فردریک Montere Feredric

فردریک مونتر خاورشناس دانمارکی قرن ۱۷ که نسبت با آثار تاریخی ایران و کشف کتیبه های میخی و آثار باستانی این کشور بررسی نموده و مآثری از خود گذاشته و در قسمت حکمت الهی و فلسفه استاد بوده .

مونتسکیو ، شارل Montesqieu , Charles

۱۶۸۹ - ۱۷۵۵

نویسنده و متفکر مشهور فرانسه متولد در ژیروند (۱۶۸۹) متوفی در پاریس (۱۷۵۵) . صاحب مجموعه ای به نام نامه های ایرانی و کتاب عظمت و انحطاط رومیها و مؤلفاتی دیگر که کتاب دوم او در پاریس سال ۱۸۹۷ طبع شده .

منتسکیو طریقه تاره در انتقاد اجته عی در کتاب خود موسوم به نامه های ایرانی Lettres Persanes اتخاذ نموده و این کتاب را در ۱۷۲۱ جمع کرده و محتویات آن یک سلسله نامه های خیالی بین دو شخص موهوم ایرانی ریکا و اوزبک (Rica et Usbec) است که مسافرت با اروپا نموده و پاریس رسیده اند و هر یک از آندو بدوستی که در ایران

داشته‌اند نامه‌نگاری نموده و در رسائل خود صریحاً وصف سیاست فرانسوی‌ها و عقیده دینی و عادات اجتماعی آنان را بیان مینماید.

این کتاب بفرسی ترجمه و در روزنامه ستاره جهان بچاپ رسیده است.

Mordtmann, J. H. مورتمان

از خاورشناسانی است که در احوال خاندان و هابی نجد و آل رشید صاحب تتبع و تحقیق است و ترجمه‌ای درباره ابن رشید (۱) و شیوخ خانواده‌های نگاشته که در دائرة المعارف اسلامی مندرج گردیده است.

de Morgan, Jacques - Jean - Marie دمرگان، ژاک ژان ماری

۱۸۵۷ - ۱۹۲۴

ژاک ژان ماری دمرگان (۱) استاده‌هندس و باستانشناس فرانسوی و دانشمند ایران‌شناس که تولد او در ۱۷۵۷ میلادی بوده و در ۱۳۱۶ و ۱۷ قمری هجری با ایران آمده و بشوش رفته در تاریخ قدیم و آثار باستانی ایران و زبان عیلامی جستجوها و تحقیق کرده و بسیاری از موضوعات ندانسته تاریخ را معلوم نموده.

مرگان باریق خود کشیش سل در خرابه‌های شوش آثاویزیادی بدست آورده و پاریس برده که هم‌اکنون در موزه لوور در تالار بزرگ بنام تالار ایران مورد توجه مردم دنیا است و از همه مهمتر استوانه‌ها مورابی پادشاه کلدی و عیلام است که قوانین هامورابی معمول به سه هزار سال قبل از هجرت روی آن‌ستون حجاری شده.

سایکس در کتاب هشت سال در ایران خود از او نام برده و از موقع شروع نمودن او بکار سخن رانده.

مرگان در قسمت آثار مصری هم اکتشافات نموده و در اجرای قرار دولت متبوعه خود در

آنجا به کار مبادرت جسته و کتاب «تحقیقات در مورد منشاء مصر» *Recherches sur les*

origines de l'Egypte (۱۸۹۷ - ۱۸۹۶) از اوست.

این کتاب‌ها هم از اوست:

۱- ابن رشید یکی از شیوخ خاندان و هابی است که این خانواده را تشکیل داده و خاندان سمودی سلاطین عربستان سمودی از آن هستند.

«تمدن‌های اولیه» (۱۹۰۹)، «بشر قبل از تاریخ» (۱۹۲۱)، «سکه شناسی شرقی، از عهد باستان تا قرون وسطی» (۱۹۲۳)، «سکه شناسی ایران باستان» (۱۹۲۷)، «شرق قبل از تاریخ» (سه مجلد، ۱۹۲۷ - ۱۹۲۵). مجموعه‌ای تحت عنوان گزارش تحقیقات ژاک دومرگان در ایران، به فارسی ترجمه و چاپ شده است.

مورثانل Morgent

از اشخاصی است که در معارف اسلامی مطالعه و تتبع نموده و در عملیات ابن ابی العوجاء (۱) صاحب تحقیقات بوده و قسمتی از کارهای او را وصف نموده است.

موریه ، جیمز Morier , James

ایران شناس قرن ۱۹ و نویسنده معروف که کتاب حاجی بابای اصفهانی را در سه جلد بزبان انگلیسی نوشته و این کتاب بعد ها بزبان فارسی ترجمه شده و اصل و ترجمه آن بچاپ رسیده .

موریه در این کتاب قسمت مهمی از اوضاع آن زمان و عادات و اخلاق ایرانیان آن دوره را بیان نموده و ترجمه این کتاب مکرر در ایران و بمبئی و غیره بطبع رسیده . موریه دو بار با ایران آمده ، یکتوبت از ۱۲۲۳ هجری قمری تا ۱۲۲۴ و دیگر بار از ۱۲۲۶ تا ۱۲۳۰ که در ضمن این اقامت و سفر داخل يك سلسله تحقیق و کنجکاوی در آداب و اخلاق و رسوم و عادات ایرانیان گردیده .

مسافرت موریه با ردبیل در ۱۸۱۲ میلادی بوده و راجع بکتابخانه و مقبره شیخ صفی‌الدین (۲) شرحی مبسوط نگاشته و گوید که مقبره از شکوه خود افتاده و کتب کتابخانه بروی هم ریخته و دچار خرابی و تلفات و طعمه موربان و وحشرات گردیده .

مورتیز Mortiz

۱۸۵۹-؟

خاورشناس آلمانی متولد سال ۱۸۵۹ میلادی که از مستشرقین معروف بشمار آمده و

۱- ابن ابی العوجاء ، عبدالکریم . معروف است که به جرم مانویت به زندان والی کوفه افتاده و در ۱۵۵ هجری به قتل رسیده . او احادیثی متناقض (در حدود چهار هزار) در مورد امور شریعت اسلامی و لواهی نسبت داده و با حضرت امام جعفر صادق مبارزه داشت .

۲- شیخ صفی‌الدین، اردبیلی فرزند شیخ امین‌الدین جبرئیل متولد ۶۵۰ متوفی ۷۲۵ .

نسبت بکتب و آثار اسلامی خدماتی شایسته نموده و مؤلفاتی نگاشته. از اوست قطعات عربی مربوط باهالی زنگبار و عمان که آنرا در برلن (۱۸۹۲) بعنوان ذیل جمع و طبع نموده :

Sammlung Arabischer Schrift stuecke aus
Zanzibar und Amman 1892

و نیز این خاورشناس مجموعه‌ای از خطوط عربی از قرن اول هجری تا متهای سال ۱۰۰۰ هجری ترتیب داده و آنرا چاپ و منتشر نموده و این مجموعه مشتمل بر ۱۸۸ نقشه است و حدود سال ۱۹۰۵ بطبع رسیده .

Moulet , Clement موله ، کلمان

کلمان موله خاورشناس که کتبی را نشر داده و در ترجمه بعضی از کتب نویسندگان اسلام مبادرت نموده . از جمله کتاب «الفلاحة الاندلسیه» ابن عوام (۱) اشیلی را ترجمه کرده و ترجمه آن در پاریس سال ۱۸۶۶ بچاپ رسیده .
دوزی در فرهنگ خود از این مستشرق نام برده و ادوارد فاندیک هم در کتاب «اكتفاء القنوع» از وی یاد نموده .

Muir موئیر

خاورشناس متبع در تاریخ اسلام که کتابی در خصوص دوره خلفا و عظمت و اعتلا و سقوط و انحطاط دولت اسلامی نوشته و در ۱۹۰۲ در آکسفورد چاپ نموده . عنوان آن چنین است :

The Caliphate , its Rise , Decline and Fall

Muller , August مولر ، اگوست

۱۸۴۷ - ۱۸۹۲

اگوست مولر خاورشناس معروف آلمانی قرن نوزدهم که در طبع و نشر کتب و آثار

۱- ابن عوام اشیلی ، ابو ذکریا یحیی بن محمد بن احمد ، نابغه قرن ششم هجری .

اسلامی خدماتی نموده از جمله کتاب «عیون الانباء فی طبقات الاطباء» ابن ابی اصیبه (۱) را در آلمان سال ۱۸۸۴ طبع کرده و قصیده معلقه امرء القیس را با شرحی بزبان آلمانی نشر داده و کتاب «فهرست» ابن الدیم را بدستیاری و معاضدت فلوگل مستشرق معروف بطبع رسانیده .

ولادت مولر در ۱۸۴۸ و فاتهش در ۱۸۹۲ بوده و علاوه از امور مذکور ، کتاب «معیار الاختیار فی ذکر المعاهد والدیار» ابن خطیب (۲) را در ۱۸۶۶ نشر داده و «روضه التعریف یا تحف الشریف» او را استنساخ کرده و کتاب «مفاخره» (مفاضله) را منتشر نموده .
مولر قسمتی از کتاب «اکمال الدین و اتمام النعمه» راجع بمذهب شیعه و احوال امام غائب (ع) تألیف شیخ صدوق (۳) عالم بزرگ شیعی را در هیدلبرک سال ۱۹۰۱ طبع و انتشار داده .

مولر ، ژوزف مارکوس Muller , Joseph Marcus

۱۸۷۴-۱۸۰۹

ژوزف مارکوس مولر خاورشناس معروف آلمانی که در ۱۸۰۹ در کبتن تولد یافته و در ۱۸۷۴ در مونیخ بدرود زندگی نموده و از دانشمندان بزرگ شمرده شده است .
مولر در دوره زندگی خود همواره شیفته و فریفته کتب و آثار شرقی و مطالعه افکار و نظریات دانشمندان شرق بوده و ترجمه و طبع و نشر کتبی مبادرت نموده که از آن جمله است :
«کتاب اخبار العصر» راجع بانقضای دولت نبی نصر (۴) که آنرا از نسخه کتابخانه اسکو-ریال با ترجمه آلمانی در مونیخ سال ۱۸۶۳ بچاپ رسانیده .

این دانشمند کتاب محمد بن کثیر فرغانی را که در حرکات سماوی و جوامع علم نجوم نگاشته چاپ نموده و مجموعه رسائل ابن رشد (۵) را با مجموعه المغریه ، که از کتب تواریخ

۱- ابن ابی اصیبه ، موفق الدین ابولعباس احمد بن قاسم (۶۰۰-۶۶۸) . صاحب طبقات الاطباء که کتاب خود را برای وزیر ابوالحسن بن غزال سامری نگاشته .

۲- ابن خطیب ذوالوزارتین ابو عبدالله سلمانی ، متولد ۷۱۳ که تا ۷۷۱ حیات داشته .

۳- شیخ صدوق ، ابو جعفر محمد بن علی بن حسین بن موسی قمی صدوق (ابن بابویه) متوفی در ۲۸۱ هجری

صاحب مولفاتی چون من لایحضره الفقیه ، معانی الاخبار و عیون الاخبار الرضا و غیره .

۴- نبی نصر ، سلسله ای از سلاطین اسلامی است که در قسمتی از کشور اسپانیا سلطنت مینمودند .

۵- ابن رشد ، محمد بن احمد بن محمد اندلسی ، فیلسوف بزرگ اسلامی ، متولد ۵۲۰ متوفی ۵۹۰ .

استخراج کرده و در دو جزء است (جلداول در «مفاخر مالقه»، دوم «خطرة الطيف و رحلة الشتاء
والصيف در مسافرت امیر ابی الحجاج») بچاپ رسانیده .

این مجموعه دارای دو جزء دیگر هم هست که بطبع رسیده و گزارش مسلمین زائده
اندلس، شهرهای اندلسیه و مرینیہ، مختصر تاریخ نبی نصر، تراجم مستخرجه از کتاب
ابن ابار (۱) در آندو نگاشته شده .

این خاورشناس خدمات دیگری هم نموده و نویسنده کتابی بعنوان اسلام (Der Islam)
در چند جلد می باشد .

مولر Muller

۱۸۳۲ - ۱۸۹۸

مولر پسر شاعر بزرگ آلمانی ویلهلم مولر که در زبانهای شرقی در لپزیک، پاریس
ولندن مطالعه نموده و کتابهایش در موضوع اصل زبان عربی است و این که چگونه زبان
افریقائی و حبشی از آن متفرغ شده .

منك ، سلمن Munk , Salmon

۱۸۰۲ - ۱۸۶۷

سلمن منك فرانسوی است که اصل او آلمانی و یهودی است و در دانش و ادبیات شرقی
بهره و نصیبی کافی برده و بزبان عربی و عبری و فارسی و هندی دانا شده، بسوریه و مصر مسافرت
کرده و در آخر زندگانی جهان بین او نابینا شده .

منك کتابی در توصیف فلسطین و جغرافیای آنجا و آثار قدیمه و تاریخ آن سرزمین
نگاشته که طبع شده (۱۸۴۵) و مؤلفاتی در عربی و فارسی و عبری دارد و مقاله‌ای از ابن طفیل
در قاموس فلسفی فرانسه نوشته .

مونك Munk

یکی از خاورشناسان اخیر است که درباره ابن باجه فیلسوف معروف اسلامی کتابی
نگاشته و آراء و عقاید فلسفی این مرد بزرگ را تقدیر نموده و دائره المعارف اسلامی لیدن

و نیز ده بوته که از خاورشناسان است، راجع به ابن باجه مانند مونک مطالبی نوشته‌اند.

مورای Murray

از جمله خاورشناسان معاصر است که قسمتی از کتاب تاریخ ابی الفداء را به انگلیسی تحت عنوان *Life of Mohammed from the Arabic of Abulfeda* ترجمه و در لندن به چاپ رسانیده.

موزیل ، آلوئیس Musil , Alois

۱۸۶۸ - ۱۹۴۴

خاورشناس معروف چکوسلواکی که از دانشمندان و جزء مستشرقین معاصر و صاحب آثار و نگارشات است.

این خاورشناس در مجمع علمی عربی دمشق و مجمع علمی دیگر عضویت دارد و خدماتی را در معارف شرق انجام داده. بنام «جزیره العرب در قرن بیستم» کتابی نوشته که در آن سلطنت ابن سعود را تفصیل داده و کتاب او به چاپ رسیده.

موسه Musset

مستشرق و ادیب معروف که دوستدار و شیفته ادبیات ایران شده مخصوصاً بشیخ سعدی و آثار او اظهار علاقه نموده و گلستان شیخ را از نظم و نثر اخذ و اقتباس و بزبان فرانسوی ترجمه کرده (در حدود ۱۰۴۳ هجری). کتاب او در آن تاریخ در پاریس به چاپ رسیده.

مایز Myes

مستر مایز متخصص شناسائی آثار باستان و خواننده خطوط قدیمه مخصوصاً خطهای مختلف کوفی و نسخ قدیم و غیره است که در حدود ۱۹۳۳ میلادی با ایران آمده و در قسمت حفاری و کاوش خرابه‌های ری مشغول حفاری و کاوش گردیده. این استاد سکه‌های کهنه را از یکدیگر تشخیص داده و آثار تاریخی را بخوبی تعیین نموده در اطراف آن قضاوت مینماید.

مژیک ، هانس فون Mzik , Hans von

از خاورشناسانی که خدماتی انجام داده . از جمله کتاب الوزراء والكتاب جهشیاری (۱) را از روی نسخه خطی کتابخانه وین عکس برداشته و مقدمه‌ای به زبان آلمانی بر آن نوشته و از ۱۹۲۶ تا ۱۹۲۸ آن را در لپزیک به چاپ رسانیده .

۱- جهشیاری ، ابو عبدالله محمد بن عبدوس جهشیاری که ابن ندیم در فهرست خود از او و کتابش (کتاب الوزراء) نام برده (این کتاب متضمن هزار افسانه از افسانه‌های عرب و عجم و روم و غیره است) و تفصیلی درباره کتاب فوق نگاشته است .

N

ناژلبرگ Nagellberg

خاورشناس قرن بیستم که خدماتی نسبت با آثار علمای اسلامی انجام نموده و کتبی را بچاپ رسانیده که از آنجمله است « کتاب الشجر » ابی زید (۱) یا ابن خالویه (۲) که آنرا در سال ۱۹۰۹ چاپ کرده .

نالینو، کارلو Nallino, Carlo

۱۸۷۳ - ؟

خاورشناس معروف ایتالیائی متولد ۱۸۷۳ که استاد دانش ستاره شناسی و تاریخ عرب پیش از اسلام در دانشگاه مصر بوده و استاد زبان عربی در آموزشگاه زبان ناپل شده و از اعضاء اکادمی رم بوده. این استاد صاحب مؤلفاتی عدیده است از جمله:

کتاب « علم الفلك » در نجوم و فلکیات . تاریخ « افتخارات عرب » که باین عنوان نگاشته

Honneurs d'Arabes

۱- ابوزید، احمد بن سهل بلخی (۲۴۹ - ۳۳۴ هـ) ملقب به جاحظ ثانی . نویسنده و فیلسوف صاحب تالیفات بیشمار که کتاب مذکور در متن احتمالاً از اوست .

۲- ابن خالویه ، الحسین ابن احمد ، متوفی در ۹۸۰ در حلب . اصلاً اهل همدان و مؤلف آثاری در تدریس زبان و دستور عربی بوده .

کتاب مذکور خلاصه سخنرانی و کنفرانسهای اوست که در دانشگاه مصر ایراد نموده و این کتاب سال ۱۹۱۱ در رم بچاپ رسیده .

نالیو زیچ صابی بتانی (۱) را با منتخبات عربی و شروح مربوط باین کتاب باقیود و توضیحات لازمه در لپزیک (۱۸۹۳) چاپ نموده و دستوری برای زبان عربی نوشته که مشتمل بر قواعد و مکالمه این زبان است و در میلان سال ۱۹۰۰ چاپ شده .

نیوئل ، ادوارد Newell, Edward

سکه شناس و فهرست نویس موزه سکه شناسی برادوی

Numismatics Museum of Broadway

ساکن نیویورک آمریکا و خاورشناس معروف آنجا و از جمله فضلای است که برای شرکت در جشن فردوسی جزء دعوت شدگان بوده. در آثار شرقی و اشیاء عتیقه ایران شناسائی زیاد دارد و از خاورشناسان قرن بیستم است.

نیکلسن ، ر . آ . Nicholson, R.A.

خاورشناس معروف انگلیسی که بین مستشرقین و دیگران شهرتی زیاد دارد و از اهل تحقیق و اطلاع بوده و خدماتی زیاد نسبت بمعارف و دانش شوق و آثار بزرگان اسلامی و طبع و نشر آنها نموده .

نیکلسن در باره مولانا جلال الدین رومی و شمس تبریزی تحقیقات زیاد دارد. او مثنوی را از قدیمی ترین نسخه های خطی رونویس نموده و بخرج اوقات گیب بچاپ رسانیده. وی عشاق نامه فخرالدین عراقی شاعر معروف را در ۱۹۳۹ با ترجمه آن بانگلیسی منظوم به کمک انجمن تحقیق اسلامی انتشار داده. اصل این ترجمه از دکتر آری است. در خصوص ابوعلاء معری (۲) فیلسوف، دارای تحقیقاتی است و در ترجمه احوال او تفصیلی نگاشته که در دائرة المعارف اسلامی مسطور است.

۱- بتانی، ابوعبدالله محمد بن سنان بن جابر حیرانی متوفی ۳۱۷ هجری

۲- ابوعلاء معری . احمد بن عبدالله بن سلیمان معری شاعر بزرگ و معروف اسلامی که در معره النعمان به سال ۳۶۳ هجری متولد شده و در چهار سالگی از چشم محروم گردیده . در حلب، طرابلس و انطاکیه نزد ابن خالویه و دیگران تلمیذ نموده. از اوست «اللزومیات» و رساله «اللغفران» . به گیاه خواری عادت داشت. وفات او در ۴۴۱ بوده و مجموعه اشعارش موسوم به «مسقط الزند» است.

او بالسترنج کتاب ابوزید احمد بن سهل بلخی را که در جغرافیا و دائرة المعارف اسلامی است در ۱۹۲۱ استنساخ نموده و بخرج اوقاف گیب چاپ نموده اند .

نیکلسن در رشته تصوف و عرفان اسلامی تحقیقی زیاد نموده و کتاب « ترجمان الاشواق » را که مشتمل بر مقالاتی در تصوف است ، گرد آورده و مجموعه او خلاصه سه نسخه خطی بوده و ترجمه مختصری بزبان انگلیسی بدان ضمیمه کرده در لندن (۱۹۱۱) چاپ نموده .

و کتاب «طریقه الاولیاء» شیخ عطار (۲) را با مقدمه و فهرست و اختلافات آن قسمتی در ۱۹۰۵ و یک قسمت دیگر در ۱۹۰۶ با متن فارسی بچاپ رسانیده و آقای محمد قزوینی بقسمتی از آن مقدمه نوشته .

این دانشمند علاوه بر کارهای مذکور کتاب کشف المحجوب هجویری را ترجمه نموده و کتاب «ترجمه هائی از نظم و نثر شرقی» را نوشته که کتابی مهم و نفیس و مشتمل مطالبی در ادبیات اسلامی است و تحت این عنوان در آمده

(۱۹۲۲) Translations of Eastern poetry and prose

او قسمتی از « تاریخ گزیده » حمدالله مستوفی را با فهرست در ۱۹۱۳ بچاپ رسانیده و کتاب اللغه فی التصوف عبدالله بن علی سراج طوسی را با انتقاد و فهرست و یادداشتها در ۱۹۱۴ چاپ نموده .

راجع به ترجمه نیکلسن از بعضی اشعار حافظ باید گفت که بعضی از آنها مرکب از اسباب مختلف چندین غزل و برخی ترجمه از اصل یا نزدیک به اصل قسمت های مختلف یک غزل است. ترجمه های او معدود ولی همه پسندیده و عالی است و افکار شاعرانه لسان الغیب را به ترجمه کامل شرح و بیان می نماید. حافظ گوید :

روی تو کس ندید و هزارت رقیب هست

در غنچه ئی هنوز و صدت عندلیب هست

Mortals never won to view thee

و او می گوید :

Yet a thousand lovers was thee

Not a nightingale but knows

in the rosebud sleeps the rose.

۲- عطار، فریدالدین ابوحمید محمد بن ابراهیم نیشابوری متولد ۵۱۲ صاحب پندنامه و طریقه الاولیاء و غیره

که در ۶۲۷ بدست منولها کشته شد.

نیکلسون در دائرة المعارف اسلامی دارای ترجمه‌هایی است و راجع به احوال اشخاصی از بزرگان اسلامی تحقیق نموده، از جمله درباره ابو سعید ابن‌الخیر (۱).
در دائرة المعارف اسلامی لیدن و فهرست کتابخانه بریل قسمتی از عملیات و آثار نیکلیس نگاشته شده.

نیکلا Nicold

نیکلا ایران شناسی است که در قرن نوزدهم میزیسته مدتی در ایران بعنوان قنصل فرانسه بوده. رباعیات خیام را بفرانسه ترجمه کرده و در پاریس (۱۸۶۷) ضمن ۲۲۹ صفحه چاپ نموده.

نیبوهر، کارستن Niebohr, Karsten

۱۷۳۳ - ۱۸۱۴

کارستن نیبوهر خاورشناس مشهور دانمارکی که بشرق سفر نموده قسمت عمده جزیره العرب را دیده و کتابی در شرح مسافرت خود در دو جلد بعنوان *Veyage en Arabie* و کتابی بنام *Reiseboschreil nach Arabien* نگاشته که در کپنهاک سال ۱۷۷۸ بطبع رسیده.

نیبوهر کتاب فتوح الجزیره واقدی را در هامبورک (۱۸۴۷) چاپ نموده. گوستا و لوبون در «تمدن عرب» خود از وی مکرر نام برده و او را از سیاحان مشهور آلمان مینویسد که در ۱۷۴۲ و ۱۷۶۱ بعربستان رفته و از راه هند و ایران و روم شرقی با اروپا برگشته و کتابی بنام «مسافرت بدیار عربستان» نگاشته.

نیبوهر رئیس هیئت مدیره جمعیتی بوده که از طرف دولت دانمارک بعربستان رفته. کریستنن سفر او را در ۱۸۶۵ نوشته و گوید که نیبوهر با یاران خود تخت جمشید ایران را دیده. او در کتاب سفر عربستان خود شرحی از خرابه‌های تخت جمشید و آثار اشکانیان نگاشته و عکس‌هایی از کتیبه‌های میخی تهیه نموده. او وقتی که بدانمارک برگشته، شرح اکتشافات خود را که در ایران نموده، نشر داده.

ولادت نیبوهر ۱۷۳۳ یا ۱۷۴۴ و فاتهش ۱۸۱۴ بوده گوستا و لوبون وفات او را ۱۸۱۵ ضبط نموده.

نیوئرگ، هانریک ساموئل Nioerg, Henrik Samuel

هانریک ساموئل نیوئرگ خاورشناس سوئدی تولد او ۲۸ دسامبر ۱۸۸۹ که زبانهای سامی، عربی، عبری، سوری، فارسی، فارسی قدیم، اوستا، پهلوی، لهجه‌شناسی ایرانی،

۱- ابو سعید فضل‌الله بن ابی‌الخیر، شاعر معروف که از اورباعیات و اشعاری معروف در دست است. تولد او در

۲۵۷ و وفاتهش در ۴۴۰ هجری بوده.

سانسکریت و ترکی را فرا گرفته و دکتر ادبیات عمومی شده .
 نیوثرگک مدیر کنفرانس مستشرقین در سال ۱۹۱۹ بوده . استاد زبانهای سامی در
 دانشگاه اوپولا (Uppoola) در ۱۹۳۱ شده و شغل رسمی او معلمی است .
 تألیفات او در زبان سامی و مواد قواعد صرف و نحوه و غیره است و ترجمه‌هایی از آلمانی
 و فرانسه نموده . مقالاتی در روزنامه‌های آسیانگاشته و بررسی در مذاهب قدیمه ایران نموده و
 کنفرانس‌هایی (۱۹۳۵) در سوئد داده .
 کتاب‌های « انشاء الدوائر » ، « التذیبات الالهیه » ، « عقلیه المعشوقه » و « الانتصار » در
 رد ابن راوندی (۱) خیاط را ترجمه نموده .

نولدکه ، تئودور Noeldke, Theodor

۱۸۳۷ - ۱۹۳۱

پروفسور تئودور نولدکه آلمانی خاورشناس معروف و کهن سال که در زبان سامی و لغات
 شرقی تخصصی تمام پیدا نموده و شهرتی زیاد دارا شده .
 نولدکه قریب نود و پنج سال زندگانی نموده و ولادتش در هامبورگ سال ۱۸۳۷
 و در ۱۹۳۱ وفات یافته و از همه خاورشناسان زندگانی او درازتر و معمرترین
 آنها بوده .
 این مستشرق در گوتینگن ، وین ، لیون و برلن تحصیل نموده ، مخصوصاً در زبان سریانی و عربی
 روزگاری گذرانده و بیشتر وقت وی بتالیف گذشته .
 مهمترین مؤلفات نولدکه بآلمانی تاریخ قرآن است که پس از تألیف آن بد دریافت
 جایزه آکادمی فرانسه نائل شده . دیوان عروه بن ورد (۱) را بآلمانی نقل نموده مباحثی در شعر
 عربی و دوره جاهلیت نوشته .
 نولدکه تاریخ ایران و عرب ایام ساسانی ، تاریخ غسانه (۲) ، لغات سامی ، معلقات
 خمس و مولفاتی دیگر در زبان سامی و غیره که از قبیل این موضوعات است ، نگاشته و منتخباتی
 در اشعار عربی با شرح کلمات بزبان لاتینی ترتیب داده و آگوست فلر فهرست الفبائی در برلن سال
 ۱۸۹۰ برای آن مرتب کرده .
 نولدکه در نشر تاریخ طبری بامستشرقین دیگر شرکت نموده . کتاب مفیدی در خصوص
 شاهنامه و تحقیقات لازمه آن نوشته و در لیزیک (۱۹۲۰) بطبع رسانیده (روزنامه کوه سال ۳ ص
 ۲۹ ش ۱۲) و کتاب Historians' History of the World را در چندین
 جلد نوشته .

۱- ابن راوندی ، احمد بن زید بن یحیی بن اسحق راوندی متکلم ، متولد ۲۴۵ هجری متوفی ۳۰۰ .

۲- عروه بن ورد ، یکی از مورخین قرون اولیه هجری است .

۳- غسانه ، سلسله‌ای از حکومت‌های پیشین عربستان بودند .

[۲۶۸] NO

حماسه ملی ایران نولد که از کتب خیلی نفیس است که به فارسی نیز ترجمه شده است .
دیگر کتاب نولد که که از کتابهای معروف است «اساس فقه اللغه ایرانی» می باشد که گایگرو کوهن
آنرا در ۱۸۹۶ میلادی انتشار داده اند .

Noskowi نوسکوی

۱۸۶۶ - ؟

خاورشناسی که بزبان عربی اطلاع یافته علاقه خود را بنشر آثار فضلی اسلامی ابراز
نموده و خدماتی انجام داده که از آن جمله است انتشار کتاب «الطرقه الغریبه فی اخبار حضر موت-
العجیبه» تقی الدین مقریزی صاحب الخطط. مستشرق مذکور این کتاب را بری ولاتینی در بون
سال ۱۸۶۶ بطبع رسانیده .

اوبسون Obson

خاورشناسی که کتابی در تاریخ مغول بعنوان Histoire des Mongols در چهار جلد ترتیب داده . در دائرةالمعارف اسلامی لیدن نام و کار او (ج ۱) مسطور است . تتبع و تحقیق مورخ مزبور خالی از اهمیت نیست و در نوبت خود باین قسمت از تاریخ شرق خدمتی شایسته انجام داده .

اودوآکر، کاتیرینی Odoacre, Catirini

خاورشناس دانشمند و صاحب ترجمه کتاب حکم عربیه است که با ترجمه لاتینی در رم سال ۱۹۰۱ بطبع رسیده و بزبان عربی دانا و آگاه بوده .

ادریکوس دی پردن Odoricus di Pordenone

ایران شناس پیشین که در زمان سلطان ابوسعید بهادرخان به ایران آمده و آگاهی از این سرزمین پیدا نموده و نتیجه آنرا تدوین کرده و کتابی نوشته که طبع شده . او از مردم پروس بوده و در قرن هشتم هجری زتدگانی می کرده .

اوئستروپ ، ژ . Oestrup, J.

خاورشناس معروف که کتاب الف لیله و لیله رابه روسی ترجمه و سال ۱۹۰۵ در مسکو بطبع رسانید. او در اصل کتاب و حکایات آن بررسی و اظهار نظر نموده. اوئستروپ حکایات کتاب را به سه دسته قسمت کرده: اصل و ریشه کتاب، حکایات مأخوذ از کتب فارسی (هزار افسانه) و حکایاتی که در مصر اضافه شده.

کریمسکی ذیل ترجمه روسی اوئستروپ انتقاد نموده و تمامترین ترجمه الف لیله و دقیقتر از همه را ترجمه بورتن (۲) شمرده که بانگلیسی ترجمه و در پاریس و لندن (۱۸۸۵) بطبع رسیده. اخیراً هم با آلمانی طبع شده و ترجمه‌ای که ماردروس به فرانسه نموده در پاریس سال ۱۸۹۹ بطبع رسیده.

اوسون d, Ohsson

خاورشناس و نویسنده تاریخ مغول که در مورد مغولها و تاریخ آنها مطالعاتی زیاد نموده و کتابی در تاریخ مغول ترتیب داده که در ۱۸۴۲ یکبار طبع شده و مجدداً نیز در ۱۸۵۳ در هلند قدری مبسوط تر به چاپ رسیده.

الدنبرک Oldinberg

۱۹۳۴ - ؟

خاورشناس روسی که از دانشمندان بوده و در ۱۹۳۴ وفات یافته و در آکادمی علوم اتحاد شوروی روسیه عنوان منشی گری دائمی داشته و رئیس انستیتوی شرق شناسی آکادمی لنین گراد شده. مؤلفات علمی مفید در ادبیات و تاریخ و افکار و السنه ملل شرقی نگاشته و بیادگار گذاشته و در دهمین کنگره مستشرقین عملیاتی را انجام نموده.

التاریوس ، آدام Olearius, Adam

ایران شناسی که در دوره سلاطین صفویه باین سرزمین آمده و در خاک ایران گردش کرده با اوضاع جغرافیائی و سیاسی میهن ما آگاه شده و نتیجه مطالعه و مشاهدات خود را تحت نگارش آورده و کتابی کرده که بطبع رسیده.

۱- ابوسعید بهادرخان ، فرزند الجایتوی مغول متولد ۷۰۵ و متوفی ۷۳۶ که در سن ۱۲ سالگی پشاهی رسیده ۱۹

سال سلطنت کرد.

Burten - ۲

الیویه، ژ. آ. Olivier G.A.

فرانسوی ایران شناس که زمان سلطنت آغامحمدخان (۱) قاجار (یکسال به قتل او مانده، ۱۲۱۱ قمری هجری) به طهران آمده در این کشور سیاحت و در خاک عثمانی هم گردش کرده و در ۱۸۹۵ م کتابی تحت عنوان « سفرنامه کشور عثمانی و مصر و ایران »

Voyages dans l'empire Ottoman, l'Egypte et en perse

درشش جلد نوشته و این کتاب در پاریس از ۱۸۰۱ تا ۱۸۰۳ بطبع رسیده. بطوری که نوشته اند الیویه اول اروپائی است که بالای کوه الوند همدان رفته .

الیویه در کتاب خودش از طهران چنین مینویسد : « آغا محمد خان کوشش میکند که در طهران جمعیتی را سکنی داده و تجار را در آنجا بکار وادارد . این شهر بیشتر از پانزده هزار جمعیت ندارد و آن در صورتی است که سه هزار قشون ساخلوئی با آنها ضمیمه شود.»

اوپرت، ژ. Oppert, J.

خاورشناسی است که از قسمت عراق عرب و بین النهرین و تاریخ و گزارش آن سرزمین اطلاعی زیاد پیدا نموده و در آن حدود اکتشافاتی کرده و حاصل اطلاعات خود را ضمن کتابی در چند جلد بعنوان Explorations Scieninfique en Mesopotamie تدوین نموده و کتاب خود را در ۱۸۴۳ بطبع رسانده و از مستشرقین قرن نوزدهم است.

اوربلی، ژ. Orbli, J.

ژرف اوربلی خاورشناس دانشمند روسی متولد در کوتا ئیت سال ۱۸۸۷، که تحصیلات خود را در دارالفنون پتر و گراد فا کولته فیلولژی (زبان شناسی) شعبه زبانهای شرقی انجام نموده و ۱۳ سال بکاوش خرابه های شهر آنی مشغول شده (شهر مزبور بتاریخ و ادبیات ایران مربوط است. روابط مزبور را کتب و مؤلفات چایکین دانشمند روسی و بدیع الزمان نشان میدهد.)

پروفسور مار عضو آکادمی اسمیرنوف و پروفسور الدنبرگ از استادان اوربلی بوده اند.

۱- آغامحمدخان، مؤسس سلسله قاجار به متولد ۱۱۴۹ و متوفی ۱۲۱۲ فرزند محمدحسن خان قاجار که در ۱۲۰۹ هجری استقلال یافته و در ۱۲۱۲ در قلمه شوشی بدست صادق و خدا داد، نوکرهای خود، مقتول گردید.

این استاد تا ۱۹۰۸ تحصیلات خود را تمام نموده در ۱۹۱۴ استاد دانشگاه لنین گراد شده. در همین سال عضو آکادمی علوم روسیه گردیده و از ۱۹۲۸ عضو موزه ارمنستان شده و چندی بعد بریاست موزه برقرار شده. در موزه مزبور غرفه و نمایشگاه اشیاء مخصوص شرق را ترتیب داده و مؤلفات و آثاری در ادبیات و تمدن و صنایع مستظرفه ایران و قفقاز دارد. مطالبی که اوربلی نوشته بیشتر بدوره ساسانیان مربوط است و درباره شاهنامه فردوسی از جنبه تاریخی مطالعه و بررسی نموده. اوزبان فارسی را فرا گرفته و در کنگره فردوسی عضویت داشته با سایر مستشرقین در طهران حاضر شده در موقع نطق بزبان فارسی سخن رانی نموده.

اسوس ، ژیرارد Osvos, Girard

خاورشناسی است که در تاریخ اسلامی مطالعه زیاد نموده و زبان عربی را فرا گرفته و در ترجمه و چاپ بعضی از آثار اسلامی اهتمام کرده و کتاب التنازع والتخاصم بین بنی امیه و بنی هاشم را با مقدمه ای بزبان آلمانی بچاپ رسانیده (۱۸۸۸).

اوتوینوسکی Otwinowski

این خاورشناس از دانشمندان لهستان است که گلستان سعدی را به زبان لهستانی ترجمه نموده و در سال ۱۸۷۹ میلادی آنرا در ورشو به چاپ رسانده.

اوزلی ، یو Ouseley, U.

ایران شناسی که در حدود سال ۱۲۲۶ بایران آمده ، طهران و در باریان زمان را دیده است.

اوزلی صاحب سفرنامه نواحی مختلفه شرق تحت عنوان Travels of various countries of the East در دو جلد است که در لندن (۱۸۲۱) چاپ شده. در این کتاب شرحی از استخر فزس (تخت جمشید) نگاشته (دائرة المعارف اسلامی لیدن ج ۲).

در دائرة المعارف لیدن مینویسد « اوزلی کسی است که قسمت عمده نسخ خطی الف- لیله و لیله را بدست آورده و از ۱۷۹۷ تا ۱۷۹۸ در کتاب مجموعه شرقی خود زیر عنوان Oriental Collection نشر داده و در سال ۱۸۱۱ ترجمه انگلیسی کتاب الف- لیله و گالان (۱) را بچاپ رسانیده و جلد سومی بر آن افزوده که شامل حکایاتی جدید است و از نسخه ورتلی متاگک (۲) گرفته . اوزلی از آذربایجان تفصیلی

۱- Gallan

۲- Wortley Mantague

نگاشته که شرح آن در دائرةالمعارف اسلامی لیدن ضمن واژه آذربایجان
نگاشته شده .

آون ، جونز Owen, Jones

دانشمند معروف انگلیسی که در آثار اسلامی بررسی تمام نموده . بویژه در قصر الحمراء
و سایر مآثر اسلامی اندلس و اسپانیا مطالعاتی عمیق کرده و حاصل نظر خود را کتاب نموده
و بطبع رسانده .

P

پالگریو ، ویلیام گیفورد Palgrave , William Gifford

۱۸۸۸ - ۱۸۲۶

ویلیام گیفورد پالگریو جهانگرد مشهور انگلیسی که در خاور زمین گردش کرده و در ارتش هند بوده . او در فلسطین و شامات و نجد و عربستان بررسی زیاد نموده ، ریاض و قطیف را دیده و برای استخلاص انگلیسها که در حبس حبشه و سیاهان بودند ، کوشش و بررسی نموده و سیاحت نامه ای راجع بمشاهدات خود در این صفحات نگاشته و دو جلد کتاب راجع بآسیا نوشته در زمان طلال بن عبدالله وهابی امیر نجد بآجا رفته . (۱۸۶۲ - ۱۸۶۳) سال بعد گوارمانی (۱) بآ نحدود سفر نموده و ایندو در عادات و رسوم و طرز زندگی شرقی و احوال مردم آسیا تحقیقاتی نموده اند و ترجمه عربی دائرة المعارف اسلامی لندن (ج ۲ ، ص ۱۷۶) از وی نام برده . گوستاو لوبون هم در کتاب « تمدن عرب » بتحقیقات پالگریو استناد نموده و فانش ۱۸۸۸ میلادی در مونت ویدئو بوده .

پالی Pally

خاورشناس انگلیسی که بعربستان مسافرت نموده و از گردش خود سفر نامه ای ترتیب

Guarmani - ۱

[۲۷۵]

داده و بطبع رسانیده، در مجله انجمن شاهی جغرافیائی لندن هم از گزارش مسافرت خود مقالاتی انتشار داده.

پالمر Palmer

۱۸۴۰ - ۱۸۸۲

استاد معروف خاورشناس و روزنامه نگار انگلیسی، معلم دانشگاه کمبریج که مولفاتی زیاد دارد و خاورشناسی آگاه بوده و خدماتی شایسته بطبع و ترجمه و نشر آثار اسلامی نموده. تولد او هم در کمبریج، سال ۱۸۴۰ میلادی بوده. پالمر قرآن مجید را با انگلیسی ترجمه و نشر داده و دیوان زهیر (۱) را هم با انگلیسی ترجمه و طبع کرده و در ۱۸۸۲ وفات نموده.

پاستورال، بواسن Pastaural, Boisen

خاورشناس دانمارکی که بکتاب گلستان سعدی علاقه یافته و در سال ۱۸۵۳ میلادی آن را بطبع رسانیده و در عالم خاورشناسی خدماتی دیگر هم انجام نموده.

پاوه دکورتل Pavet de Courtell

خاورشناسی که در اواسط قرن نوزدهم میلادی زندگانی می نموده و خدماتی را از طبع و نشر کتب دانشمندان انجام داده. از جمله کتاب مروج الذهب مسعودی و کتاب معادن السجوه را در پاریس بدستیاری باریه دومینار مستشرق، با فهرست مخصوصی در ۱۸۶۹ بچاپ رسانیده.

پدرسن، ژان Pedersen, J.

ژان پدرسن خاورشناس معروف دانمارکی که به کارهای زیادی در قسمت شرق شناسی اقدام کرده و از نویسندگان و اهل تحقیق و اطلاع است. این خاورشناس در چندین انجمن دانشی کارمندی دارد. از جمله عضویت او در مجمع علمی عربی دمشق است. مقالات او در دائرة المعارف اسلامی لندن بسیار است و در باره ابن جنی (۲) دانشمند اسلامی و کتب آثار او تحقیقاتی نموده و شرح حال او را نگاشته و نیز در

۱- زهیر بن ابی سلمی متوفی ۶۲۱ میلادی شاعر عرب و صاحب یکی از مملقات.

۲- ابن جنی، ابوالفتح عثمان بن جنی بغدادی (۲۳۰-۲۹۵ هـ) صاحب کتاب الخصائص و شرح دیوان منبئی و سرالصناعة و اسرار البلاغة در حرکات و حروف عربی که در خدمت ابوعلی فارسی مدت چهل سال روزگار گذرانده، در دربار سیف الدوله بن حمدان و عضد الدوله بوده و کتابت و انشاء می نموده.

احوال و ترجمه ابن عرب شاه (۱) دمشقی تتبع و تحقیق کرده . همینطور در مورد احوال ابن دقماق (۲) که در دائرة المعارف اسلامی لیدن مسطور است .
پدرسن گزارش احوال و عملیات مستشرق معروف فرانز بوهل را در مقاله مخصوصی که بر بی هم ترجمه شده نوشته و در مجله مجمع علمی دمشق درج کرده .
سایر کارهای این خاورشناس در فهرست کتابخانه بریل با تصویر او مندرج است . او در جمع آوری مجموعه تاریخ و جغرافیا و اقتصادیات بالتیک و اسکاندیناوی با چند تن از دانشمندان دیگر هم دستی نموده .

پلیو، پل Pelliot, Paul

پل پلیو خاورشناس معروف فرانسوی که از دانشمندان و مستشرقین معاصر است . این دانشمند در قسمت تاریخ مغول مطالعه نموده و کتاب تاریخ سری مغول را بدست آورده (که حماسه مغولی است و در ۶۳۷ هجری بنام یوان چائوپیشی تدوین گردیده) و انتشار داده . این کتاب به فارسی نیز ترجمه شده .

این خاورشناس در قسمت چین شناسی متخصص و در تاریخ مغول متببع است . او عضو آکادمی و انستیتو تاریخ فرانسه در پاریس است و در آنجا ریاست انجمن مطالعات ایران را دارا است . او کتابی دیگر بنام « مسافرت های بزرگ دریائی چینیان » در آغاز قرن ۱۵ تحت عنوان *Les Grands Voyages Maritimes Chinois* نگاشته و کتاب او در ۱۹۳۳ بچاپ رسیده و آثاری دیگر هم دارد که فهرست کتابخانه بریل از آنها نام برده (ص ۱۱۰) .

پرکن Perkin

نخستین مبلغ و میسیونر امریکائی که در ۱۸۴۰ بارومیه و ایران آمده و از ایران شناسان او اوسط قرن نوزدهم بوده که در گزارش وضع احوال این سرزمین بررسی و مطالعه نموده و کتابی بنام هشت سال در ایران تحت عنوان *Eight years in Persia* با نگلیسی نگاشته و طبع و نشر داده .

۱- ابن عرب شاه ، احمد بن محمد بن عبدالله ابراهیم شهاب الدین ابولعباس دمشق حنفی عجمی (متولد دمشق سال ۷۹۱)، با خانواده در ۸۰۳ (در فتنه تیمور) به سمرقند و از آنجا به حلب و دمشق رفته . از اوست عجائب المقدور - فی نواب تیمور که کتابی نفیس است و فاکهة الظرفاء که در ده باب به شکل کلیله و دمنه تدوین شده .

۲- ابن دقماق ، صادم الدین ابراهیم بن قمر مصری . نام او از تخماق اشتیاق یافته . کتابی در طبقات حنفیه نگاشته . زهد الا نام نیز از اوست که در تاریخ مصر تا ۸۹۷ ه . است . الانتصار لواسطات عقدا لامصار در وصفده شهر از شهرهای اسلامی از اوست . وفاتش در ۷۹۰ (حاجی خلیفه؛ ۸۰۹) بوده .

پرون Perron

خاورشناس فرانسوی در قرن نوزدهم که در آداب و رسوم اعراب دوره جاهلیت بررسی و تحقیق نموده و کتابی راجع بزبان عرب پیش از اسلام و بعد از آن نگاشته که در ۱۸۵۸ بچاپ رسیده .

پرون قسمتی از اشعار عرب زمان جاهلیت را ترجمه نموده و مقاله‌های زیادی در مجله آسیا راجع بادیات و رسوم عرب نوشته و نشر داده .

این خاورشناس کتاب الصناعتین را بفرانسه ترجمه و در ۱۸۶۰ در پاریس بطبع رسانیده و کتاب خلیل بن اسحق (۱) را که در فقه مالکی (۲) است بفرانسه نقل کرده .

پرتسچ، و Pertsch, W

ویلهلم پرتسچ خاورشناس معروف آلمانی که در قسمت کتب خطی فارسی تخصص یافته و زبان فارسی را بخوبی یاد گرفته و از دانشمندان محقق بوده .

این خاورشناس کتب خطی فارسی کتابخانه دولتی برلن را فهرست نموده و خدماتی شایسته در باره طبع و نشر آثار شرقی انجام داده .

پترمن Petermann

خاورشناس مزبور نویسنده کتاب *Reisen in Orient* که آنرا در چند جلد نوشته و در ۱۸۶۱ در لپزیک طبع نموده .

پزار، موریس Pezard, Maurice

موریس پزار ایران‌شناس فرانسوی که در آثار باستانی ایران مطالعات زیاد نمود و کتابی راجع به مسفال سازی قدیم اسلام و مبداء آن بعنوان *La Ceramique archaique*—*de l'Islam et ses origines* در دو جلد نگاشته و در پاریس سال ۱۹۲۷ بچاپ رسانیده . کریستی ویلسن در کتاب آثار صنایع ایران خود از این ایران شناس نام برده و از اثر خامه او استفاده نموده .

پیر لو ونره Pierre le Venere

۱۰۹۲ - ۱۱۵۶

این شخص زندگی رهبانی داشته و اطلاعاتی زیاد یافته در سال ۱۱۳۳ رئیس دیر کونولی شده . وقتی به وضعیت اندلس اطلاع یافته قصد آنجا نموده و تمدن آنجا را فرا گرفته . پس از

۱- خلیل بن اسحق بن موسی جندی مصری، متوفی ۸۶۷ مؤلف کتاب مختصر .

۲- مالکی، مالک بن انس اصبحی، متولد ۹۵ هجری متوفی ۱۷۹ صاحب کتاب الموطاة .

آن به دیر خود برگشته کتابی بر ضد اسلام نوشت و کتابی بر علیه یهود تصنیف نمود که در لیزیک سال ۱۸۹۶ به طبع رسید و قرآن مجید را ترجمه نموده بر مبادی آن رو نوشته و به قوانین آن طعن زده ولی از آن کتاب چیزی به دست نیامده .

پیرسن Pierson

از خاورشناسان معروف است که فرهنگی راجع بحروف ژاپونی ترتیب داده و تلفظات چینی را هم بآن علاوه نموده ضمناً اصل و ریشه بعضی از کلمات را هم متعرض گردیده و از دانشمندان متبع بشمار رفته .
کتاب او در ۱۹۲۶ پچاپ رسیده و جزو نامبردگان فهرست کتابخانه بریل است .
او کتابی هم در صرف و نحو نوشته که در ۱۹۳۵ چاپ شده و یکی از کتابهای چینی را ترجمه و نقل نموده .

پیزی ، ژتالا Pizzi, Jata

ایران شناس ادب دوست که نسبت به کتاب شاهنامه فردوسی علاقه خود را اظهار داشته و این کتاب را بزبان ایتالیائی بنظم ترجمه و طبع کرده .

پلانو ، کارپینو Plano, Carpino

ایران شناس قرن ۱۶ میلادی که زمان سن لئوئی پادشاه فرانسه با تفاق گیوم دورو- بروکی بایران آمده به دربار منکوقا آن مغول باریافته (در حدود ۱۶۵۰) .
این دونفر شرح مشاهدات و مسافرت خود را کتابی ترتیب داده اند که در نوع خود مفید است.

پلاتس ، پ.ت. Platts, P.T.

از خاورشناسان انگلیسی است که کتاب گلستان سعدی را در لندن به انگلیسی ترجمه نموده و به سال ۱۸۷۳ طبع کرده و اصل آن را نیز در ۱۸۷۴ به چاپ رسانیده .

پلو تن Pluton

۱۹۰۹-؟

خاورشناس دوره اخیر که در نشر آثار و افکار دانشمندان اسلامی اظهار علاقه نموده و

کتبی راطبع و نشر داده که از آنجمله است : کتاب مفاتیح العلوم خوارزمی (۱) و قسمت عمده رسائل جاحظ (۲). وفات پلوتن دو ۱۹۰۹ بوده .

Pococke پو کوک

۱۶۹۱ - ۱۶۰۴

مستشرق معروف انگلیسی که در آکسفورد تحصیلات خود را انجام داده و بجانب مشرق مسافرت نموده در حلب ساکن بوده و مدتی اوقات خود را در سوریه و شامات گذرانده و خدماتی را در ترجمه و نشر آثار دانشمندان شرق انجام داده . این دانشمند وقتی به آکسفورد برگشت سمت استادی عربی را نائل شد و پس از وی پسرش جای او را گرفته و به راه وی رفت .

پو کوک نظم الجواهر سعید بن بطریق (۳) منطبعة آکسفورد (۱۶۵۹) را ترجمه نموده و کتاب تاریخ مختصر الدول ابن عبری (۴) را با ترجمه لاتینی در ۱۶۷۲ بطبع رسانیده . رساله حی بن یقظان را ترجمه و نشر داده و آنرا بعنوان

Philosophus Autodactus Abi Jaafar ebn Tophil

Hai Ebn Yakhan (Hay ibn Djakzan)

در آورده که با اسم اسرار الحکمه الاشرافیه معروف گردیده و در ۱۶۷۱ بطبع رسانیده . و نیز مختصر تاریخ عمومی ابن بطریق را در ۱۶۵۸ انتشار داده . ترجمه تاریخ الدول ابوالفرج را به ملکه انگلیس تقدیم نموده است .

Polo, Marco پولو ، مارکو

خاورشناس دیرین و بازرگان جهان گرد مشهور و نیزی که مدت چندین سال در دوره قوبلای قاآن (۵) مغول در چین اقامت داشته و دارای مشاغل مهمه شده و تولد او در و نیز در

- ۱- خوارزمی ، عمیدالله محمد بن احمد بن یوسف خوارزمی ، متوفی ۳۸۷ .
- ۲- جاحظ ، ابو عثمان عمر بن بحر نحوی صاحب کتاب الحیوان و بیان ، متولد ۱۶۰ متوفی ۲۵۵ .
- ۳- ابن بطریق ، تیشیوس اسکندری بطریق ، فلکی و طبیب . متولد در ۲۶۳ متوفی در ۳۲۸ .
- ۴- ابن عبدی کریکوریوس ، ابوالفرج بن اهرن ، متولد ۶۲۳ متوفی ۶۸۵ .
- ۵- قوبلای قاآن ، پسر تولی خان و سواده چنگیز است که در حدود ۶۵۰ هجری و بعد از آن در چین سلطنت داشته .

قرن سیزدهم میلادی می‌زیسته .

مارکو پولو سفرنامه عمده‌ای از خود بیادگار نهاده که شامل چگونگی اوضاع چین و بخشهایی از کشورهای مختلف شرقی است . او بهر کشوری که گذشته و خط سیر او بوده در اطراف آن شرحی نگاشته و در باره ایران هم گزارشی دارد و کتاب خود را زیاده جالب توجه نوشته .

در منتظم ناصری (ص ۷ ج ۳) می‌نویسد که مارکو پولو از اهل ونیز بقصد تجارت بطرف مغولستان رفته و بیست و چهار سال تمام در اغلب نقاط آسیا گردش کرده و ۱۷ سال تمام متوالیاً تنها در چین و در خدمت قوبلای قاآن بوده و او اول سیاح فرنگی است که بشرق راه یافته . آغاز مسافرت او از ۶۷۰ هجری (۱۲۷۱ م) بوده .

پن بواگ Pons Boigues

از خاورشناسان بشمار رفته و کتابی نوشته که در آن شرح حال و تراجم رجالی از بزرگان اسلام و دانشمندان مندرج است و این کتاب بعنوان

Ensayobis Bibliografico

میباشد که دائره المعارف اسلامی لیدن مطالبی از آن اقتباس نموده . منجمه این مستشرق در باره ابن سعید لغوی (۱) و مولفات او تحقیقاتی نموده و نام آثار او را ذکر کرده و نیز راجع به ابن عربی (۲) محدث اندلسی او را تحقیقاتی است .

پوپ ، آرتور آپهام Pope, Arthur Upham

آرتور آپهام پوپ خاورشناس متخصص صنایع اسلامی در دارالصنایع و هنرستان شیکاگو که از ایران شناسان مشهور بشمار آمده است .

مستر پوپ در خصوص صنایع و آینده ایران کنفرانسی مفصل داده که خطابه آن بفارسی ترجمه و ضمیمه مجله رسمی تعلیم و تربیت (سال اول) در رساله‌ای مخصوص بطبع رسیده . قسمتی

۱- ابن سعید ، ابوالحسن علی بن موسی مغربی لغوی اسلامی است (۶۱۰-۶۷۳) . سفرهایی به بغداد و ارمنستان و غیره انجام داده از آثار او تاریخ المغرب است . پن بواگ و بروکلن از تالیفات دیگر او هم نام برده اند .

۲- ابن عربی ، ابوبکر محمد بن عبدالله ، محدث اندلسی است و او غیر از ابن عربی متصوف است . در بغداد و مکه و مصر نزد بزرگان علما مانند طرطوسی و غزالی تحصیل کرده و سپس به اشبیلیه رفته و فاضی القضاة شده . (۴۶۸-۵۴۳) او حدود چهارصد تالیف دارد .

An Introduction to Persian Art

دارد که در لندن (۱۹۳۰) چاپ شده .

پوپ در دانشگاه براون دکراال و هاروارد امریکا تحصیل نموده و در دوره جنگ خدمات نظامی کرده و از کارهای عدده او مستشاری صنایع مستظرفه ایران در مؤسسه صنعتی پنسلوانیا بوده. قریب ۲۰ مقاله یا بیشتر در صنایع ایران نوشته و نشر داده و در این موضوع کتبی تألیف نموده و در دانشگاهها و موزه های امریکا، انگلیس، فرانسه، لهستان، روسیه و دیگر جاها کنفرانس داده و سال ۱۹۲۶ در نمایشگاه فیلادلفی از طرف دولت ایران مأموریت یافته و نقشه بنای غرفه ایران را طرح نموده در امور مربوطه بایران عنوان مدیری داشته. در تشکیل کنگره بین المللی اول صنایع مستظرفه ایران در ۱۹۲۶ دخالت داشته. در نمایشگاه بین المللی صنایع ایران، سال ۱۹۳۱ لندن، مستر پوپ عامل و مؤسس اینکار بوده در کنگره بین المللی ایران لندن سال ۱۹۳۱ شرکت داشته.

مستر پوپ در کمیته بین المللی صنایع ایران عنوان منشی گری داشته. مؤسسه امریکائی صنایع مستظرفه و عتیقه جات ایران را تشکیل و تأسیس نموده و ترتیب آثار باستانی ایران و عکس برداری آنرا عهده دار شده. او عکسهای مخصوصی از این آثار در لندن، پاریس، برلن و پایتختهای مهمه دیگر در معرض نمایش عمومی گذاشته.

از خدمات مستر پوپ تألیف و جمع آوری مجموعه ای با اسم آثار صنایع مستظرفه ایران است که ضمن شش جلد ضخیم زیر عنوان A Survey of Persian Art ترتیب داده و زیاده از ۱۵۰۰ میلیون ریال صرف جمع آوری مجلدات مزبور نموده. این کتاب دارای دو بیست کلیشه بزرگ و ۱۵۰۰ عکس سیاه و سفید و ۳۵۰ نقشه و ۸۰ فصل است که توسط ۶۵ نفر از اشخاص زبردست و متخصص فراهم آمده.

مستر پوپ برای نطق و خطابه در فرانسه در سال ۱۹۳۵ از طرف دانشگاه هاروارد انتخاب شد و در دانشگاه های فرانسه از نفوذ معماری ایران در معماری اروپا سخن رانی نموده و کنفرانس داده.

پوپ این چند سال اخیر که کشور ایران در تحت سلطنت و اقتدار اعلیحضرت شاهنشاه پهلوی اداره شده مکرر باین کشور آمد و شد نموده و در اصفهان و شیراز و شهرهای دیگر ایران گردش نموده و اظهار علاقه و عشق بایرانیان و آثار جدید و باستان این سر زمین کرده.

پرتو ، هاروی Porter, Harvey

؟ - ۱۹۱۸

از دانشمندان لغت و تاریخ است که زبان عربی را بخوبی یاد گرفته و در لغات این زبان بحث و تتبع کرده و فرهنگی بزبان عربی و انگلیسی و انگلیسی بعربی ترتیب داده و تألیف نموده و کتاب او مکرر بطبع رسیده. او کتاب نهج القویم را در تاریخ قدیم نوشته و آنرا در ۱۹۱۴ در بیروت طبع کرده و خود مدتی استاد تاریخ مدرسه امریکائی بیروت بوده و در ۱۹۱۸ وفات نموده .

پوستل ، گیوم Postel, Guillaume

از دانشمندان زبانشناس فرانسه که عربی را در مدارس آن کشور آموخته و سپس به سفارت فرانسوی اول در قسطنطنیه رفته (۱۵۳۷) و خاورمیانه را سیاحت نموده . در این مأموریت نسخ خطی زیادی به دست آورد و در ۱۵۳۸ کتابی در موضوع خواندن خطوط شرقی نوشت و پس از آن کتابی در قواعد لغت زبان عربی ترتیب داد و به فرانسوی اول تقدیم نمود .

نامبرده او را به عنوان استاد عربی و عبری و یونانی در بنگاه علمی سلطنتی واداشته (۱۵۴۳ - ۱۵۳۹) . مدتی یسوعی بود و کشیشی می کرد. بعد از آن به واسطه تحول روانی و خبطی که از وی بروز نمود واهانتی که نسبت به فرانسوا کرد ، فرار اختیار نموده و به اورشلیم و سوریه و دیگر بلاد عربی رهسپار شد ، دیگر بار به پاریس آمد. کاترین دومدیس فریفته دانش او شد و او را در دانشگاه پاریس قسمت ریاضیات به استادی گماشت (۱۵۵۱) . سال بعد فردیناند اول پادشاه نمسه او را خواسته و از مقام و تربیت او آگاه شده وی را به سمت استاد زبان یونانی در دانشگاه وین برگزید. او افتتاحیه خود را در آن دانشگاه به زبان عربی نشر داد. چون از اقامت در آن جا خوشش نیامد به فرانسه برگشت و به گناهان مذهبی و جرائم دینی متهم شد و در یکی از دیرها محبوس گشت. او در آنجا بود تا وفات نمود.

پوله Pouillet

از خاورشناسان است که کتاب *Nouvelles Relations du Levant* با اطلاعات مربوطه به شرق را نگاشته و در پاریس سال ۱۶۹۸ در ۲ جلد طبع نموده .

پووور ویل Pouvoirville

خاورشناس مورخ که در تاریخ شرق اقصی تبعی زیاد کرده مخصوصاً در تاریخ چین نسبت به آگاهی از اوضاع طبیعی و سیاسی آنجا ابراز علاقه نموده و تاریخ چین را بفرانسه تألیف کرده و در ۱۹۰۱ آنرا بطبع رسانیده .

پرندرگاست Prendergast

از شرق شناسان بشمار رفته و قسمتی از آثار دانشمندان شرق را مطالعه نموده و در ترجمه بعضی مبادرت کرده. از جمله مقداری از کتاب مقامات بدیع الزمان (۱) همدانی را بانگلیسی ترجمه نموده و در ۱۷۱۳ بطبع رسانیده و نیز در طبع و نشر بعضی از آثار مبادرت گزیده.

پریدو Prideaux

کاپیتن پریدو که از خاورشناسان بشمار رفته و در ادبیات عربی و تعلیم آن زبان اوقاتی مصروف نموده و ترجمه هائی را انجام داده. من جمله قصیده حمیریه را با قصیده نشوانیه نشوان بن سعید حمیری (۲) بزبان انگلیسی ترجمه کرده و آنرا در ۱۸۷۹ طبع نموده .

پروونسال ، لوی Provençal, Lévi

خاورشناس معروف و محقق که در خصوص اشبیلیه و تاریخ آن تحقیقاتی زیاد نموده و شمه‌ای از اثر قلمی و نگارش او در این باب در دائرة المعارف اسلامی لیدن ج ۲ از ص ۲۰۳ تا ۲۱۰ بمورد نشر آمده. دانشمند مزبور قسمتی از کتیبه‌های عربی اسلامی اسپانیا را در ۱۹۳۱ جمع و تألیف نموده و بچاپ رسانیده و در مورد تاریخ فتح مسلمین در اسپانیا و اندلس کتابی نوشته که در ۱۹۳۲ در سه جلد چاپ شده و ترجمه‌ها از متن عربی دارد که انستیتوی تعلیمات عالیہ در مراکش آنها را انتشار داده.

۱- بدیع الزمان همدانی، ابوالفضل احمد بن حسین متوفی ۳۸۹.

۲- نشوان بن سعید، از شمرای عرب و قبیلۀ حمیر است.

جلد اول و سوم کتاب مفاخر البربر ابن خطیب (۳) را چاپ و منتشر نموده (۱۹۳۴) و برای آن فهرست و مقدمه نوشته و از اعضای دائره المعارف اسلامی لیدن بشمار رفته.

پوشکین Puchkine

نویسنده و شاعر معروف روسی که زبان فارسی را آموخته و در شاهنامه حکیم ابوالقاسم فردوسی مطالعاتی کافی نموده و داستانهای آنرا مورد دقت داده و در آن نگارشی دارد.

پوشکین شاعر روسی از شعرای دانشمند است که زندگانی ملت روس را بامهارتی زیاد مجسم نموده و در بدو زندگی خود در نقاط مختلفه کشور وسیع روسیه طرز عادات و رفتار و اخلاق و رسوم ملت خود را بدقت تحت مطالعه آورده و اشعار ملی روسها را گرد کرده و دارای آثار و افکاری است که انتشار یافته.

بهترین آثار پوشکین منظومه اوگنی اونه گین و روسالکای اوست که در آن افکار و احساسات ملت روس را شرح داده. در سال ۱۳۱۵ ش انجمنی به یادبود صدمین سالوفات او تشکیل شده و بیاد او نطقهایی ایراد گردید. ۲۰ بهمن ۴۳۱۵ هم وزارت معارف در تهران انجمنی بعنوان یاد بود او اقامه نمود.

پوشکین از سعدی تجلیل نموده و اشعار و افکار او را مورد اهمیت و احترام قرار داده و خود مورد احترام ملت روسیه و دیگران واقع شده.

پوبلیسیست Publiciste

شارل دو سکند بارن دو پوبلیسیست ایران شناس فرانسوی که در شالودلا برد (ژیرند) متولد شده و نویسنده نامه‌های ایران و کتاب بزرگ انحطاط روم و قسمت جریان انقلابات فرانسه است.

۳- ابن خطیب، ابو عبدالله لسان الدین محمد بن عبدالله بن سعید سلمانی نویسنده تاریخ اسلام در اسپانیا متولد ۲۱۳ هجری.

پومپلی، ر. • Pumpelly, R.

رافائل پومپلی خاورشناس که در قسمت کاوش خرابه‌های ترکستان مشغول بود و اکتشافاتی
نموده و کتابی بعنوان *Exploration in Turkistan* نگاشته و آثار بدست آمده
راجع به قبل از تاریخ تمدن را در آن شرح داده و کتاب او در واشنگتن سال ۱۹۰۸ بچاپ
رسیده.

Q

Quatremère, Etienne-Marc

کاترمر ، ائین مارک

۱۷۸۲ - ۱۸۵۷

مستشرق فرانسوی و وابسته به کتابخانه ملی پاریس. در آن جایی يك رشته تحقیق در زبان و ادب مصر مجموعه‌ای تحت عنوان تحقیقات انتقادی و تاریخی در باب زبان و ادب

مصر، ۱۸۰۸ *Recherches Critiques et Historiques sur la*

Langue et Literature de l'Egypte منتشر نمود. وی استاد زبان عربی، سریانی

و کلدانی در کلژ دو فرانس بود (۱۸۱۹). در مدرسه زبان‌های شرقی استاد زبان فارسی بود.

وی «تاریخ مغولان ایران» را به نقل از رشیدالدین فضل‌الله همدانی به فرانسه ترجمه کرده

و «تاریخ ایوبیان و سلاطین مملوک» اثر مقریزی را نیز ترجمه نموده. کتاب تاریخ مروج-

الذهب مسعودی را تحت مطالعه در آورده میگوید :

«مسعودی علاوه بر اینکه در تاریخ اسلام احاطه داشته، در تاریخ یونان و روم قدیم و جدید

هم مسلط بوده و خوب میدانسته».

کاترمر تاریخ ابن حجر عسقلانی را نشر داده . مقدمه ابن خلدون و کتاب الروضتین

فی الاخبار الدولتین ابی شامہ (۱) و سر الخلیقہ بلینوس حکیم و قصاید سبعة معلقہ راطبع کردہ.
کتاب مطلع السعدین عبدالرزاق سمرقندی را نیز ترجمہ و طبع نمودہ.
کتاب فرق الیمانی و مطالع النیرین والتیجان و بلوغ المرام فی تاریخ دولة مولانا
بہرام راہم طبع کردہ.

۱- ابی شامہ، نحوی، شہاب الدین عبدالرحمن بن اسمعیل مقدسی، متولد ۵۹۶، متوفی ۶۶۵.

R

رابینو Rabino

ایران شناس معروف که کتابی مصور در اوصاف و اوضاع جغرافیائی و اجتماعی گیلان ایران نوشته و کتب او در پاریس سال ۱۹۱۷ بطبع رسیده و به فارسی نیز ترجمه شده است.

رابینو در طبع تاریخ ظهیرالدین مرعشی (۱) که راجع بگیلان نگاشته مبادرت نموده و قسمتی راجع باستر آباد و مازندران نگاشته که در ۱۹۲۸ بخرج اوقاف گیب باصور و نقشه رنگین بچاپ رسیده و به فارسی نیز ترجمه شده.

رامسوس، راسک Ramsos , Rasck

۱۷۸۷ - ۱۸۳۲

دانشمند خاورشناس دانمارکی که از اهل اطلاع و تحقیق بوده و در ۱۸۲۰ میلادی با ایران آمده ، چندی در این کشور اقامت گزیده و از اینجا به بمبئی رفته از دستور فارسی و نسخه های خطی اوستائی و کتبی که باین زبان نگاشته شده بدست آورده و بکپنهاگ برده و نسخه های گرد آمده او هم اکنون در کتابخانه دانشگاه کپنهاگ موجود است و از آثار نفیسه و

۱- ظهیرالدین، از سادات مازندران است که به او نسبت سادات مرعشی داده می شود .

معتبر بشمار میرود .

رامسوس نتیجه مشاهده و مطالعات خود را در مجموعهای بزبان انگلیسی و دانمارکی تحت عنوان یادداشت‌های راجع بزبان زندو اوستا نگاشته است .

راسموسن Rasmoucin

خاورشناس ناشر آثار شرقی که باب پنجم از قسمت چهارم فن پنجم ایام عرب و وقایع جاهلیت از کتاب نه‌ایة‌الارب نویری (۱) را در غوطا از ۱۸۱۷ تا ۱۸۲۱ بتبع رسانیده و در تصحیح آن اهتمام نموده .

راورتنی Raverty

خاورشناسی که کتاب طبقات، ناصری را ترجمه و طبع نموده و کتاب زبور تاریخی است که در احوال غزنویان و اولاد ناصرالدوله سبکتکین نگاشته شده .

رالینسن ، هانری Rawlinson , Henri

۱۸۱۰ - ۱۸۹۵

سرهانری رالینسن افسر هوشمند انگلیس که مدتی در شرکت هند شرقی بریتانیا بوده و روزگاری از خود را در تحصیل و فراگرفتن زبان فارسی گذرانده و یکی از ایران - شناسان شده .

بطوریکه نوشته‌اند وقتی پادشاه ایران از دولت انگلیس تقاضا نمود که یکنفر افسر برای مشق و تعلیم سربازان ایرانی بایران روانه دارد ، دولت انگلیس رالینسن را بتهران پایتخت این کشور روانه و اعزام نمود . او پس از چندی اقامت و انجام ماموریت سفری بشهرستانها و استانهای ایران نموده . از جمله گذر او به بیستون افتاد و در آنجا کتیبه و احصاوی از داریوش بزرگ شاهنشاه ایران بیادگار مانده . این کتیبه و آثار در دامنه کوه حجاری شده و صدها پا از سطح راه بلندی و ارتفاع داشت . رالینسن وسیله و لوازمی برای تماشا و ثبت این اثر در آنجا برپا نمود که نهایت وجود او در معرض خطر بوده و مرگ را بنظر خود مجسم می‌دید . با وجود این پافشاری نموده و غرض خود را بطوری که منظور او بود انجام نموده و در اثر کوشش و زحمات فوق‌العاده این مرد طلسم خواندن خنثی میگشته شده و رونقیت

۲- نویری، شهاب‌الدین احمد بن عبدالوهاب ، متولد ۶۷۷، متوفی ۷۲۳ .

این کار مفید برای او حاصل شد. مجله روزگار نو می نویسد: روزی سرجان ملکم با رالینسن حرف میزد. درین صحبت دریافت که این جوان انگلیسی خیالی بلند در سر دارد و آسودگی وطن خود را گذاشته بآرزوی این است که بتواند بعدها بخدماتی شایسته موفق گردد. ملکم از او و همت وی بسیار شادمان شده نخست او را در میان کشتی جزء یکی از منشیان خود قرار داده تا بعضی از نوشته‌های او را سواد بردارد و ضمناً او را تشویق نمود که زبان شیرین فارسی را فرا گرفته بایران رود و یک جلد از کتاب تاریخ ایران تألیف خودش را باو بخشید.

این پند پدران سرجان ملکم و خواندن تاریخ ایران در دل رالینسن جوان تأثیری عجیب نموده و در ورود به بمبئی در ماه اکتبر فوراً نزد استاد فارسی‌دان که سرجان ملکم باو معرفی نموده بود، مشغول فراگرفتن زبان فارسی شد و چون بی اندازه آرزومند و مشتاق فراگرفتن این زبان و تمدن و ادبیات آن بود روز بروز در تحصیلات خود پیشرفت شایان نموده. در ۱۸۳۳ بطوری در زبان فارسی و تاریخ آن پیشرفت نمود که دانشمندی و فارسی-دانی او زبانزد کارگزاران بریتانیا در هندوستان گردید.

در این موقع دولت ایران کمال دوستی را با سرداران انگلیسی داشته و از اینها خواهش نمود چند تن از افسران کاردان و ممتاز که پسند نظر ایشان باشد برای تعلیم نظام سربازان ایران روانه دارند. حسن اتفاق یکی از آن افسران که از برای خدمت ایران برگزیده شده بود هانری رالینسن بود که در نهایت شوق و ذوق برای رفتن بایران و خدمات ایرانیان مهیا شده بود.

رالینسن با هشت تن افسر دیگر که یکی از آنان پسر حاکم بمبئی بود، عازم بندر بوشهر گردیده و از آنجا به تهران آمدند. در این سفر هنگامیکه نزدیکی شیراز رسیدند، رالینسن وقت را مغتنم دانسته باستخر فارس رفت و بعضی از کتیبه‌های میخی تخت جمشید را یادداشت نمود. ۱۲ آوریل ۱۸۳۳ م (۱۲۴۹) رالینسن بارفقای خود وارد تهران شد، اولیای دولت افسران انگلیسی را که از برای خدمت بایران آمده بودند با کمال محبت و احترام در دیوان خاص قصر گلستان پذیرفته و هر یک را خوش آمد گفتند.

رالینسن در دوره اقامت خود در ایران با اهالی آمیزش و سراوده نموده. دوستی صمیمانه و خدمات شایسته او مورد تحسین و تقدیر همگی گردیده و هر کس او را دوست میداشت.

در ۱۲۰ کتبر ۱۸۳۴ م که فتحعلی شاه در سن ۷۷ سالگی از تهران باصفهان برای تغییر آب و هوا و صحت مزاج خود رفته بود، در آنجا وفات یافت و محمد میرزا پسر عباس میرزا و لسیعهد بجای جد خود شاه شد و بر تخت ایران جلوس نمود. در این هنگام رالینسن با افسران دیگر انگلیسی در تهران بودند و چون اوزبان فارسی را خوب میدانست و با آسانی حرف میزد و بایشتر بزرگان ایران رفیق و آشنا شده بود، از خدمات او قدردانی مینمودند و او را بطوری که شایسته بود بشاه نو شناسائی دادند، چنانکه بزودی طرف اعتماد و وثوق او گردید.

در اوایل سال ۱۲۵۱ هـ محمد شاه برادر خود بهرام میرزا را بحکومت کرمانشاه فرستاد و هانری رالینسن را هم اجازه داد که به رفاقت و همراهی او روانه کرمانشاه شود. در این مسافرت آنها از تهران بهمدان آمدند. رالینسن در آنجا فرصت یافته کتیبه‌های میخی گنجنامه را که در دامنه کوه الوند نزدیکی همدان قرارداد، استساخت نمود و در ماه آوریل با عزت و احترام تمام و تجمل و آئین بسیار بکرمانشاه ورود نمود. رالینسن در اینجا پی برد که نزدیکی کرمانشاه بناهای باستانی و آثار تاریخی ایران زیاد است. او مدتی را به نوشتن کتیبه‌های میخی طاق بستان گذراند.

رالینسن مدت سه سال در کرمانشاه و نواحی آن مقیم بود و همواره بخدمتگذاری و تمشیت آن حدود و انتظامات سربازان و نظم افواج کرد و لر نهایت سعی و کوشش را بخرج می‌داد و خدمات پسندیده و خیر خواهی و دوستی خالصانه وی در ترقی ایران و آبادی و آسایش آن بوده و برای تشدید دوستی بین ایران و انگلستان سعی و جدمی نمود.

وی پس از استساخت و تحقیق درباره کتیبه های میخی طاق بستان شروع بخواندن و رونوشت برداری کتیبه‌های میخی بیستون نمود.

رمز خواندن خط میخی برای هیچکس معلوم نبود و این معما بدست او حل گردید. به این معنی که این خاور شناس بزحمات زیاد و پس از هشت سال تحقیق و تتبع و پژوهش بخواندن متن کتیبه‌های بیستون موفق گردید و بدین وسیله معمای لاینحل خط میخی را حل نمود و بواسطه ترجمه آن ترجمه کتیبه‌های دیگر که در بین النهرین کشف شده بود میسر شد.

خواندن کتیبه بیستون کلیدی بود که درهای بسته تاریخ قدیم را باز نمود و این یکی از خدمات شایان و برجسته تاریخی بشمار میرود. ترجمه کتیبه‌های داریوش را رالینسن در جلدهم جریده انجمن پادشاهی آسیائی بریتانیا در لندن انتشار داده و بعقیده بسیاری از باستان شناسان و متخصصین باستان شناسی کتیبه های بیستون یکی از بهترین یاد بود های ادبی و تاریخی ایران

است و نماینده فرهنگ و تمدن دوره‌های قدیم می باشد.

در زمستان ۱۲۵۲ هجری رالینسن در نهایت جدیت بکار خواندن و رونوشت برداری کتیبه‌های بیستون مشغول بود. وقتی که این کار مهم را تمام نمود مزاج او ناتوان شده و بیمار گردید، اول به بغداد رفته و چون در احوال او بهبودی پیدا نشد از راه هند با انگلستان برگشت و از هوای بهار آنجا و دیدار مادر خود که در آنگاه زنده بود و دیدار برادران و دوستان خود بزودی حالتش بهتر شده بلندن آمده و به تصحیح و ترجمه کتیبه‌های بیستون شروع نمود.

از هنگام مراجعت از ایران تا ۱۸۹۵ که رالینسن در میهن خود درگذشت همیشه در انجمنهای بزرگ علمی و ادبی و جغرافیائی لندن درباره تمدن و صنایع و آثار باستانی ایران سخن رانی می نمود و اهالی کشور خود را بدوستی و یگانگی و مهربانی و همراهی با ایرانیان تشویق و ترغیب میکرد و از کنجکاوی و پژوهش خود و رونوشت برداری و خواندن کتیبه‌های داریوش در بیستون شرح مفصل و بیانات زیادی نوشته که در مجله و روزنامه های علمی انجمن‌های نامبرده چاپ و منتشر گردید.

در آخر زحمات و خدمات او در راه فرهنگ و دانش و خدمت او در باستان شناسی منظور نظر دانشوران جهان و انجمنهای علمی افتاد و از او قدرشناسی نمودند. بخصوص دولت ایران نشان شیر و خورشید درجه اول را با و اعطا نمود. و یکتوریا ملکه انگلیس لقب سر باو داد و از دولت انگلیس نشانهای عالی باو دادند، انجمن پادشاهی جغرافی لندن و انجمن پادشاهی آسیائی بریتانیا نشانهای مهم خودشان را باو تقدیم نمودند.

سرهانری رالینسن خاورشناس انگلیسی با ایران و ایرانیان خدماتی شایان نموده، اهمیت تاریخ و آثار باستانی ایران را چنانکه باید و شاید مورد توجه و نظر و قابل تمجید دانشمندان و محققین خاور و باختر قرار داد.

مهمترین اثر او که حاوی نتایج مطالعاتش است و در چهار جلد (در ۱۸۷۰ تا ۱۸۸۴) زیر نظر موزه بریتانیا منتشر شده، مشتمل بر مطالعه او در خصوص سنگنوشته های میخی است.

رالینسن، جورج Rawlinson, George

یکی از خاورشناسان دوره اخیر است که کتاب هفتمین سلطنت بزرگ شرقی را بعنوان *The Seventh Great Oriental Monarchy* در دو جلد نگاشته. این کتاب در نیویورک سال ۱۸۸۸ بچاپ رسیده.

Rebruck , William ربروک ، ویلیام

ویلیام ربروک خاورشناس قدیمی و آگاه باوضاع و گزارش ملل شرقی که از طرف سلاطین اروپا و پاپ برای جستجو و جلب استفاده و اطلاع از اوضاع شرق اقصی به مغولستان رفته ، در مسافرت خود آگاهی زیاد از ملل و اقوام خطسیر خود یافته و از مذهب و دیانت و تمدن و رسوم اقوامی که تحت نفوذ و قدرت مغول بودند مطالبی گرد آورده و کتابی نگاشته است .

Redhouse ردهاوس

دانشمند انگلیسی که زبان فارسی را فراگرفته و از اوضاع ایران اطلاعاتی بدست آورده و کتاب سفرنامه (۱۸۷۳) اروپای ناصرالدین شاه را ترجمه و در سال ۱۸۷۴ بچاپ رسانیده .

Reiske رایسکه

۱۷۷۴-۱۷۱۶

دانشمند خاورشناس معروف آلمانی که استادی محقق و متببع در زبان شرقی بوده و در زاریک آلمان، سال ۱۷۱۵ متولد شده و در لپزیک سال ۱۷۷۴ وفات نموده .

این خاورشناس در مدرسه عالی لپزیک استاد زبان عربی شده و مدتی تدریس افتخاری مینموده. در ۱۷۵۸ رئیس مدرسه سن نیکلا شده ، بعد از آن زندگانی وی به خوشی و راحت گذشته .

رایسکه در ادبیات عرب و آثار یونانی نگارش زیاد دارد ، کتاب مؤلفین یونانی او بچاپ رسیده ، این کتاب در انتقاد و نکته گیری از مؤلفین یونان است .

کتاب تتوکریت (۱) شاعر یونانی را که در ۱۳۱۰ یا ۱۳۰۰ قبل از میلاد متولد شده ، از ۱۷۶۵ تا ۱۷۶۶ م بچاپ رسانیده و منتخباتی از نظم و نثر یونان طبع نموده .

این مستشرق تاریخ ابوالفداء و مقامات حریری را از عربی بلاتینی ترجمه و در کپنهاگ

از سال ۱۷۸۹ تا ۱۷۹۴ میلادی به چاپ رسانیده و نیز رسالهٔ ابن زیدون اندلسی شاعر و مترسل معروف را با ترجمهٔ لاتینی در لپزیک سال ۱۷۵۵ نشر داده .

رایشر Reischer

خاورشناس قرن بیستم که در احوال ابن جنی نحوی مطالعه و تحقیق نموده و شرحی بعنوان ذیل در مجلهٔ آسورشناسی (سال ۱۹۰۴) نگاشته: Studien über ibn Ginni -
Zeitshriften.

رایت Reith

خاورشناس آلمانی عضو انجمن شرقی آلمانی که در نشر آثار و ادبیات اسلامی کوشش نموده و خدماتی را انجام داده . از جمله جلد سوم کتاب الکامل مبرد (۱) را با فهارس و ملاحظاتی از طرف آن انجمن در لپزیک از ۱۸۶۴ تا ۱۸۸۲ بچاپ رسانیده .

گاسپار رمیرو Gaspar Remiro

خاورشناس قرن بیستم که کتاب نهاییه الارب فی فنون العرب شهاب الدین احمد نویری را در دو دوره که متضمن سی مجلد است و بر پنج فن مرتب گردیده (۱ - در آسمان و آثار علوی و ارضی و عالم سفلی که مشتمل بر پنج قسمت است ۲ - در انسان و مایه‌تعلق به که پنج قسم است ۳ - در حیوان صامت مشتمل بر پنج قسمت ۴ - در نبات که بچهار قسمت است ۵ - در تاریخ که مشتمل بر پنج قسمت است) او جزء ۲۳ این کتاب را در غرناطه (اسپانیا) با ترجمهٔ اسپانیولی از ۱۹۱۷ تا ۱۹۱۹ طبع نموده .

رنان ، ارنست Renan , Ernest

۱۸۲۳ - ۱۸۹۳

نویسنده ، مورخ و متفکر بزرگ فرانسوی که علاوه بر بسیاری از فعالیت‌های علمی و تاریخی، تالیفاتی در خصوص زبان‌های سامی زیر عنوان ذیل دارد :
Histoire Generale et Systeme Comparée des Langues Sémitiques

۱- مبرد، ابوالعباس محمد بن زید بصری لغوی متولد ۲۱۰، متوفی ۲۸۵.

(تاریخ عمومی و سیستم مقایسه‌ای زبان‌های سامی).

راجع به ابن‌رشد حکیم بزرگ اسلامی و فلسفه او کتابی نوشته و همچنین در احوال مسیح و پیغمبر اسلام نوشته‌هایی دارد. وی بیشتر به خاطر عقاید آزادمنشانه خود شهرت دارد. تاریخ « منشاء مسیحیت » در ۷ جلد و « تاریخ بنی اسرائیل » در ۵ جلد از آثار مهم اوست.

رنو، ژ. ت. Renaud, J. T.

۱۷۹۵ - ۱۸۶۷

خاورشناس معروف که از شاگردان خوب دسائی بوده و از استاد خود در زبان و آثار شرقی مخصوصاً زبان عربی پیروی نموده.

رنو امین و نگهبان کتب خطی شرقی کتابخانه ملی پاریس بوده و این کار را برای پیشرفت تتبع و تحقیق مینموده و عضو بنگاه علمی پاریس گردیده و بعد از استاد خود سیلوستر-دسائی تدریس زبان عربی آموزشگاه زبان‌های زنده شرقی را بعهده گرفته و کتبی را از عربی بفرانسه نقل نموده.

رنو تقویم البلدان ابی الفداء را با ترجمه فرانسه بدستیاری بارون دسلان چاپ نموده و از مخطوطات عربی و روابط تجارتی روم و شرق و فن کاشی سازی اسلامی مؤلفه‌ای ترتیب داده و از زبان عربی سوریه و عملیات یونان و فنون جنگ عرب نیز مؤلفاتی دارد و او را مقاله‌هایی است که در مجلات شرقی انتشار داده و کتاب ائمه اثنی عشر را نوشته.

مقامات حریری را که دسائی چاپ نموده بود دیگر بار رنو با اضافات و ملاحظات تاریخی بدستیاری دیرنگ چاپ کرده و کتابی در فتوحات عرب بزبان فرانسه نوشته که در پاریس سال ۱۸۳۶ بچاپ رسیده. کتب عربی مهمی را که از جمله کتاب « سفرهای غربی و تجارت شرق اقصی در قرن نهم میلادی » است در ۱۸۴۵ در پاریس طبع نموده و این کار او بدستیاری لانجلس بانجام رسیده و این کتاب به سلسله التواریخ معروف شده.

وی باب ۱۲ راجع به هند مجمل التواریخ را در ۱۸۴۴ در روزنامه آسیائی ترجمه و چاپ کرده.

رنو منتخبات عربی تاریخ صلیبی و غیره را هم نشر داده و کتاب مذکور را از تاریخ

کامل ابن اثیر (۱) گرفته و گزارش آن مربوط به مهاجرت بشرق در قرن نهم میلادی است .

Renaudot, Abbé Eusébe

رنودو، آبه اوزب

۱۶۲۶ - ۱۷۴۰

راهب فرانسوی که زبان های شرقی عربی ، سریانی، قبطی و حبشی را در پاریس به خوبی فرا گرفته و به عضویت مجمع علمی فرانسه انتخاب شده و عضو مجمع علمی کتابات و آداب جمیله گردیده و او را مناظراتی بامشاهیر ادبای زمان خود بوده از جمله بابوالودو راسین .

آثار وی بیشتر در باب استشراق مذهبی بوده و بسیاری از تواریخ ادیان بطارقه و موازیه و مناظره و اقباط و احباش را نوشته. علاوه بر آنچه نگاشته مخطوطاتی مهیا از برای طبع بوده که کلبروزیر آن را به چاپ رسانیده. از آثار چاپ شده ترجمه سفر نامه سلیمان سیاح باتذیل حسن صرافی از متن و ترجمه بوده که در پاریس (۱۷۱۸) چاپ شده.

Rhodokanakis

رودوکاناکیس

خاورشناس قرن بیستم که دیوان ابن قیس (۲) را ترجمه نموده و تعلیقی بر آن نگاشته و بطبع رسانیده (۱۹۰۲) و از جمله سایر کارهایش نگارش ترجمه و تحقیق درباره ابو محجن، شاعر اسلامی است که در دائرة المعارف اسلامی لیدن مسطور است .

Ribera

ریبرا

دانشمند مورخ که در قسمت تاریخ مسلمین اندلس اهتمام نموده و عده ای از کتب و آثار علمای اسلامی اسپانیا را ترجمه و نشر داده و کتاب تاریخ افتتاح الاندلس ابن قوطیه قرطبی (۳) که متضمن تاریخ مسلمین اندلس است و تاریخ ایام الناصر (۴) را ترجمه نموده و در مادرید سال ۱۹۲۶ بطبع رسانیده . تاریخ قادس از نواحی قرطبه که خشافی

۱- ابن اثیر، عزالدین علی بن ابیالکرم شیبانی جزری متولد ۵۵۵ متوفی ۶۳۰، صاحب تاریخ

کبیر کامل .

۲- ابن قیس الروقیات، عبیدالله، شاعر مشهور عصر اموی.

۳- ابن قوطیه قرطبی، ابوبکر محمد بن عمر بن عبدالعزیز، متوفی ۳۶۷ هجری.

۴- الناصر، یکی از خلفای اموی در اسپانیا بوده .

نوشته بعنوان Historia de los Fucces de Cordoba

درمادرید ۱۹۱۴ ترجمه و طبع کرده و از ۱۸۸۳ تا ۱۸۹۵ با کدارا کتاب شناسی
عربی اسپانیائی را زیر عنوان Bibliotheca Arabico Hispana
در دو جزء طبع نموده، این کتاب در تراجم اهالی اندلس نگاشته شده .

ریچاردسن، جان Richardson, John

خاورشناسی که زبان فارسی و عربی را یاد گرفته و در آثار ولغت این دو زبان اوقاتی
زیاد گذرانده و بذوق و سلیقه ادبی و علمی خود اولین بار فرهنگی بفارسی و عربی و انگلیسی
ترتیب داده. او در سال ۱۷۷۴ مجموعه‌ای به نام نمونه شعر فارسی نشر داد و شعر حافظ را نیز
تحسین کرده و در این متن ترجمه چند غزل حافظ را آورده .

ریو Rieu

خاورشناس انگلیسی که در شناسائی کتب و آثار علمی و ادبی و فارسی ماهر بوده و
فهرست نسخه‌های خطی فارسی موزه بریتانیا را منظم و طبع نموده .
ریو در خصوص یکی از شعرای دربار عزالدوله (۱) داخل تحقیقات شده و گوید
بختیاری شاعر ، قصه یوسف و زلیخا را برای بهاءالدوله (۲) دیلمی بنظم آورده و
فردوسی بر حسب تشویق موفق وزیر در نظم قصه یوسف و زلیخا از بختیاری پیروی
نموده .

مستشرق مذکور مجموعه اشعار ابوالعلاء معری (۳) را در ۱۸۴۳ ترجمه و طبع
نموده . دانشمند معاصر عباس اقبال در مقدمه کتاب مفره العوام و آقای حکمت در مقدمه
شرح احوال جامی از او نام برده اند .

او درباره اولاد عسال که موجب نهضت فکری و دینی مهم میان قبطیان مصر شده اند ،
تحقیقاتی نموده و از روی نسخه خطی موزه بریتانیا در آثار آن ها تفحصاتی کرده
است .

۱- عزالدوله، بختیار بن مزالدوله دیلمی، متخلص به بختیاری متوفی ۳۶۷ .

۲- بهاءالدوله، ابوالصربن عضالدوله، متوفی سن ۴۳ سالگی .

۳- ابوالعلاء، شاعر معروف متوفی ۴۴۹ .

Ritter, Helmut

ریتزر، هلموت

خاورشناس معاصر و استاد دانشمند که در آلمان سال ۱۸۹۲ متولد شده و تحصیلات علمی او در ادبیات و تعلیم و تربیت ایران و عرب و ترک انجام گرفته و در این رشته پایه‌استادی رسیده .

مشاغل مهمه او تدریس در دانشگاه هامبورگ و دارالفنون اسلامبول در زبان ایرانی و عربی بوده . در آثار شرقی تتبع و تحقیق نموده خدماتی زیاد برای طبع و نشر آن آثار بکار برده و بدستیاری او کتبی ترجمه و طبع شده .

آثار ریتزر عبارتند از جستجو در احوال نظامی که در برلن (۱۹۲۷) بطبع رسیده ، تحقیقات درباره حسن بصری (۱)، «اسلام» که در ۱۹۳۲ طبع شده، تحقیق و مطالعه کتب خطی و خطوط ایرانی و غیره که در کتابخانه اسلامبول بوده . او الهینامه شیخ فریدالدین عطار و اشعار مقالات الاسلامیین ابوالحسن اشعری (۲) را در اسلامبول از ۱۹۳۰ تا ۱۹۳۳ ترجمه و طبع کرده و جلد اول الوافی بالوفیات صفدی (۳) را در ۱۹۳۱ و فرق الشیعه نوبختی (۴) را نیز در ۱۹۳۱ ترجمه و طبع نموده .

از خمسة نظامی قسمت هفت پیکر را با مستشرق معروف ژان رپکا ترجمه کرده و کارهایی دیگر دارد .

Robertson, William

رابرتسن، ویلیام

۱۷۹۳ - ۱۷۲۱

ویلیام رابرتسن مورخ انگلیسی که از دانشمندان مطلع باصول و مبادی اسلامی و از خاورشناسان بشمار رفته .

این دانشمند در عادات و اخلاق مسلمین مطالعات نموده و راجع بمذهب اسلام نگارسانی دارد و کتابی راجع بتاریخ شارل کن نوشته و نیز تاریخی برای امریکا نگاشته و تاریخ دیگری جهت اکس ترتیب داده .

رابرتسن راجع بحرارت و شور مذهبی مسلمین چنین مینویسد : «این امر تنها بمسلمین

۱- حسن بصری، ابوسعید حسن بن ابی الحسن بصری، متولد ۲۱ متوفی ۱۱۰ .

۲- ابوالحسن اشعری، علی بن اسمعیل بن ابی بشر، صاحب اللع ، متولد ۲۷۰، متوفی ۳۲۲ .

۳- صفدی، خلیل بن ایبک، متوفی ۷۶۴ .

۴- نوبختی، ابومحمد حسن بن موسی نوبختی، متوفی بین ۳۰۰ و ۳۱۰ .

اختصاص دارد که با داشتن حرارت و شور مذهبی در اشاعهٔ دین و مذهب تسامح و گذشت مذهبی را کاملاً رعایت نموده‌اند. مسلمانان از طرفی اسلام را باشمشیر اشاعه داده و از طرفی باشخاصی که برای گرویدن بدین اسلام حاضر نمیشدند آزادی داده و جزیه قبول مینمودند» .

رابینسون Robinson

از خاورشناسان انگلیس است که منتخب بوستان سعدی را ترجمه نموده و ترجمهٔ او در لندن، سال ۱۸۸۳ به چاپ رسیده است .

راجرز Rodgers

یکی از خاورشناسان است که متن بوستان سعدی را با حواشی در ۱۸۹۱ میلادی در لندن به چاپ رسانده .

رودیگر Rodiguer

خاورشناس آلمانی که در قرن هیجدهم زندگانی مینموده، معاصر و شاگرد معروف دسائی بوده و با کسگارتن (۱) و کلنیتز (۲) زحماتی در نشر و ترجمهٔ آثار شرقی تحمل کرده و مجلهٔ شرقی آلمانی را می‌نگاشتند .

رماسکوویچ Romascovitch

۱۸۸۵ - ؟

خاورشناس معروف روسی عصر حاضر که از فضلا و دانشمندان بشمار رفته و در ردیف مستشرقین سال ۱۹۳۴ میلادی (۱۳۱۳ شمسی) بر حسب دعوت رسمی دولت ایران در جشن هزارمین سال ولادت فردوسی شرکت جسته و بایران آمده .
تحصیلات او در دارالفنون لنین‌گرا دانجام گرفته. زبان فارسی و عربی و ترکی را تحصیل نموده و پس از انجام دورهٔ تحصیل در دارالفنون عمومی، دو باره در رشتهٔ فارسی و ادبیات بعنوان تخصص کار کرده و از طرف آن دارالفنون برای تکمیل مطالعهٔ زبان و ادبیات فارسی بایران آمده و در این کشور مدت سه سال بمطالعه و تکمیل این زبان مشغول بوده (۱۹۱۲ تا ۱۹۱۵) .

۱- Cosgarten

۲- Colnitose

رماسکویچ پس از مراجعت بروسیه در مدارس عالی لنین گراد برای تدریس زبان فارسی مأموریت یافته و در لهجه‌های مختلفه زبان ایرانی مخصوصاً زبان ایلات تألیفاتی نموده و در ادبیات جدید فارسی کتابی بصورت دستور برای تدریس این زبان بروسی نوشته و در نوشته مذکور بررسی کامل نموده .

این دانشمند فرهنگی در زبان فارسی نوشته و طبع کرده و مجموعه‌ای در قصص و حکایات و افسانه و اساطیر ایرانی بزبان روسی ترتیب داده؛ او اکنون استاد زبان شرقی مدرسه لنین گراد است.

رماسکویچ قسمتی از روایت کیکوس و کیخسرو و دیگران را نقل نموده و از باربد و موسیقی شرحی نگاشته . ترجمه فوق اقتباس از شرحی شده که خود او نوشته و بوزارت معارف ایران تقدیم نموده .

رورداتا کو Roorda Taco

از خاورشناسان معروف و متخصص در قسمت زبانهای هندو استرالیا است که مخصوصاً درباره جزیره جاوه و آگهی از اوضاع آن سرزمین زحماتی کشیده . این خاورشناس دارای نگارش ها و مؤلفاتی است. کتابهایی نشر داده که از آن جمله کتاب ابوالعباس امدی است و آنرا در ۱۸۷۵ بزبان لاتینی ترجمه و با اصل آن بچاپ رسانیده و کتابی بزبان هلندی در ۱۹۰۴ راجع بکتب خطی جاوه نوشته و چند کتاب از کتب راجع بقوانین اسلامی را انتشار داده (۱۸۹۵).

رزاریو، گریگور Rosarieu, Grigore

۱۸۰۹ - ؟

خاورشناس ایتالیائی که از دانشمندان اواخر قرن هیجدهم بوده و صاحب مؤلفات و نگارشات است. اوزبان عربی را خوب میدانسته. رزاریو کتابی بنام «آثار عرب در صقلیه» نگاشته که آنرا از کتاب نهاییه الارب بلاتینی ترجمه نموده و در ۱۷۹۰ چاپ کرده .

روزن، فردریک Rosen, Fredric

۱۸۶۵ - ۱۹۳۵

فردریک روزن خاورشناس معروف آلمانی است که در ایران شناسی معرفتی تمام داشته و بادیات و معارف ایران خدماتی نموده .

این دانشمند چندی عهده‌دار مشاغل وزارت امور خارجهٔ آلمان شده و موقعی از قیصر مخلوع آلمان پذیرائی کرده و مورد اعتماد قیصر بوده . او پسر قنصل پروسی بود که قبل از ایجاد وحدت آلمان بسی بیسمارک صدراعظم معروف آلمان، در اورشلیم با پدرش که دارای سمت مزبور بوده میزیسته و آغاز زندگی خود را در آنحدود گذرانده و زبان انگلیسی و عربی و تاریخ و اساطیر عرب را در آنجا فراگرفته و بحالات و عادات عرب آشنا شده .

در ۱۸۸۸ موقعی که بنگاه زبانهای شرقی در برلن تأسیس شد و اشخاصی برای امور سیاسی و دیپلماسی انتخاب شدند ، او راهم بعضویت این مؤسسه گزیده و بجانب ایران و هند فرستادند .

روزن پس از چند سال سیرو سیاحت مجدداً برلن رفته و در سفر مذکور رنجهای زیاد دیده و تا پایان کار بیسمارک در برلن بوده . در سال ۱۸۹۱ بسمت منشی زبان شرقی سفارت آلمان بایران و تهران آمده و از اینجا بیوشهر مأمور شده و عنوان تائب قونسل یافته . در ۱۹۰۰ برلن برگشته و در وزارت خارجه مقامی ارجمند یافته و بواسطهٔ اطلاعات زیاد و آگاهی کامل از زبانهای شرقی و اطلاع از زبان اسپانیولی پیشرفت شایان نموده و از بهترین اعضاء بصیر و دانشمند وزارت خارجه بشمار رفته و در آدیس آبا با عنوان ریاست میسیون – روزن را داشته .

روزن در سرودن اشعار و تلیق نظم مهارت یافته و رباعیات عمر خیام را ترجمه کرده و بامتن فارسی چاپ نموده و دستوری برای زبان فارسی نوشته و از اشعار ایران قدیم و عربی و ترکی و هندی قسمت هائی را ترجمه نموده . کتاب هاروت و ماروت و مثنوی و نآتر میرزا ملکم خان (۱) راهم ترجمه کرده . کتاب گلستان را هم بآلمانی ترجمه نموده . روزن در کنفرانس الجزیره عنوان نمایندگی را پیدا کرده و در ۱۹۱۰ سمت وزیر مختار تجارت یافته و در ۱۹۱۲ به لیسبون منتقل شده و تا ۱۹۱۶ در آنجا بوده . پس از آن به لاهه رفته و موقعی که برای ملاقات پسر خود بچین رفته بود ، در پکن وفات یافت (۲۷ نوامبر ۱۹۳۵) .

روزن نویسندهٔ کتاب « ایران مشروح و مصور » بعنوان *Persien in wort und Bild* است . این کتاب متضمن موقعیت جغرافیائی و آب و هوای ایران و نباتات

۱- میرزا ملکم خان ناظم الدوله ، پسر یعقوب اردنی ، متولد ۱۲۴۹ در اصفهان که مأموریت‌های مهمی را در خارجه انجام داده و تا اوایل قرن ۱۴ هجری زندگی می‌کرده .

آن و تقسیمات نژادی و مذهبی و زبان مردم این کشور و مذاهب زردشتی، مسلمان، شیعه و سنی و طریقت صوفیها، عیسویین و یهود، علم و صنایع، ادبیات و موسیقی، تعلیم و تربیت، اوضاع اقتصادی، معادن و صنایع و وسائل حمل و نقل و تجارت، تاریخ، سیاست، قانون اساسی، حکومت اداری، نمایندگی ملت، نظام و روابط خارجی این کشور است.

قسمتی از مطالب فوق از مکتوبی که بعد از فوت روزن بورارت معارف ایران رسیده، اقتباس گردید.

Rosen روزن

۱۸۷۷ - ۱۸۰۵

این شخص در هانوفر متولد شده و در لندن وفات یافته. او قصد دانشگاه لپزیک نموده و در آنجا زبان شرقی را فرا گرفته تا این که به لندن آمده و در آنجا زبانهای شرقی را به کمال آموخته و در دانشگاه لندن استاد ادبیات عرب شد. پس از ترك این شغل متولی امانت جمعیت آسیائی شده. کارهای او عبارتند از نشر کتاب الجبر محمد بن موسی (۱۸۳۰) که با ترجمه انگلیسی چاپ شده. وی در طبع کتاب تاریخ طبری در ۱۵ جلد مساعدت کرده. تاریخ الذیل یحیی بن سعید انطاکی و مصنفه ابو جعفر خوارزمی در جبر هم به دستیاری او چاپ شده. نام و عملیات او در المتشرقون ص ۱۶۳ مسطور است.

Rotta رتا

از شناسندگان قسمت عربستان است که در قسمت یمن و غیره سیاحت نموده و سیاحت نامه ای راجع بمشاهدات و اطلاعات خود در آن حدود نگاشته و بطبع رسانیده. گوستا لوبون در کتاب تمدن عرب خود بعضی از آن مطالب استناد کرده.

Rousseau روسو

صاحب کتاب Description du Pachalik de Bagdad است که کتاب مزبور را روی اطلاعات و مطالعات خود از قضایای بغداد جمع و تالیف نموده و در ۱۸۰۹ در پاریس بطبع رسانیده.

Rousselet روسله

خاورشناس که اطلاعی زیاد از هندوستان پیدا نموده و راجع بدلهلی پایتخت آنجا

کتابی نوشته و از آثار اسلامی آن سرزمین وصف نموده و گوستاولوبون در نگارش خود از کتاب او استفاده کرده .

رو ، گیوم Roux, Guillaume

۱۸۵۰ - ۱۹۲۴

گیوم رو خاورشناس فرانسوی که علاقمندی زیاد بادیات عربی داشته و قصایدی از شعرای عرب بفرانسه ترجمه نموده که از جمله قصیده مشهور بانس سعاده، گفته کعب بن زهیر (۱) است. رو آنرا با شرح باجوری در پاریس سال ۱۹۰۴ بطبع رسانیده .

پروفسور باسه Bassé بآن شروح و تعلیقاتی نگاشته و با این وصف قصیده مزبور مجددا در سال ۱۹۱۱ در الجزایر بطبع رسیده . او صاحب مؤلفاتی چند است .

رولندسون Rowlandson

۱۸۳۳-؟

ناشر و مترجم آثار و کتب اسلامی که خدماتی در این باب انجام داده از جمله کتاب تحفة المجاهدین ملیباری را که مربوط بقسمت تاریخی اسلام در پرتقال است، به انگلیسی ترجمه کرده و آنرا در ۱۸۳۳ در لندن طبع نموده .

روزن ، بارون Rozen, Baron

۱۸۴۵ - ۱۹۰۸

خاورشناس روسی که خدماتی را در نشر و اشاعه آثار فرهنگی شرق انجام داده و صاحب کتب و مؤلفاتی است . از جمله در باره این ندیم صاحب کتاب الفهرست نگارشی دارد .

روبروکی ، گیوم دو Rubruquis, Guillaume de

خاورشناس قدیمی که بنمایندگی سن لوئی ، پادشاه فرانسه (متوفی ۱۲۷۰م) ، در

۱- کعب بن زهیر ، شاعر مخضرم عرب ، متوفی در ۲۴ هجری .

سال ۶۵۰ هجری بدربار منکوقا آن (۱) آمده و مشاهدات و مطالعات شرقی خود را کتابی نموده ، پلانو کارینو هم از همراهان او بوده که در این خصوص او هم کتاب نوشته .

گیوم دو روبروکی دو سال وقت خود را در مغولستان گذرانده و جغرافیای آسیا را بتفصیل نوشته و از گزارش این سرزمین آگاهی یافته و کتاب او بچاپ رسیده .

روکرت Ruckert

ازخاورشناسانی است که بعضی از اشعار ابوفراس همدانی (۲) را به آلمانی ترجمه نموده و نشر داده . بعلاوه بوستان سعدی را ترجمه و به زبان آلمانی در ۱۸۸۲ میلادی در لیزیک نشر داده .

روسکا ، ت . Ruska, T

یکی از خاورشناسان معاصر است که راجع به ابن بیطار (۳) ابو محمد عبدالله بن احمد ضیاءالدین بیطار ، صاحب تحقیقات و ترجمه است . درباره ابن المنذر (۴) هم در دائرة المعارف اسلامی ترجمه نگاشته و تحقیقات کرده .

ریپکا ، ژان Rypka , Jan

پروفسور ژان ریپکا اهل چکواسلواکی که در سال ۱۸۸۶ میلادی در کرمریز (۵) متولد شده ،

۱- منکوقا آن پسر تولی خان منول که از ۶۳۸ تا ۶۵۷ در ایران حکومت مینموده .

۲- ابوفراس همدانی شاعر مسلمان ، متولد ۳۲۰ ، پسر عم سیف الدوله ، متوفی ۳۵۷ که اشعار او را ابن خالویه جمع آوری نموده .

۳- ابن بیطار، ابو محمد عبدالله ، امام گیاهشناسان و سرآمد علمای اعشاب که در ربع آخر قرن ششم هجری متولد شده و در بیست سالگی از شمال آفریقا (مراکش، الجزایر و تونس) به مصر رفته و در دوره الملك الكامل ایوبی به خدمت او شتافته و ریاست عشابین با او شده و نیز در خدمت الملك الصالح نجم الدین پسرش هم بوده ، و در دمشق مدتی گذرانده و درس گیاهشناسی می داد . از اوست کتاب الجامع فی ادویه و المفردات . ابن ابی اصیبه شاکرد وی بوده . وفات ابن بیطار در ۶۴۶ هجری در دمشق روی داده .

۴- ابن المنذر ، ابوبکر صاحب ، رئیس دامپزشکی با او بوده ، وفاتش در ۷۴۱ بوده . صاحب کتاب در دامپزشکی .

۵- Kromeriz

تحصیلات اولیه را در دارالفنون وین انجام داده و در دانشکده زبان ملل اسلامی فارسی و ترکی را تحصیل نموده. موقعی که میهن او چکوسلواکی استقلال یافت، بوطن خود رفته در معارف آنجا داخل خدمت شده و در ۱۹۱۵ در دارالفنون پراگ که از دانشگاه‌های مهمه اروپای مرکزی است، بعنوان استادی مشغول کار شده .

ژان ریپکا در ادبیات فارسی دارای اطلاعاتی زیاد است . زبان فارسی را خوب حرف میزند ، اشعار زیادی از نظامی و دیگران حفظ دارد و استادی خوش محاوره و شیرین بیان است .

مشارالیه بهمراهی مسیودیلتر (۲) کتابی درباره هفت گنبد (هفت پیکر) خمسة نظامی نگاشته که در حدود چهارصد صفحه است . ریپکا جهت تکمیل اطلاعات ادبی ایران و شناسائی ادبای این سرزمین از وزارت معارف چکوسلواکی مرخصی یکساله گرفته و مدتی در کشور ایران زیسته ، شهرهای عمده این کشور را دیده و داخل تحقیق و کسب اطلاعات شده . در این مدت خانمش که از بانوان فاضله است، همراه او بود .

ژان ریپکا خاورشناسی است که از طرف انجمن آثار ملی در جشن هزارمین سال ولادت فردوسی دعوت شده و به تهران آمده در جشن مذکور با خانم خودش شرکت نموده و کنفرانس داده . وی در سال ۱۹۱۰، از دانشگاه وین دکتر ادبیات شده .

مشاغلی را که این استاد در دوره زندگانی خود عهده دار گردیده يك رشته خدمت در مطبعة دربار و دانشگاه هولزهوزن (۲) در وین از سال ۱۹۱۱ تا ۱۹۱۹ بوده و از ۱۹۱۹ تا ۱۹۲۱ مدیری مطبعة متحده پراگ را داشته و از ۱۹۲۱ تا ۱۹۲۵ عضو معارف پراگ شده . در دانشگاه کارل پراگ در همان تاریخ معلمی فارسی و ترکی و فلسفه را داشته (۱۹۲۵) و در همین سال عضو برگزیده چندین انجمن دانشی شده .

اورا آثاری منظوم است که بزبان چکوسلواکی و غیره سروده و بچاپ رسیده. او به چاپ آثار منظوم دیگران نیز مبادرت نموده از جمله هفت پیکر حکیم نظامی را به دستیاری ریتر در پراگ (۱۹۳۴) طبع کرده .

ژان ریپکا حالیه مشغول بکرشته از غزلیات ناشناس نظامی است که تا کنون کسی بآنها پی نبرده و این استاد بدست آورده ، تحت مطالعه و تحقیق گذاشته و ترجمه می نماید . در موضوع ترک شناسی و شناختن زبان ترکی کتابی نوشته که هنوز بچاپ نرسیده، خلاصه او در حدود چهل مؤلفه بخود نسبت داده .

ریپکا پس از یکسال در ایران هنگام بازگشت بمیهن خود در انجمن ادبی ایران که نگارنده نیز در آنجا حضور داشت ، کنفرانسی در باب اقامت خود در این سرزمین و پذیرائی شایانی که از او شده بود باشمه‌ای از آثار و اشعار ادبای ایران بیان نموده ، ضمناً مراسم تودیع را بمیان آورد و جرائد مرکزی اغلب موضوع کنفرانس او را نشر داده اند .
وی صاحب تالیفی ارزنده به نام تاریخ ادبیات ایران است که به زبان انگلیسی نیز ترجمه شده .

S

زاخائو ، اوارد Sachau , Edward

دکتر ادوارد زاخائو شرق شناس و دانشمند معروف که از علاقمندان مخصوص بنشر آثار بزرگان اسلامی است، کتبی را ترجمه و طبع نموده که از آنجمله است کتاب ماللهند من مقوله ابوریحان بیرونی (۱) (۱۹۲۵) که فهرست و ملاحظاتی باین کتاب افزوده و نیز کتاب الاثار الباقیه عن القرون الخالیة استاد ابوریحان را طبع کرده . بعلاوه کتاب المعرب من الکلام الاعجمی جوالیقی (۲) را طبع نموده و کتاب کشف الغمة الجامع الاخبار الائمة (۳) را نشر داده و خدماتی دیگر هم دارد که در فهرست کتابخانه بریل درج شده .

زاخائو در خصوص انتشار مذهب مسیحیت در شرق کتابی نوشته و در ۱۹۱۵ بچاپ رسانیده و نیز قسمت راجع بمسیحیت در ایران را در ۱۹۱۹ چاپ نموده و قسمت راجع بمسیحیت در آسیای او در ۱۹۱۹ بچاپ رسیده و او را از خاورشناسانی که در رشته اقوام - سامی کار کرده اند، شمرده اند.

- ۱- ابوریحان ، محمد بن احمد، صاحب الاثار الباقیه و استیعاب و غیره متولد در ۳۶۲ و متوفی در ۴۳۰ ریاضی دان بزرگ ایران .
- ۲- جوالیقی، ابو منصور موهوب بن احمد، صاحب شرح ادب الکاتب متوفی ۵۳۰ .
- ۳- مؤلفه علی بن عیسی اربلی متوفی ۶۹۲ .

سن مارتین ، ویودو Sdint Martin , Viven de

یکی از مطلعین و مطالعه کنندگان در علوم اسلامی است که عملیات دانشمندان و بزرگان اسلام را انتقاد نموده و از روی تعصب و عناد زحمات آنها را بنظر مخالفت گذرانده و اعتراض و انکار کرده و روی غرض و مقصود خود کتابی نگاشته .

سالمان Salemann

از علاقمندان آثار ادبی و دوستانان فردوسی و کتاب او بوده که مقداری از کتاب حماسی شاهنامه را با نسخی از شاهنامه‌های اروپا مقابله نموده و در تصحیح و طبع اشعار مذکور بذل مساعی کرده و نیز در سال ۱۸۹۵ کتابی را که برای حل و کشف لغات مشکله شاهنامه و از آثار عبدالقادر بغدادی بوده، بطبع رسانیده .

سانگینتی Sanguinetti

از خاورشناسان است که به ترجمه و تعلیق کتاب «عیون الانباء» ابن ابی اصیبه (۱) طیب معروف مبادرت نموده و اجع به احوال او تفصیلی نگاشته. در طبع سفرنامه ابن بطوطه همراه با دفتر مری (۲) مساعدت نموده .

سارازین Sarasin

خاورشناس نویسنده و محقق که راجع باحوال بزرگان اسلامی تحقیقاتی نموده و تاریخی از گزارش رجال این مذهب نگاشته و از اوست:

Das Bild Alis bei den Historiken der Sunna

که در این کتاب راجع بحضرت علی ابن ابیطالب علیه السلام مطالبی تحریر نموده و از مردان تاریخی اسلام هم نام برده.

سار ، فردریک Sarre , Feredric

۱۷۶۵ - ؟

دکتر فردریک سار در ۲۴ ژوئن ۱۸۶۵ میلادی در برلن متولد شده و بطوریکه خود او

۱- ابن ابی اصیبه ، صاحب مؤلفات دیگری بنام حکایات الاطباء و اصابت المنجمین والتجارب الفوائد است

که ناتمام مانده .

۲- Defrémry

مینویسد تحصیلات خود را راجع بتاریخ صنایع در دانشگاه‌های برلن و لپزیک و هیدلبرگ انجام داده و مسافرت‌های مختلفی کرده و در تمام ممالک شرقی گردش نموده و اکتشافات کرده و در موزه‌های اروپا و امریکا اطلاعاتی بهم رسانیده .

فردریک سار از جمله مستشرقینی است که در کنگره جشن هزاره فردوسی بایران آمده و نایب‌رئیس اول کنگره بود. این استاد بزرگ اغلب مقالات علمی خود را در جراید نشر داده. اخیراً مقاله مبسوطی راجع بآثار باستانی در صنایع ایران بر روزنامه فرانسوی ژورنال دو تهران فرستاده و روزنامه مذکور اصل آنرا درج و بعضی جراید در ترجمه آن بفارسی مبادرت نمودند.

مستشرق مذکور مشاغل مهمی را در خدمت دولتی انجام داده و بمدیریت موزه‌های برلن (تا ۱۹۳۱) و معلمی در مدارس عالیّه اشتغال داشته .

نشریات و مؤلفات این استاد در باره ایران و غیره زیاد است که اغلب بطبع رسیده و از جمله آثار او راجع بایران کتب ذیل است :

۱- صنایع ساختمانی ایران

1-Denkmäler Persischer Baukunst, Berlin (1910)

۲- حجاری کوهستانی ایران بدستیاری هر تسفلد

2-Iranische Felsreliefs (mit E. Herzfeld), Berlin, (1910)

۳- شاهکارهای صنایع اسلامی

3-Meisterwerke Mohammedanischer Kunst ,

München(1922)

۴- نقاشیهای رضا عباسی

4-Zeichnungen des Riza Abbassi, Munchen (1914)

۵- اردبیل

5- Ardabil, Berlin (1924)

۶- جلدسازی اسلامی

6- Islamische Bucheinbände, Berlin (1928)

Savary ساواری

۱۷۵۰ - ۱۷۸۸

سیاح دانشمند فرانسوی که از خاور شناسان بوده . ساواری از ۱۷۷۶ تا ۱۷۸۱

در جهان گردی و سیاحت بوده و مدتی را در مصر و یونان گذرانیده و از آثار مهم این دو کشور استفاده نموده و اطلاعاتی زیاد پیدا کرده .

این دانشمند زبان عربی را بخوبی فرا گرفته و در آن استاد شده و ترجمه مفیدی برقرآن مجید در زبان فرانسه نوشته که در ۱۸۷۳ آنرا بچاپ رسانیده. در مقدمه این کتاب قسمتی بقلم کردن (۱) خاورشناس نگاشته شده .

قسمت دیگر مقدمه و شرحی است که در گزارش زندگانی و شرح احوال حضرت محمد ص بقلم ساواری نگارش یافته و از آثار مفیده و قابل مطالعه است .

کتاب مذکور مکرر بچاپ رسیده و علاوه بر این ساواری کتبی دیگر هم از عربی بفرانسه ترجمه نموده و چاپ شده. کتاب صرف و نحو عربی او در ۱۸۱۳ بچاپ رسیده .

Schaade شاد

از خاورشناسان معروف معاصر و از اعضای نه گانه دائرة المعارف اسلامی لیدن است که بسیاری از عملیات و تحقیقات او در آنجا ذکر گردیده. از جمله ترجمه ایست که برای امین پاشا مکتشف مشهور آلمانی موسوم به ادوارد شنیتزر Ed. Schnitzer مستعمر افریقا نگاشته (دائرة المعارف اسلامی لیدن ج - ۲) . در خصوص ابو عطاء افلح ، (۱) شاعر اسلامی تحقیقاتی در همان دائرة المعارف از او مطبوع است *

Schacht شاخت

ژوزف شاخت خاورشناس آلمانی که در طبع و نشر آثار علمای اسلامی مبادرت جست. از جمله کتاب المخارج فی الحیل امام محمد بن حسن شیبانی (۲) را که از قدیمی ترین آثار مذهبی و کهن ترین مصنفه از کتب فقهی است در لپزیک چاپ نموده و روایت سرخسی (۳) را در اول این کتاب وارد کرده .

۱- Cordonne

۱- ابو عطاء ابن سیار السندی، شاعری که الکن بوده و لقب افلح گرفته . وفات او حدود ۷۹۶ هـ بوده . مولد او کوفه ، و از حوالی بنی اسد بوده و از بنی امیه مدح می نموده و بعد از عباسیان ، تازمان منصور عباسی زندگی می کرده .

۲- شیبانی ، یکی از پیشوایان است که صاحب بابی حنیفه و همزمان با او بوده .

۳- شمس الائمه ، ابی بکر محمد بن احمد بن ابی سهل سرخسی .

شيفر ، شارل Schefer, Charles

مستشرق مشهور و مدير مدرسه السنة شرقی که در طبع و نشر کتب و آثار دانشمندان اسلامی بذل مساعي نموده من جمله سفرنامه ناصر خسرو علوی (۱) را بطبع رسانده و شرح مخصوصی در باره مرزبان نامه تأليف مرزبان بن رستم طبرستانی نگاشته و مشروحه او در جلد دوم از قطعات منتخبه فارسی وی مسطور است.

شيفر علاوه بر این تاريخ بخاری را هم طبع نموده و خدماتی دیگر در این موارد انجام داده. او کتاب عجائب الهند را زیر عنوان Livre des Merveilles de l'Inde با متن عربی به چاپ رسانیده . وی بر کتاب رفائل دومانس ، زیر عنوان وضع ایران Etat de la Perse (۱۸۹۰ ، پاریس) مقدمه نوشته . کتاب بیان الادیان ابوالمعالی را نیز وی نشر داده .

شیل Scheil

استاد ایران شناس و متبع در تاریخ قدیم این سرزمین که آثار حفاریات و کاوش قسمت عیلام و شوش را جمع و تدوین نموده و حاصل اطلاعات خود را ضمن کتابی تألیف کرده و در دو جلد با تصویر و نقوش لازم در پاریس سال ۱۹۰۷ بطبع رسانیده .

شیاپارلی Schiaparelli

خاورشناس ایتالیائی که قسمت عمده روزگار خود را در راه تحقیق آثار و مطالعات کتب شرقی گذرانده و خدماتی را در این خصوص انجام نموده . از آثار برجسته او کتاب اخبار ایتالیا است که به زبان ایتالیائی نگاشته و در ۱۸۸۸ در رم به چاپ رسانیده .

شلگل ، گوستاو Schlegel, Gustave

گوستاو شلگل که در قسمت کتاب شناسی شرقی تخصص یافته و فهرست مؤلفات و نگارشات چاپ شده شرقی را بر حسب تاریخ نگارش از ۱۸۶۲ تا ۱۹۰۱ و ۱۹۰۲ ترتیب داده

- ۱- ناصر خسرو علوی، خسرو بن حارت بن عبسی بن محمد بن موسی الرضا علیه السلام، منولد ۳۰۸ متوفی ۴۳۱ .
- ۲- ابوالمعالی ، محمد بن عبیداله علوی از سلاله حسین بن علی علیه السلام است نه کتاب خود را در ۴۸۵ هجری نوشته .

و بچاپ رسانیده. اومخصوصاً در قسمت چین وعادات و اخلاق مردم آن سرزمین اطلاعی زیاد بدست آورده و کتابی راجع بچین نوشته که در ۱۸۷۷ بچاپ رسیده .
 عملیات این خاورشناس در فهرست کتابخانه بریل ص ۱۱۱ و ص ۱۱۲ بتفصیل نگاشته شده است .

اشمیت Schmidt

اشمیت دوعون دکتر نویسنده و ناشر روزنامه لیبت در ترکیه که ازدانشمندان خاور - شناس بشمار رفته، و جزء مستشرقین است که در جشن هزاره فردوسی بایران آمده و صاحب نگارش و آثاری است .

اشمیت ، اریش Schmidt, Erich

دکتر اریش اشمیت استاد ایران شناس و مدیر موزه دانشگاه ویلادلفی و موزه صنایع مستظرفه بوستن و مکتشف آثار باستانی و مدیر حفاری خرابه ری که در سنوات اخیر در خرابه های مذکور نزدیکی چشمه علی و جاهای دیگر اکتشافاتی زیاد نموده که اغلب مربوط بدوره پادشاهان سلسله ساسانی و زمان پیش از اسلام و ادوار بعد از آن است که بدوره پادشاه سلاجقه و دیگران نیز راجع می شود .

این دانشمند در خواندن خطوط قدیمه ایران و خط فارسی و عربی و کوفی و نسخ تسلطی دارد و علاوه بر کارهای نامبرده او با هیئت علمی کاوش خرابه های تخت جمشید و لرستان بوده و در اکتشافات آن حدود دستیاری نموده . دکتر اشمیت کتابی بنام حفاریات تپه حصار دامغان تحت عنوان Tepe Hissar Excavations at Damghan تألیف و چاپ نموده .

شنایدر ، اشتن Schneider , Sten

اشتن شنایدر خاورشناس آلمانی که در ترجمه و طبع بعضی از کتب و آثار شرقی مبادرت نموده. من جمله مقدمه کتاب احمد بن مثنی بن عبدالکریم صاحب کتاب تعلیل یا علل زیج خوارزمی را که ابراهیم بن عزرام اسرائیلی طلبطلی اندلسی نوشته بآلمانی ترجمه و در ۱۸۷۰ آنرا بطبع رسانیده .

شراینر Schreiner

خاورشناسی که در احوال ابن یثیمه در کتاب خود که در چندین مجلد است و طبع و نشر یافته، تفصیلی نگاشته .

شرودر Schroeder

خاورشناس انگلیسی که با آثار تاریخی و تاریخ علاقمندی خود را بروز داده و با پروفیسور پوپ مستشرق معروف امریکائی خدماتی راجع با آثار تاریخی ایران و اسلام انجام نموده و آندو بهمدستی و تعاون یکدیگر کتابی درباره آثار ایران نوشته‌اند. شرودر با چندتن از همراهان خود که از آنجمله رونه نقاش معروف فرانسوی بوده، در سال ۱۹۱۴ هجری (۱۹۳۴) بایران آمده در اصفهان و شیراز و آثار قدیمه تخت جمشید و ابنیه تاریخی آن حدود مشاهداتی نموده و در دیگر شهرهای ایران که خط سیر او بوده تحقیقاتی کرده و در مسافرت بخراسان آرامگاه خیام و فردوسی و دیگران را دیده و یادداست‌هایی از گزارش سفر خود ترتیب داده .

شولتنس ، آلبرت توس Schultens, Albertus

دانشمند خاورشناس که کتابی در آثار عرب جمع و تألیف نموده و مجموعه‌ای از اشعار قدیمه عربی در آن گرد آورده . کتاب او با ترجمه لاتینی (۱۷۴۰) در لیدن بچاپ رسیده .

این خاورشناس تاریخ مختصری از یمن نوشته که از تاریخ ابی الفداء و تاریخ سنی ملوک الارض حمزه اصفهانی (۱) و نویری و طبری (۲) و مسعودی (۳) ترتیب داده و با ترجمه لاتینی در ۱۷۴۷ چاپ نموده . شولتنس کتاب سیرت صلاح الدین ابن شداد (۴) را (از ۱۷۳۲ تا ۱۷۳۵) نشر داده .

شوال Schwal

از مستشرقینی است که مخصوصا بشناسائی کتب ایران نخصص یافته و کتابی بنام «کتاب شناسی ایران» به فرانسه تألیف نموده که در آن اسامی کتب زیادی از کتابهای ایرانی و مطبوعات اولیه را ذکر کرده .

- ۱- حمزه بن حسن اصفهانی ، متوفی ۳۵۰ .
- ۲- طبری ، ابو جعفر محمد بن جریر صاحب تاریخ اخبار الرسل والملوک ، متوفی ۳۱۰ .
- ۳- مسعودی ، علی بن حسین ، صاحب مروج الذهب و اخبار الزمان ، متوفی ۳۷۴ .
- ۴- ابن شداد ، بهاء الدین یوسف بن رافع از ترجمه نوبمان است که در موصل سال ۵۳۹ منولد و در ۶۲۲ وفات یافته، کتاب اودا کوئدر در لندن سال ۱۸۹۷ به انگلیسی نقل نموده و نشر داده .

Secundus, Hermanus سکوندوس ، هرمانوس

این خاورشناس با همکاری هیسپالینکس کتاب المدخل الکبیر ابو عشر بلخی را ترجمه نموده و ترجمه ایشان در ۱۴۸۹ به چاپ رسیده .

Sedickell, F.G. سدیکل ، ف . سی .

یکی از خاورشناسان بشمار رفته و در آثار و مؤلفات نویسندگان اسلامی بحث و مطالعه نموده و در قسمت طبع و نشر آثار مزبور خدماتی کرده از جمله مجموعه التحفة البهية و حکم و امثال حضرت علی بن ایطالب (۴) را با متن عربی و فارسی در ۱۸۳۴ بچاپ رسانیده .

Sedillot, Emanuel سدیلو ، امانوئل

۱۷۷۷ - ۱۸۳۲

امانوئل سدیلو خاورشناس معروف متولد در منت مرانسی سال ۱۷۷۷ و متوفی ۱۸۳۲ که باپسرش لوئی سدیلو علوم و ادبیات اسلامی خدمت نموده و مؤلفاتی ترتیب داده و بین خاورشناسان اشتهار یافته اند.

اقوال سدیلو درباره قرآن و احکام اسلامی و پیغمبر اسلام قابل اهمیت است .

Sedillot, Louis سدیلو ، لوئی

۱۸۰۸ - ۱۸۷۵

خاورشناسی که نام کامل او پیراوژن آملی بالوئی سدیلو است و صاحب نگارشات و آثاری میباشد . از جمله مؤلفات لوئی سدیلو تاریخ عرب است که در دو جلد نگاشته و در پاریس چاپ نموده و علی پاشا مبارک (۱) آن را بعبری ترجمه نموده و در سال ۱۳۰۹ هجری در مصر بچاپ رسیده . او کتابی در تطبیق جغرافیای یونان و عرب ترتیب داده که در پاریس سال ۱۸۴۲ طبع شده و زیج الغ بیک را با مقدمه ای در ۱۸۴۷ طبع نموده . سدیلو کتاب جامع المبادی و الغایات تألیف ابوالحسن مراکشی را که در آلات رصد نگاشته شده است ، در سال ۱۸۳۵ در دو جلد بچاپ رسانیده و در خصوص قرآن مجید هم مطالبی نوشته .

۱- علی پاشا مبارک مصری، از نویسندگان معروف مصر و صاحب مؤلفات و آثار از جمله خطا التوفیقیه در جغرافیای مصر است، وفات او ۱۸۹۳ بوده .

Séeland ستلاند

اسقف خاورشناس دانمارکی که بعد از فردریک مونتر در قسمت شناختن آثار ایران باستان زحماتی کشیده و اطلاعاتی مفید تحصیل نموده .
این دانشمند در ۱۸۰۱ رساله‌ای راجع بکتابخانه‌های تخت جمشید فارس نگاشته و آنرا با توضیحاتی بچاپ رسانیده و نشر داده .

Seville, Jan de سویل ، یان دو

قرن ۱۲

از قدیمیترین اشخاصی است که اظهار علاقه بآثار دانشمندان شرقی نموده و در صدد ترجمه و نشر کتب اسلامی بر آمده مشارالیه کتاب فرغانی (۱) استاد دانش نجوم را که در علم ستاره شناسی نگاشته ترجمه نموده و کتاب مزبور در سال ۱۴۹۳ بطبع رسیده .

Seyllod سیلبد

دکتر سیلبد خاورشناس قرن بیستم که از ناشرین کتب اسلامی بشمار رفته و در زبان عربی تخصص یافته و صاحب مؤلفات و ترجمه های مفید است .
از جمله نشریات او کتاب اسرار العربیه انباری (۲) است که در ۱۸۸۶ چاپ نموده و در چاپ قسمتی از کتاب الاغانی هم با دیگران دستیاری کرده و قصه شول و شمول را از کتاب الف لیله به ترجمه آلمانی نقل نموده و جزء دوم آنرا در ۱۹۰۲ بچاپ رسانیده و کتاب النقطه و الدوائر را که از جمله کتب مذهبی قبایل دروز است، با ترجمه بزبان آلمانی چاپ نموده و ذیلی که خلاصه‌ای از شرح البیان فی ذکر بدعة الزمان است بچاپ رسانیده .
درباره ابن الخطیب (۳) صاحب مقاله و تحقیقاتی است که در دائره المعارف اسلامی مسطور است .

-
- ۱- فرغانی ، احمد بن محمد بن کثیر ، منجم عصر مأمون و صاحب اسطرلاب که در قرن سوم می زیسته .
 - ۲- انباری ، عبدالرحمن بن محمود بن عبدالله بن ابی سعید جمال الدین ابوالبرکات .
 - ۳- ابن الخطیب ، ذی‌الوزارین ، وزیر خامه و شمشیر . از شام به اندلس رفته و کارهای دیوانی می کرده . وزیر ابوالجمال یوسف اول بوده . از آثار او کتاب مفصل الاحاطه فی تاریخ غرناطه است . وفات او حدود ۱۲۷۴ میلادی بوده . آثار وی در شعر و ادب و فلسفه و تصوف فراوان است و به زبانهای اروپائی توسط بروکلیمان ، مولر ، مارهاسو و دیگران ترجمه و منتشر شده .

او رسالهٔ بدء الخلق و رسالهٔ كشف الحقایق حمزة بن علی را در ۱۰۰۲ چاپ کرده و نیز کتاب تاریخ الاعلام کنیسهٔ اسکندریه ابن مقفع (۱) را چاپ نموده و در کنگرهٔ سوم مستشرقین جزو کارمندان بوده. نام و عملیات او در ضمن فهرست کتابخانهٔ بریل مسطور است .

شو، جورج برنارد Shaw , George Bernard

۱۸۶۵ - ۱۹۵۰

نویسنده و متفکر بزرگ انگلیسی که در ۱۸۵۶ در دوبلین از خانوادهٔ پر تقالی متولد شده و دورهٔ کودکی را در دوبلین گذرانیده در بیست سالگی برای تکمیل تحصیل بلندن رفته و دانش خود را بکمال رسانیده .

عده‌ای او را طرفدار دین اسلام شمرده‌اند ، برناردشو در ضمن نگارشات خود از اهمیت دین اسلام و بزرگی و عظمت مؤسسن این دین مبین افکاری عالی بروز داده و آنرا بمورد انتشار نهاده و بواسطهٔ اطلاعات شرقی زیاد دارد که او را از خاورشناسان دانسته‌اند .

پیش گوئی مفصلی دربارهٔ پیشرفت دین اسلام نموده و در رسالهٔ انگلیسی ندای کار عقیدهٔ خود را نسبت بدین اسلام اظهار نموده و این رسالهٔ اخیراً در بمبئی بچاپ رسیده . برنارد شوبه کارلیل ، گوته ، گین و دیگران که در باب مذهب اسلام و حقیقت دین محمدی و اوصاف و خصایل فاضلهٔ حضرت محمد (ص) گزارش و نگارشی دارند بنظر احترام توجه نموده و ایشانرا تجلیل و تکریم میکند .

شو صاحب عقاید فلسفی و آراء و افکار اقتصادی قابل اهمیت است و در این موضوع کتاب نوشته و نمایشنامه‌های متعدد دارد.

یکی از آثار او کتاب « در جستجوی خدا » است که اخیراً بفارسی ترجمه و چاپ شده.

شرلی ، آنتونی و رابرت Sherley Brothers , Antony & Robert

دو برادر شرلی که دورهٔ سلطنت صفویه بایران آمده و از گزارشات این کشور آگاهی یافته ، حاصل مشاهدات خود را کتاب کرده و طبع نموده‌اند .

۱- ابن مقفع ، ابوالبشر ساویرش اسقف که در دورهٔ الممز فاطمی (۱۰۰۰ م) بوده .

سیلوستر دساسی، آنتوان ایساک Silvestre de Sacy, Antoine Isaac

۱۷۵۸ - ۱۸۳۸

بارون سیلوستر دساسی بزرگترین مستشرق و معروفترین خاورشناسان است که در نیمهٔ اخیر قرن ۱۸ و نیمهٔ اول قرن ۱۹ زندگی مینموده. او از جمله دانشمندانی است که علاوه بر زبان عربی به سایر زبان‌های شرقی از ترکی و فارسی و عبری و غیره داناشده. مخصوصاً در زبان عربی و فارسی تخصصی تمام یافته و زندگانی خود را در خدمت ادبیات و علوم شرقی مخصوصاً در ادبیات اسلامی و عرب مصرف نموده. او روح غیرت و همت را در ابدان اروپائیان بیخبر از از نفایس شرق بحرکت آورده و عیسویان را که در اثر جلوگیری کشیشان و مخالفت روحانیون مسیحی از معارف و دانش و ادبیات عالم اسلامی بیخبر مانده و نسبت بآن بدین بودند و از راه عناد تعلیمات ناپسند بآنها داده شده بود و حقایق دیانت اسلام بگوش آنان برخلاف خورده بود، دساسی در اثر ترویج کتب و معارف اسلامی و ترجمه و نشر و تعلیم و تلقین آن‌را را برای دیگران باز کرده و مستشرقین زمان او و بعد از آن تمامی مدیون ورهین زحمات و خدمات این دانشمندان و از شاگردان وی بشمار میروند.

دساسی خدمات و کارهای زیادی انجام داده و مولفاتی عدیده دارد از تألیفات مهمهٔ او کتاب صرف و نحو عربی است (Grammaire Arabe، ۱۸۱۰) که آنرا برای یاد دادن زبان عربی بفرانسه نگاشته و کتاب قرائتی است که در آن منتخبات ظریفه و جالب توجهی از کتب ادبی عربی موسوم به انیس المفید للمطالب المستفید ترتیب داده و کتاب مذکور در پاریس سال ۱۸۲۷ بطبع رسیده.

دساسی مجعی بنام انجمن آسیائی Société Asiatique

و مجله‌ای بنام مجلهٔ آسیائی Journal Asiatique تأسیس و نشر داده و او را مؤلفاتی در تاریخ اعراب دورهٔ جاهلیت است و نیز در بیان مذهب در روز تألیفی در دو مجلد نموده و آنرا بعنوان Exposé sur la Religion des Druzes در آورده که در پاریس سال ۱۸۲۸ بطبع رسیده. مؤلف مطالب و محتویات این کتاب را از کتب و آثار ایشان نقل نموده و مصدر بترجمهٔ حال الحاکم بامر الله است (۱).

دساسی کتاب التحفة السنیة فی علم العربیه را نوشته که کتابی در دو قسمت برای شاگردان مدرسهٔ پاریس بزبان فرانسه، جهت یاد گرفتن زبان عربی در صرف و نحو و کلام و عروض

۱- الحاکم بامر الله، ابوعلی مسعود بن العزیز بالله، متولد ۳۷۵ متوفی ۴۱۱.

است و اورا دائره المعارفی در ادبیات و علوم شرقی در سه جلد است .
 مستشرق مزبور بادلایبورت Delaborte در ترجمه جغرافی عربی بزبان افریقی از
 عربی شرکت نموده و آنرا در ۱۸۲۱ در پاریس بطبع رسانیده و کتاب الدر المنظوم
 فی وصایا السلطان المرحوم که وصایای لوتی شانزدهم پادشاه فرانسه است، را ترجمه
 نموده .

دسائی قصیده برده (۱) را بفرانسه ترجمه کرده و نیز کتاب نبذة العقود مقریزی را ترجمه
 نموده و در نقود الخلفا مقالاتی نوشته که آنها را با مقالات دیگری در مجله آسیائی ضمن
 موضوعات مختلفه نشر داده و مقالات حریری را هم بطبع رسانیده. از اینها گذشته اورا نگارسانی
 مفید درباره ایران و کتاب المختار من کتب ائمة التفسیر والعریه فی کشف الغطاء عن غوامض
 اصطلاحات النحویه واللغویه با تکمله کتاب انیس المفید است که در ۱۸۴۷ با ترجمه فرانسه و
 شروح متن عربی و فرانسه طبع شده و منتخبات نحوی او در پاریس سال ۱۸۰۶ بطبع
 رسیده .

دسائی کتبی از قبیل الافاده والاعتبار عبداللطیف بغدادی (۲) و کتاب کلیله دمنه
 و معلقه لبید (۳) والقیة ابن مالک (۴) را با ترجمه فرانسه در ۱۸۸۳ در پاریس و لندن بطبع
 رسیده و هشت باب از آن را در کتاب Anthologie Gram بطبع رسانیده و نیز مقداری
 از کتاب السلوک لمعرفة دول الملوک را ترجمه نموده .

دسائی در کتاب انیس المفید خود منتخباتی از آثار و افکار علمای مشهور اسلامی مانند
 امام فخر رازی (۵) و مقریزی و خلیل بن شاهین (۶) طاهری و نیز در لمع از کتب دروز و
 بعضی از قصاید متنبی و لامیه العرب شنقری (۷) را جمع نموده و در این کتاب مکتوب سلطان
 مراکش را پادشاه فرانسه و مصالحه مابین آن دورا با مکاتبات امام سعید بن احمد باراسل بالیوز
 قنسول فرانسه در بغداد که در حدود سنه ۱۷۰۰ صورت گرفته درج نموده. اورا از بزرگترین

-
- ۱- برده، شرف الدین محمد بن سعید مصری بوسیری، متولد ۶۰۸ متوفی ۶۹۴ .
 - ۲- عبداللطیف بغدادی، صاحب کتاب الافاده والاعتبار که آنرا در ۶۰۳ تمام نموده .
 - ۳- لبید بن ربیع بن مالک شاعر مخضرمی، ولادت او ۸۶ قبل از هجرت و وفات او ۶۴ بعد از هجرت بوده
 و صد و چهل سال زندگانی نموده .
 - ۴- ابن مالک، ابو عبدالله محمد بن مالک طائی شافعی نحوی، متولد ۶۱۰ متوفی ۶۷۲ .
 - ۵- امام فخر رازی، ابو عبدالله محمد بن عمر بن حسین طبری نبی بکری، متولد ۵۴۴ متوفی ۶۰۶ .
 - ۶- خلیل بن شاهین غرس الدین، متولد ۸۰۳ متوفی ۸۷۲ .
 - ۷- شنقری ازدی، صاحب قصیده لامیه اقیموا بنی امی صدور مطیکم که موسوم به شمس بن مالک و از شعرای
 جاهلیت بوده، متوفی ۵۱۰ .

دانشمندان می‌شمارند که بلغت ضاد و بعالم عربیت خدمت کرده و بشیخ المستشرقین ملقب شده .

دسائی در کتاب خاطراتی در باب آثار عتیقه مختلف ایران (Mémoires sur Diverses Antiquités de la Perse) خود تحقیقاتی مفید در باره اصطخر فارس دارد و آن کتاب در پاریس سال ۱۷۹۳ بطبع رسیده . او مخصوصاً در کتاب خود خطوطی که مربوط به سه تن از سلاطین آل بویه و عربی است و سه نقش که دو تنی آن بفارسی و سیمی عربی و از ابو الفتح ابراهیم نواده تیمور در قرن نهم هجری (۱۵ میلادی) و سه نقش که دو نقش آن عربی و سومی فارسی و از علی بن خلیل نواده اوزن حسن (۱) (قرن ۹ هجری) میباشد شرح داده .

از اوست کتاب « تحقیق در منشاء مجموعه قصص مسوسوم به هزار و یکشب »

(Recherche sur l'Origine du Recueil des Contes intitulé Mille et un Nuits) که در پاریس سال ۱۸۲۹ بطبع رسیده و او را رساله ایست که عنوان آن ' یادبود های آکادمی مکتوبات ادبی Mémoires de l' Academie des Inscriptions des Belles-Lettres است که در چند جلد و در ۱۸۳۳ طبع شده .

وی رساله الاعراب عن قواعد الاعراب ابن هشام جمال الدین انصاری مصری را با ترجمه فرانسه در پاریس سال ۱۸۲۹ انتشار داده .

دسائی صاحب کتاب Chrestonnathie در چند جلد است که در جلد اول آن از ص ۱ تا ۹۲ قسمتی از تاریخ الفخری (ابن طقطقی) را نقل نموده .

دسائی پند نامه شیخ عطار رادر ۱۸۱۹ میلادی در پاریس بطبع رسانیده و آنرا بفرانسه ترجمه کرده و برای آن مقدمه ای بفارسی نوشته و اصل پند نامه با ترجمه طبع شده . نگارنده لازم دانست که اصل مقدمه را برای اهمیت آن و نموه تسلطی که استاد سیلویستر دسائی در نگارش نثر عربی و فارسی و نظم فارسی داشته و مقام فضل ابن دانشمند و حسن عقیده و ایمان کامل او را میرساند، در اینجا بنگارد و اینک مقدمه مذکور را از نسخه چاپی مورخ ۱۸۱۹ متعلق بجناب آقای حاج سید نصرالله تقوی نقل مینماید :

بنام خدا

الحمد لله الاحد اصمد الجلیل الحمید العزیز المجید الحکیم القدیر السبع البصیر الجبار

۱- اوزن حسن از خاندان آق قویونلو است که در ۸۷۴ تبریز را گرفته و بعد بمراق عجم استیلا یافته و در ۸۸۲ وفات نموده .

القهار الكريم الرحيم المقدس في ذاته المنزه عن سمات النقص في صفاته مبدع المخلوقات و
محدث المصنوعات الذي لم يخرج شيئاً من القوة الى الفعل الا بقدرته ولا يهبط هباء من اعلى
عالم الوجود الى اسفلها وية العدم! ابارادته عالم والغيب والشهادة مالك اليوم الذي ليس فيه شك
ولاريب الخالق الذي زين حدائق الافلاك بازهار النجوم وانوار الكواكب الثابت والسيار
ونور افلاك الحدائق بنجوم الازهار وكواكب الانوار من الرياحين والاشجار وبث في اكناف
الارض واطراف الهوا انواع الحيوانات من السباع والبهائم والطيور والحشرات و اجرى
في طرق البحار ومسالك الانهار حيتان الكواكب والسفائن وسفن الحيتان والتنانين ثم فضل الانسان
على ما سواه من صنائع جبروته به بها خصه به من معرفة لاهوته والهمه من غرائب العلوم الدنيويه و
الدينه وعجائب الاحكام السياسيه والادبيه ما يهتدى به الى صلاح دنياه ونجاح عقباه ومن الواجب
على كل قبيلة من بنى آدم وعلى جميع قطان اقطار العالم مع تفاوت ازمنتهم والملل وتباين امكتهم
والنحل ان يحمده على ما اكرمهم به من اكمل الائمة وانعم عليهم من اتم احسانه واجزل عطائه
اذ ليس من صنائع حضرته وخلائق قدرته الا ما يبين تسيحه ويونج تمديحه اما بلسان قاله واما بلسان
قاله بحكم وان من شئ الا يسبح بحمده وفي ذلك انشدا الشاعر

شعر

الم تر ان النسيم الصبا	له نفس نشره صاعد
فطوراً ينوح وطوراً يفوح	كما يفعل الفاقد الواجد
وسكب الغمام وندب الحمام	اذا ماشكى الغصن المائد
و نور الصباح و نور الاقحاح	وقد هزه البارق الراعد
و وافى الربيع بمعنى بديع	بترجمة و رده الوارد
و كل لاجلك مستيقظ	لما فيه نفعك يا جاحد
و كل لالائه ذاكر	مقرله شاكر حامد
و في كل شئ له آية	تدل على انه واحد

و من احسن ما قيل في ذلك المعنى ما انشده الشيخ فريد الدين العطار في كتاب

منطق الطير

مثنوی

هر چه هست از پشت ماهی تا بـماه
 پستی خاک و بلندی فلک
 باد و خاک و آتش و خون آورد
 خاک ما گل کرد در چل بامداد
 جان چو در تن رفت و تن زورنده شد
 عقل را چون یافت بینائی گرفت
 چون شناسا شد بعجز اقرار کرد

جمله ذرات بر ذاتش گواه
 در گواه قدرتش پس يك يك
 سر خویش از جمله بیرون آورد
 بعد از آن جان را در آن آرام داد
 عقل دادش تا بدو بیننده شد
 علم دادش تا شناسائی گرفت
 غرق حیرت گشت و تن در کار کرد

اما بعد چنین میگوید ضعیف ترین بندگان رحمن و کمترین خدمتکاران مستعان فقیر حقیر و مسکین بی تمکین مطموره نشین نادانی و ناتوانی بارون سلوستره دساسی مرید طریق حق شناسی که از خزینة اللطاف خفیه التماس راهنمایی میکند و با خضوع هر چه تمامتر اعتراف میورزد که کشتی جدوجهد خویش را از امواج دریای خطایا و احوال گرداب گناه نه رجاء ساحل سلامت است و نه امید پناه مگر بر یاح لطف نامتناهی خدای آموزگار و بادعایت ربانی خداوند پروردگار که آن بنده کمینه در زمان جوانی و عنفوان زندگانی از اکتساب نعمتهای بی بقای این زمان ناامان و از التذاذ بلذات نااثبات این جهان سراب نشان اعراض تمام و اجتناب مالا کلام نموده است و در حاصل کردن اموال بی زوال دانش پرور بدست آوردن رغائب خزاین و غرائب دقائق ادب و هنر جهد کامل و سعی شامل فرموده و چون بیشتر همت آن ضعیف بر تعلیم لغت عرب و تلقن زبان عجم مصروف شده روز و شب در مطالعت کتب عربیه میکوشید و در تصفح نامه های فارسیه روزگار میگذرانیده و با وجود آنکه بر مجموعهات بسیار و رسالات بی شمار اطلاع یافته است و در فنون متفرقه و تصانیف متنوعه خوض کرده بقبضه معرفت این کمینه هیچ کتابی نرسیده و در تصرف ضمیر بر تقصیر این خاطر خسته هیچ رسالتی نیامد که در او چنین وصایای عزیز و چندین پندهای شفقت آمیز موضوع شده باشد که در پندنامه شیخ فریدالدین عطار و فی الحقیقه میتوان گفت که کمتر فوائد گوناگون است و ذخیره ثمرات و عفاقیر رنگارنگ غلط کردم که عقد است از جواهر ولالی حقایق علمیه و عملیه مشتمل و هر که

میخواهد که روزگار بایمنی و بی باکی میگذراند و از زحمتهای اندوه و نامرادی محفوظ مانده و در بند آن میباشد که پس از مضمحل و ناپدید شدن سراب زندگانی مشمول عواطف پادشاهانه ملك بی نظیر گردد و منظور عین عنایت خداوند پوزش پذیر میباشد که خود را از وسوسه شیطان ملعون که بنی آدم را عدو مبین است دور داشته گوشهای عقل خویش بقرائت این پندهای گرانبها تشنیف نماید و سخنهای نصیحت آمیز این پیر ارشاد انگیز را دستور العمل ساخته مضمون ایشان فراموش کردن در همه عمر جایز ندارد و بنا بر این پیش از چند سال این دعاگوی آهنگ کرده بود که چنان نامه نامور را طبع کند تا تحصیل او بر هر یک از بندگان راستجوی آسان شود و از فوائد این رساله گرانبه کسی از خاص و عام محروم و بی بهره نماند اما تا این زمان میسر نشد چه از سالهای بسیار فتنه های بیشمار بر اقلیم زمین استیلا یافته است و هر کشور و مرزو بوم بخروش لشکریان و های و هوی جنگجویان در اضطراب افتاده و آدمیان دیده اند « جهان پر ز آشوب و تشویش و تنگی » لیکن چون بحکم سبحانه و تعالی بعد عسریسراً بعنایت آفریننده حرکت و سکون و ارادت خداوند ادا قضی امرأ فانما يقول له کن فیکون سلاطین ممالک و امام و سلاطین اطراف عالم بر این متفق و یکدل گشتند که لشکرهای فتنه و سرکشی را بتیغ آتشی و عدل گستری منهزم و مقهور کنند و در هر اقلیم و کشور علمهای صلح و موافقت افراخته و منشور سازند تا بمساعی محموده و آرای پسندیده این سرافرازان دادگر و پادشاهان هنر پرور حال چنین دست داد که « پلنگان رها کرده خوی پلنگی » این ضعیف بشتافت تا پیش از نزول قضای آسمانی و غروب زندگانی که (مثنوی) عمر برفست و آفتاب تموز اندکی مانده خواجه غره هنوز آنچه مقصود او بود بکار آورد و از عهده عهد که میداشت بیرون آمد که حکما گفته اند : « الوعد علی عدل الحدین » پس میباید دانست که در پندنامه شیخ فریدالدین عطار بمرور الايام واللیالی و گردش فلك شعبده باز لا ابالی فساد چنان از زیاده و نقصان افتاده است که در بعضی از نسخ بیتی چند نوشته شد که در نسخه های دیگر موجود نباشد و نیز در عدد فصول کتاب مذکور و ترتیب ایشان و در اوایل و اواخر هر فصل از فصول او اختلاف واقع است و چون در تصرف راقم این حروف هفت نسخه حاصل شد در مقابله اینها بایکدیگر علی حسب الامکان دقیقه مهمل نگردد و بعد از امعان نظر و اعمال دقت بصر آن قرائت را در هر جای ثبت کرد که اولیتر و مستحسن تر معنی و لفظاً مینمود. اما با این همه بر این بنده مخفی نیست که در بیشتر مواضع که در ایشان اختلاف واقع شد نمیتوان یقین دانست که از خط مصنف صادر شده و از فساد نویسندگان چه تغیر و تحریف دخول یافته والله اعلم وهو بحکم بینهم فیما کانوا فیه یختلفون و اگر معاذ الله سهوی افتاد

امید است از کرم خوانندگان و شنوندگان که این بنده را معذور خواهند داشت که لایکلف الله نفساً الاوسعها و تمام شد طبع این پندنامه در ایام پادشاه جهان پناه سایه کردگار و پرتو لطف پروردگار عالی نژاد فرخ نهاد مطاع عالم اکرم اولاد آدم جهاندار نیک نام و تاجدار سعادت فرجام خردمند عدلگستر و دانشمند دین پرور رود علم و طود حلم فریدون شوکت و سلیمان حکمت سالک کرم و عطا مالک ممالک عز و علام کرم درگاه ملک صمد مورد مراحم دادار احد مؤسس اساس انصاف و داد ماهد قواعد صلاح و سداد سلطان همایون و سرفراز و خاقان فرانسانواز مصطفای خداندگردون مفخر دودمان بوروبون لئوئیس هشتم که تخت او باد بر سر چرخ نهم .

شعر

که ایران بدوران نوشیروان
نیامد چو لوئیس والا گهر
سرور فرانس و فر جهان
نیابد جز آن کشور آرامگاه
که وقف است بر طفل و بر ناو پیر
که نهاد بر خاطرش مرهمی
خدایا امیدی که دارد برار
هنوز از تواضع سرش بر زمین
ندارد جهان تا جهانست یاد
که نالد ز بیداد سر پنجه
فریدون ابا این شکوه این ندید
که دست ضعیفان بجاهش قویست
که زالی نیندیشد از رستمی
نبالند وز گردش آسمان
ندارد شکایت کس از روزگار
نگنجد در این تنگ میدان کتاب

بناز ای فرانس بدورش چنان
جهانبان دین پرور دادگر
سر سرفرازان و تاج مهان
گر از فتنه آید کسی در پناه
ندیدم چنین گنج و ملک سریر
نیامد برش درد ناک غمی
طلبکار خیر است و امیدوار
کله گوشه بر آسمان برین
چو لوئی خردمند فرخ نهاد
نبینی در ایام او رنج
کس این رسم و ترتیب و آئین ندید
از آن پیش حق پایگاهش قویست
چنان عدل گسترده بر عالمی
همه وقت مردم ز جور زمان
در ایام آن دادگر شهریار
برون بینم اوصاف شه از حساب

فروماندم از شکر چندین کرم
جهانت بکام و ملک یار باد
بلند اخترت عالم افروخته
غم از گردش روزگارت مباد
که بر خاطر پادشاهان غمی
دل و کشورت جمع و معمور باد
درونت بتائید حق شاد باد
تنت باد پیوسته چون دین درست
همینت بس از کرد کار مجید
جهان آفرین بر تو رحمت کناد
همان به که دست دعا گسترم
جهان آفرینت نگهدار باد
زوال اختر دشمنت سوخته
وز اندیشه بردل غبارت مباد
پریشان کند خاطر عالمی
ز ملکت پراکندگی دور باد
دل و دین و اقلیمت آباد باد
بداندیش را دل چو تدبیر مست
که توفیق خیرت بود بر مزید
دگر هر چه گویم فسانه است و باد

و چندین سخن بس که در اطناب کلام هیچ فایده نیست که حکما گفته اند اباک و فضول الکلام فانها تظهر من عيوبك ما بطن و تحرك من عدوك ما سکن پس بدین بیت حافظ اکتفا میکنم :

ای شهنشاه بلند اختر خدا را همتی تا بیوسم همچو گردون خاک ایوان شما

سیلوستر دسائی در این کتاب شرح حال شیخ اجل فریدالدین عطار را از تذکره دولتشاه غازی سمرقند نقل نموده و اشعاری زیاد از حافظ و سعدی و دیگران را بفرانسه ترجمه کرده و بعضی قسمتها را ترکی و عربی نوشته که فی الحقیقه تمامی قابل اهمیت و نظر است. او خود این مقدمه فوق الذکر را با اصل پندنامه ترجمه بفرانسه نموده و در قسمت آخر کتاب درج کرده و غزلهایی از شاهی شاعر هم بفارسی و ترجمه فرانسوی وارد آورده که از آنها است :

هر که کوی نو ساخت مسکن خویش خون خود میکند بگردن خویش

ایضاً

بیای اشگ تا بر روزگار خویشتن گریم چو شمع از محنت هجران یار خویشتن گریم

Simon, L.

سیمون، ل .

خاورشناس معاصر که از جمله مطلعین بقسمت مصر و آسیای غربی بشمار رفته و رساله‌ای در باره مصر نوشته و فهرست نقشه‌های توپوگرافیک آسیای غربی را ترتیب داده و

آنرا در ضمن دویمت صفحه ۲۳ با نقشه در ۱۹۳۷ بچاپ رسانیده و آثار دانشی دیگری را هم دارا است .

اسمیت ، داوید Smith, David

دکتر داوید اسمیت استاد ایران شناس امریکائی که در تاریخ و ادبیات ایران مطالعاتی زیاد کرده و بایران سفر نموده و یادداشت‌ها از سفر خود نگاشته و در مجله های امریکا نشر داده .

این دانشمند در صدد تکمیل احوال عمر خبام برآمده و رباعیات خبام را به انگلیسی ترجمه کرده و خواسته که مقام علمی آن حکیم را در ریاضی و ادب معلوم نماید .

اسمیت از استادان عالیمقام دارالفنون کلمبیا و دانشگاه نیویورک است و مؤلفاتی در ریاضیات دارد. او در ۱۳۱۲ شمسی هجری بایران آمده ، در تهران کنفرانس‌ها داده و مجدداً در سال‌های اخیر هم بایران آمده و کنفرانسی در دانشسرای عالی راجع بنفوذ ایران در تمدن امریکا داده و از طرف وزارت معارف ایران باعطای یکقطعه نشان علمی طلای درجه اول مفتخر گردیده .

اسمیت ، ج . آ . Smith, G.A.

خاورشناس انگلیسی و نویسنده کتاب

Historical Geograpy of the Holy Land

است که جغرافیا و تاریخ اماکن مشرفه را متضمن است و این کتاب در لندن سال ۱۹۰۵ بچاپ رسیده .

اسمیت ، مارگریت Smith, Marguerite

از خاورشناسان انگلیسی که درباره سعدالدین محمدشستری صاحب گلشن راز، متولد ۶۴۸ هجری، متوفی ۷۲۰ در تبریز و کتاب گلشن راز تحقیق نموده و از روحیه این عارف صوفی و هدف و منظور او مطالبی بیان کرده . وی در مورد عقاید شیخ فریدالدین عطار نیز رساله‌ای نگاشته. مقاله مسبوطنی دارد در احوال شیخ ابوسعید ابوالخیر و در مورد تصوف در ایران نیز قلمفرسایی کرده .

اسموس Smous

خاورشناس دانمارکی که بادیات ایران اظهار علاقه نموده و کتابی بنام تحقیقات در

اطراف حافظ و غزل سرایان دیگر بزبان دانمارکی نوشته و بچاپ رسانیده .
اسموس اگر چه سایر نگارشاتش بزبان فرانسسه و انگلیسی و آلمانی است با
وجود این مقداری از اشعار شاهنامه و رباعیات خیام را بزبان دانمارکی ترجمه
نموده .

Socin سوسن

خاورشناس دانشمند آلمانی که اهل تحقیق و مطالعه بوده و تألیفات نموده و
نویسنده الامثال والحکم الدارجه است و کتاب او تحت این عنوان بطبع رسیده :
Die Arabisch dialekt von Mosul. und mardin, Leipzig, 1904
سوسن کتاب‌هایی بزبان عربی و آلمانی نوشته که در برلن از ۱۸۸۹ تا ۱۹۰۹ طبع
و نشر پذیرفته .

Sohernheim, M. سوهرن هایم ، م .

یکی از مستشرقین معاصر است که در دائره المعارف اسلامی نگارش‌هایی دارد در
باره علمای اسلامی صاحب تحقیقات و تتبعاتی است . از جمله در احوال ابن الیاس محمد بن
احمد مورخ مهم دولت ممالیک (متولد ۸۵۲ که در حدود ۸۰ سالگی فوت نموده) ترجمه‌ای
نگاشته . کتاب ابن الیاس به نام « بدیع الزهور فی وقایع الدهور » از کتب مهمه تاریخ
است . مستشرق مرربور میان همکاران خود مشهور به فضل و دانش و تتبع است . کتاب
الاعلاق الخطیره ابن شداد را که در احوال امرای شام و جزیره نگاشته ، ترجمه
نموده .

Sodieu سدیو

مستشرق فرانسوی که در تاریخ اسلامی بررسی و مطالعه نموده و کتابی بنام تاریخ عرب
و اسلام نوشته و در ۱۸۷۷ کتاب او بطبع رسیده . گوستاو لوبون در کتاب تمدن عرب خود از
نوشته‌های او استفاده و استناد نموده .

سدیو کتاب جامع المبادی والغایات ابوعلی مراکشی (۱) را ترجمه نموده و راجع
بمسلمین و علوم ایشان و فوایدی که از ایشان بنظام و قوانین اجتماعی و مدنی و لغت و غیره
بدیگران رسیده و سرمشق داده‌اند، شرحی نگاشته . خدمات مسلمین را در هندسه و ریاضی شرح

۱- ابوعلی مراکشی ، متوفی ۶۶۰ هجری .

دکتر و از مشرقین دوره اخیر است. اورا جع باسلام و قرآن و وجود محمد ص مطالبی عالی و خید نوشت .

Sonneck سوک

استاد و مدیر سابق مدرسه عالی اسلامی قسطنطیه و معتمد مدرسه کبیر و صاحب کتاب الادیوان المطرب فی اقوال عرب افریقیه و المغرب است که جزء اول کتاب و در پاریس سال ۱۹۰۲ طبع شده و جزء دوم هم بعداً و ترجمه فرانسوا بطور سیده .

Sonthermer زون ترمیر

خاورشناس آلمانی صاحب ترجمه کتاب جامع مفردات الذریعه و الذعذیه بن یسار (۱) است که آنرا در تحت عنوان Grosse Zusammenstellung (بزرگترین ترکیب) از ۱۸۷۰ تا ۱۸۷۲ طبع رسانیده .

Souza سوزا

۱۸۱۲ - ۶

از خاورشناسان اوایل قرن نوزدهم بشمار آمده که در ۱۸۱۲ فوت یافته و صاحب کتاب القاطیر عالی است که از زبان عربی اشتقاق یافته و به مأخوذ و قدس شده و در دانشمندان محقق و متبع بوده .

اشپیگل، فردریش فون Spiegel. Friedrich von

۱۸۲۰-۱۹۰۵

مشرق مشهور آلمانی که از دانشمندان بزرگ و اهل تحقیق و مباحث و اصلاح بوده وی در ۱۱ ژوئیه در کیتزینگن آلمان تولد یافته و در ۱۵ دسامبر ۱۹۰۵ در مونیخ در روزندگانی نموده و صاحب مؤلفات و خدمات عدیده است . دانشمند مذکور در ۱۸۶۷ میلادی بخمال خساندن خطوط مبحی و رسم الخط دوره باستانی ایران بر آمده و رموز و اسرار آنرا حل نموده . علاوه بر این او مقصد گردش و جهان بینی بسیاری از ممالک دنیا از وطن خود حرکت کرد و بسی جاها را دیده و آگاهی زیادی از اوضاع هر جا پیدا نموده و در کتاب Eratische Alter Tumskund Dscho خود در باب اصطخر فارس مطالبی نگاشته .

۱- این بیطار دانشمند اسلامی متوفی ۶۴۶ هجری قمری کتاب جامع مفردات .

اشپیگل ابتدا زبان سانسکریت را فرا گرفته و بخواندن آن ماهر شده سپس زبان و خط پهلوی را آموخته و نیز زبان ارمنی و پشتورا یاد گرفته و معلوم نموده که آن زبانها فروع زبان آریائی میباشند. او کتابی بنام *Die Alexandersage Bei den Orientalen* درباره اسکندر و قصه او نوشته و قصه اسکندرنامه نظامی را هم در کتاب خود انتقاد کرده. این کتاب در ۱۸۵۱ در لپزیگ بطبع رسیده. اشپیگل طریقه صرف و نحو هر يك از زبان های مذکور را پیدا نموده و خطوط میخی تخت جمشید را خوانده در یونان هم اوراقی از پوست که خط میخی با ترجمه پهلوی در آن نگاشته شده بود دیده و حروف الفبای میخی را بکمک حروف پهلوی درست کرده و متدرجاً بخواندن حروف و خط میخی مسلط گردیده و پس از آن بترجمه خطوط تخت جمشید مبادرت نموده و کتابی هم در این باب جمع و تألیف کرده.

او خطوط میخی تخت جمشید را بسه شکل دانسته و معلوم نموده که اگر هر کس يك شکل را بخواند خواندن سایر اشکال برای او بسهولت انجام میگیرد.

دکتر رضا زاده شفق که نسخه اول فرهنگ خاورشناسان نگارنده را مطالعه فرموده این عبارت را در حاشیه کتاب راجع به اشپیگل نگاشته:

« از آثار مهم این مستشرق نامی آلمانی یکی تاریخ مفصل و بسیار سودمند ایران قبل از اسلام است از آغاز تازهور اسلام در سه جلد بزرگ، دیگر کتاب مفیدی است راجع به کتیبه های میخی ایران بالاحقه مختصری در صرف و نحو قواعد فارسی باستان و فرهنگ لغات، دیگر کتاب مفیدی از تاریخ دوره آریائی و نظائر آنها.

دانشمند مزبور مقالات و متبعات و تحقیقات اساسی علمی زیاد راجع بعلوم ایرانی در مجله انجمن آسیائی آلمان انتشار داده.»

اشپرنگر Sprenger

۱۸۱۳ - ۱۸۹۴

مستشرق عالی مقام و دانشمند مشهور اطریشی که از مشاهیر خاورشناسان و صاحب خدماتی برجسته و شایان تقدیر است. وی در تیرویل (یکی از شهرهای اطریش) متولد شده.

اشپرنگر بعد از تحصیل کمالات از وطن خود بجانب انگلستان و لندن رفته و در آنجا داخل خدمت دولت انگلیس شده و بهندوستان مأموریت یافته، امور مدرسهٔ دهلی را عهده‌دار گردیده و در مطبعهٔ کلکته بنشر مؤلفات و مصنفاتی مفیده از آثار علما و دانشمندان عالم اسلامی کوشیده. او بالومسدن و لیس انگلیسی برای انجام امور تشریک‌مساعی نموده و خدماتی که انجام داده از این قرار است:

طبع مقامات حریری، نفحة الیمن شروانی (۱)، قاموس المحيط فیروز آبادی (۲)، تاریخ الخلفای سیوطی، نوادر قلیوبی (۳)، کشاف زمحشری، فتح الشام، کشاف اصلاحات الفنون تهانوی (۴)، نخبة الفکر ابن حجر عسقلانی، الاتقان سیوطی، معجم الصوفیة عبدالرزاق کاشی (۵)، اصطلاحات صوفیه، تاریخ یمینی عتبی (۶)، الاصلبة فی تمییز الصحابه ابن حجر عسقلانی، رسالهٔ شمسیهٔ نجم‌الدین کاتبی (۷) حدود النحو فاکهی (۸)، قسطاس المیزان شمس‌الدین سمرقندی (۹)، والاستبصار شیخ طوسی (۱۰).

اشپرنگر صاحب مجلدات زندگی و تعلیمات محمد (ص) Das Liben und die Lehre de Mohammed است که در ضمن آن شرح حال ابوذر غفاری (۱۱) را نگاشته. او یکجزء از کتاب مروج الذهب مسعودی را با انگلیسی ترجمه نموده و در طبع و نشر کتب مذکور فوق از علما و دانشمندان هندوستان استمداد و دستیاری جسته و بهمرامی ایشان مقصود را انجام داده. وفات او در ۱۸۹۴ بوده.

- ۱- شروانی، احمد بن محمد انصاری شروانی یعنی است.
- ۲- فیروز آبادی، ابوطاهر مجدالدین محمد بن یعقوب شیرازی.
- ۳- قلیوبی، شهاب‌الدین احمد بن سلافه قلیوبی، صاحب تحفة الراغب متوفی ۱۰۶۹.
- ۴- تهانوی، محمد علی بن شیخ علی بن قاضی محمد هندی که در اواسط قرن ۱۲ هجری بوده.
- ۵- عبدالرزاق کاشی، کمال‌الدین عبدالرزاق، صاحب تأویل الایات و شرح فصوص و عبره متوفی ۷۲۵.
- ۶- عتبی، ابوصبر محمد بن عبدالجبار رازی، متوفی ۴۲۷.
- ۷- کاتبی، نجم‌الدین علی بن عمر شافعی استاد ریاضی و منطق متوفی ۶۷۵.
- ۸- فاکهی جمال‌الدین عبدالله بن احمد بن علی فاکهی مکی شافعی، متولد ۸۹۹ متوفی ۹۷۲.
- ۹- شمس‌الدین قندی که از دانشمندان بوده.
- ۱۰- شیخ طوسی، شیخ الطایفه محمد بن حسن بن علی، متولد ۲۸۵، متوفی ۴۴۰، صاحب تهنیه و الاستبصار.
- ۱۱- ابوذر غفاری، صحابی متوفی ۳۲ هجری که از بزرگان صحابه بوده.

استن کنو Stenknow

خاورشناسی که در چندین کنگره شرکت داشته و مدیر انتشارات خاورشناسی انجمن خاورشناسان دانمارک و نروژ و غیره بوده .

سن هیلر ، بارتلمی St . Hillaire , Barthélemy

۱۸۰۵ - ۱۸۹۵

خاورشناس معروف و مورخ دانا بتاریخ اسلامی که کتاب محمد و قرآن را نگاشته و در پاریس سال ۱۸۶۵ بچاپ رسانیده. او استاد فلسفه یونانی در کولژ دو فرانس و وزیر امور خارجه فرانسه بوده . بارتلمی تحصیلات عالی کرده ، مخصوصاً بفرآ گرفتن زبانهای شرقی اهتمام داشته و مترجم مؤلفات ارسطو و آثار دیگران است . گوستا و لوبون در کتاب تمدن عرب خود بنگارش بارتلمی استشهاد نموده و گفتار او نزد نویسندگان اهمیت و اعتبار دارد .

بارتلمی کتاب علم الطبیعه ارسطورا از یونانی بفرانسه ترجمه و مقدمه مفصلی درنودو - پنج صفحه برای آن نوشته و احمد لطفی وزیر معارف سابق مصر آنرا بعبری ترجمه کرده و در مطبعه دارالکتب مصری قاهره سال ۱۹۳۵ م (۱۳۵۳ هـ) بچاپ رساننده .

استراد ، لوسترب Sterad, Lusterb

لوسترب استراد خاورشناس آگاه و متبع در قسمت تمدن اسلامی که در اثر تتبع و تحقیق و احاطه و اطلاع کتاب تمدن اسلامی را نگاشته و کتاب مزبور بعنوان «حاضر العالم الاسلامی» بعبری ترجمه و طبع گردیده .

استونسن، رابرت Stevenson, Robert

رابرت استونسن دانشمند خاورشناس که راجع بقواعد و دستور زبان عربی تحقیقات نموده و کتابی در این باب نوشته و اطلاعات او مورد توجه و استفاده بسیاری از خاورشناسان گردیده. در دائره المعارف اسلامی لیدن آثار قلمی او زیاد است و تحقیقاتی را

باونسبت داده‌اند.

استکوی ، مانوئل Stokvi , Manuel

دانشمند آگاه باوضاع نژادی دنیا که در عداد خاورشناسان بزرگ آمده و تاریخ انساب تمام کشورهای روی کره را از قدیمترین زمان تا کنون در سه جلد نگاشته و عده‌ای از تابلوهای انساب را در آن گنجانیده و جلد اول آن را بسلاطین آسیا و افریقا و امریکا و پلینزی اختصاص داده و در ۱۸۸۸ بچاپ رسانیده و در فهرست کتابخانه بریل نام و عملیات او مسطور است.

استوری ، چارلز Story , Charles

چارلز استوری استاد زبان عربی در دانشگاه کمبریج که خدماتی زیاد بادیات اسلامی نموده و در ۱۹۱۵ کتاب الفاخر تألیف مفضل (۱) صاحب فرائد و کسائی را با فهارس و قوافی و اشعار و امثال و رجال و الفاظ طبع نموده و بنشر آثاری دیگر مبادرت کرده. از جمله کتابی به نام فهرست ادبیات فارسی ترتیب داده که چند جلد آن درباره علوم و ادبیات و تاریخ اسلامی است و تاریخ هندوستان را نیز متغمن گردیده .

استریپ‌لینگ Stripling

نویسنده تاریخ ترکان عثمانی که از خاورشناسان دانشمند است و کتاب نامبرده را تحت عنوان The Ottoman Turks and the Arabs از ۱۵۱۱ تا ۱۵۷۴ نوشته و گزارشی از ملاحان پرتقالی و اکتشافاتی که در هند نموده‌اند و راه تجارتی را که آنها را در شرق افریقا و هند باز نموده‌اند با منافذ خلیج فارس و دریای احمر، ذکر کرده و تألیف خود را از روی مؤلفات اروپائیان معاصر و مراجع عربی و ترکی گرد آورده .

سوتر ، ه . Suter , H .

خاورشناس معروف، که درباره خوارزمی و آثارش اظهار نظر نموده و برخی از آنها را

۱- مفضل بن سقمة بن عاصم، از دانشمندان قرن دوم هجری بوده .

از ابوریحان بیرونی دانسته. در احوال ابومعشر بلخی (۱) نیز شرحی نگاشته که در دائرة المعارف اسلامی لیدن مسطور است.

سوتر شرح قاضی ابوبکر بغدادی را جمع آوری کرده و کتاب او را که شرح مقاله دهم اقلیدس است طبع کرده. وی در احوال ابن ابی الرجال (۲)، منجم اسلامی اندلسی هم شرحی نگاشته، درباره ابن البناء مراکشی، متفنن به بسیاری از علوم بویژه ریاضی و نجوم و علوم طب مقاله و ترجمه دارد و به نوشته او ابن البناء دارای هفتاد و چهار مؤلفه است، از جمله تلخیص اعمال الحساب است که وی آن را با ترجمه فرانسوی مسیومار به چاپ رسانده. سوتر درباره ابن هبشم (۳) نیز تحقیق کرده که در دائرة المعارف اسلامی مسطور است. ترجمه وی در باب ابن ساعاتی نیز در دائرة المعارف مسطور است.

سایکس، سرپرسی Sykes, Sir Percy (Molesworth)

ژنرال معروف انگلیسی که از دانشمندان و مورخین مطلع و نویسندگان شمرده شده و جزو ایران شناسان و مستشرقین است. مشارالیه در موقع جنگ بین الملل اول (۱۹۱۴ - ۱۹۱۸) ریاست قوای نظامی را که انگلیسی ها در ایران با اسم پلیس جنوب تشکیل داده بودند عهده دار بوده.

سایکس در تاریخ ایران و شرق مطالعاتی نموده و کتابی در دو مجلد بنام History of Persia نوشته که در ۱۹۱۵ بطبع رسیده و محتوی تاریخ قدیم و جدید ایران و از کتب مفیده است. اخیرا تاریخ او بقلم دوست دانشمند فاضل ما آقای سید محمد تقی فخرداعی

- ۱- ابومعشر، جعفر بن عمر بلخی از منجمین اسلامی است که اروپائی ها او را Abulmasar خوانده اند، از اوست المدخل الكبير که به لاتینی ترجمه شده. وفات، ۲۷۳ هـ.
- ۲- ابوالحسن علی بن ابی الرجال منجم که اروپائی ها او را البوهازن نامیده اند. در قرن پنجم هجری می زیسته و گویا با ابوسهل و یحیی بن رستم کوهی در ارساد فلکی معاونت می نموده.
- ۳- ابن هبشم، ابن علی حسین بن حسن بن هبشم، ریاضی دان و طبیعی دان و طبیب (۴۵۴-۴۳۰).

بفارسی ترجمه شده . وی شرح مسافرت‌های خود را در ایران به عنوان ده‌هزار مایل در ایران (۱۹۰۲) *Ten Thousand Miles in Persia* چاپ کرده . ضمناً کتاب‌های دیگری به نام افتخار عالم‌شبیعه (۱۹۱۰)، صحراها و واحه‌های آسیای مرکزی (به کمک ال‌سایکس) ، وزندگی نامهٔ سرمور تیمر دورانند را نوشته و علاوه بر کتاب تاریخ ایران کتابی در تاریخ افغانستان (دردو جلد) دارد.

T

تاردف ، ولادیمیر Tardoff, Vladimir

ولادیمیر تاردف ایران شناس روسی که در اقتصادیات ایران کتاب نوشته و مدت سه سال در اصفهان عنوان کنسولی داشته و در این کشور مطالعات و مشاهداتی نموده و اکنون (در ۱۳۱۷) در حدود سن پنجاه سالگی میباشد .

تاورنیه ، ژان باتیست Tavernier, Jean-Baptiste

ژان باتیست تاورنیه جهانگرد و بازرگان فرانسوی است که در عصر صفویه از ۱۰۳۸ تا ۱۰۸۶ در ایران سیاحتها نموده . او از این سفر سفرنامه‌ای ترتیب داده که بسیار مفصل و مشروح است و اول بار مرحوم نظم الدوله (۱) آن را به فارسی ترجمه نموده . تاورنیه سفرهای دیگری هم به هند و عثمانی و غیره نموده که در سفرنامه‌هایش مضبوط است . کتاب مهم او شش سفر ژان باتیست تاورنیه به ترکیه، ایران و هند نام دارد :

SiX Vogages de Tavernier en Turquie , en Perse etaux Indes(1676)

۱- نظم الدوله، ابوتراب خان خواجه نوریان، متوفی ۱۳۰۶ شمسی که سیاحت نامه تاورنیه را در ۱۳۲۱ هجری ترجمه نموده و نیز کتاب سرگذشت کنتس دوپاری را در چهار مجلد ترجمه کرده .

Tchaïkine, Konstantin

چایکین، کنستانتین

او یکی از خاورشناسان کنونی روسیه است که مدت ۵ سال از ۱۹۲۱ تا ۱۹۲۶ مترجم رسمی سفارت روس در تهران بوده و لیسانسیه انستیتوی علوم شرقی مسکو میباشد.

او کتابی در ادبیات معاصر ایران تألیف نموده که در ۱۹۲۸ در مسکو چاپ و انتشار یافته و در جشن فردوسی چند مقاله راجع به اسدی طوسی شاعر بزرگ و اسدی طوسی کوچک ضمن مقالات مستشرقین دیگر روس در مجله‌ای بعنوان فردوسی نشر داده. علاوه بر این عده زیادی از مقالات راجع به ادبیات فارسی در مجله‌های روسیه نگاشته. او تمام بوستان سعدی را بشرح روسی ترجمه نموده و فرهنگی بفارسی و روسی تألیف کرده است و پرفسور زبان در بنگاه علوم شرقی مسکو میباشد.

Teniler, Hetune Charles

تنیلر، هتون شارل

استاد ریاضی و خاورشناس معروف و دانا به زبان‌های هندی و عربی، که دکتری معروف و صاحب کتاب «جوامع علم ریاضی» است که آن را از انگلیسی به عربی در آورده و در کلکته چاپ نموده. این استاد در زبان عربی مهارتی زیاد داشته و نگارش‌های محققانه دارد.

Thorbecke

توربکه

۱۸۹۰ - ؟

خاورشناس مشهور آلمانی است که بنوبت خود در باره طبع و نشر آثار علمی علمای اسلامی خدماتی را انجام داده و در سال ۱۸۹۰ وفات یافته.

توربکه کتاب الملاحن ابن درید و درة الخواص حریری و کتاب النحو صباغ و المفضلیات مؤلفه ابی العباس مفضل ضبی (۱) را با ملاحظاتی بزبان آلمانی در لپزیگ سال ۱۸۸۵ چاپ نموده و ترجمه عنتره (۲) و دیگران را نشر داده و

۱- مفضل ضبی، ابوالعباس مفضل بن محمد کوفی متوفی در ۱۶۸۵ هـ.

۲- عنتره بن شداد عیسی، شاعر عرب متوفی ۶۱۵ میلادی.

۳- ابن درید، ابوالحسن محمد بن حسن بن درید متولد ۲۳۳، متوفی ۳۲۱. صاحب کتاب الجمهره

و غیره است.

در دانش عربی و ادبیات آن زحماتی کشیده و در دارالفنون هیدلبرگ جزو استادها بوده .

تیکس Tix

استاد خاورشناس که خدماتی شایسته بمعارف شرق کرده. من جمله کتاب نبذة العقود فی امور النقود یا کتاب پولها و نقود قدیمه یا مسکوکات اسلامی را در روستک سال ۱۷۹۷ بطبع رسانیده .

تولستوی، لئون Tolstoï, Léon

۱۸۲۸ - ۱۹۰۰

لئون تولستوی ، دانشمند و فیلسوف روس که مردی بزرگ و صاحب اندیشه و اخلاق بوده، عمده زندگی خود را برای خواندن مردم به راه نیکبختی و سعادت و پیروی دیانت گذرانده ، صاحب آثار و افکار مهمه در اخلاق و غیره است و از کسانی است که بروحیات شرق کاملاً آشنا بوده مخصوصاً در موضوع دیانت اسلام داخل کنجکاوی و تحقیقات شده .

این دانشمند کتابی بنام محمد (ص) نگاشته و گفتار حکیمانه نبی اکرم را در رساله مخصوص بنام حکم پیغمبر اسلام ترتیب داده و آورنده این دین را تقدیس و تکریم نموده . مطالبی منصفانه در خصوص مزایا و حقیقت دین اسلام نگاشته و توجه بسیاری از دانشمندان بزرگ دنیا را بگفتار محکم و درست خود متوجه گردانیده . کتابهای تولستوی به بسیاری از زبانها ترجمه و چاپ شده و تمام ملل بنگارش او اهمیت داده اند .

تولستوی از آغاز زندگی و دوره کودکی بتدوین و جمع حوادث و گزارش روزانه حریص بوده و بطوریکه نوشته اند او ۶۵ سال جریان زندگی یومیه خود را بطوری نگاشته که اگر انتشار میافت در حدود چهل مجلد میشد و اخیراً مؤلفات او در حدود ۹۸ جلد تعیین شده و کمیته مخصوصی مشغول طبع آن است .

او سه ساله بود که مادرش وفات نمود و در نه سالگی هم پدرش را از دست داده . این دو فقدان بزرگ تأثیری شدید در زندگی او نمود . عمه او « کنتس الکساندر اوستن » ساکن « تاتیانا » بسر پرستی او متحمل گردید . وجود این عمه برای او خیلی مفید بوده و در دامان تربیت او تولستوی توانست مراتب عالی ادب و اخلاق را طی نماید .

تولستوی دارای منظره عجیب و شکلی غریب بوده، لب‌های کلفت و چشمهای ریز و بینی پهن او جلب توجه مینمود، چنانکه نوشته‌اند او خود میگفته «من آرزو دارم که خدا درباره من قدرت نمائی نموده و مرا بسرشتی جدید با صورتی زیبا در آورد».

این دانشمند برای خود برنامه دشواری ترتیب داده و در نهایت مراقبت آنرا اجرا می نمود. اومی خواست که قانون را کاملا تحصیل نموده باشد و طب را از ناساحیه نظری و عملی بفهمد و در زبانهای فرانسه و روسی و ایتالیائی و یونانی متبحر گردد و میل داشت که در تاریخ و جغرافیا سرآمد شده علوم ریاضی و طبیعی را بداند و موسیقی و نقاشی را بقدر امکان یاد بگیرد.

وقتی که تولستوی از دانشگاه بیرون آمد خواست که بکلی دست خود را از معتقدات سابقه تکان داده و خالی کند. لذا در درس فلسفه در ۱۵ سالگی شروع به آموزش نموده در شانزده سالگی از رفتن بکلیسا خود داری نمود.

ولی او ایمان بوجود خدای یگانه داشته و منکر تعلیمات عالیة مسیح نبود. اندیشه عمده تولستوی در سعی وراء کمال بوده و هر قدر که میتوانست از علوم عالیة تحصیل مینموده. کمال ادبی و کمال بدنی و انواع تمرینات و ورزش را متحمل شده و خود را بانواع محرومیت وادار مینمود و میخواست در نظر مردم از هر جهت کامل و تمام باشد.

او همواره از محیط فاسد خود متأثر بوده و در صدد تصفیه اخلاق افراد مردم بود و از نگارشات خود خدمتهای شایانی بعالم بشریت تقدیم نموده است.

تورنبرگ، شارل ژان Torinberg, Charles Jean

۱۸۷۷ - ۱۸۰۸

شارل ژان تورنبرگ مستشرق معروف و خدمتگذار که تاریخ کامل ابن اشیر را با فهرستی جامع و مفید طبع نموده و نیز کتاب انیس المطرب ابن ابی زرع فاسی (۱) را که در تاریخ فاس نوشته بطبع رسانیده.

تورنبرگ از شاگردان سیلوستر دسائی است. او علاوه بر امور مذکوره قسمتی از کتاب محاضرة سیوطی و کتاب فتوح فرنگان در بلاد اسلامی و خریدة العجائب ابن الوردی (۲) را در ۵ جزء از کتاب نشر داده و از علاقمندان طبع و نشر آثار دانشمندان

۱- ابن ابی زرع، ابوالحسن علی بن عبدالله، متوفی ۷۲۶.

۲- ابن الوردی، یکی زین الدین ابوحنس عمر بن مظفر قرشی بکری لغوی متولد ۶۸۹ متوفی ۷۴۹ و دیگری سراج الدین ابوحنس عمر شافعی، متوفی ۸۶۱ مؤلف خریدة العجائب است.

و علمای اسلامی بوده علاوه بر این قسمتی از مطالب خريدة العجائب را ترجمه نموده .

Torrey, Charles توری، شارل

مستشرق معروف که کتاب فتوح نصر بن عبدالحکم رادر لندن به سال ۱۹۲۰، بعد از نشرهائری ماسه انتشار داده و برای آن مقدمه‌ای در ۲۴ صفحه نوشته و عین نشریات هائری ماسه را نقل کرده . سپس قسمت فتح افریقا و فتح اندلس را علاوه نموده. توری خدمات دیگری هم انجام داده . از جمله کتاب غلط الضعفاء من الفقها را که مجموعه‌ای از خطاهای فقها در استعمال الفاظ و متعلق به ابن بری مقدسی مصری است چاپ نموده و نیز درباره ابن‌المتعز شاعر و امیر شرح حالی در دائرة المعارف اسلامی نوشته.

U

اومبریت Umbrit

خاورشناسی است که تاریخ ابوالفداء را تحت عنوان تاریخ الامراء ترجمه و طبع کرده
و تحت این عنوان انتشار داده است:

Historia Emirarum al Omarah ex Abulfeda

آپتون، ژوزف Upton , Joseph , H

خاورشناس معاصر و مدیر موزه متروپولیتان و ایران شناس دانشمند که جزء مکتشفین کاوش
پرسپلیس (تخت جمشید) ایران است و اکتشافات زیادی در آثار تاریخی آنجا نموده و بسیاری
از اطلاعات خود را نشر داده.

اوسهر، جان Ussher , John

جان اوسهر دانشمند و سیاح انگلیسی که در قسمت های عمده سر زمین -
های آسیا گردش کرده و نقاط مهمه شرق را دیده و از جهانگردان قرن ۱۹

به شمار می‌رود .

سیاح مذکور حاصل مشاهدات و سیاحات خود را تحت عنوان سفرنامه از لندن
به تخت جمشید تدوین نموده و سیاحت های داغستان و گرجستان و ارمنستان و
کردستان و بین النهرین و ایران را نیز جمع و تألیف کرده و ضمن کتابی در ۱۸۶۵
به طبع رسانده .

Valenburg, Jacques de

والنبورک ، ژاکدو

۱۸۰۶-۱۷۶۳

خاورشناس اواخر قرن هیجدهم که مجموعه نفیسی از ادبیات شیرین فارسی جمع نموده
و فریفته ادبیات نغز و اشعار دلکش زبان فارسی گردیده .
وی اگرچه از اشخاص سیاسی و دیپلمات بوده، معذک فوق العاده مایل و شائق ادبیات
شده و سال ۱۸۹۲ در استانبول کتاب مثنوی مولانا جلال الدین رومی (۱) را بفرانسه ترجمه
نموده و برای چاپ مهیا کرده ولی افسوس که زحمات او هدر رفته و افسردگی خاطرش
بسوختن کتاب فراهم آمده و فقط نصف بیشتر ترجمه او باقی است که از آثار نفیسه بوده ولی
بطبع نرسیده .

Vambery, P.

وامبری ، پ .

خاورشناس قرن نوزدهم و مستشرق مجارستانی که در نقل کتاب قاموس ترکی امیر

۱- جلال الدین رومی، فرزند محمد بن حسین بلخی بکری، متولد ۷۲۶ هجری، متوفی ۷۷۲، صاحب کتاب مثنوی

و دیوان اشعار و غیره .

علیشیر نوائی (۱) موسوم به ایشقه مبادرت نموده و آنرا در سال ۱۸۶۲ در بوداپست بطبع رسانیده و نشر داده .

واندیک Van Dyck

۱۸۱۸ - ۱۸۹۵

دانشمندی که اصلاً هلندی بوده و در امریکا نشو و نما یافته و در فلسفه و حکمت تتبع کرده و بآثار فلسفی و حکمت ابوعلی سینا اظهار علاقه نموده و کتاب مبحث عن القوه النفسانية ابوعلی را در ۱۳۲۷ هـ در قاهره بچاپ رسانیده و کتاب المراه الوضیه فی الكرة الارضیه او را بعربی در بیروت سال ۱۸۸۶ طبع نموده و رساله الجدری رازی را نیز ترجمه کرده .

واندنبرگ Vandenberg

از دانشمندان و مستشرقینی است که در علوم شرقی مطالعات کرده و زبان عربی را فرا گرفته و ترجمه‌هایی دارد که از آنجمله است ترجمه شرح رساله ابی شجاع (۲) ابن قاسم غزی که در فقه اسلامی نوشته شده . او ترجمه این رساله را در لیسن سال ۱۸۶۹ بطبع رسانیده . او جزء سوم کتاب منهاج الطالبین نوری را هم بزبان فرانسه ترجمه نموده و کتاب فتح القریب شمس الدین غزی معروف بابن غرایلی را هم بفرانسه ترجمه و طبع کرده .

وان وئین، کورنلیوس Van Waenen, Cornelius

خاورشناس آگاه بزبان عربی و اخبار و آثار اسلامی که کتاب حکم حضرت علی بن- ایطالب علیه السلام را با ترجمه لاتینی و قبودات و شرح و تعلیمات در او کسونیاسال ۱۸۰۶ بطبع رسانیده .

وازیلیو Vasiliev

خاورشناس معاصر امریکائی که در تاریخ مرابطین و شرق تخصص یافته و در

۱- امیرعلیشیر نوائی، وزیر سلطان حسین بایقرا، متوفی ۹۰۶.

۲- ابن قاسم غزی، شمس الدین ابو عبدالله، صاحب حواشی بر عقاید نسفی متوفی ۹۱۸ هجری.

Madison Wisconsin و مادیسن امریکا اشتغال دارد .

صحیح
ات او

ولیژه Veliger

د آگاه بزبان عربی که اهل تحقیق و تتبع بوده و در ترجمه کتاب القدر از عربی بفرانسه
ده. این دانشمند کتاب مذکور را در ۱۹۰۲ ترجمه نموده و در همین سال بامتن عربی
عنوان بچاپ رسانیده :

بر-
قیده

Materiaux pour servir á l'étude de la doctrine de
Prédestination dans la Théologie Musulmane

۱۸

وسترگارد Vestercaarde

۱۸۷۸ - ۱۸۱۵

ی
تا

استاد خاورشناس دانمارکی که مابین سالهای ۱۸۵۲ - ۱۸۵۴ بکیمک اسناد و کتبی
مسوس راسک ، از بمبئی خریده و بکپنهاگ برده بود ، نسخه خیلی نفیسی از اوستا را
رسانیده .

وسترگارد در سال ۱۸۵۱ نسخه ای از کتاب «بندھشن» را که بزبان پهلوی است طبع
ده و در چند سال قبل از تاریخ مذکور با ایران و هندوستان سفر کرده و در مراجعت از هندو
ن برای ارمغان وره آورد بوطن خود نقشه کتیبه میخی نقش رستم و قسمتی از کتب خطی
ان پهلوی را همراه برده .

وتیه Vettier

۱۶۶۷ - ۱۵۱۳

این شخص پزشك دو ك اورلثان بوده و در عربی مهارت تمام یافته و تاریخ ابن یمن ، تیمور
لنگ ابن عرب شاه و علم المنطق و امراض التبعه ابن سینا و الرثا و طغرائی و تفسیر الاحلام عبدالرحمن
نصر را بزبان خود ترجمه و نقل نموده .

ویات ، گاستون Viat , Gaston

خاورشناس و ناشر معارف دانش شرقی که کتبی را طبع و نشر نموده و از جمله کتاب خطاط

مقریزی رادر چهار جزء در مصر از ۱۹۱۹ تا ۱۹۲۵ چاپ کرده و جزء پنجم آنرا چندی بعد
بچاپ رسانیده .

ویکنت دوونی Viconte de Vogne

از مستشرقین بشمار آمده و باداب و اخلاق عمومی عرب و مسلمین آگاه گردیده و کتابی
مفصل در خصوص ادب و اخلاق و سلوک و رفتار عرب نوشته. گوستاو لوبون در کتاب تمدن عرب
خود بنگارشات این استاد استناد نموده .

ویسر ، و . م . de Visser , M.W.

خاورشناس معروف هلندی دوره معاصر که در مذهب بودائی قدیم ژاپون و
سوترا و آئینی که در قرن هفتم و هشتم میلادی در میان بودائیان رایج بوده و تاریخ بعد از آن،
کتابی در دو جلد نوشته و در ۱۹۳۵ بچاپ رسانیده .
این دانشمند کتابی هم راجع به ژاپن نوشته و کتابی هم راجع بادیات چین و هند
ترتیب داده .

فوگل ، ژ.ف. Vogel , J.Ph.

این دانشمند خاورشناس راجع باحوال بودا و مذهب بودائیسیم تحقیقات زیاد نموده و
کتابی در این خصوص نگاشته که در ۱۹۳۰ بچاپ رسانیده .
خدمات زیادی هم در انستیتوی کرن از ۱۹۱۵ تا ۱۹۳۵ انجام داده و کتابی
راجع بزبان سانسکریت نشر داده و مقالاتی در خصوص این زبان و بعضی از السنه
هندی نوشته و ملاحظاتی در باره اشعار هندی نگاشته. مقاله ای در باب هند باستان دارد و
قسمتی راجع بصنایع باستانی اسلام در چند جلد نوشته که جلد اول آن از ۱۹۳۵ تا ۱۹۳۷
بچاپ رسیده .

ولرس Vollers

استاد مستشرق و ایران شناس آلمانی که از دانشمندان ستوده و صاحب خدماتی پسندیده
در معارف و ادبیات شرقی است.
ولرس بکتاب شاهنامه فردوسی اظهار علاقه نموده و کتاب مزبور را تحت تحقیقات

و استقصاء در آورده و آنرا با چندین نسخه خطی مقابله نموده و تصحیح کرده و در طبع نسخه صحیح و کامل شاهنامه مبادرت نموده (کاوه در شماره ۱۲ سال ۲، ص ۲۷، از وی نام برده و بزحمات او اشاره کرده).

ولرس برای کتاب های خطی اسلامی در لپزیگ فهرست ترتیب داده، علاوه بر— این دو جزء از کتاب الانتصار لواسطات عقد الامصار ابن دقماق مصری را نشر داده. و عقیده دارد که این دانشمند ماساخذ و مصادر کتاب خود را از مقریزی گرفته است. ولرس معلقه حارث بن عباد بکری را بلاتینی ترجمه کرده و در بون سال ۱۸۲۷ بطبع رسانیده.

او قصیده طرفه (۱) را هم با شرح زوزنی بدستیاری ریسکی طبع کرده.

ونالوت Vonaloth

از ناشرین آثار است که جزء مستشرقین بشمار رفته و در نشر آثار اسلامی مبادرت نموده. از جمله رساله فی ملک العرب را با متن عربی آن درص ۲۶۱ تا ۳۰۹ کتاب الابحاث الشرقیه که در لپزیگ سال ۱۸۵۷ بطبع رسیده، نشر داده.

۱- طرفه بن عبد ابو عمرو، شاعر بکری متوفی ۵۵۰، صاحب اشعار و دیوان.

علیشیر نوائی (۱) موسوم به ایشقه مبادرت نموده و آنرا در سال ۱۸۶۲ در بوداپست بطبع رسانیده و نشر داده .

واندیک Van Dyck

۱۸۱۸ - ۱۸۹۵

دانشمندی که اصلاً هلندی بوده و در امریکا نشو و نما یافته و در فلسفه و حکمت تتبع کرده و بآثار فلسفی و حکمت ابوعلی سینا اظهار علاقه نموده و کتاب مبحث عن القوه النفسانية ابوعلی را در ۱۳۲۷ هـ در قاهره بچاپ رسانیده و کتاب المرأة الوضیة فی الكرة الارضیة او را بعربی در بیروت سال ۱۸۸۶ طبع نموده و رساله الجدری رازی را نیز ترجمه کرده .

واندبرگ Vandenberg

از دانشمندان و مستشرقینی است که در علوم شرقی مطالعات کرده و زبان عربی را فرا گرفته و ترجمه‌هایی دارد که از آنجمله است ترجمه شرح رساله ابی شجاع (۲) ابن قاسم غزی که در فقه اسلامی نوشته شده . او ترجمه این رساله را در لیدن سال ۱۸۶۹ بطبع رسانیده . او جزء سوم کتاب منهاج الطالبین نوری را هم بزبان فرانسه ترجمه نموده و کتاب فتح القریب شمس الدین غزی معروف بابن غرابیلی را هم بفرانسه ترجمه و طبع کرده .

وان وئین، کورنلیوس Van Waenen, Cornelius

خاورشناس آگاه بزبان عربی و اخبار و آثار اسلامی که کتاب حکم حضرت علی بن- ایطال علیه السلام را با ترجمه لاتینی و قیودات و شرح و تعلیمات در او کسونیاسال ۱۸۰۶ بطبع رسانیده .

وازیلیو Vasiliève

خاورشناس معاصر امریکائی که در تاریخ مرابطین و شرق تخصص یافته و در

۱- امیرعلیشیر نوائی، وزیر سلطان حسین بایقرا، متوفی ۹۰۶.

۲- ابن قاسم غزی، شمس الدین ابو عبدالله، صاحب حواشی بر عقاید سنی متوفی ۹۱۸ هجری.

دانشگاه ویس کونسین Wisconsin و مادیسن Madison امریکا اشتغال دارد .

ولیزه Veliger

استاد آگاه بزبان عربی که اهل تحقیق و تتبع بوده و در ترجمه کتاب القدر از عربی بفرانسه مبادرت کرده. این دانشمند کتاب مذکور را در ۱۹۰۲ ترجمه نموده و در همین سال بامتن عربی تحت این عنوان بچاپ رسانیده :

Materiaux pour servir á l'etude de la doctrine de la
Prédestination dans la Théologie Musulmane

وسترکارد Vestercaarde

۱۸۷۸ - ۱۸۱۵

استاد خاورشناس دانمارکی که مابین سالهای ۱۸۵۲ - ۱۸۵۴ بکمک اسناد و کتی که رامسوس راسک ، از بمبئی خریده و بکپنهاگ برده بود ، نسخه خیلی نفیسی از اوستا را بطبع رسانیده.

وسترکارد در سال ۱۸۵۱ نسخه ای از کتاب «بندھشن» را که بزبان پهلوی است طبع نموده و در چند سال قبل از تاریخ مذکور بایران و هندوستان سفر کرده و در مراجعت از هندو ایران برای ارمغان وره آورد بوطن خود نقشه کتیبه میخی نقش رستم و قسمتی از کتب خطی بزبان پهلوی را همراه برده.

وتیه Vettier

۱۶۶۷ - ۱۵۱۳

این شخص پزشک دوک اورلئان بوده و در عربی مهارت تمام یافته و تاریخ ابن یمن ، تیمور لنگک ابن عرب شاه و علم المنطق و امراض التعبه ابن سینا و الرئاطه و طرائف و تفسیر الاحلام عبدالرحمن نصر را بزبان خود ترجمه و نقل نموده .

ویات ، گاستون Vial , Gaston

خاورشناس و ناشر معارف دانش شرقی که کتی را طبع و نشر نموده و از جمله کتاب خطاط

W

Walherarnold , Thomas

والهر آرنولد ، توماس

۱۸۶۴ - ؟

از خاورشناسان انگلیس که در ۱۸۸۳ داخل دانشگاه کمبریج شده در آموزشگاه مکدالن Macdalen تحصیل ادبیات انگلیسی نموده نزد پرفسور کاول Cowell و پرفسور رابرتسون Robertson خاورشناسان انگلیسی بد تحصیل عربی و فارسی مشغول شده ، باشوقی زیاد ادبیات اسلامی را فرا گرفته و در زبان عربی ترقی زیاد کرده و نگارش‌های خوب و مؤلفاتی ظریف نوشته . مدتی در هند در دانشگاه علیگر به تدریس مشغول بوده و سپس در مدرسه دولتی لاهور استاد فلسفه شده ، در آنجا با معلمین بزرگ سروکار یافته . این مختصر از کتاب شیعه یا اهل سقوط بنی امیه بدست آمده و نوشته شد .

Wallin

والن

خاورشناس قرن نوزدهم است که از جمله سیاحان بوده و بین قبائل نجد عربستان و طوایف سیاه پوست سیاحت کرده و از اوضاع و رسوم و عادات و طرز زندگانی آنان بخوبی اطلاع یافته و کتابی در این باب نوشته .

والن در زبان عربی مهارتی تمام پیدا نموده و دوره سیاحت او در ۱۸۴۸ بوده

[۳۴۷]

که بلباس روحانی مانند یکنفر از علمای اسلامی از سواحل بحر احمر گرفته تانجد و غیره را سیاحت کرده .

وال پل Walpole

خاورشناسی که در جهات مختلفه شرق سیاحت کرده از اوضاع هر جا اطلاع پیدا نموده و کتابی به عنوان Travels in Various Parts of the East نگاشته و طبع کرده و کتاب او منضمّن يك رشته اطلاعات مفید است .

وایر، ت . ه . Weir, T.H.

یکی از خاورشناسان معاصر است که در احوال ابوالفضل العباس معروف به ابن حنیف شاعر دربار هارون الرشید متوفی ۱۹۲ تحقیقاتی نموده که در دائرة المعارف اسلامی لیدن مسطور است. و در احوال ابن جزله طیب بغدادی معروف دارای ترجمه است، در احوال ابن عربی (۱) و ابن عسکر (۲) نیز دارای ترجمه است .

ولهوزن Wellhausen

خاورشناس آگاه بتاريخ دوره اول اسلامی که کتابی در سیرت حضرت ختمی مرتبت و گزارش آن بزرگوار در مدینه بعنوان Mohammed in Medina بزبان انگلیسی نوشته . او کتابی هم در تاریخ عصر اموی بعنوان Das Arabische Reich و کتابی بنام مذاهب سیاسی بعنوان Die Religios Politichen و کتابی دیگر بعنوان جنگ های اعراب Die Kämpfe der Arabe نوشته که در ۱۹۰۱ بچاپ رسیده و از کتاب های مفید با اهمیت است .

۱- ابن عربی ، ابوبکر محمد بن علی یحیی الدین حاتم طائی اندلسی است . این مرد سفرها نموده و در عقاید باطنی چیزها نوشته و خود از باطنی ها به شمار آمده . امم مصنفات او فتوحات مکیه است که شعرائی (متوفی ۸۹۷۳) آنرا مختصر نموده و فصوص الحکم هم از آثار او شمرده شده . هم از اوست ؛ مخاطرات الابرار و الامر الحکم و تحفه السفره و مواقع النجوم و غیره .

۲- ابن عسکر، محمد بن علی بن عمر بن حسن بن مصباح مراکشی .

Welyaminof, Zernof

وليامينف، زرنف

خاورشناس روسی که در قرن نوزدهم میزیسته و در سال ۱۸۶۸ در پتر و گراد کتاب ایشقه یا قاموس ترکی عثمانی شرقی، مؤلفه امیر علی شیر نوائی را طبع و نشر نموده .
این کتاب را او امبری مجاری، چنانکه نگاشته شد، بزبان مجاری نقل نموده و در ۱۸۵۲ در بوداپست بچاپ رسانیده .

Wensinck

ونسینک

خاورشناس معروف هلندی که از دانشمندان معاصر و عضو دائره المعارف اسلامی لیدن است . این دانشمند صاحب آثار و مؤلفاتی زیاد و نشریاتی مهم است . او کتاب مفتاح کتوزالسنه را تألیف نموده که دانشمند مصری محمد جواد عبدالباقی آنرا ترجمه و بچاپ رسانیده و از جمله نشریات او شرح حال مقدسین شرق است که از منابع سریانی گرفته و نقل و ترجمه نموده و تاریخ ارشید را در ۱۹۱۱ با متن عربی بچاپ رسانیده و نیز افسانه هیلاریا را از متن عربی و متن سریانی طبع نموده و یادداشتها از احادیث اسلامی بترتیب الفبا نگاشته و در ۲ جلد تدوین و چاپ کرده و کتابی بسیار مفید در این موضوع ترتیب داده . وی در احوال ابن مسعود (۱) عبدالله بن غافل صجایی در دائره المعارف اسلامی تفصیلی نگاشته .
ونسینک قسمتی از احادیث اسلامی را بهم وفق داده و مسانید احمد و دیگران را بکمک مستشرقین مرتب نموده و ترجمه در احوال عده ای از دانشمندان اسلامی بطور مقاله نگاشته که در دائره المعارف اسلامی لیدن درج شده و خلاصه کارهای او هم در فهرست کتابخانه بریل مسطور است .

Wesselowski

وسلوسکی

ایران شناس روسی که در تاریخ ایران بررسی و تتبع زیاد نموده و کتابی بزبان روسی در این خصوص در دو جلد ترتیب داده و مدارک کتاب خود را با سنادی که در آرشیو رسمی دولت روسیه بوده مستند نموده .

این مورخ اوراقی را که از زمان شاه عباس کبیر باقی مانده بود دیده و کتاب خود را از روی آن تألیف کرده و کتاب مزبور از کتب مفید و شامل گزارش اهم وقایع دوره سلطنت

۱- عبدالله بن مسعود بن حبیب از صحابه رسول اکرم است که در جوانی ثنای کفار گفته و در موقع هجرت پیغمبر به مدینه اسلام آورده . وفات او را سال ۲۲ هجری نوشته اند و در بسیاری از غزوات حاضر بوده .

شاه عباس و شرح حوادث و وقایع آن دوره است که بقلم سفرا و مأمورین اعزامی دولت روسیه باین کشور نگارش یافته .

جلد اول کتاب وسلوسکی در ۱۸۹۰ بچاپ رسیده و بنام تساریخ روابط سیاسی و تجارتی بین روسیه و ایران موسوم شده و جلد دوم آن هم که مربوط بروابط بین ایران و روس است، در ۱۸۹۳ بطبع رسیده .

ویگهام Whigham

دانشمند انگلیسی که در قسمت تاریخ سیاسی اخیر اطلاعاتی مفید گرد آورده و در باره رقابت انگلیس و روس در ایران و موضوع خلیج فارس و راه آهن بغداد کتابی نگاشته و چاپ نموده .

وینفیلد Whinfield

خاورشناس انگلیسی که کتاب رباعیات خیام را با ادوارد فیتزجرالد طبع نموده و خدماتی دیگر هم در خاورشناسی انجام نموده .

وایت White

۱۷۴۶ - ۱۸۱۴

خاورشناس انگلیسی که در کتب و آثار اسلامی مطالعه نموده و در طبع و نشر و ترجمه کتبی از کتابهای اسلامی اهتمام به خرج داده. از جمله کتاب عبداللطیف بغدادی را در امور مشاهده ترجمه کرده و با اصل متن در ۱۸۰۰ بچاپ رسانیده .

وایت ، الیور White, Oliver

پسر شخص سابق الذکر که کتاب لبالباب فی تحریر الانساب را که اصل آن از سمعانی است و سیوطی مختصر نموده ، در لندن ، سال ۱۸۴۲ با حواشی و تذییل لاتین به چاپ رسانده .

ویدمان ، ا . Wiedmann, E.

از خاورشناسان عصر اخیر است که کتاب کیفیات الاطلاق ابن هیشم را به آلمانی ترجمه کرده و در سایر آثار این دانشمند اسلامی تتبع نموده .

Wiell, Gustave

ویل ، گوستاو

۱۸۸۹ - ؟

خاورشناس آلمانی و استاد دانشگاه هایدلبرگ که در قسستی از زبان های مهم شرقی خود را به مرتبه استادی رسانده و در این زمینه تدریس می نمود . کتاب سیره ابن هشام را در دو جلد به آلمانی و در ۱۸۶۴ طبع کرده . کتابی در افسانه و حکایات و تواریخ اسلامی به عنوان Bibliche Legenden der Muselmaner نوشته و به چاپ رسانیده . کتاب الف لیله و لیله را هم به آلمانی ترجمه نموده .

Wilken

ویلکن

از مستشرقینی است که درباره آل بویه کتاب نوشته و از صاحب بن عباد (۱) در این کتاب شرحی قابل ملاحظه نگاشته و کتاب او انتشار یافته .

Wills

ویلس

ایران شناس قرن نوزدهم که کتابی راجع بکشور ایران بنام « مملکت شیر و خورشید » یا ایران جدید و تجارب زندگانی مؤلف در ایران جمع نموده و گزارش های از ۱۸۶۶ تا ۱۸۸۱ را در آن ضبط و تدوین کرده کتبی نموده که در ۱۸۹۱ بطبع رسیده .

Wilmar, Edward

ویلمار ، ادوارد

ادوارد ویلمار شرق شناس و متبع در لغت و زبان عربی که در طبع و نشر کتابهایی اقدام نموده و از جمله کتاب المثلث قطرب نحوی (۲) را که در لغت تدوین شده، نشر داده (هاربورگ، سال ۱۸۵۷).

Wilson, Charles Edward

ویلسون ، چارلز ادوارد

۱۸۴۸ - ؟

چارلز ادوارد ویلسون در ۱۸۴۸ در لیورپول متولد شده . وی استاد انگلیسی و معلم

۱- صاحب بن عباد ، ابوالقاسم اسمعیل بن حسن بن عباد طالقانی ، وزیر مؤیدالدوله دیلمی متولد

۳۲۶ ، متوفی ۳۸۵ .

۲- قطرب نحوی ، محمد بن مستنیر نحوی متوفی ۲۰۶ هـ .

زبان ایرانی در دانشگاه کمبریج (۱۸۸۳ تا ۱۸۸۸)، استاد زبان های ایرانی در دانشگاه لندن (اونیورسیتی کالج، از ۱۹۰۲ تا ۱۹۱۷) و معلم زبان های ایرانی و شرقی از ۱۹۱۷ تا ۱۹۲۸ بوده.

او دکتر در فلسفه و ادبیات ایرانی و شغل وی مطالعات در ادبیات ایران بوده و نویسنده قسمتی از تبعات راجع بشاهنامه و قسمتی از يك فرهنگ فارسی بانگلیسی است و مقالات مختلفه در مجله تمدن اسلامی در تصوف و كمك بقرائت نسخ خطی ایران و غیره دارد.

ترجمه مثنوی جلال الدین محمد در دو جلد و هفت پیکر نظامی و قسمتی از بهارستان جامی و قسمتی از گنج شایگان برای وزارت جنگ انگلیس از آثار اوست. او در مجله آکادمی مقالاتی در باب کتب تالیفی راجع بزبان فارسی نگاشته و ترجمه حکیم عطار نیشابوری، بهارستان جامی، ترجمه افسانه ایوب بزبان فارسی، مکالمه عربی و انگلیسی، در لهجه مردم سوریه، مقاله ای راجع باصطلاحات ایران قدیم، موسیقی ایران و مقالات دیگر از او در مجلات و جرائد راجع با آثار ایران انتشار یافته.

Woepkre, Frantz

ویکی، فرنس

۱۸۶۴ - ۱۸۲۶

فرنس ویکی آلمانی که از مستشرقین عالی مقام و خدمتگذار شهیر معارف شرقی است. او را توجهی خاص بر ریاضیات اسلامی بوده و برای تحقیق و آگاهی از این مقصود، بجانب برلن شتافته و رساله خیام را که در جبر و مقابله نوشته و طریقه جبر و مقابله مجهولات را متضمن است با ترجمه بفرانسه نشر داده و مقالاتی در هندسه نوشته که در مجله آسیائی طبع شده.

ویکی کتاب تلخیص جبر و مقابله فخری تالیف کرخی را با مقدمه ای در جبر و مقابله عربی در پاریس (۱۸۵۳) طبع کرده و کتاب حساب راجع با اصول جدید ریاضی در عرب او در ۱۸۹۴ پاریس بطبع رسیده.

صاحب معجم المطبوعات مینویسد: «ویکی در یکی از قراءت بگ آلمان در ۱۸۲۶ متولد شده. و در ویتمبرگ درس خوانده سپس بیرلن رفته و از دروس ریاضی فارغ التحصیل شده. در ۱۸۴۸ در بون به ریٹناک مستشرق معروف برخورد نموده و از وی زبان عربی را فرا گرفته و این تعلیم جدید بابی برای مطالعه و تحقیق بروی باز نموده و در صدد مطالعه و تحقیق آثار و کتب اسلامی در حساب و جبر و مقابله و هندسه و هیئت برآمده و از آنوقت از روی حق

شناسی و قدردانی خود را برای احیاء آثار مزبور و ابراز دفائن و خزائن علمی آن مهیا کرده و قسمتی از اوقات خود را برای انجام این کار تخصیص داده و در اندیشه طبع و نشر کتب ذیل برآمده :

براهین جبر و مقابله اثر عمر بن ابراهیم خیام نیشابوری، آثار ابو عثمان سعید بن یعقوب دمشقی و کتاب الفخری در جبر و مقابله تألیف محمد بن کرخی. علاوه بر این وپکی کئی دیگر را در ریاضیات اسلامی طبع و نشر داده .

ولف، فریتس Wolff, Fritz

۱۸۸۰ - ؟

خاورشناس آلمانی که تحصیلات خود را در علوم شرقی و قسمت فلسفه انجام داده بادیات شرقی اظهار علاقه نموده و شاهنامه فردوسی را مورد بررسی و تحقیق گذاشته. او کتابی در مکالمه فارسی تألیف کرده .

رایت ، ویلیام Wright, William

۱۸۳۰ - ۱۸۷۰

ویلیام رایت مستشرق دانشمند انگلیسی ، صاحب کتاب گرامر عربی زیر عنوان Arabic Grammar است که آنرا در صرف و نحو و قواعد زبان عربی نگاشته و در دو جلد بطبع رسانیده .

رایت در ۱۸۳۰ در هندوستان متولد شده و در اسکاتلند تحصیل کرده و چندی در لیدن نزد دوزی گذرانده و در دانشگاه کمبریج از ۱۸۷۰ تا وفات خود، درس عربی آموخته و در این زبان مهارت پیدا کرده و نظارت کتابهای خطی شرقی را در کتابخانه لندن عهده دار گردیده و برای کتب خطی سریانی فهرست ترتیب داده و کتاب السرج واللجام اثر ابن درید را در لیدن سال ۱۸۵۹ طبع نموده .

رایت کتاب کامل میرد (۲) را با سفر نامه ابن جبیر (۳) و منتخبات شعرای جاهلیت بطبع رسانیده و قسمت تاریخی از نفع الطیب را استخراج نموده . او را کتابی در تعلیم زبان عربی است و نیز کتاب خزرة الخاطب و تحفة الطالب را طبع کرده .

۲- میرد ، ابوالعباس محمد بن زید مصری . متولد ۳۱۰ ، متوفی ۲۸۵ هـ .

۳- ابن جبیر ، ابوالحسن محمد بن احمد کنافی اندلسی ، متولد ۵۴۰ ، متوفی ۶۱۶ هـ .

Wüstenfeld ووستفلد

خاورشناس معروف آلمانی که خدماتی فوق العاده انجام داده و بین تمام مستشرقین معروف است. او کتاب‌های زیادی را نشر داده و تحقیقاتی عمده نموده. از نشریات او رساله فی اوجه الشبه و الخلاف بین اسماء القبائل العربیه ابن حبیب لغوی (۱) است که آنرا در گوتنگن سال ۱۸۵۰ میلادی طبع کرده و راجع بکتاب ابن حبیب دمشقی (۲) یا تاریخ سلاطین مصر شرحی نگاشته ووستفلد با بروکلن همکاری و دستیاری مینموده و کتاب طبقات الشافعیه الکبری تالیف سبکی (۳) را طبع و نشر داده و نیز کتاب طبقات نووی را منتشر کرده و کتاب الاشتقاق ابن درید (۴) را در گوتنگن در ۱۸۵۴ طبع نموده. این دانشمند کتاب وفیات الاعیان ابن خلکان را در گوتنگن از سال ۱۸۳۵ تا ۱۸۴۳ طبع کرده و همین کار، همزمان در پاریس نیز صورت گرفته.

وی صاحب کتاب Die Geschitschreiber d'Araber است که در آن شرح ابن قوطیه را ذکر کرده و از ابوالمظفر محمد بن احمد ابیوردی شاعر-رهم شرحی نگاشته و گزارشی بیان نموده. او کتاب اخبار مکه و «ما جاء لها من الآثار» الارزقی را در گوتنگن چاپ نموده (۱۸۵۸). درباره ابو محنف (۵) مورخ و محدث اسلامی دارای تحقیقات است. کتاب جغرافی بکری را در گوتنگن (۱۸۷۶-۱۸۷۷) به چاپ رسانیده. در خصوص ابن الهباریه (۶) و نسب او تحقیقاتی دارد که در دائرة المعارف اسلامی تذکر داده و راجع به ابن واصل (۷) مورخ اسلامی و مؤلفات او شرحی نگاشته.

- ۱- ابن حبیب لغوی، متوفی در سامرا سال ۲۴۵ هـ.
- ۲- ابن حبیب دمشقی، بدرالدین حلبی مورخ و ادیب متولد دمشق سال ۷۱۰ و متوفی ۷۲۳ هـ.
- ۳- سبکی، شیخ الاسلام، حاج الدین عبدالوهاب، متولد ۷۲۷، متوفی ۷۷۱، صاحب طبقات و جمع الجوامع.
- ۴- ابن درید، ابوبکر محمد بن الحسن ازدی (۲۲۳-۳۲۱ هـ). صاحب کتاب های الجمهوره، الحیل الکبیر والصغیر، ملاحن وغیره.
- ۵- ابو محنف، لوط بن یحیی ازدی که سی و سه رساله در تاریخ نوشته و طبری به وی استناد کرده، متوفی ۱۵۷ هـ.
- ۶- شاعر عرب که صاحب دیوان شعر، در چهار طلدات و کتاب الصادح والباغم در قصص اخلاق منظوم از اوست. وی در قرن پنجم می زیسته.
- ۷- جمال الدین ابو عبدالله سالم، مورخ اسلامی (۶۰۴-۶۹۷). صاحب نخبه افکر در منطق، مفرح الکرور و تاریخ عالمی.

Y

یات ، س.ف. . Yate , C.F .

خاورشناس معاصر انگلیسی که در تاریخ و جغرافیای کردستان و سیستان ایران تحقیقات عمیقہ نموده و کتابی در حدود اطلاعات خود بعنوان *Kurdistan and Sistan* نگاشته و کتاب او در ۱۹۰۰ میلادی در لندن بطبع رسیده .

ینی ، ژرژ . Yeni , George

ژرژ ینی مستشرق معاصر که اوقات خود را در تحقیق و مطالعات معارف شرقی و ادبیات آن گذرانیده و در کنگره علمی عربی دمشق و انجمن های علمی دیگر عضویت دارد و دارای نگارشها و آثاری است.

یوارسن ، یوناس . Yowarson , Yonas

مستشرق سوئدی که در خصوص مذهب اسلام صاحب تحقیقاتی زیاد است و

در مجلهٔ عالم اسلامی چاپ نیویورک در ۱۹۲۸ مقالاتی خوب و مفید نگاشته و
مشر داده مخصوصاً در بارهٔ مسلمین حبشه تفصیلی نوشته و او را زحماتی قابل
تقدیر است.

Z

زترشتین ، ك . و . Zettersteen , K . V .

خاورشناس معروف سوئدی که در احوال بسیاری از معارف و بزرگان اسلامی تحقیقات نموده و شرح حال نگاشته . در احوال اشخاصی چون صاحب بن عباد ، ابن عمید ، ابن-ماکولا (۱) ، ابن رائق (۲) ، ابوسلمه خلال (۳) و ابوموسی اشعری (۴) مقالاتی نگاشته که در دائرةالمعارف اسلامی مسطور است . او صاحب کتابی در شرح احوال بعضی وزراء است که شرح آن موجب تطویل کلام می شود .
وی در مجمع عربی دمشق عضویت داشته و از مستشرقین بزرگ به شمار می رود .
راجع به احوال این اشخاص هم در دائرةالمعارف مزبور مطالبی دارد : ابن مخلد (۵) ، ابن البلدی (۶) ، ابن جراح (۷) و علی بن عیسی داود ، وزیر المقتدر .

-
- ۱- ابن ماکولا ، امیر سعد الملك ابو نصر علی بن هبة اله گلبایکانی وزیر القائم عباسی (۴۲۱ - ۴۷۰ هـ) .
 - ۲- ابن رائق ، امیر الامراء ابوبکر محمد است که در ۳۱۷ رئیس گزمگان بغداد شده .
 - ۳- ابوسلمه ، وزیر آل محمد ، حسن بن سلیمان ، داعی عباسیان که در ۱۴۲ به قتل رسیده .
 - ۴- ابوموسی ، عبدالله بن قیس اشعری ، ازولات بصره (در سنه ۱۷) ، از طرف حضرت امیر (ع) حکم شده و فریب عمرو عاص را خورده و در ۴۲ هـ وفات یافته .
 - ۵- حسن بن محمد بن جراح ، وزیر المعتمد عباسی .
 - ۶- ابن البلد ، شرف الدین ابو جعفر احمد بن محمد وزیر عباسیان در ۵۶۳ هـ .
 - ۷- وزیر الراضی خلیفه عباسی .

Zhukowski ژوکوفسکی

مستشرق مشهور روسی که در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم زندگانی مینموده و در حدود قوه خود خدماتی را بعالم شرق و معارف اسلامی تقدیم نموده .
ژوکوفسکی اسرارالتوحید فی مقامات شیخ ابو سعید (۱) را در سال ۱۸۹۹ در پترو-
گراد طبع نموده و شرح حال او را هم نگاشته .

Zinker زینکر

این مستشرق کتابی بنام کتاب شناسی شرقی نوشته و بسیاری از کتب را در آن نامبرده و از اعضای جمعیت شرقی پاریس است .
او در فهرست فوق اسامی کتب را بزبان عربی نوشته ولیکن توصیف اسامی مؤلفین آنرا بزبان فرانسه وارد کرده .
زینکر در این کتاب قسمتی از قدیمترین مطبوعات ایران را شرح داده . جزء اول کتاب او در لپزیگ سال ۱۸۳۶ و جزء دیگر در همانجا سال ۱۸۶۱ بطبع رسیده .

Zutinbergue زوتنبرگ

خاورشنان معروف که کتاب تاریخ بلعمی (ترجمه فارسی تاریخ طبری) را از زبان فارسی بفرانسه ترجمه نموده و طبع کرده .
زوتنبرگ بزبان فارسی علاقه زیاد داشته و این زبان را بخوبی یاد گرفته و کتاب فوق بمهارت و آگاهی دانشمند مزبور در ترجمه روان و سلیس بزبان فرانسه گواهی میدهد .

۱- ابوسعید ابی الخیر ، فضل الله بن ابی الخیر ، عارف مشهور (۳۵۷-۴۴۰)، رباعیات او را هرمان اته آلمانی به نظم آورده و چاپ کرده .